

**ÇAĞATAYCA GÜLİSTAN
TERCÜMESİ'NİN TEMATİK SÖZLÜĞÜ
(İSİMLER)**

Ayşenur GÜMEÇ

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ALAN**

**Erzurum-2023
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ERZURUMTEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÇAĞATAYCA GÜLİSTAN TERCÜMESİ'NİN TEMATİK SÖZLÜĞÜ
(İSİMLER)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşenur GÜMEÇ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ALAN

ERZURUM-2024

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY SAYFASI

Öğrenci Adı ve Soyadı yazmak için tıklayınız tarafından hazırlanan Tezin başlığı yazmak için tıklayınız adlı bu çalışma Tarih girmek için tıklayınız tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda ☒ **oybirliği** / ☐ **oyçokluğu** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Ana Bilim Dalı yazmak için tıklayınız **Ana Bilim Dalı**, Bilim Dalı yazmak için tıklayınız Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Dr. Öğr. Üyesi Abidin KARASU İstanbul Medeniyet Üniversitesi	İmza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ALAN Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit ÖZTÜRK Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza

Ayşenur GÜMEÇ tarafından hazırlanan Çağatayca Gülistan Tercümesi'nin Tematik Sözlüğü (İsimler) başlıklı yüksek lisans tezi kabul edilmiştir. 25.12.2023

Prof. Dr. Serap BEDİR KARA

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullandığım her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sorumluluğu ve tezin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum. 25.12.2023

İmza

Ayşenur GÜMEÇ

Öğrenci

- ☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim süresi ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	XXI
ABSTRACT	XXII
TABLolar LİSTESİ.....	XXIII
GRAFİK LİSTESİ.....	XXIV
SEMBOL VE İŞARETLER	XXV
ÖN SÖZ.....	XXVII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞATAYCA GÜLİSTAN TERCÜMESİ KİTABININ TEMEL SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

1.1. AKRABALIK ADLARI.....	15
1.1.1. Kan Bağıyla Kurulanlar	15
1.1.2 Evlilik Yoluyla Kurulanlar	19
1.2. SAYI ADLARI	20
1.2.1 Asıl Sayılar	20
1.2.2. Sıra Sayılar	28
1.2.3. Üleştirme Sayı Adları	31
1.3. HAYVAN ADLARI.....	31
1.3.1. Omurgalılar	32
1.3.1.1. Eklembacaklılar.....	32
1.3.2. Kanatlılar	34
1.3.3. Memeliler	38
1.3.4. Suda Yaşayanlar	46
1.3.5. Omurgasızlar	47
1.3.5.1 Sürüngenler.....	47
1.4. RENK VE RENK ADLARI.....	48
1.5. BİTKİ ADLARI	51
1.6. TERİMLER.....	54
1.6.1. Coğrafi Terimler	54
1.6.2. Edebî Terimler.....	60

İKİNCİ BÖLÜM

GÜLİSTAN TERCÜMESİ'NİN TEMATİK SÖZLÜĞÜ

2.1. ÖZEL ADLAR	67
2.1.1. Kişi Adları.....	67
2.1.2. Yer Adları.....	69
2.1.2.1. Şehir Adları.....	69
2.1.2.2. Mekân Adları	70
2.1.2.3 Irmak Adları.....	70
2.1.2.4. Bölge ve Ülke Adları.....	70
2.1.3. Eser Adları.....	71
2.2. DİN VE TASAVVUF İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	71
2.2.1. Tanrı, Peygamber, İnanç, İbadet, Din, Tarikat, Kutsal Kitaplar	71
2.2.1.1. Allah'ın Adları ve Sıfatları	71
2.2.1.2. Peygamber, Din Adamı	72
2.2.1.2.1. Peygamber Adları	73
2.2.1.3. Ümmet, Sahabe	74
2.2.1.4. Tarikat ve Tarikat Ehli.....	74
2.2.1.4.1 Şeyh, Evliya, Mürit	74
2.2.1.5. Kutsal Kitap ve Bölümleri	74
2.2.1.5.1 Kutsal Kitap	74
2.2.1.5.2. Sureler, Ayetler, Dualar, Tespihler, Hadisler	74
2.2.1.5.2.1 Ayetler	74
2.2.1.5.2.2. Hadisler	75
2.2.1.5.2.3. Dualar, Tespihler ve Kalıp İfadeler	76
2.2.1.6. İnanç, İman, Kul.....	76
2.2.1.7. İbadet Kavramı ve İbadetler	77
2.2.1.7.1. İbadet Kavramı.....	77
2.2.1.7.2. İbadetler	77
2.2.1.7.2.1. Namaz Hareketleri.....	78
2.2.1.7.2.2. Abdest	78
2.2.1.8. Dua, Şükür	78
2.2.1.9. Hayırlı, Kutsallık	78
2.2.1.10. Helal, Haram, Mekruh.....	79
2.2.1.11. Kaza, Kader Kavramları.....	79

2.2.2. Günah, Sevap, Beddua	79
2.2.2.1. Hata, Suç, Günah, Sevap	79
2.2.3. Ölüm, Cenaze, Ahiret, Mezar, Cennet, Cehennem, Kıyamet	80
2.2.3.1. Cennet, Cehennem, Ahiret, Kıyamet.....	80
2.2.3.2. Ecel, Ölüm, Ölü.....	80
2.2.3.3. Mezar, Mezarlık	81
2.2.3.3.1. Tabut.....	81
2.2.3.4. Din Kaidesi, Şeriat, Vaaz.....	81
2.3. VÜCUT VE ORGAN ADLARIYLA İLGİLİ KAVRAMLAR.....	81
2.3.1. Baş Kısımında Bulunan Organ Adları	82
2.3.1.1. Baş ve Alın Bölgesi.....	82
2.3.1.2. Yüz Bölgesi.....	82
2.3.1.2.1. Göz	82
2.3.1.2.2. Ağız ve Ağız içi	83
2.3.2. Gövde Kısımında Bulunan Organ Adları.....	83
2.3.3. Dirsek, El, Kol, Parmak	84
2.3.4. Bacak, Diz, Ayak.....	84
2.3.5. Kemikler ve Eklemler	84
2.3.6. İç Organlar.....	85
2.3.6.1. Cinsel Organlar	85
2.3.7. Kan, Damar, Bağırsak	85
2.3.8. Saç, Kaş, Kıl ve Tüyler	85
2.3.9. Vücuttan Salgılanan Sıvı ve Maddeler	86
2.3.10 Duyu Organlarıyla İlgili Kavramlar	86
2.3.10.1. Duyma	86
2.3.10.3. Konuşma ve Sesler	86
2.3.10.3.1. Konuşma, Söz, Kelam	86
2.3.10.3.2. Ses, Sesler	88
2.3.10.3.3. Buyruk, Emir, Mühür	89
2.3.10.3.4. Selam ve Vedalaşma Sözü.....	89
2.3.10.3.5. Koklama, Nefes.....	89
2.3.11. Vücut.....	90
2.4. ZAMAN KAVRAMLARI.....	90
2.4.1. Vakitler.....	91

2.4.1.1. Sabah	91
2.4.1.2. Akşam.....	91
2.4.2. Gün.....	92
2.4.2.1. Haftanın Günleri	92
2.4.3. Gece, Gündüz	92
2.4.4. Ay ve Ayla İlgili Kavramlar.....	92
2.4.4.1. Ay Adları	93
2.4.5. Mevsimler	93
2.4.6. Yıl	93
2.4.7. Belirli Bir Zamanı İfade Eden Kavramlar.....	93
2.4.7.1. Ezel, Baki.....	94
2.4.7.2. Geçmiş Zaman	94
2.4.7.3. Gelecek Zaman	95
2.4.8. Takvim	95
2.5. KESİR BİLDİREN KAVRAMLAR.....	95
2.5.1. Bütün, Tam.....	95
2.5.1.1. Parça, Bölüm, Kısım	95
2.6. ÖLÇÜ, MİKTAR, KIYAS VE NİTELİK BİLDİREN KAVRAMLAR.....	96
2.6.1. Ölçü Bildiren Kavramlar	96
2.6.1.1. Miktar, Azlık-Çokluk, Eksik, Fazla	96
2.6.1.1.1. Az, Çok, Eksik, Yoksun, Fazla	96
2.6.1.2. Uzak, Yakın	97
2.6.1.3. Uzun, Kısa	97
2.6.1.4. Ağır, Hafif.....	97
2.6.2. Kıyas-Tezatlık ve Denklik Bildiren Kavramlar	98
2.6.2.1. Açık, Kapalı, Açıklık, Kapalılık	98
2.6.2.2. Küçük, Büyük, Küçüklük, Büyüklük	98
2.6.2.3. Dolu, Boş	99
2.6.2.4. Darlık, Genişlik	99
2.6.2.5. Kalınlık, İncelik.....	99
2.6.2.6. Ufak, İri	99
2.6.2.7. Katı, Yumuşak	99
2.6.2.8. İyi, Kötü, Güzel, Çirkin	100
2.6.2.8.1. İyi, Kötü, İyilik, Kötülük	100

2.6.2.8.2. Güzel, Çirkin, Güzellik, Çirkinlik.....	101
2.6.2.9. Acı, Tatlı	102
2.6.2.10. Doğru, Yanlış, Gerçek, Yalan	102
2.6.2.11 Temiz, Pis, Temizlik, Pislik, Saf.....	103
2.6.2.12. Aşağı, Yukarı, Alt, Üst, İleri, Geri, Geçiş	104
2.6.2.13. Eski, Yeni.....	104
2.6.2.14. Var, Yok, Varlık, Yokluk	105
2.6.2.15. Zayıf, Şişman	105
2.6.2.16. İlk, Son, Önce, Sonra.....	106
2.6.2.17. Ön, Arka	106
2.6.2.18. Yaş, Islak, Nemli, Kuru	107
2.6.2.19. Artan, Yükselen, Azalan.....	107
2.6.2.20. Yavaş, Hızlı.....	107
2.6.2.21. Kolay, Zor, Kolaylık, Zorluk	107
6.6.2.22. Sebep, Sonuç.....	107
2.6.2.23. Erken, Geç.....	108
2.6.3. Nitelik Bildiren Kavramlar.....	108
2.6.3.1. Benzerlik, Eşlik, Denklik.....	108
2.6.3.2. Düzen, Sıra.....	108
2.6.3.3. Dağınıklık, Karışıklık	109
2.6.3.4. Münasip, Uygun, Uygunluk.....	109
2.6.3.5 Şekil ve Formlar	110
2.6.3.6. Nihayet, Sonsuz.....	111
2.6.3.7. Aksaklık, Bozuk, Engel	111
2.6.3.8. Misal, Örnek	111
2.6.3.9. Bahane	111
2.6.3.10 Bereket, Bolluk	111
2.6.3.11. İmkân, Mümkün, Olanak	112
2.6.3.12. Tesadüf	112
2.6.3.13. Ayrım, Fark, Farklılık.....	112
2.6.3.14. Özellik, Vasıf	112
2.6.3.15. Gerek, Gerekli, Yeterli	112
2.6.3.16. Çeşit, Tür	112
2.6.3.17. Durum, Hâl, Macera, Vaziyet	113

2.6.3.18. Hazır	113
2.6.3.19. Sabır	113
2.6.3.20. Koşul, Şart.....	113
2.6.3.21. Açgözlülük.....	113
2.6.3.22. Sağlam	113
2.7. İNSAN VE İNSAN İLİŞKİLERİYLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	114
2.7.1. İnsan, Kişi, Şahıs	114
2.7.1.1. Ad, Kimlik, Şahsiyet	115
2.7.1.1.1. Ün, Şöhret.....	115
2.7.1.2. Şahıs Bildiren Kavramlar	115
2.7.1.3. Cinsiyete Göre İnsanlar	116
2.7.1.3.1.Kadın	116
2.7.1.3.2. Erkek	116
2.7.1.3.2.1. İnsanla İlgili Kötü Adlandırmalar, Argo İfadeler	117
2.7.1.4. İdame, Yaşam.....	118
2.7.1.4.1. Yaşlı, Yaşlılık	118
2.7.1.4.2. Orta Yaş.....	118
2.7.1.4.3. Genç, Gençlik, Olgunluk.....	118
2.7.1.4.4. Çocuk, Çocukluk.....	119
2.7.1.5. Dini Durumuna Göre İnsanlar	119
2.7.1.5.1 Din, Mezhep Adları.....	120
2.7.1.6. Medeni Durumuna Göre İnsanlar.....	120
2.7.1.7. İnsana Özgü His, Duygu ve Düşünceler.....	120
2.7.1.7.1. Hedef, Arzu, İstek, Ümit	120
2.7.1.7.2. Hayret, Şaşırma, Hayranlık	122
2.7.1.7.3. Bela, Dert, Gam, Keder, Sıkıntı, Zahmet	122
2.7.1.7.4. Af, Bağışlama, Bağışlanma	123
2.7.1.7.5. Haya, Utanma	124
2.7.1.7.6. Hasret, Özlem	124
2.7.1.7.7. Aşk, Sevme, Sevgi	124
2.7.1.7.8. Korku, Korkunç, Tehlike.....	125
2.7.1.7.9. Kuşku, Şüphe, Tereddüt	125
2.7.1.7.10. Cefa, Eziyet, İşkence, Zulüm.....	126
2.7.1.7.11. Mutluluk, Sevinç	126

2.7.1.7.12. Düşünce, Fikir	127
2.7.1.7.12.1. Oy, Seçim, Seçme	127
2.7.1.7.13. Gazap, Kin, Nefret, Öfke	127
2.7.1.7.14. Kibir.....	128
2.7.1.7.15. Kıskanç	128
2.7.1.7.16. Beğeni, Övgü, Tebrik	128
2.7.1.7.17. Pişman, Pişmanlık	129
2.7.1.7.18. Acıma, Merhamet, Şefkat	129
2.7.1.7.19. Öc, İntikam	129
2.7.1.7.20. Anma, Hatırlama	130
2.7.1.7.21. Yiğitlik, Mertlik	130
2.7.1.7.22. Ant, Yemin	130
2.7.1.7.23. Azgınlık, Sapkınlık	130
2.7.1.7.24. Minnet, Sitem.....	130
2.7.1.7.25. Nasip.....	130
2.7.1.7.26. Cimri, Cömert	131
2.7.1.7.27. Kısmet, Şans	132
2.7.1.7.28. Huzur, Rahat	132
2.7.1.7.29. Hoşnut, Kabul, Ret.....	133
2.7.1.7.30. Hürmet, Saygı	133
2.7.1.7.31. Onur, Şeref.....	133
2.7.1.7.32. Endişe	134
2.7.1.7.33. Önemli	134
2.7.2. İnsana Özgü Davranışlar	134
2.7.2.1. Bakma.....	134
2.7.2.2. Bağış, Yardım	134
2.7.2.2.1. İhtiyaç, Muhtaç	135
2.7.2.3. Dönme, Geri Dönüş.....	135
2.7.2.4. Bekleme, Durma	135
2.7.2.5. Alma, Satma.....	135
2.7.2.6. Cazibe, Cilve, Naz.....	136
2.7.2.7. Adım.....	136
2.7.2.8. İki Yüzlü	136
2.7.2.9. Ara Bozucu	136

2.7.2.10. Gülümseme	136
2.7.2.11. Uyku	136
2.7.2.12. Samimi, Vefa	137
2.7.2.13. Ayıp, Azarlama	137
2.7.2.14. Arz etme, Sunma	137
2.7.2.15. Anlama.....	138
2.7.2.16. Bağırma.....	138
2.7.2.17. Çalışma	138
2.7.2.18. Ortaya Çıkarma	138
2.7.2.19. Konuşma	139
2.7.2.20. Azim, Çaba	139
2.7.2.21. Cesaret	139
2.7.2.22. Öngörü.....	139
2.7.2.23. Emin, Güven	139
2.7.2.24. Talan, Yağma	139
2.7.2.25. Kayıp	140
2.7.2.26. Görüşme.....	140
2.7.2.27. Dinleme.....	140
2.7.2.28. Ayrılık, Kavuşma	140
2.7.2.29. Diğer Davranışlar	140
2.7.3. Akrabalık.....	145
2.7.3.1. Esas, Temel.....	145
2.7.3.2. Çocuk.....	145
2.7.3.3. Dadı	145
2.7.5. Durumuna Göre İnsanlar.....	147
2.7.6. Dış Görünüşüne Göre İnsanlar	149
2.7.7. Sahiplik Bildiren İfadeler.....	150
2.7.7.1. Sahip Olma Durumu.....	151
2.8. AŞ, YEMEK TERİMLERİ VE YEMEKLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	151
2.8.1. Yiyecek, Yemek	151
2.8.1.1. İçme, Pişirme, Yeme, Yiyen	152
2.8.1.1.1. Ateş, Ocak, Odun.....	152
2.8.1.1.1.2. Pişme	153
2.8.1.2. Yiyecek Tatları ve Özellikleri.....	153

2.8.2. Yiyecek ve Yemek Türleri	153
2.8.2.1. Sebzeler	153
2.8.2.2. Meyveler	153
2.8.2.3. Proteinler.....	153
2.8.2.4. Tahıllar ve Tahıllarla Yapılan Yemekler	154
2.8.2.5. Tatlılar	154
2.8.3. İçecekler	154
2.8.3.1. İçen, İçici, Sarhoş	155
2.8.4. Yeme, İçme Durumu.....	156
2.8.4.1. Açlık, Tokluk	156
2.8.4.2. Susuzluk.....	156
2.8.4.3. Lezzet, Tat	156
2.8.5. Baharat	156
2.8.6. Mutfak	156
2.8.7. Nimet, Rızk	157
2.9. GÖREVLİ ÖĞELER.....	157
2.10. MİMARİYLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	162
2.10.1. Askerî Mimari	162
2.10.1.1. Kale.....	162
2.10.2. Dini Mimari.....	163
2.10.3. İctimai Mimari.....	163
2.10.3.1. Kubbe.....	163
2.10.3.2. Duvar	163
2.10.3.3. Dergâh, Hamam	163
2.10.4. Sivil Mimari	163
2.10.4.1. Ev, Hane, Mesken, Yapı.....	163
2.10.4.1.1. Ev, Yapı Bölümleri	164
2.10.4.1.2. Yapıda Kullanılan Malzemeler	164
2.10.4.1.3. Yapıyla İlgili Diğer Kavramlar	164
2.10.4.2. Ev Malzemeleri ve Araç Gereçleri.....	165
2.10.4.2.1. Mutfak ve Mutfak Malzemeleri	165
2.10.4.2.1.1. Kadeh, Şişe.....	165
2.10.4.2.1.2. Bıçak, Çanak, Tabak, Tabla	165
2.10.4.2.2. Anahtar, Kilit	165

2.10.5. Saray	165
2.10.7. Mesken Yerleri	165
2.10.7.1 Köşe, Bucak	166
2.11. GİYİM VE KUŞAM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	166
2.11.1. Elbise, Giysi	166
2.11.1.1. Üst Giysileri	166
2.11.1.2. Alt Giysileri	167
2.11.1.3. Başlıklar	167
2.11.1.4. Bağ, Kuşak.....	167
2.11.1.5. Giysi Bölümleri ve Parçaları.....	167
2.11.1.6. Çıplak.....	168
2.11.2. Kumaş Türleri.....	168
2.11.3. Deri	168
2.11.4. İp, İplik.....	168
2.11.4.1. Dikiş ve Dikiş Malzemeleri	169
2.12. SORGULAMA, ARAŞTIRMA, HABER VE BİLGİ KAVRAMLARI	169
2.12.1. Bilgi, Bilgin, Eğitim, Haber	169
2.12.2. Akıl, Zihin	170
2.12.3. Bilgisiz, Cahil	171
2.12.4. Soru, Cevap	171
2.12.4.1. İlgi, Alâka	171
2.12.5. Defter, Kalem, Kitap, Yazı.....	171
2.12.5.1. Kısaltma, Özet.....	172
2.12.6. Mektep, Okul Kavramları	172
2.12.6.1 Öğrenen, Öğreten	172
2.13. TAŞIT, EŞYA VE BAZI ARAÇ GEREÇLER İLE İLGİLİ KAVRAMLAR... 173	
2.13.1. Deniz Taşıtları	173
2.13.2. Kara Taşıtı	173
2.13.4. Eşya, Nesne	174
2.13.4.1. İbadet Ederken Kullanılan Eşyalar.....	174
2.13.4.2 Ev Eşyaları.....	174
2.13.4.3 Kadın Eşyaları.....	175
2.13.4.4. Savaş Aletleri	175
2.13.4.5. Süs	176

2.13.4.6. Diğer Eşyalar.....	176
2.14. YERYÜZÜYLE İLGİLİ KAVRAMLAR	178
2.14.1. Yer, Toprak	178
2.14.1.1. Zemin Türleri	179
2.14.1.1.1. Çimenli Yer.....	179
2.14.1.1.2. Kum, Kumlu Yer.....	179
2.14.1.1.3 Diğer Yerler	179
2.14.1.2. Yeryüzü Şekilleri.....	180
2.14.1.2.1. Çöl ve Çölle İlgili Kavramlar	180
2.14.1.2.2. Dağ ve Dağla İlgili Kavramlar.....	180
2.14.1.2.3. Ova ve Vadi İlgili Kavramlar	180
2.14.1.3. Kentsel Alanlar.....	181
2.14.1.3.3. Kırsal Alanlar	181
2.14.1.3.4. Meydan, Çevre	181
2.14.2. Su, Sular	181
2.14.2.1. Sulu Yerlerin Özelliği.....	182
2.14.2.2. Yeryüzü Suları	182
2.14.2.2.1. Göl, Havuz, Kuyu, Irmak	182
2.14.2.2.2. Deniz ve Denizle İlgili Kavramlar	182
2.14.2.2.2.1. Denizden Çıkan Maddeler	182
2.14.2.2.3. Yağmur	182
2.15. SOYUT KAVRAMLAR, METAFİZİK VE ASTROLOJİ.....	183
2.15.1 Melek Kavramı ve Melek Adları.....	183
2.15.2 Cin, Şeytan, Yaratık.....	183
2.15.3. Metafizik ve Soyut Kavramlar	183
2.15.4. Uğursuzluk	185
2.15.5. Astroloji, Burç	185
2.16. EKONOMİ VE DEĞER KAVRAMLARI	185
2.16.1. İş, Ticaret, Çarşı, Pazar	185
2.16.1.1. İş, Hisse.....	185
2.16.1.2. Alışveriş, Ticaret, Pazar.....	186
2.16.1.2.1. Alan, Veren.....	187
2.16.1.2.2. Gayrimenkul	187
2.16.1.3. Kâr, Zarar, Fayda, Yarar	187

2.16.2. Değer, Mal, Mülk, Paha	187
2.16.2.1. Değer, Kıymet, Paha.....	187
2.16.2.2. Akçe, Para	188
2.16.2.3. Mal, Mülk	188
2.16.2.4. Borç. Ödünç	189
2.16.3. Zenginlik, Fakirlik	189
2.16.4. Gelir, Kazanç	190
2.16.5. Haraç, Vergi	190
2.16.6. Ortaklık	190
2.17. KÜLTÜR VE SANAT KAVRAMLARI.....	190
2.17.1. Hünar, Sanat, Yetenek	190
2.17.2. Anlam, Mâna	191
2.17.3. Şiir.....	191
2.17.4. Şaka.....	191
2.17.5. Heykel	191
2.17.6. Adet, Gelenek, Görenek.....	191
2.17.6.1. Giz, Sır	191
2.17.7. Müzik	192
2.17.7.1. Müzik Aletleri	192
2.17.7.2. Ezgi, Nağme.....	192
2.17.7.3 Dans.....	192
2.18. BOYA, ISI, IŞIK VE RENK KAVRAMLARI.....	192
2.18.1 Isı, Işık.....	192
2.18.1.1. Parlak, Parlaklık, Aydınlık, Karanlık	193
2.19. MESLEKLER VE MESLEKLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR	193
2.20. YÖNETİM VE SOSYAL SINIF KAVRAMLARI.....	196
2.20.1. Yönetim.....	196
2.20.1.1. Yönetenler, Yönetilenler.....	196
2.20.2. Devlet, Vatan.....	197
2.20.2.1. Devlete Ait	197
2.20.3. Hükümdar, Sultan	197
2.20.4. Padişah, Şah.....	198
2.20.5. Sosyal Sınıflar	198
2.20.5.1. Makam, Rütbe	198

2.20.5.2. Üst Düzey Unvanlar Yüce, Yüksek	199
2.20.5.3. Efendi, Sahip	199
2.20.5.4. Cariye, Köle, Rehin	200
2.20.5.5. Başkan	200
2.20.5.6. Emniyet, Güvenlik.....	200
2.20.5.7. İsyan	200
2.20.6. Hizmet	200
2.21. DÜNYA, GÖK, GÖKYÜZÜ VE SEMA İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	200
2.21.1. Dünya, Kâinat.....	200
2.21.2. Gök, Sema	201
2.21.2.1. Güneş Sistemi, Gezegen, Yıldızlar.....	201
2.21.3. Gölge	201
2.22. EĞLENCE, HİLE, OYUN VE İŞARET KAVRAMLARI	201
2.22.1. Eğlence, Hile, Keyif, Oyun	201
2.22.1.2. Oyunda Kullanılan Eşyalar	202
2.22.2. Gösteriş	202
2.22.3. Belirti, İşaret, Etki, Tesir	202
2.22.4. Yarış	203
2.22.4.1. Özel İşaretler	203
2.23. TARAF VE YÖN İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	203
2.23.1. Taraf, Yön	203
2.23.2. Coğrafi Yönler	203
2.23.3. Yön Bildiren İfadeler	204
2.23.4. Alan, Ufuk, Hat, Sınır	204
2.24. HUKUK VE HUKUKLA İLGİLİ KAVRAMLAR.....	204
2.24.1. Karar	204
2.24.2. Kanun, Yasa	204
2.24.2.1. Dava.....	205
2.24.2.1.1. Şikayet	205
2.24.2.1.2. Delil, Şahit, Tanık	205
2.24.3. Özgür, Tutsak	205
2.24.3.1. Ceza, Ödül.....	205
2.24.4. Adalet	205
2.24.5. Hak, Hüküm	206

2.24.6. İzin, Ruhsat.....	206
2.24.7. Miras	206
2.25. BİTKİLER VE BİTKİLER İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	206
2.25.1. Bitki İsimleri.....	206
2.25.2. Çalı, Diken.....	207
2.25.3. Budak, Dal.....	207
2.25.4. Kök.....	207
2.25.5. Bitkilerle İlgili Diğer Kavramlar	207
2.25.5.1. Bağ, Bahçe	207
2.25.6. Tarım ve Mahsul.....	207
2.26. TIP VE SAĞLIK KAVRAMLARI.....	208
2.26.1. Güç, Kuvvet, Sağlık	208
2.26.2.1. Genel Cerrahi Hastalıklar	209
2.26.3. Hasta, Engelli	209
2.26.4. Çare, İlaç	209
2.26.5. Panzehir, Zehir.....	210
2.27. HAVA VE ATMOSFER OLAYLARI İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	211
2.27.1. Nefes.....	211
2.27.2. Buhar	211
2.27.3. Rüzgâr.....	211
2.27.4. Soğuk	211
2.28. ASKER, ASKERLİK, ORDU VE SAVAŞLA İLGİLİ KAVRAMLAR	211
2.28.1. Asker, Ordu	211
2.28.1.2. Savaş, Barış.....	211
2.28.1.3. Kavga, Şiddet	212
2.28.1.3.1. Darbe, Kuşatma, Vuruş	212
2.28.1.4. Saldırı.....	212
2.28.1.5. Düşman	213
2.28.1.6. Mağlubiyet, Zafer	213
2.28.1.7. Emanet, Ganimet	213
2.28.1.8. Tuzak	213
2.29. BOY, SOY, URUK VE SÜLALE İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	213
2.29.1. Beylik, Boy.....	213
2.29.2. Millet Adları	214

2.29.3. Diller	214
2.30. MADDE, MADEN, MİNERAL İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	214
2.30.1. Madde.....	214
2.30.2. Cevher, Maden.....	214
2.30.3. Taş.....	215
2.30.4. Elementler	215
2.30.5. Toz, Zerre	216
2.30.6. Akım, Akış	216
2.31. TOPLUM, TOPLUMSAL DEĞERLER VE İLİŞKİLER.....	216
2.31.1. Topluluk, Toplum	216
2.31.1.1. Evlilik, Boşanma	217
2.31.1.1.1. Doğum	217
2.31.1.1.2. Ölüm.....	217
2.31.1.1.3. Göç, Hicret.....	218
2.31.1.1.4. Bağ, İlişki.....	218
2.31.2. Toplumsal Değerler	218
2.31.2.1. Ahlâk	218
2.31.2.2. Erdem, Fazilet, Üstünlük	218
2.31.2.3. Âdet	219
2.31.2.4. Usul, Yol, Yöntem.....	219
2.31.2.5. Görev, Sorumluluk	219
2.31.3. Toplumsal İlişkiler.....	219
2.31.3.1. Sevgili, Sevgililik	219
2.31.3.2. Arkadaş, Eş, Dost	219
2.31.3.3. El, Yabancı.....	220
2.31.4. Konuk, Misafir.....	220
2.31.4.1. Komşu.....	221
2.31.4.2. Gurbet	221
2.31.4.3. Yolcu	221
2.31.5. Yalnız	221
2.31.6. Âşina	221
2.32. HAYVANLAR İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	221
2.32.1. Hayvan Organları.....	222
2.32.2. Av, Avcılık	222

2.33. YOKLUK BİLDİREN İFADELER.....	222
2.34. OLUMSUZLUK BİLDİREN İFADELER.....	223
2.35. DİĞER KAVRAMLAR	223

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

3.1. SÖZ VARLIĞI DİZİNİ	226
3.2. TEMATİK SÖZLÜK DİZİNİ	229
SONUÇ.....	278
KAYNAKLAR.....	285

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇAĞATAYCA GÜLISTAN TERCÜMESİ'NİN TEMATİK SÖZLÜĞÜ (İSİMLER)
Ayşenur GÜMEÇ
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ALAN
2023, 319

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ALAN (Danışman)
Dr. Öğr. Üyesi Abidin KARASU (Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit ÖZTÜRK (Üye)

Çağatayca Gülistan Tercümesi'nin Tematik Sözlüğü (İsimler) adlı bu çalışmada Sa'dî tarafından kaleme alınmış olan Gülistan eserinin Sibicabi adlı edip tarafından adaptasyon yöntemiyle yazılan Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistan-ı Türkî) kitabı içinde yer alan şiirlerin tematik söz varlığı hazırlanmıştır. Şiirlerde geçen kelimelerin köken ve anlam bilgileri verilmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Sa'dî'nin hayatı, üslubu hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde temel söz varlığı hazırlanmış madde başı verilen sözcükler tanıklanmıştır. İkinci bölümde kitabın tematik sözlüğü incelenmiştir. Üçüncü bölüme tematik dizin eklenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çağatay Türkçesi, Sa'dî, Gülistan Tercümesi, Tematik Sözlük, Söz varlığı

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
THEMATIC DICTIONARY OF CHAGATAY GULISTAN TRANSLATION
(NOUNS)
Ayşenur GÜMEÇ
Advisor: Assist. Prof. Sümeyra ALAN
2023, 319

→ **Jury: Assist. Prof. Sümeyra ALAN (Consultant)**
Assist. Prof. Abidin KARASU (Member)
Assist. Prof. Muhammet Raşit ÖZTÜRK (Member)

In this study called The Thematic Dictionary of Chagatai Gülistan Translation (Nouns), the thematic vocabulary of the poems in the book Chagatai Translation of Gülistan (Gülistan-ı Türkî), written by the editor Sibicabi with the adaptation method of the work Gülistan written by Sa'dî, has been prepared. In Poems The origin and meaning information of the words mentioned are given. he study consists of three parts. In the introduction, Sa'dî's Information about his life and style is given. In the first part, basic vocabulary was prepared. The words given at the beginning of the article have been witnessed. In the second part, the thematic dictionary of the book has been examined. A thematic index has been added in the third section.

Key Words: Chagatai Turkish, Sa'dî, Gülistan Translation, Thematic Dictionary, Vocabulary

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Transkripsiyon Alfabesi	2
2.	Eserde Geçen Tek Dilli Kelime Kadrosu	7
3.	Eserde Geçen Karışık Dilli Kelime Kadrosu.....	7

GRAFİK LİSTESİ

<u>Grafik No</u>	<u>Grafiğin Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Akrabalık Adları	280
2.	Sayı Adları	280
3.	Hayvan Adları	281
4.	Renk ve Renk Adları	282
5.	Bitki Adları	282
6.	Terim Adları	283
7.	Eserde Geçen Tek Dilli Kelime Kadrosu	283
8.	Eserde Geçen Karışık Dilli Kelime Kadrosu	284

SEMBOL VE İŞARETLER

- (X) : Yazar tarafından sonradan eklenen vokal ya da konsonant sesi gösterir.
- ~ : alternans okuyuş, benzer şekil olduğunu ifade eder.
- < : bu şekilden gelir; bu dilden alıntı olduğunu ifade eder.
- : ayrı yazılan ya da satır başında kalan ek, kelime parçası; birleşik yazılmış kelime; alıntı kelimelerdeki birleşik yapı, tamlama; fiil kökü, fiil kök ya da gövdesine eklenen yapım ya da çekim eki
- { } : metinden çıkarılan kısmı ifade eder.
- [] : metne eklenen harf, hece ya da kelimeyi ifade eder.
- [...] : tahribat sebebiyle teşhis edilemeyen kelimeyi ifade eder.
- [.....] : tahribat sebebiyle teşhis edilemeyen birden fazla kelimeyi ifade eder.
- (?) : Emin olunmayan kelimeleri, ekleri ve sesleri gösterir.
- [] : Tanıklarda eksik yazıldığı düşünülen ve tamamlanan bölümleri gösterir.

ESER KISALTMALARI

GT : Gülistan Tercümesi

GENEL KISALTMALAR

Ar.	: Arapça	ka.	: kişi adı
ayr.	: ayrıca	krş.	: Karşılaştırınız
bs.	: Baskı	Lat.	: Latince
bkz.	: Bakınız	Moğ.	: Moğolca
çev.	: Çeviren	Peh.	: Pehlevice
Çin.	: Çince	Soğ.	: Soğdca
Ed.	: Editör	Sür.	: Süryanice
Etü.	: Eski Türkçe	Tür.	: Türkçe
Far.	: Farsça	vb.	: ve benzeri
Gr.	: Yunanca	vd.	: ve diğerleri
Haz.	: Hazırlayan	ya.	: yer adı

ÖN SÖZ

Salgurlu hanedanlığına mensup Sa'd b. Zengî'nin oğlu II. Sa'd adına ithaf edilen Gülistan, 1213-1292 yılları arasında yaşamış olduğu bilinen Sa'dî mahlaslı Ebu Abdullah Musarrifüddin b. Muslihiddin el-Şirazî tarafından kaleme alınmıştır. Şirazî yazmış olduğu bu eser vasıtasıyla edebiyat sahasında büyük bir şöhrete kavuşmuştur. Gülistan eserinin farklı coğrafyalarda kaydedilmiş olan birçok tercümesi bulunmaktadır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Sibicâbî isimli müellif tarafından adaptasyon yöntemiyle hazırlanan *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistan-ı Türkî)* adlı eserin içindeki yaklaşık 4500 kelimelik metnin tematik sözlüğü hazırlanmıştır. Çalışmamız dört temel bölüm çerçevesinde oluşmaktadır.

Tezin giriş bölümünde, çalışmanın konusu, amacı, yöntemi açıklanmıştır. Sa'dî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Buna ilaveten eldeki verilere göre oldukça az bilgiye sahip olunmasına rağmen Sibicâbî hakkında da bilgilere değinilmiştir. Ardından Gülistan üzerine yapılmış Türkçe çalışmaların bibliyografyasına yer verilmiştir.

Tezin birinci bölümünü, *Gülistan-ı Türkî* kitabındaki zengin kelime kadrosu üzerinden temel söz varlığının incelenmesi oluşturmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde ise kitapta geçen isimlerin tematik sözlüğü hazırlanmıştır. Eserde geçen Arapça, Çince, Farsça, Moğolca, Pehlevi, Sogdca, Türkçe ve Yunanca kökenli isimlerin anlamlarına yer verilmiştir. Ayrıca karışık dilli sözcükler de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Tezin üçüncü ve son bölümünde, kitabın alfabetik biçimde tematik dizini oluşturulmuştur.

Hazırlamış olduğum tez süresi boyunca maddi, manevi desteklerini eksik etmeyen aileme sonrasında ise tüm dostlarıma; beni bu güzel eserle tanıştıran,engin bilgilerini ve kaynak yardımlarını benden bir an olsun esirgemeyen, ilmiyle bana yol göstererek tezimin tamamlandığı son ana kadar ılımlı tavrını, samimiyetini ve içtenliğini koruyan çok kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ALAN'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayşenur GÜMEÇ

Erzurum- 2023

GİRİŞ

Çağatay Türkçesi, Türkoloji literatüründe XV. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyılın başlarına kadar devam eden Doğu Türklüğünün yazı ve konuşma dili olarak tanımlanmaktadır. Çağatay Türkçesi, Ali Şîr Nevâî ile gerçek ününe erişmiş olan, aynı zamanda birçok şair ve yazarında bu yazı dilinde ürünler verdiği bir dönem olarak bilinmektedir (Kahraman, 2023: 1). *Gülistan Tercümesi* bireysel yaşamdan izler taşımasına rağmen din, tasavvuf, mûsikî, coğrafya, askerlik, gündelik hayatla ilgili kayda değer söz varlığı ve terimleri içerisinde barındırmaktadır. Bir dilin söz varlığı o dilin kullanımına bağlı olarak gelişmektedir. Söz varlığı genellikle dilin zenginli ve çeşitliliği ile ilişkilendirilmektedir. Her dil kendi özgün söz varlığına sahiptir. Yapılan bu çalışmada, *Çağatayca Gülistan Tercümesindeki* kavramsal söz varlığı ve terimler incelenecektir.

A. Çalışmanın Konusu

İran edebiyatı muhitinde kaleme alınmış *Gülistan* eseri öncülüğünde; çalışmanın konusu, isimler kavramı üzerinden genel bir çerçevede tutularak belirlenmiştir. Hazırlanan tezle temel söz varlığının yanında tematik sözlük çalışması oluşturulmaya çalışılmıştır. Bilindiği üzere tematik sözlükler, alışlagelmiş sözlüklerden farklı olarak belirli bir kavram etrafında meydana gelen sözlüklere verilen addır. Dilimize Arapça, Farsça başta olmak üzere pek çok dilden girmiş yabancı kökenli sözcüklere sözlükte yer verilmiştir.

B. Çalışmanın Amacı

Çağatayca Gülistan Tercümesi'nde yer alan isimlerin bağlamsal açıdan değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan dinî, kültürel, sosyolojik vb. pek çok alana ait verilerin ortaya konulmasıyla Türkolojiye katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

C. Çalışmanın Önemi

Gülistan-ı Türki isimli eserin sahip olduğu karışık dilli diyalettik yapı ve arkaik dil öğeleri, Türk dili araştırmaları için büyük bir önem arz etmektedir. Eserin çalışmamıza tabi olması, onun zengin içeriği ve literatürde önemli bir konumda olmasından mütevellittir.

D. Çalışmanın Kapsam ve Yöntemi

Çalışmanın temel söz varlığı ve tematik sözlük bölümlerinde izlenen yöntem şu şekilde açıklanabilir: Öncelikle eserden belirlenmiş olan sözcükler temel söz varlığı kapsamında 6 ana başlık ve 14 alt başlığa ayrılmıştır. Başlıklara ayrılan sözcükler madde başı olacak şekilde alfabetik olarak listelenmiştir. Sonrasında ilgili madde başının köken bilgisi ve tanımı yapılmıştır. Ardından yazılan madde başının metinde geçmiş olduğu yerler sırasıyla tanıklanmıştır. Diğer yandan tematik sözlük ise, sözcüklerin kavram alanlarına göre 35 ana başlık ve 460 alt başlık altında tasniflendirilmiştir. Son kısımda tasniflenmiş ve listelenmiş sözcüklerin tematik dizini hazırlanmıştır. Bu dizinle çalışma desteklenmeye çalışılmıştır.

E. Çalışmada Kullanılan Yazı Çevirimleri

Metnin yazıya aktarılmasında, klasik transkripsiyon geleneği izlenmiştir. Eserde kullanılan transkripsiyon alfabesi tablo şeklinde okucuya sunulmuştur.

Tablo 1
Transkripsiyon Alfabesi

ا	a, e, ā	ض	ž
آ	ā	ط	š
او	o, ö, u, ü	ظ	ž
اي	è, ı, i	ع	‘
ب	b, p	غ	ğ
پ	p	ف	f
ت	t	ق	w
ث	ṡ	ق	k, w
ج	c, ç	ك	k, g
ح	h	ل	l

خ	h	م	m
د	d	ن	n
ذ	đ, ž	ڭ	ŋ
ر	r	ه	h, a, e
ز	z	و	o, ö, u, ü, ū, ō, w
ژ	j	ڙ	w
س	s	ی	è, ı, i, ī, ī, y
ش	ş	ء	’
ص	ṡ		

1. SA'DÎ

Gülistan, İran edebiyatının kilometre taşı olarak bilinen dönemin önemli şair ve müelliflerinden birisi olan Sa'dî tarafından edebiyat dünyasına kazandırılmıştır. Asıl adı Ebu Abdullah Musarrifüddin bin Muslihiddin el-Şirazî'dir. Şairin 1213-1218 yılları arasında Şiraz'da doğduğu düşünülmektedir. Kaleme almış olduğu eser Türk kökenli Salgur hanedanına mensup olan Ebu Bekr bin Sa'd bin Zengî'nin oğlu veliaht II. Sa'd adına 1258'de sunulmuştur (Berbercan, 2016: 3).

Yaşamında eğitime ilk olarak memleketinde başlayan Sa'dî, Şiraz'ın Moğollar tarafından işgal edilmesi üzerine eğitimini önce İsfahan'da ardından Bağdat'ta Nizamiye Medresesinde sürdürmüştür. Türkistan ve Anadolu başta olmak üzere İslam ülkelerine seyahat etmiş, bulunmadığı şark memleketi bırakmamıştır. Bulunduğu bu yerlerde başından türlü maceralar geçtiği rivayet edilmektedir. Ardından memleketine geri gelen şair, 1257'de Bustan adlı eserini kaleme almıştır. Bustan'dan tam bir yıl sonra 1258 yılında onun adının tüm edebiyat dünyasında tanınmasını sağlayacak olan Gülistan adlı ünlü eseri kaleminden çıkmıştır. Sa'dî'nin ölüm tarihi hakkında net bilgi olmasa da 1292'de vefat ettiği kuvvetle muhtemeldir (Berbercan, 2016: 3).

1.2. DİĞER ESERLERİ

Yazarın birden çok mensur ve manzum eseri bulunmaktadır. Yaklaşık 22-23 eseri olduğu bilinmektedir (Berbercan, 2016: 3).

1.2.1. Manzum Eserleri

1. *Bustan*
2. *Habsiyyât ve Mecâlisü'l-Hezel*
3. *Müfredât* (Müfredler)
4. *Mülemma'ât* (Mülemma'lar)
5. *Gazeliyyât* (Gazeller)
6. *Kasâid-i Fârsî- 'Arabî* (Farsça ve Arapça Kasideler)
7. *Merâsî* (Mersiyeler)
8. *Mesnevîler* (Mesneviyyât)

9. *Rubâîyyât* (Rubâîler)
10. *Kıta 'at /Mukatta 'ât* (Kıt'alar)
11. *Sâhibiyye*
12. *Müsellesât* (Müsellesler)
13. *Tercîât* (Tercî-i Bendler)

1.2.2. Mensur Eserleri

1. *Takrîr-i Dîbâce*
2. *Nasihatü 'l-Mülûk* (Nesâyihu'l-mülûk)
3. *Risâle-i 'Akl u 'İşk* (Akıl ve Aşk Risâlesi)
4. *Risâle-i Enkiyânû*
5. *Mecâlis-i Pencgâne* (Beş Meclis)
6. *Nasihatü 'l-Mülûk* (Hükümdarlara Öğütler)
7. *Der Nasihat-i Enkiyânû* (Enkiyânû'ya Nasihatler)
8. *Resâil* (Risâleler)
9. *Risâle-i Sultan Âbâkâ*
10. *Takrîrât-ı Selâse*
11. *Gülistân* (Şıgva ve Özsoy, 2022: 152-159)

2. GÜLİSTAN

Ahmet Kartal, “*Makame*” adı verilen tarzda kaleme alınmış olan *Gülistan* eserinin manzum mensur karışık olarak yazıldığını ifade eder (Kartal, 2001: 100). Klasik Doğu Edebiyatında âdeta bir gelenek hâline gelmiş olan münacat, na't, sebep-i telif ve eserin sunulduğu sultan için yazılmış methiye kısımlarının tertip edilmesinin ardından eser başlamaktadır. Toplam sekiz bâbdan (bölüm) oluşmaktadır (Berbercan, 2016: 3). Bölümler sırasıyla şu şekildedir;

1. Padişahların hâl ve tavırları (*bâb-ı evvel der-sîret-i pād-şāhān*)
2. Dervişlerin ahlakı (*bâb-ı düvüm der-aḥlāk-ı dervîşān*)

3. Kanaat etmenin faziletleri (*bāb-ı siyüm der-fazîlet-i kanā‘at*)
4. Susmanın faydaları (*bāb-ı çehārum der-fevāyid-i hāmuşî*)
5. Aşk ve gençlik (*bāb-ı pencum der-āşķ u cüvānî*)
6. Güçsüzlük ve ihtiyarlık (*bāb-ı şeşüm der-za‘f u pîrî*)
7. Terbiyenin tesiri (*bāb-ı heftüm der-teşîr-i terbiyet*)
8. Sohbet adabı (*bāb-ı heştüm der-ādāb-ı şoḥbet*) başlıklarıyla sıralanmıştır.

Her bölümün içinde hikmet barındıran çeşitli hikâyeler yer almaktadır. Bu hikâyelerde kıssadan hisse niteliği taşıyan ders verici mesajlar bulunmaktadır. Hikâyedeki fikri destekleyen Arapça veya Farsça şiirlerin yanında ayet ve hadis alıntıları, yer yer atasözlerinin telmihi serpiştirilmiştir. Düzen ve üslup bakımından başarılı olan hikâyelerin bir kısmı yazarın gözlem ve tecrübelerine, bir kısmı okuyup duyduklarına dayanmaktadır. Sıralanan bölümlerin birbirleriyle olan münasebetleri göz önüne alınmış manzum ve mensur bölümler arasında uyum yakalanmıştır. Fikirler veciz bir şekilde sehl-i mümteni (özlü söz söyleme sanatı) ile ifade edilmiştir (Berbercan, 2016: 3-4).

2.1. Gülistan’ın Türkçe Tercümeleri

Gülistan’ın Türkçe olarak hazırlanmış olan ilk tercümesi, 1391 senesinde Mısır Türk-Memluk sahasında Seyf-i Sarâyi tarafından Kıpçak Türkçesiyle yazılan *Kitab-ı Gülistan bi’t Türkîdir*¹ (Berbercan, 2015: 636). İkinci tercümesi, 1397-1398 senelerinde Sîbicabî mahlaslı müellif tarafından Timur’un torunu II. Muhammet Sultan’a ithaf edilen Klasik öncesi Çağatay Türkçesiyle te’lif edilmiş olan *Gülistan-ı Türkî’dir*² (Berbercan, 2015: 636). Üçüncü tercümesi ise Anadolu sahasında II. Murad devri bilginlerinden Mahmud b. Kadî-i Manyâs tarafından kaleme alınmış çeviridir. Biri manzum ve ilaveli ikincisi muhtasar olarak iki adet *Gülistan Tercümesi* vardır (Kartal, 2001: 103). Bunlara ek olarak ilerleyen zamanlarda Türk diliyle vücut bulmuş çok sayıda Gülistan tercümesi ve şerhleriyle karşılaşmak mümkündür.³

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Karamanlıoğlu, 1978.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Berbercan, 2011.

³ Yapılmış diğer çevirilerin kaydı için ayrıca bkz. Kartal, 2001.

3. ÇAĞATAYCA GÜLİSTAN TERCÜMESİ

3.1. Eserin Muhtevası

Timur devrinde yaşayan yazar eserini Timur'un torunu veliaht Muhammed Sultan'a sunmuştur. Anlama sadık kalan Sibicâbî Gülistan'ın orijinalindeki şiirlerin bire bir tercümesi olmayan beyitler kaleme alarak tercümesine özgünlük kazandırmıştır. Sanatlı bir dile başvuran yazar, mensur kısımlarda aslına daha fazla sadık kalmıştır. Sekiz bölümün sırasını korumuş, her hikâye ve şiiri tercüme etmeyerek bir ayrıştırma yoluna gitmiştir. Bazen hikâyelerin yerini ve sırasını değiştirmiş zaman zaman kendi ilaveleriyle değişiklikler yapmıştır (Berbercan, 2016: 8).

3.1.1. Eserin Müellifi

Eserde sadece beş farklı yerde Sibicâbî adı geçmektedir. Bu ad, *Çağatayca Gülistan Tercümesi*'nin (*Gülistan-ı Türki*) yazarının mahlasıdır (Berbercan, 2016: 7). Bu mahlasın geçtiği yerler metin vasıtasıyla şu şekilde örneklendirilebilir:

kılu bër anıñ 'ayşını müsteşāb

sibicābīniñ da'vetin müstecāb (GT 1/11)

şi 'r tüştise sibicābīğa sulţān nazarı

kün dēk yarudı şöhret içide haberi (GT 2/3-4)

bende sibicābīñiz köydi miñenede

esir lutfunuz artuñ teñiz eksün andın miñen (GT 7/4)

peyember hicretige heşt-şad erdi

sibicābī bu micmer köydürürde (GT 12/9)

sibicābī maħabbet müşkilini

bilür bilgen meñiz şüretni cınnı (GT 174/12)

Berbercan'a göre (2016: 7) tezkireler dâhil olmak üzere elimizdeki kaynaklarda adı zikredilmeyen müellife dair bilgiler yok denecek kadar azdır. Müellifin, Sayram'da (bilinen diğer adıyla İsficâb) doğduğu ve bu kelimenin bir varyantı olarak Sibîcab adının eserde geçtiği bilinmektedir. Yazarın doğduğu şehirden dolayı Sibîcâbî mahlasını aldığı tahmin edilmektedir.

3.1.2. Eserin Yazılış Tarihi

Berbercan'a göre (2016: 9) Timur zamanında H. 800 senesinde (M. 1397-98) tamamlanan *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistan-ı Türkî)* Muhammed Sultan'a ithaf edilmiştir. Eserin giriş kısmındaki bir beyit bu tarihi net olarak ortaya koymaktadır:

gülistân lu 'betiniñ zînetini

tüzüp türkî libâsın keydürürde

peyember hicretige heşt-şad erdi

sibîcâbî bu micmer köydürürde (GT 12/8-9)

3.1.3. Eserin Nüsha Bilgileri

Berbercan'a göre, eserin elde tek bir nüshası bulunmaktadır. India Office'de Or. 11.685. numarasıyla kayıtlı olan eser British Museum'da muhafaza edilmektedir. Nüsha üzerine 1959 senesinde İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi'nde Zeki Velidi Togan'ın düşmüş olduğu tek satırlık notun yanı sıra 1966-1967 yıllarında British Museum'da incelemelerde bulunan Macar Türkolog J. Eckmann'ın tanıtıcı makalesi önem arz etmektedir. (2016: 11-12).

Eser oldukça tahribe uğramış, kütüphane çalışanları tarafından tamir edilmeye çalışılmış, deforme olan yerler yapıştırılıp ciltlenmiştir. Baştan ve sondan eksik olan eserin bugün 110 varakı elde bulunmaktadır. Her sayfa 13 satırdır. Yalnızca 97, 193 ve 194. sayfaları 12 satırdır. Bazı sayfaların kenar kısımlarında eserden bağımsız çeşitli yazı ve harfler yer almaktadır. Rutubet ve tahribat sonucu bazı kısımlar neredeyse okunmaz duruma gelmiştir. Nestalik hatla, iri ve harekesiz yazılan metnin başarılı bir müstensih tarafından istinsah edilmediği düşünülmektedir (Berbercan, 2016: 12).

3.1.4. Eserin Kelime Kadrosu

Eser, içerisinde takribi 4000 üzerinde sözcük barındırmaktadır (Berbercan, 2016: 18). Çalışmada kullanılan sözcük sayısı köken bilgileriyle birlikte aşağıda yer alan tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 2
Eserde Geçen Tek Dilli Kelime Kadrosu

	Geçen Kelime Sayısı
Arapça Kökenli	1850 sözcük
Farsça Kökenli	694 sözcük
Moğolca Kökenli	7 sözcük
Pehlevi Kökenli	2 sözcük
Soğdca Kökenli	7 sözcük
Türkçe Kökenli	900 sözcük
Kökeni Bilinmeyen	2 sözcük

Tablo 3
Eserde Geçen Karışık Dilli Kelime Kadrosu

Karışık Dilli Sözcükler	Geçen Kelime Sayısı
Arapça + Farsça Kökenli	59 sözcük
Arapça + Türkçe Kökenli	83 sözcük
Farsça + Arapça Kökenli	33 sözcük
Farsça + Türkçe Kökenli	62 sözcük

Yukarıda sayıları verilmiş olan sözcüklere yüzdelik oran açısından bakıldığında zaman kelimelerin takribi %50'si Arapça, %30'u Türkçe, %20'si Farsça (Orta Farsça [Pehlevi] dâhil), -%1'i Soğdca ve Moğolcadır (Berbercan, 2016: 18).

4. GÜLISTAN ESERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR⁴

4.1. Makaleler

- Taymas, Abdullah Battal (1955). “Seyf Sarayî'nin Gülistan Tercümesini Gözden Geçirish”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 3, 73-98.

⁴ Bu bibliyografya *Gülistân Hakkında Türkçe Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi* adlı makale aracılığıyla listelenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şıgva ve Özsoy, 2022.

- Seyfî Abdurrahman Rıza ve Aydın, Nazemi (2018). “Seyid Muhammed Şevket El-Istanbuli ve Sedi’nin Gülüstan’ı Üzerine “Sünbülüstan” İsmiyle Kaleme Aldığı Nazirasi”. *The Journal of Academic Social Science*, 71, 601-614.
- Aydın Abdür-rauf (2019). “Şeyh Sa’dî Şîrazî’nin Gülîstan’ında İktisadi Öğeler”. *Social Sciences Studies*, 29, 204-208.
- Ceylan, Adem (2007). “Eğitim Bakımından Gülîstan”. *Turkish Studies*, 228-247.
- Kartal, Ahmet (2001) “Sa’dî-i Şîrâzî’nin Gülîstân İsimli Eserinin Türkçe Tercümeleri”. *Bilig*, 16, 99-126.
- Güven, Ahmet Zeki (2014). ‘Gülîstan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi’, *Turkish Studies*, 9(6), 505-517.
- Çelik, Aysun (2015). “Hasan Rızâyî’nin ‘Cûy-ı Rahmet’ Adlı Manzum Gülîstân Tercümesi / Hasan Rızâyî’s Verse Translation Of Gulistan Named ‘Cûy-ı Rahmet’”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 33, 211-216.
- Abık, Ayşehan Deniz (2014). “Seyf-i Sarayî’nin Gülîstan Tercümesinde –IsAr Düşündürdükleri”. *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*, ed. Nurettin Demir Faruk Yıldırım, 21-38.
- Kaska, Çetin (2021). “Anadolu’da Sa’dî-i Şîrâzî’nin Gülîstân Adlı Eserine Yazılan Farsça Nazireler”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 527-539.
- Kaska, Çetin (2021). “Gülîstân’a Nazire Farsça Bir Eser: Sâyilî’nin Ravzatü’l-Ahbâb’ı”. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 14, 54-79.
- Kaska, Çetin (2021). “Mîrzâ Âkâ Hân-ı Kirmânî’nin Sultan Abdülhamid’e Takdim Ettiği Rıdvân Adlı Farsça Eseri”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 351-374.
- Silman, Fatoş ve Kayhan, Hatice (2017). “Sadî Şîrazî’nin Bostan ve Gülîstan Eserlerinin Yönetimsel Açısından İncelenmesi”. *Turkish Studies*, 18(6), 535-545.
- Er, Harun, Ünal, Fatma ve Gürel, Davut (2016) “Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Aktarımı Açısından Sadî Şîrazî’nin “Bostan” ve “Gülîstan” İsimli Eserlerinin İncelenmesi”, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 225-242.
- Kaya, İbrahim (2012). “Sûdî’nin Şerh-i Gülîstan’da Şem’î’ye Yönelttiği Anlamla İlgili Eleştiriler”. *Turkish Studies*, 2012, 1461-1488.
- Kaya, İbrahim (2012). “Sûdî’nin Şerh-i Gülîstan’da Şem’î’ye Yönelttiği Dilbilgisi, Üslup Yanlışı ve Nazım Şekilleriyle İlgili Eleştiriler”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 21-44.

- Kaya, İbrahim (2012). “Sûdî’nin Şerh-i Gülistan’da Şem’î’ye Yönelttiği Sahih Nüshalara Muhalefetle İlgili Eleştiriler”. *Turkish Studies*, 649-674.
- Kaya, İbrahim (2012). “Sûdî’nin Şerh-i Gülistan’ındaki Eleştirilerine Toplu Bir Bakış”. *Turkish Studies*, 7(3), 1719-1739.
- Eckmann, Janos (1968). “Sadî Gülistan’ının Bilinmeyen Çağatayca Bir Çevirisi”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 16(16), 17-29.
- Balcı, Musa (2016). “Bir İslâm Medeniyeti Şairi Olarak Sa’dî-yi Şîrâzî’nin Poetikası”. *Ekev Akademi Dergisi*, 66, 433-461.
- Özkan, Mustafa (2014). “Manyaslı Mahmud’un Manzum Gülistan Tercümesi ve Yeni Bir Nüshası”. *Turkish Studies*, 9(9), 1-16.
- Bigzad, Najibullah (2019). “Gülistan Tercümesi ile Dîvânü Lugâtî’t Türk’te Ortak Kavrama Gönderme Yapan Eşdeğer Atasözleri”. *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 2(2), 97-101.
- Miandoab, Nasrin Zabeti (2017). “Seyf-i Sarayı’nın Gülistan Tercümesi’nin, Sadî’nin Gülistan’ı ile Karşılaştırılması”. *Nüsha*, 17(45), 63-74.
- Aybey, Salih (2019). “Sadî Şîrâzî’nin “Bostan” ve “Gülistan” Adlı Eserlerinin Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 69, 425-437.
- Baştürk, Şükrü (2009). “Rüşdî’nin Şerh-i Dibâce-i Gülistan’ında XVI. Yüzyıl Türkçesinin Söz Varlığı”. *Turkish Studies*, 4(6), 22-38.
- Tokay, Yaşar (2016). “Kitâbu Gülistân Bi’t-Türkî’de Geçen Deyimler Üzerine Kavramsal Bir Tasnif Denemesi I.”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1561-1592.
- Tokay, Yaşar (2017). “Kitâbu Gülistân Bi’t-Türkî’de Geçen Deyimler Üzerine Kavramsal Bir Tasnif Denemesi II.”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 611-637.
- Tokay, Yaşar (2018). “Kitâbu Gülistân Bi’t-Türkî’de Hayvan Adlarının Metaforik Kullanımı”. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 31-52.
- Uzun, Yaşar (2021). “Sa’dî Şîrâzî’nin Bostân ve Gülistân’ında Etik Yönetim Tavsiyeleri”. *İslâm Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 6/1, 171-204.
- Babür, Yusuf (2020). “Sadî’nin Gülistan’ında Hayvan Teşbih ve Temsilleri”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 24, 41-107.

4.2. Bildiriler

- Bayraktar, Dilek (2014). “Seyf-i Sarâyî’nin Gülistan Tercümesinde Yiyecek ve İçecek Adları”. V. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 2014 TUDOK*, 23-24 Haziran 2014: *Bildiriler*, Ed. Bahtiyar Aslan, Haz. A. Dinçel vd., İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, 207-217.
- Karataş, Yeşim. “Sa’dî Şirazi’nin Gülistan Adlı Eseri Üzerine Söylem Çözümlemesi”. 16. *Dilbilim Öğrenci Konferansı*, 8 Nisan 2022: *Çevrim İçi, Bildiri Özetleri Kitabı*, Dokuz Eylül Üniversitesi, 4.
- İçel, Hazin Hayal (2012). “Seyf-i Sarayı ve Kadi-i Manyas’ın Gülistan Tercümelerinin Karşılaştırılması”. *İKÜ III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 2010 TUDOK*, 20-22 Eylül 2010: *Bildiriler*, Ed. Ömür Ceylan, 1, İstanbul: İKÜ Yayınları, 361-366.
- Yılmaz, Ozan (2017). “Sûdî’nin Gülistân Şerhi’nden Hareketle XVI. Yüzyıl Nesir Dili ve Üslûbuna Dair Tespitler”. *Klasik Edebiyatımızın Dili: Bildiriler*. Haz. Mustafa İsen, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 321-337.

4.3. Kitaplar

- Karadeniz, Abdurrahman ve Su, Hüseyin (2011). *Bostan ve Gülistan*. (Çev. Hikmet İlaydın), Ankara: Hece Yayınları.
- Karaismailoğlu Adnan (2018). *Sa’dî Gülistan* (2. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- İzzet, Ahmed Saib (1875). *Şirazi Terceme-i Gülistan-ı Sadi Şeyh Muslihiddin Sadii*. İstanbul: Yahya Efendi Matbaası.
- Ercilasun Ahmet Bican (2007). *Gülistan Tercümesi Üzerine Makaleler Dil-Destan-Tarih-Edebiyat*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahin, Ahmet Metin (2017). *Sadî Şirâzî Gülistan* (1. bs.). İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Topal, Ahmet (2016). *Mustafa Vazih Efendi Gülistan Tercümesi: (Güldeste-i Gülistân Hediyyeten li’l-ihvân)*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Karamanlioğlu, Ali Fehmi (1978). *Seyf-i Sarâyî Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan Bi’t Türkî)* (1. bs.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kemal, Ali (2004). *Gülistan*. İstanbul: Pırıl Yayıncılık.
- Bilgin, Azmi ve Çiçek, Mustafa (2000). *Gül Suyu Gülistan Tercümesi*. (Çev. Niğdeli Hakkı Eroğlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Arslan, Büşra (2018). *Bostan ve Gülistan* (1. bs.). İstanbul: Sebe Yayınevi.
- Cafer Tayyar Bin Ahmed Salim (2011). *Şirazlı Şeyh Sadi Gülistan*. İstanbul: Ravza Yayınları.
- Alpgüvenç, Can (1998). *Gülistan Sadi'den Seçme Hikâyeler*. Ankara: Papatya Yayınları.
- Toprak, Cevdet (2010). *Gülistan Hikmetli Hikâyeler*. İstanbul: Mavi Lale Yayınları.
- Bektaş, Ekrem (2013). *Gülistan Şeyh Sadi-i Şirazi* (1. bs.). İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Sazak, Eser (2011). *Sa'di-i Şirâzi Gülistan* (1. bs.). İstanbul: İnsan Kitap.
- Burçak, Fatma (2011). *Gönül Kimi Severse Güzel Odur (Sadi'den Hikâyeler)* (1.bs.). İstanbul: Carpe Diem Kitap.
- Kalyon, Filiz (2017). *Gülistan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özgenç, Fisun (2005). *Gülistan*. İstanbul: İskele Yayınevi.
- Kırlangıç, Hicabi (2018). *Sadi Şirazi Gülistan* (1. bs.). İstanbul: Kopernik Kitap.
- İlaydın, Hikmet (1991). *Şark İslam Klasikleri Gülistan-Sadi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bilgin, İsmail (2006). *Gülistan*. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Akça, Kamil (2007). *Sadi-i Şirazi Bostan ve Gülistan*, İstanbul: Elif Yayınları.
- Sarıalioğlu Kenan (2005). *Sa'di Gülistan*. İstanbul: Bordo Siyah Yayınevi.
- Çetinoğlu, Kerim (2012). *Gülistan* (1. bs.). İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Bilge, Kilisli Rifat (1968). *Bostan ve Gülistan*. İstanbul: Can Kitabevi.
- Bilge, Kilisli Rifat (1962). *Şeyh Sâdi-i Şirazi Gülistan* (7. bs.). İstanbul: Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık.
- Naim, M (1892). *Muslihuddin Sadi-i Şirazi Yeni Müntejabat-ı Gülistan*. İstanbul: Kasbar Matbaası.
- Kanar, Mehmet (2002). *Sâdi-i Şirâzi Gülistan* (2. bs.). İstanbul: Ş'ule Yayınları.
- Berbercan, Mehmet Turgut (2016). *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistan-ı Türkî)* (3. bs.). Ankara: Hâkim Yayıncılık.
- Yücel, Melike (2015). *Bostan ve Gülistan*. İstanbul: Karmen Klasikleri.
- Özçelik, Mustafa (2005). *Şirazlı Sâdi Gülistan'dan Seçmeler*. İstanbul: Kardelen Yayınları.
- Özkan, Mustafa (1992). *Mahmud b. Kâdî-i Manyâs Gülistan Tercümesi: Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Eroğlu, Niğdeli Hakkı (2020). *Gülistan* (3. bs.). İstanbul: Kapı Yayınları.

- Ergene, Oğuz (2017). *Sadi Gülistan Tercümesi*, (Çev. Sibicabi). Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Kocatürk, Olcay (2021). *Sa'dî-i Şîrâzî Osmanlıca Öğrenenler İçin Gülistan'dan Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Koca, Osman (2016). *Sadi Şirazi Bostan ve Gülistan*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Yılmaz, Ozan (2012). *Gülistan Şerhi (Sudi-i Bosnevi)*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Yalsızuçanlar, Sadık (2000). *Şirazlı Sadi Gülistan*. İstanbul: Timaş Çocuk Yayınevi.
- Gündüzalp, Selim (2008). *Sadi-i Şirazi Gülistan Seçme Öyküler* (3. bs.). İstanbul: Zafer Yayınları.
- Batur, Suat (2005). *Gülistan*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kabahasanoğlu, Vahap (2005). *Gülistan*. İstanbul: Serhat Yayınevi.
- Necefzâde, Yakup Kenan (2004). *Şeyh Sadi-i Şirazi Bostan ve Gülistan & Allame Zemahşeri Altın Kûpeler*. İstanbul: Milli Gazete Yayınevi.
- Keskin, Yavuz (2007). *Sufi Bilgeliği Gülistan Sadi* (2. bs.). İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.

4.4. Tezler

4.4.1. Doktora Tezleri

- Avcioğlu, Gamze Gizem (2018). *Sa'di-yi Şîrâzî'nin Hayatı, Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri* (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükkarcı Yılmaz, Fatma (2021). *Za'îfî'nin Manzum Gülistan Tercümesi, Kitab-ı Nigaristan-ı Şehrîstan-ı Dirahtistan-ı Sebzistan* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canpolat, Hülya (2006). *Sadi'nin Gülistan Önsözüne Yapılan Türkçe Serhlerin Karşılaştırılmalı İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, Aysun (2017). *Türk Edebiyatında Gülistân ve Hasan Rızâyî'nin "Cûy-ı Rahmet" Adlı Manzum Gülistân Şerhi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergene, Oğuz (2012). *Sibîcâbî Gülistân Çevirisi (Giriş- Dil İncelemesi- Metin- Çeviri- Dizin- Tıpkıbasım)* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özdemir, Mehmet (2011). *Türk Edebiyatında Gülistan Tercümeleri ve 17. Yüzyıl Yazarlarından Hocazade Esad Mehmed Efendi'nin Gül-i Handan (Terceme-i Gülistan) 'ı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topuz, Ümit (2019). *Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Metaforlar* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Yerdemir, Fatih (2016). *Sûdi'nin Gülistan ve Bustan Şerhlerinde Şerh Yöntemi ve Söz Varlığı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Nimet (1996). *Sa'di-yi Şirazi'nin Bostan ve Gülistan'ında Sözdizimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

4.4.2. Yüksek Lisans Tezleri

- Anaçoğlu, Ebru Özpehlivan (2019). *Mahmud Bin Kadi-i Manyas'ın Manzum Gülistan Tercümesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atasoy, Hilfe (2017). *Seyfi Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Geçen Atasözleri ve Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baştürk, Şükrü (1997). *Şerh-i Dibace-i Gülistan* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baykal, Nimet (2005). *Sa'di-yi Şirazi'nin Gülistan Adlı Eserinde İnsan Tipleri ve Hikâyelerinin Tahlili* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emekli, Dudu (2010). *Mehmed Said'in Gülistan Tercümesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). (giriş-inceleme-metin-sözlük- tıpkıbasım), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köknar, Zafer (2019). *Muhyiddin Bin Yahya Fakih Kızılhisari'nin Şerh-i Gülistanı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuru, Elif (2021). *Mahmud bin Kadi-i Manyas'ın Manzum Gülistan Tercümesi (İnceleme-metin-dilbilgisel dizin)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Ocak, Mehmet Necip (2001). *Sadi'nin Bostan ve Gülistan Adlı Eserlerinin Eğitim Açısından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Okan, Cansu (2018). *Gülistan Tercümesi'nde Sıfat Fiil* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztahtalı, İbrahim İmran (1997). *Lami'i Çelebi Şerh-i Dibace-i Gülistan* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahidi Zonos, Nesrin (1994). *Sadi'nin Tehran Gülistan Müzesinde Bulunan Bustan ve Gülistan Yazma Eserlerinin Minyatürlerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tokay, Yaşar (2017). *Anlambilimi Açısından Kitabı Gülistan Bi't-Türki* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğurlu, Süreyya (2012). *Gülistan'ın İki Tercümesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Mahmud b. Kadî-i Manyas'ın Eski Anadolu Türkçesine ve Hikmet İlaydın'ın Türkiye Türkçesine Yaptığı Gülistan Tercümesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞATAYCA GÜLİSTAN TERCÜMESİ KİTABININ TEMEL SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Aksan'a göre (2004: 7) söz varlığı denildiği zaman yalnız o dilin sözcükleri değil dilin ayakta durmasını sağlayan unsurların bütünü anlarız. Bir dilin söz varlığı o dilin geçmişi, kültürü, yaşantısı hakkında büyük ölçüde bilgi vermektedir (Aksan, 2004: 11). Bir dil kendini yenilediği sürece biçim, anlam, ses yönünden çeşitli etkileşimlere maruz kalmaktadır. Meydana gelen bu değişiklikler söz varlığı açısından önem arz etmektedir. Bir dili yaşatan toplumun ayakta kaldığı süre boyunca yaşantısı, benimsediği dini, coğrafi bölgesi ve diğer toplumlarla kurduğu ilişkiler o dilin söz varlığının gelişimine sebep olur. Türkçenin söz varlığının geniş bir yelpazede yer alması ve çok sayıda çalışmaya kaynaklık etmesi onun ne kadar zengin bir dil olduğunu gözler önüne sermektedir. Bir dil ne kadar güçlüyse söz varlığı da o denli güçlüdür.

1.1. AKRABALIK ADLARI⁵

Akrabalık adları, kan bağı şeklinde veyahut evlilik yoluyla aralarında bir ilişki bulunan kişileri tanımlarken kullanılmaktadır. Bu adlar temel söz varlığı içerisinde incelenmiştir. İncelenen şiirlerde geçen akrabalık adları şunlardır:

1.1.1. Kan Bağıyla Kurulanlar

ağa (krş. Moğ. *ağa*) 'ağa, bay; ağabey' GT 48/10.

Tanıklar

(1) *andağ kim mertebesi biziñ hiqmetde eni ağadın ma artuğrak turur. dāyimā bēlini kısmetka yetilmiş dek bağlap 'ömride hēc işdin kalmıñı yok* (GT 48/9-10)

'amm (Ar.) 'amca' GT 189/10.

Tanıklar

(1) *atanıñ mihridin erür bihter hikāyet bir pārsā-zādeğa 'ammlarındın firāvān māl kaldı erse, fısq u fücūr āğāz kıldı ve tenzīr ü isrāf kıldı.* (GT 189/9-11)

ana 'ana, anne, valide' GT 41/9, 43/1-4, 44/3, 159/3-5, 178/9, 182/7, 182/9, 194/1-3, 193/12.

⁵ Akrabalık adları Yong-Söng Li'nin çalışmasına göre tasniflendirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Li, 1999.

Tanıklar

(1) oğlanları ārasıda birisi bu şıfatlığ ėrdi. **anası** köñlige keldi kim bu cānnıñ süçüg mīvesini bahālī kılıp bahāsın alıp alsak (GT 41/8-10)

(2) sulṭān suvāl kıldı kim bu maḥallda külgü kēlmeki muḥāldın turur. yigit aytur. oğlanlar nāzını ata **ana** köterür taķı anlardın āsībliğ zahmetni safūfet birle kēterür taķı ma ‘nīlīg va ‘dī bolsa (GT 42/13-43/1-2)

(3) müftī fetvīsı birle kāzī hūkm kılur taķı dādın pādşāhdın bolsa tileyürler. ata **ana** dünyālik üçün mēniğ başımdın kēçtiler (GT 43/3-4)

(4) bir katığ sözlüg taķı körksüz yüzlüg ḥatunınıñ **anası** kaldı. bu ėrge ḥatunı firāķdın anasınıñ vişālı düşvārrak boldı. (GT 159/2-4)

(5) neçük sēn dēp. ayttı. maḥa yār firāķınıñ kahrıdın **anasınıñ** qalmaqınıñ zehri kavīrak turur. (GT 159/5-6, 2016)

ata ‘baba’ GT 16/12, 17/10, 23/11, 34/11, 36/6, 41/11-12, 43/1, 43/4, 44/2, 45/8, 57/8, 57/11, 76/10, 76/13, 98/3, 98/10, 103/4, 104/1, 124/9, 124/12, 125/3, 125/8, 127/11, 128/10, 133/1-2, 133/5, 134/1, 137/2, 137/7, 180/3-4-5-6, 181/9, 186/7, 186/11, 186/13, 189/9, 195/1, 211/3.

Tanıklar

(1) kaçsa ‘ālem çerigini kanıdın pūr-ḥūn kılur andın atası ḥıdmetige kelip aytur (GT 16/12-13)

(2) anda kēdin memleket erkānı atasıdın soñ mülkni bu şāh-zādeķa qarār kıldılar. ammā qarındaş (GT 17/9-10)

(3) ğıybetideķı furşatda vezīrni tutup ėki oğlını anıñ birle öltürüp ḥazīnelerini aldızıp oğrılarğa katılıp atası ornığa olturdı. (GT 23/10-11)

(4) ḥikāyet kisrī nebīresi hürmüzķa suvāl kıldılar kim atañnıñ vezīrlerini bend kılmaq içide ne ğüşāyiş kördünñ ve anlarda ne ḥaṭā bildiñ. (GT 34/11-13)

(5) ḥikāyet melik-zāde bar ėrdi kim atasıdın aña köp genc ü māl mīraşī kalıp turur ėrdi (GT 36/6-7)

‘ayāl (Ar.) ‘çoluk çocuk; hanım, eş’ GT 59/8.

Tanıklar

(1) *birisi dehr şikāyetidin taķı faķr hikāyetidin söz birle sözleşür irdiler kim mālüm az üçün melālüm köp ‘ayālüm üküş üçün hālüm nā-hōş* (GT 59/7-8)

birāder (Far.) ‘erkek kardeş; arkadaş’ GT 15/4, 65/13, 108/1, 145/1.

Tanıklar

(1) *hikāyet melik-zāde bar irdi kāmetime istikāmet azrak, özge birāderleride hūsn şūrı köprek.* (GT 15/4-5)

(2) *sulţān hıdmetideķi birāderi ayttı kim sēn taķı mēniş dēk sulţān hıdmetin* (GT 65/13)

(3) *faķihķa faķir dēp haķāret üze nazār kılıp aytur. ey birāder mēn salţanatķa tēgdim sēn taķı meskenetķa ķaldıñ.* (GT 108/1-2)

(4) *bir şāhib-dil aytur. ey birāder maķabbet da ‘vīsini ķıldıñ ērse, özge* (GT 145/1)

ēni ‘küçük kardeş’ GT 48/10

Tanıklar

(1) *andağ kim mertebesi biziñ hıdmetde ēni ağadın ma artuķrak turur. dāyimā bēlini ķismetķa* (GT 48/9-10)

ferzend (Far.) ‘evlāt, oğul’ GT 179/10, 189/13.

Tanıklar

(1) *bir kün bu bir hikāyet ķıldı kim mēniş ‘ömrüm içide bu ferzenddin* (GT 179/10)

(2) *naşihat kılıp aytım kim ey ferzend daħl suğa meñzeyür ve harc yüriyür tēgirmekke.* (GT 189/13)

ķarındaş ‘kardeş’ GT 17/10, 65/10, 102/5, 102/6.

Tanıklar

(1) *anda kēdin memleket erkānı atasıdın soñ mülkni bu şāh-zādeķa ķarār ķıldılar. ammā ķarındaş* (GT 17/9-10)

(2) *eki **karındaş** bar érdi. birisi cāū bahren hāliken hadīši hükmi birle* (GT 65/10)

(3) *yana hakīmler hükmi bu ma 'nīka mü'eyyid turur kim aytmışlar. **karındaş** taķı kadaş kim öz āsāyişidin* (GT 102/4-5)

(4) *karındaş taķı kadaş kim öz āsāyişidin özgeni tilemes. **karındaş** taķı kadaş érmes.* (GT 102/5-6)

karındaşlık 'kardeşlik' GT 17/11.

Tanıklar

(1) *ammā karındaşlarının könlide hased otı yakıldı ve **karındaşlık** bināsi köyüp yıkıldı.* (GT 17/10-12)

nebire (Ar.) 'kız torun' GT 34/11.

Tanıklar

(1) *hikāyet kisrī **nebiresi** hürmüzka suvāl kıldılar kim atañnıñ vezīrlerini bend kılamak içide nē gūşāyiş kördün ve anlarda nē haqā bildiñ* (GT 34/11-13)

oğlan 'oğlan, evlat' GT 41/8, 42/2, 43/1, 57/11, 134/13, 181/9, 188/12, 189/3, 192/2-3, 203/13.

Tanıklar

(1) *terreka yetmişi yok érdi ve tenleri yañı tondın tutmışı yok érdi. **oğlanları** arasında birisi bu şıfatlıg érdi.* (GT 41/8-9)

(2) *aytışıp **oğlanları** başdın kēçip eligini tokup ayaķı birle* (GT 42/2)

(3) *sulṭān suvāl kıldı kim bu maḥallda külgü kēlmeki muḥāldın turur. yigit aytur. **oğlanlar** nāzını ata ana köterür taķı* (GT 42/13-43/1)

(4) *hikāyet hārūnu 'r-reşīd **oğlanları**da birisi atası ḥazretige gāzablıg kirip ayttı. fülān serniñbaşsızlıkdın maña til tēgürdi.* (GT 57/10-12)

(5) *rāy u tedbīride haqāsı tūşer yana gāfil biligsiz **oğlan**nıñ oķı nā-geh nişāneķa tuşar hikāyet* (GT 134/12-13)

oğul 'oğul, evlat' GT 23/10, 44/2, 76/3-5, 77/1, 98/10, 100/8, 124/12, 125/3, 125/8, 127/11, 133/2-5, 134/1, 137/1, 137/2, 137/7, 179/9, 180/2-4-6-7, 182/10-11, 183/2, 184/12, 185/3-9, 186/6, 186/11, 187/2, 188/4-10, 189/7 192/1-3-10, 193/6, 194/3, 194/6-7-12, 211/3-4.

Tanıklar

(1) *ğıybetideki fırsatda vezîrni tutup eki **oğlını** anıñ birle öltürüp hazînelerini aldızıp oğrılarga katılıp atası ornıǵa olturdı. (GT 23/10-11)*

(2) *hudā rızāsı üçün āzād kıldı taķı **oğlı** bahāsını bağıslamak birle ata anasınıñ köñlini şād kıldı. (GT 44/2-3)*

(3) *tā salāh zannını silāh kılıp zih körgüzse, kaçan öz menzilige keldi érse, ta ‘ām tiledi. bir mağyılıǵ **oğlı** bar érdi. (GT 76/2-3)*

(4) *bolup maña ayttı. ey **oğul** sên me bu uyıǵuçılarka muvāfaķat kılsa érdiñ, bu uyaǵlıǵıñdın evlī érdi bu sözünñ birle. (GT 77/1-2)*

(5) *ey **oğul** mücerred hayāl bāṭıl birle ‘ulemānı dālāletķa mensüb kılıp ‘ālim-i ma’şūm talebide ‘ilm fāyidesidin mahrūm qalmaķ ol nā-bīnā hikāyetige oğşar kim lāyǵa tüşüp feryād kılur. (GT 98/10-13)*

tavām (< Ar.) ‘ikiz; eş, benzer’ GT 203/13.

Tanıklar

(1) *muḥtemel turur kim dervişlerdin nefis-i emmāre şūmuluķıdın iḥsān kuvveti bolmasa, ‘işyān birle mübtelā bolurlar kim batn u ferec ekelesi **tavām** tururlar. (GT 203/11-13)*

uya ‘kardeş’ GT 17/13.

Tanıklar

(1) *anda kedin munuñ şekerlig ta ‘āmıǵe zehr kırıp bérürde kız **uyası** pēçedeki deriçedin körüp feryād kıldı érse, şāh-zāde ol ta ‘āmıñı temedi ve anlarka mundın artuķ nē-me témedi kim zehrliǵlarını nēçe me zemāne öltürse muḥāl bolǵay kim hünersizler anlar maķāmıǵe oltursa (GT 17/12-13-18/1-2)*

1.1.2 Evlilik Yoluyla Kurulanlar

‘arūs (Ar.) ‘gelin, kıız’ GT 170/1.

Tanıklar

(1) *bolǵanda yār vaşlı müyesser sürür üze / kirgende dōst koynıǵa meh çehrelig **‘arūs** (GT 169/13, 170/1)*

ēbçi ‘eş, zevce, cariye’ GT 17/6, 41/13, 178/11, 184/8

Tanıklar

(1) bular alarka *harîf kâziyye maqlûb bolup bular maqlûb bolğu dèk boldı erse, şāh-zāde yana arslan dèk kükrep mübārizlerige na 're urup ayttı kim ey érenler **ébçiler** tonın keymeyin dèsenler, érlik kılıñlar.* (GT 17/3-6)

(2) atasığa taķı bu fikr tüşüpiçi buşup **ébçisige** meşveret kılayın tēyü uğradı erse, yana köñli āğrığay dēp ayta bilmedi. (GT 41/12-13, 42/1)

(3) beyt **ébçi** éri koynıdın rızāsız ger kopsa / tutma tama ' öldürse haṭāsız kopsa ançada kopar pīr 'aşāsı yaturındın []/ yatğan yéridin özi 'aşāsız kopsa (GT 178/10-13)

(4) ér **ébçi** āra anıñ dèk fesād-āverleri kim / eşitti şahne vü kâzī yana bular sözidin (GT 184/8)

faķire (Ar.) 'eş, zevce' GT 194/5.

Tanıklar

(1) bir dervişniñ **faķiresi** hāmile boldı. kaçan haml müddeti temām boldı erse, dervişniñ bir oğlı boldı. (GT 194/5-6)

küdegü 'damat' GT 103/4, 104/1.

Tanıklar

(1) atası tañlası anı kördi / mücibini **küdegü**din sordı (GT 103/4)

(2) eşitildi kim ol tārīhde serāndībdin bir ṭabīb kēlip karağular közige 'ilāc kıılır dēp. bu kızniñ atasığa ayttılar kim **küdegü**ñniñ közini nè üçün 'ilāc kııldurmas sēn (GT 103/12-13-104/1-2)

menkūha (Ar.) 'nikāhlı kadın, eş' GT 22/6.

Tanıklar

(1) beyt lūt **menkūhası** yamanlarka / yār boldısa yarka tüştı (GT 22/5-6)

1.2. SAYI ADLARI

1.2.1 Asıl Sayılar

altı (6) 'altı' GT 140/6, 140/7.

Tanıklar

(1) *beyt kayu évge sèniñ bigi қошнı / bolsa **altı** deremğa tégmegey*

lîkin ümîd bar sèndin soñ /altı yüzge taқı satılmaғay (GT 140/6-8)

(2) *beyt kayu évge sèniñ bigi қошнı / bolsa altı deremğa tégmegey*

*lîkin ümîd bar sèndin soñ /**altı** yüzge taқı satılmaғay (GT 140/6-8)*

altı yüz (600) ‘altı yüz’ GT 140/7.

Tanıklar

(1) *beyt kayu évge sèniñ bigi қошнı / bolsa altı deremğa tégmegey*

*lîkin ümîd bar sèndin soñ /**altı yüzge** taқı satılmaғay (GT 140/6-8)*

altmış (60) ‘altmış’ GT 55/12, 120/8.

Tanıklar

(1) *hıkāyet bir küreşçi küreşçilik ‘ilmide üç yüz **altmış** türlüğ ‘amel bilür érdi.*
(GT 55/11-13)

(2) ***altmış** tēve yüki birle mālı bar érdi ve ‘ömridin yüz yēgirmi yıl kēçip turur*
érdi. (GT 120/8-9)

bêş (5) ‘beş’ GT 125/9, 127/7, 142/13, 143/7, 195/6, 195/9.

Tanıklar

(1) *atası ayttı. ey oğul sefer menāfi ‘i ayğan dek üküş turur. ammā **bêş** řāyifeğā*
evvel bāzer-gānī bolsa, ni ‘meti (GT 125/8-9)

(2) *ammā kimerse kim bu **bêş** şıfatdın behresiz turur. bāřıl řayāl birle cihāndın*
çıkıp kēter bolsa, kişi anıñ nām u nişānın ve özi me muradını tapmaғay (GT
127/7-9)

(3) *mü ‘ezzın ayttı. **bêş** altun. emīr ayttı kim mēn saña bir āyda on altun bēreyin*
(GT 142/13-143/1)

(4) *maña her āyda **bêş** altun idrār bērür érdiñ. on āltun birle bu mesciddin*
kusıl kıldıñ. (GT 143/6-8)

(5) *hikāyet kiçiglikimde bir büzürğdin sordum kim bulūğluğunı ‘alāmeti ne turur. ayttı. üç ‘alāmeti bar on bēş yaşamağ yā iḥtilām körmek yā anda amıge tūğ çıkarmağ* (GT 195/5-7)

bir (1) ‘bir’GT 1/6, 2/5, 3/5, 7/5, 7/12, 8/8, 9/4, 10/4, 11/10, 13/3,13/11, 14/2, 15/12, 15/13, 16/8, 18/9, 18/10, 19/6-7-8-11, 20/10-13, 23/1, 26/4-13, 27/13, 29/12, 31/13, 32/9-10, 33/4, 35/6, 36/2-13, 37/6-12, 37/12, 38/2-7, 39/11, 42/9, 45/13, 46/7, 47/8, 48/12, 49/6, 50/1, 50/5, 50/9, 52/1, 53/1-4, 53/12, 54/10, 55/11, 55/13, 58/1, 59/3, 62/8, 64/6-8-10, 65/12, 66/6-7-12, 67/7-9-11, 68/5-13, 69/12, 71/3, 72/13, 73/10, 74/5-11-12, 75/6-7, 76/3-10, 77/12, 80/5-6-10, 81/4-10-11, 82/9 83/1, 83/12, 84/9, 85/3-7-8, 86/6-7, 87/10, 87/6, 88/11-13, 89/1, 89/5, 89/6, 90/8, 91/3, 91/7-8, 92/10-12, 92/4-5-8, 93/11, 94/3, 94/8, 94/13, 96/1, 96/10, 97/10, 98/3, 99/1, 99/11, 99/13, 99/8, 100/6, 100/12, 102/2, 102/9, 103/2, 103/8, 103/12, 103/13, 104/5 106/6, 107/2, 107/7 109/4, 109/8, 110/7-8, 111/1-7-8, 111/10, 112/1, 113/3, 113/8, 114/12, 115/1, 115/9-10, 116/2, 116/9, 117/5-6, 117/12-13, 118/8, 119/9, 120/11, 121/10, 121/12, 121/2, 121/8, 123/3, 123/5, 124/4-5, 124/7, 125/10, 128/9, 128/12, 130/1, 130/3, 130/10, 130/13, 131/6, 132/1, 132/10, 132/12, 134/4, 134/5, 134/8, 135/1 136/13, 137/2, 137/10, 137/11, 137/12, 137/7, 137/12, 138/1, 138/5, 138/9, 138/11, 138/13, 139/2, 140/3-4, 140/8, 141/5-6,-7-8-10-13, 142/12-13, 142/3, 142/9, 143/4, 144/2-9, 145/1, 145/5-7, 146/1, 147/7-8, 150/1-2, 150/11, 152/1, 154/3-7, 155/5, 155/12, 156/9, 157/3, 157/5, 157/9, 158/4, 159/10, 159/2, 159/9, 159/12, 160/2, 160/13, 161/12, 162/9-10, 163/11, 165/2-3-4, 166/7, 167/13, 168/1, 168/11, 172/12, 174/10, 174/3, 175/2, 175/4, 176/4, 176/9, 176/12-13, 177/5-7, 177/11, 178/8, 178/10, 179/2, 179/10-11-12, 179/8-9, 180/5, 180/8, 180/11, 181/4-5-6, 182/6, 182/8, 182/9, 183/4, 183/9-10, 184/12, 184/3-4, 185/1, 185/9, 186/5, 186/8, 186/10, 187/6-9, 188/1, 188/8, 189/6-7-8, 189/10-12, 192/1, 193/5, 194/3-5-6, 195/5, 195/7, 196/3, 196/11-12, 196/4-6, 197/10-11, 198/6, 198/9, 203/4-5, 203/13, 204/5, 207/1, 210/7, 210/13, 211/9-12, 214/9, 216/5, 218/10, 218/11, 220/2.

Tanıklar

(1) *hāş kılur bir kılın maşlahat-ı ‘āmm için vaşfuñ eger kılssa yā kılmasalar ehl-i fażl* (GT 9/4)

(2) *[hikāyet] hikāyetde kélür kim vaqtī pād-şāhī bir bī-günāhnı nemmām şikāyeti birle cānı yetip ölümge buyurdu* (GT 13/2-3)

(3) *yana bir vezir kim anıñ birle miżacı hoş ermes erdi.* (GT 14/2-3)

(4) *beyt s n  şittin  m  bir aru  d n  aytt  bir s z semiz ebleh a t z  at n ce me  a ‘ f  rse uyd n artu  y r şige ve reh a* (GT 15/12-13-16/1)

(5) *m n hem ol k n  ide g list nd n **bir** d sit nn  bey z k ld m mu ‘ şeret b b da ve m b şeret  d b da an nd k lib s  ide kim m tekellimler a yara u d k ve m stemi ‘ler mel leti yıra u d k.* (GT 8/7-10)

c ft (Far.) ‘ ift, ikili’ GT 14/12.

Tanıklar

(1) *yana kisr  eyv n  t   da bu **c ft** beytni sebt k l p  oym şlar.* (GT 14/12)

d  (2) ‘iki’ GT 201/3.

Tanıklar

(1) *meger **d ** rek ‘at ve anda ma k p per ş nl k eger c d  udreti y  s c d  uvveti tiles n* (GT 201/3-4)

 ki (2) ‘iki’ GT 5/11, 16/6, 23/10, 28/5, 41/5, 49/2, 60/8, 64/8, 64/12, 65/10, 68/8, 76/12, 95/13, 107/12, 110/12, 110/13, 137/2, 138/9-10, 138/7, 189/3, 198/10, 203/13, 212/10, 216/4, 217/8, 218/10, 219/8.

Tanıklar

(1) *vel  ma all da yah ş  s zini okutturma  ** ki** n merse  uredni  şaf s n   lter* (GT 5/11)

(2) *d stlar k  li  a ‘ f bolup yitildi. ** ki**   rig bir birige uru ma d n  şnu u bu ş h-z de  ud y a tevekk l k l p c mle m b rizlerdin burun  aşm a  amle k l p d şmenler  anı birle ma ‘rekeni gil k ld .* (GT 16/6-8)

(3) * ybetide  i f r atda vez rni tutup ** ki** o l n  an n birle  lt r p  az nelerini ald z p o r lar a  at l p atas  orni a oltur .* (GT 23/10-11)

(4) * a an bu nid   l ulus a yetilip  şitildi  rse, ** ki** fa r u f  a  dilerind n  ri ve  atun  bar  rdi kim hem şe k   lleri fa r bar d n tar  rdi* (GT 41/5-7)

(5) * i ‘r ** ki** şab  da ş h    metige k lse  i i /      ide bulur elbette lu f ile ba   i* (GT 49/2-3)

ellig (50) (kr . bkz.  llig) ‘elli’ GT 3/7.

Tanıklar

(1) *körgil uş qalmadı cihānda kişi ey kim **ellig** bardı uyquda sēn* (GT 3/7)

ellig (50) (krş. bkz. *ellig*) ‘elli’ GT 64/13, 143/12, 175/4.

Tanıklar

(1) *eger bu êkiniñ cānıka êlig tutğalı himmet tutsaŋ, öz başım üçün kim êl közide saŋa **ellig** altun bēreyin.* (GT 64/-1213-65/1)

(2) *eger yana on kün mü’ezzınlık kılsaŋ, her āyda idrārıŋnı **ellig** āltunğa yētkürürler* (GT 143/11-12)

(3) *andağ kim biziñ civārda bir pīr bar kim ‘ömridin yüz **ellig** yıl kēçip turur. amma* (GT 175/3-4)

hamse (Ar.) ‘beşli, beş tane olan’ GT 193/2.

Tanıklar

(1) *faşāhat kıldı koydı dilde ‘irfān hünerin kıldı hiss-i hamse **birle*** (GT 193/2)

heşt-şad (800) (Far.+Ar.) ‘sekiz yüz’ GT 12/9.

Tanıklar

(1) *peyem-ber hicretige **heşt-şad** êrdi sibīcābī bu micmer köydürürde* (GT 12/9)

kırk (40) ‘kırk’ GT 115/10, 120/9, 195/10, 195/11.

Tanıklar

(1) ***kırk** tēfe kurbān kılıp ‘arabnı mihmān kılıp turur êrdim kim birevgü bir erka tiken kötürüp kēltürür êrdi.* (GT 115/10-11)

(2) *‘ömridin yüz yēgirmi yıl kēçip turur êrdi. **kırk** kul hıdmet-kārı bar êrdi. eligimni tutup* (GT 120/8-9)

(3) *beyt qarār êtse raħmda **kırk** kün su tutarlar ādemīniñ şüretini / eger bolmasa ‘aklı kırk yaşap kişi dēmesler andağ ādemīni* (GT 195/10-12)

(4) *beyt qarār êtse raħmda kırk kün su tutarlar ādemīniñ şüretini / eger bolmasa ‘aklı **kırk** yaşap kişi dēmesler andağ ādemī-ni* (GT 195/10-12)

miñ (1000) ‘bin’ GT 22/13, 26/8, 35/5, 38/7, 41/3, 41/4, 72/8, 87/2, 88/12, 123/3, 136/13, 178/2.

Tanıklar

(1) *fī'l-cümle **miñ** türlüg ni'met ü nāz kış taķı yaz bu yigit üçün terkīb kıldılar*
(GT 22/13-23/1)

(2) *sulṭān maḥmūdnu körer mēn kim gūr içide **miñ** muñ birle yatıp ḥüsn ü cemālı
yitip etleri töklüp süñekleri öklüp süñek menfezlerige toprak tolup turur.* (GT
26/8-10)

(3) *beyt sēniñdin kişi qorķsa sınma qorķ / neçe me **miñ** andağ qatıp bolsa[n]gan
/ möşük 'āciz olğanda qaplān közin / qarağ u kılur bit eger bilse[n]gen* (GT 35/4-
6)

(4) *melik keyfiyyeti ziyāde kılıp bir ḥüb ḥil'at üstide **miñ** altunu qoyup dervīş
nazarıda qoydı.* (GT 38/6-8)

(5) *nidā kıldılar kim munça şıfatlığ ādemīniñ kısmeti üçün **miñ** mişķāl kızıl altun
yā on miñ mişķāl āķ kümiş ḥazīnedin berilür dep.* (GT 41/2-4)

on (10) 'on' GT 41/4, 88/13, 119/11, 142/13, 143/7, 143/8, 143/11 195/6, 195/9, 197/12,
201/9.

Tanıklar

(1) *nidā kıldılar kim munça şıfatlığ ādemīniñ kısmeti üçün miñ mişķāl kızıl altun
yā **on** miñ mişķāl āķ kümiş ḥazīnedin berilür dep* (GT 41/2-4)

(2) *ḥikāyet bir şūfī her künde **on** bātman ta'ām yēp kēçe tañ atğunça nemāz taķı
zıkr birle uyağ turur érdi,* (GT 88/13-89/1)

(3) *nā-gāh 'ahd pād-şāhı bu baḥīlni indedip mālın dın bizge **on** tūc bergil dēdi
érse, baḥīl ayttı.* (GT 119/11-12)

(4) *mü'ezzın ayttı. bēş altun. emīr ayttı kim mēn saña bir āyda **on** altun bereyin,
(GT 142/13-143/1)*

(5) *maña her āyda bēş altun idrār berür érdiñ. **on** āltun birle bu mesciddin
kusıl kıldıñ.* (GT 143/6-8)

on bēş (15) 'on beş' GT 195/6, 195/9.

Tanıklar

(1) *kiçiglikimde bir büzürğdin sordum kim bulūğluķnı 'alāmeti ne turur. ayttı.
üç 'alāmeti bar **on bēş** yaşamaķ yā iḥtilām körmek yā anda amıge tūğ çıkarmaķ.
(GT 195/5-7)*

(2) *ol bâliğ turur. neçe me on bês yaşasa, bolsa kimde ol ‘alâmet, bolmasa bâliğ ermes, neçe me yetmiş yaşasa.* (GT 195/8-10)

sitt (6) (Ar.) ‘altı’ GT 114/8.

Tanıklar

(1) *kök kapuğı yer cāyına bağlangan üçün yer ehliniñ efgānı kökke yetti taķı rehā yolu naħv-ı sitt ercāsıdın yitti.* (GT 114/7-9, 2016:)

tört (4) ‘dört’ GT 61/4, 61/5, 97/1, 134/7.

Tanıklar

(1) *ërse tartınma ururlar āħir arıǵsız sıyābnı taşķa yana tört t̄āyifeni tört kimerse sewmesler ħarāc bērgüçi ‘avānnı oǵrılar pās-bānnı fāsıķ ġammāznı rūspī muħtesibni* (GT 61/4-6)

(2) *ërse tartınma ururlar āħir arıǵsız sıyābnı yana tört t̄āyifeni tört kimerse sewmesler ħarāc bērgüçi ‘avānnı oǵrılar pās-bānnı fāsıķ ġammāznı rūspī muħtesibni.* (GT 61/4-6)

(3) *mēn bilürüm bu êlde tört yüz zāhid bar.* (GT 97/1)

(4) *atıp çıķarsa, ħātem anıñ bolsun dēp ayttı. tört yüz ħükm-endāz oķnı* (GT 134/7)

tört yüz (400) ‘dört yüz’ GT 97/1, 134/7

Tanıklar

(1) *bu nè söz bolur. mēn bilürüm bu êlde tört yüz zāhid bar. ħādim ayttı. melik ol* (GT 96/1-97/1)

(2) *ve ayttı kim her kim oķnı ħātem içidin atıp çıķarsa, ħātem anıñ bolsun dēp ayttı. tört yüz ħükm-endāz oķnı ħātemdin çıķara bilmediler.* (GT 134/6-8)

üç (3) ‘üç’ GT 55/12, 120/7, 195/6, 213/8.

Tanıklar

(1) *ħikāyet bir küreşçi bir küreşçi küreşçilik ‘ilmide üç yüz altmış türlüğ ‘amel bilür êrdi* (GT 55/11-13)

(2) *dehrdin cefāķa sezā ħikāyet bāzer-gānī bar êrdi kim üç yüz altmış tēve yüki birle mālī bar êrdi* (GT 120/7-8)

(3) kiçiglikimde bir büzürğdin sordum kim bulūğluğnı ‘alāmeti nè turur. ayttı. **üç** ‘alāmeti bar on beş yaşamağ yā iḥtilām körmek yā anda amıge tüg çıkarmağ. (GT 195/5-7)

(4) **üç** nēmerseniñ beķası **üç** nēmerse birle turur. mülk-i siyaset ‘ilm-i verāset birle ve māl ticāret taķı ħirāşet birle. (GT 213/8-9)

üç yüz altmış (360) ‘üç yüz altmış’ GT 55/12, 120/7.

Tanıklar

(1) ħikāyet bir küreşçi bir küreşçi küreşçilik ‘ilmide **üç yüz altmış** türlüğ ‘amel bilür érđi (GT 55/11-13)

(2) dehrdin cefāķa sezā ħikāyet bāzer-gānī bar érđi kim **üç yüz altmış** tēve yüki birle mālı bar érđi (GT 120/7-8)

yetmiş (70) (krş. bkz. yétmiş) ‘yetmiş’ GT 84/8.

Tanıklar

(1) ağırğ érge ķarğanıñ gūrde oluban ten-dürüst **yetmiş** bar vaķtī pād-şāhī bir pārsānı évige mihmānlık üçün taleb kıldı (GT 84/8-9)

yétmiş (70) (krş. bkz.yetmiş) ‘yetmiş’ GT 195/10.

Tanıklar

(1) bolmasa bāliğ érmes, nēçe me **yétmiş** yaşasa. ķarār étse raķmda kırķ kün su tutarlar ādemīniñ şūretini (GT 195/9-10-11)

yégirmi (20) ‘yirmi’ GT 120/8, 143/4, 143/9.

Tanıklar

(1) kim üç yüz altmış tēve yüki birle mālı bar érđi ve ‘ömridin yüz **yégirmi** yıl kēçip turur érđi. (GT 120/7-9)

(2) ol ħalk anıñ ħalkınıñ bī-mezeliğıdın fiğānga kēlip ayttılar kim saña bir āyda **yégirmi** altun bēreli, özge mescidge bargıl dep.(GT 143/3-4)

(3) kim bu mescidde mü’ezziniñ kılı turur mēn. ayturlar kim saña her ayda **yégirmi** altun bērürler kim özge yerge bargıl dep. (GT 143/8-10)

yeti (7) ‘yedi’ GT 185/7.

Tanıklar

(1) *yēti deryāda yusalar itni ölmüşçe habāseti ārtar* (GT 185/7)

yüz (100) ‘yüz’ GT 72/7, 87/2, 97/1, 110/8, 120/8, 140/7, 150/1, 159/9, 183/9, 187/8.

Tanıklar

(1) *şeyḥ ‘abdu’l-ḳāhir geylānīni kōrmışler kim ka ‘be ḥaremide yüzini yüz yerde koyup muḡını miḡ zārīlık birle ‘arza kılıp aytur* (GT 72/6-8)

(2) *kēçeni miḡ muḡ birle taḳı yüz mücāhede birle kündüzge yetkürdük* (GT 87/2)

(3) *bu nē söz bolur. mēn bilürüm bu elde tōrt yüz zāhid bar. ḥādim ayttı. melik ol kim zāhid turur sēniḡ mālını ḳabūl ḳılmas* (GT 96/13-97/1-2)

(4) *ḫikāyet ardeṣīr bābeg bir ‘arab ḫakīmdin suvāl ḳıldı kim nē miḳdār ta ‘ām ādemī-ḳa bir künde ḳifāyet bolur. ayttı. yüz deremniḡ. ayttı.* (GT 110/7-9)

(5) *ḫikāyet bāzer-gānī bar ērdi kim üç yüz altmış tēve yüki birle mālī bar ērdi ve ‘ömriddin yüz yēgirmi yıl kēçip turur ērdi.* (GT 120/7-9)

yüz ellig (150) ‘yüz elli’ GT 175/4.

Tanıklar

(1) *andaḡ kim biziḡ civārda bir pīr bar kim ‘ömriddin yüz ellig yıl kēçip turur. amma bu zemān ḫayāt andın ḳaçıp turur.* (GT 175/3-5)

yüz yēgirmi (120) ‘yüz yirmi’ GT 120/8.

Tanıklar

(1) *ḫikāyet bāzer-gānī bar ērdi kim üç yüz altmış tēve yüki birle mālī bar ērdi ve ‘ömriddin yüz yēgirmi yıl kēçip turur ērdi.* (GT 120/7-9)

1.2.2. Sıra Sayılar

altınç ‘altıncı’ GT 12/6.

Tanıklar

(1) *bāb-ı altınç za ‘f u pīrlikde bāb-ı yētiñç terbiyet-i te ‘şīrde* (GT 12/6)

bēşinç ‘beşinci’ GT 12/5, 127/4.

Tanıklar

(1) *bāb-ı tōrtinç tēk-turmaḡ fevāyidide bāb-ı bēşinç ‘aşḳ u cüvānlıkda* (GT 12/5)

(2) **bêşinç** *şinā* ‘at pîşelig kişi kim ğurbetde endîşesiz ‘ayş kılur. (GT 127/4)

çehārum (Far.) ‘dördüncü’ GT 136/4.

Tanıklar

(1) *bolmadı hisslerde anıñdêk yawuz bâb-ı çehārum der-fevāyid-i hāmuşî* (GT 136/4)

düvüm (Far.) ‘ikinci’ GT 71/2.

Tanıklar

(1) *bâb-ı düvüm der-aḥlāk-ı dervîşān ḥikāyet büzürglerde birisi bir pārsādın suvāl kılp ayttı* (GT 71/2-3)

êkinç ‘ikinci’ GT 12/4, 126/1, 137/3.

Tanıklar

(1) *bâb-ı êkinç dervîşler aḥlākıda bâb-ı üçinç kanā ‘at fazîletide* (GT 12/4)

(2) *turur êkinç ‘ālimî kim süçüg söz taķı faşîḥ til birle her ḳayda bolsa, ḳadḡusuz turur taķı şadrda orun bulur* (GT 126/1-2)

(3) *atası ayttı bir māl noḡşānı êkinç düşmen şād-mānlıķı.* (GT 137/2)

heftüm (Far.) ‘yedinci’ GT 184/12.

Tanıklar

(1) *nêçük kéterse bolur perdeni güher yüzidin bâb-ı heftüm der-te ‘şîr-i terbiyet.* (GT 184/11-12)

heştüm (Far.) ‘sekizinci’ GT 211/8.

Tanıklar

(1) *acāyib êrmes eger dünyā-ı āḥiret bulsañ bâb-ı heştüm der-ādāb-ı şoḡbet* (GT 211/8)

pencum (Far.) ‘beşinci’ GT 139/9.

Tanıklar

(1) *ḥadîşî ara sözleşmes bâb-ı pencum der ‘aşḡ u cüvānî.* (GT 139/9)

sānî (Ar.) ‘ikinci’ GT 142/11.

Tanıklar

(1) *mescid edisiniñ edgölükde şānīsi yok erdi. bu mü'ezzinka bir kün ayttı.* (GT 142/11-12)

seksinç 'sekizinci' GT 12/7.

Tanıklar

(1) *bāb-ı seksinç şohbet ādābıda* (GT 12/7)

şeşüm (Far.) 'altıncı' GT 175/1.

Tanıklar

(1) *bāb-ı şeşüm der-za 'f u pīrī hikāyet dımışk cāmi 'ide cem 'ī dānişmendler birle maḥabbet ü 'aşk birle 'ilm bahsı kılurda bir 'azīzī kirip suvāl kıldı.* (GT 175/1-3)

törtinç 'dördüncü' GT 12/5, 126/12.

Tanıklar

(1) *bāb-ı törtinç tek-turmak fevāyidide bāb-ı beşinç 'aşk u cüvānlıkda* (GT 12/5)

(2) *törtinç hoş-āvāzī kim dāvudī nağmesi birle kuşnı tayerāndın ve unı cereyāndın men ' kılsa.* (GT 126/12-13)

üçinç (krş. bkz. üçünç) 'üçüncü' GT 12/4, 126/5.

Tanıklar

(1) *bāb-ı ékinç dervişler ahlākıda bāb-ı üçinç kanā'at faziletide* (GT 12/4,2016:)

(2) *üçinç körklüg şūretlīg ve edgü sīretlīg kimerse kim şāhibdiller anıñ muşāḥabetige rāğıb tururlar* (GT 126/5-7)

üçünç (krş. bkz. üçinç) 'üçüncü' GT 49/2.

Tanıklar

(1) *şi 'r éki şabāḥda şeh ḥidmetige / kelse kişi üçünçide bulur elbette* (GT 49/2)

siyüm (Far.) 'üçüncü' GT 107/6.

Tanıklar

(1) *üze sanıça késilmiş cā bolur ol ma ‘mūr bāb-ı siyüm der-fazilet-i kanā ‘at* (GT 107/6-7)

yétinç ‘yedinci’ GT 12/6.

Tanıklar

(1) *bāb-ı altınç za ‘f u pīrlıkde bāb-ı yétinç terbiyet-i te ‘şırde* (GT 12/6)

1.2.3. Üleştirme Sayı Adları

birer ‘birer, her bir’ GT 37/5, 79/1, 79/2, 129/2.

Tanıklar

(1) *uluska bërse genci tégme erge birer cev tégmedin téggey saña renc eger tégme kişidin bir cev alsañ saña her künde hāşıl bolğay ol genc* (GT 37/5-6)

(2) *birerde zāhir ve birde nihān ol birerde tārem a ‘lā körünür* (GT 79/1)

(3) *birer çağda ayak yüzi yürünür eger bolmasa ol hāletde şārīf* (GT 79/2)

(4) *bir türlüg kişiler kēlip tegme biri kēmiçige birer dīnār derem bērip kēmige kirdiler. bu yigit kēmiçige bērürge nēmersesi yok ērdi.* (GT 129/1-3)

1.3. HAYVAN ADLARI

bahāyim (Ar.) ‘dört ayaklılar, hayvanlar’ GT 197/3.

Tanıklar

(1) *ig kēldi ērse, baytāl katıge bardı. baytāl ol dārūdın bahāyim* (GT 197/3)

bala ‘hayvan yavrusu’ GT 21/10, 23/7, 110/6.

Tanıklar

(1) *yawuznuñ başını kēterip būnyādını kōtürmek yahşı-raķ. yana yılanı öltürüp balasını asramak ‘aķldın yıraķ bolur.* (GT 21/8-10)

(2) *naẓm bōrinin balası bolur bōri nēçe kim ādem-ile ulğarsa* (GT 23/7-8)

(3) *igitti biregü bōri balasın / ısırdı uluğ boldısa kalesin* (GT 110/6)

cān-ver (Far.) ‘canlı, hayvan, organizma’ GT 36/5, 91/13.

Tanıklar

(1) *hümāynıñ şerefi barça kuşka andın érür süñükni yèp adın cān-verni émgetmes* (GT 36/5)

(2) *bes endişe kıldım kim bu cān-verler ādemoiyyet derecesidin [éksük] [.....] [ādemoi]lerdin artuķ étip uyağ tursalar ve mèn ġaflet birle uykuķa barsam, ādemoiyyet mürüvvetidin yıraq bolğay* (GT 91/12-13, 92/1-2)

devābb (Ar.) ‘binmek ve yük yüklemek için kullanılan hayvanlar’ GT 10/6.

Tanıklar

(1) *beşerdin kim ol nuķ içide devābb devābb edğürek sözlemese şavāb* (GT 10/6)

güye ‘güve, haşerat’ GT 52/8.

Tanıklar

(1) *şalābetidin kórkar mèn kim hazīne-deki altun kümiş oğrı cāsūsğa tuş bolmasa yā cevāhir birle hār yawuzlarka yolukup mèn vāraķāsız evār bolmayın yā keçe kündüz kiş kunduznı güye yèp hışb otıda köymeyin dep sizdin ‘ināyet kolup isti ‘ānet tileyür mèn.* (GT 52/6-10)

vaḥş (Ar.) ‘yabanî hayvan’ GT 114/9.

Tanıklar

(1) *beyt cihānda kalmadı vaḥş u tıyūr u insāndın / kim açlıkda felekke yetürmedi efgān / ḥalāyık āh dilidin kerek aydı bolsa / felek-de ebr-i ‘azīm ü dumū‘ıdın bārān* (GT 114/9-11)

vuḥūş (Ar.) ‘yabanî hayvanlar’ GT 87/11.

Tanıklar

(1) *kaçar āvāzıdın vuḥūş u tıyūr / kılr āvāre sēndin el nefūr* (GT 87/11-12)

yırtğuçı ‘yirtıcı’ GT 73/8.

Tanıklar

(1) *beyt yüzide koy meñiz yavaş ve ḥalīm / arkada el yırtğuçı böri* (GT 73/7-8)

1.3.1. Omurgahlılar

1.3.1.1. Eklembacaklılar

‘ankebūt (Ar.) ‘örümcek’ GT 134/1.

Tanıklar

(1) *beyt şayd èter mü ayaksız arslan / kanatı yok karınçkağa nè san*

*sèn ewiñ içre şayd kılsañan / bolu sèn ‘**ankebūt** ey nādān* (GT 133/12-13, 134/1)

ārāy (Ar.) ‘bir tür böcek; çıyan’ GT 108/5.

Tanıklar

(1) *yime çayan èmes mèn yā-hōd teneffür kılsa mēndin halk barı **ārāy*** (GT 108/5-6)

çayan (<çaḡan) ‘akrep, çıyan’ GT 108/5, 193/10.

Tanıklar

(1) *yime **çayan** èmes mèn yā-hōd ārāy teneffür kılsa mēndin halk barı* (GT 108/5)

(2) *hikāyet hükemā-nıñ musannefātıda aytıp tururlar kim **çayannıñ** vilādeti ma ‘hūd èrmeş nēcük kim sāyir hayvānātıñ turur.* (GT 193/10-12)

çögürtke (krş. Moğ. çügürgene) ‘çekirge’ GT 67/9.

Tanıklar

(1) *kim bir yıl mışr ḥāceleriniñ [nīl] kırağıda tarıgan yünlerini **çögürtke** yedi.* (GT 67/9-10)

neml (Ar.) ‘karınca’ GT 44/6.

Tanıklar

(1) ***neml** hālın başkanıñda bilmesen / öz hālın dēk bil sēni bassa yağan* (GT 44/6)

nemle (Ar.) ‘tek bir karınca’ GT 131/5, 154/9, 201/9.

Tanıklar

(1) *beyt bastı yağan-nı üküş olsa siñek /nēçe me şahşı uluğ èrse mühīb*

***nemle** yığılsa kıliban ittifāk / kükregen arslan-nı kılurlar harīb* (GT 131/4-6)

(2) *beyt suvāl kıldı aña kim sēniñ cemālınğa / nè işke **nemle** kamerniñ yaqasıge üşer*

cuvāb ayttı maña kim eger mēniñ yüzüm / karanı keyse şafā mātemiğa nè buşar (GT 154/8-10)

(3) *cem ‘ eter **nemle** yazda on āzuḡ / kim ferāḡatda bolsa ƙıř künide* (GT 201/9-10)

1.3.2. Kanatlılar

arı ‘bal yapan böcek, arı’ GT 64/5.

Tanıklar

(1) *şeker ƙoyḡan ēdiřde ƙoyḡu **arı** bolur soƙma ēligni ƙanda tēp ƙand* (GT 64/5-6)

baṭṭ (Ar.) ‘kaz’ GT 210/10.

Tanıklar

(1) *ƙıřiler eger yoḡluƙdın helāk / tōzi bolsalar **baṭṭ**-ƙa sudın nē bāk* (GT 210/10)

būlbūl (Far.) ‘būlbūl; güzel sesli kuř’ GT 18/4, 79/12, 80/9, 91/11, 93/7, 178/1.

Tanıklar

(1) *beyt dūnyāda bolmasa hūmāy ƙuřı / üḡüde bolmaḡay anıḡ yuƙuřı*

*ƙarḡanı **būlbūl** ornıda tutḡan ƙōḡlide hēç bolmaḡay uƙuřı* (GT 18/2-4)

(2) *ammā ƙōḡül būstānının türlüḡ gülleri açılıp rūḡ **būlbūli** elḡānƙa kēlip bu āyet ma ‘nī-side kimve neḡnu aƙrabu ileyhi min ḡabli ‘l-verīdi turur.* (GT 79/11-13)

(3) *beyt fehmi ƙılı bilmesē sōz müstemi ‘ / mūnsedd olur tilide fařāḡat yolu*

*ƙörse ƙōḡül cānda irādet gülin / sayrayur anƙada tili **būlbūli*** (GT 80/7-9)

(4) *ƙördüm kim sanduvāçlar yıḡaç [üstide] sayrayu tururlar ve **būlbüller** [.....] [ƙēyik-ler] taḡda ve sūlgünler bīře-de* (GT 91/11-12)

(5) *ři ‘r ƙamuḡ neḡlerde zıkrıdın ḡurūř ol / anıḡ ‘ařƙıda ‘ālem ḡırƙa-pūř ol*

*gūlige yalguzun **būlbūl** mü sayrar / mūbāḡī sūbḡası birle tikenler* (GT 93/6-8)

karga ‘karga’ GT 18/4, 155/12, 156/6.

Tanıklar

(1) *beyt dūnyāda bolmasa hūmāy ƙuřı / üḡüde bolmaḡay anıḡ yuƙuřı*

ƙarḡanı būlbūl ornıda tutḡan ƙōḡlide hēç bolmaḡay uƙuřı (GT 18/2-4)

(2) *hikāyet bir tūṭīni bir **karğa** birle bir kafeşğa kaptılar érse, tūṭī anıñ müşāhedeşi kubhıdın mücāhede körüp aytur érdi kim bu nè hey'āt ve nè heykel-i mekruh turur.* (GT 155/12, 156/1-2)

(3) *'aceb kim **karğa** tūṭī musāḥabetidin fiğānga kēlip özini karğap aytur kim bu nè ṭāli '-i dūn u baḥt-ı nigūn turur.* (GT 156/5-7)

kumrī (Ar.) 'kumru (bir tür kuş)' GT 7/9.

Tanıklar

(1) *beyt ravzatuhu 'azamu kerevzi cinānin / nūruhā fī'ş-şafā'i bivechin hisānin külçirip şahında gül ü lāle / kumrī vü tūṭī-ler kılur tayerān çıkıp altun çēçek zümürüd üze / ākıp anda kümiş dēk āb-ı revān* (GT 7/7-10)

kurt 'kurt; ipek böceği' GT 193/9.

Tanıklar

(1) *beyt ka'be-niñ tonığa şeref-i 'izzet /şekk-sizin boldı ka'be **kurt**ıdın yok-ése bolmadı yaqīn bilgil / bu şeref pīle-niñ şöhetidin* (GT 193/8-10)

kuş 'kuş' GT 15/3, 18/3, 27/13, 36/5, 63/8, 92/2-5-6-13, 95/3-5, 122/5, 126/12, 129/8, 144/10, 152/6, 166/7, 182/5, 215/13.

Tanıklar

(1) *kaçan uçğalı uğrasa cān **kuş**ı / nè hurrem irem nè tikenniñ kış* (GT 15/3)

(2) *dünyāda bolmasa hümay **kuş**ı / ügüde bolmağay anıñ yuğuşı* (GT 18/3)

(3) *hükmi bir sulṭān köñliniñ **kuş**ı anıñ hüsniñ āğıge élinip turur érdi.* (GT 27/13, 28/1)

(4) *beyt hümayniñ şerefī barça **kuş**ka andın érür / süñükni yēp adın cān-verni emgetmes* (GT 36/4-5)

(5) *şi'r ḥalāyık sa'ādetliğ ér tayağıda / kolın kavşurup baş ayakka koyar éligdin eger uça devlet **kuş**ı / kamuğlar ayakın başıka koyar* (GT 63/6-8)

murğ (Ar.) 'kuş' GT 83/4.

Tanıklar

(1) *şı'r sên dalaķ u mesîhî vü **murğ**-ķa inanma / a 'māl-ı nikû [...] özüñni berî kıl*

nê hâcet êrür başķa tatarî börk bu yolda / dervîş-şıfat börükünj tatarî kıl (GT 83/3-5)

şinek 'sinek; uçan böcekler için umumî isim' GT 131/4 .

Tanıklar

(1) *beyt bastı yağannı üküş olsa **şinek** / nêçe me şahşı uluğ êrse mühîb*

nemle yığılsa kılıban ittifāk / kükregen arslan-nı kılurlar harîb (GT 131/4-6)

şāhîm (Ar.) 'doğan' GT 166/7.

Tanıklar

(1) *hikāyet hamedān kâzî-siniñ köñli kuşını bir bedi'ü'l-cemāl 'aşķı-nıñ **şāhîm**i şayd kılıp ve ayakını mihr vesîlesi birle kayd kılıp turur êrdi. (GT 166/6-8)*

ṭāvus (~ṭāvūs, Ar.) 'tavus kuşu' GT 77/9, 95/10, 126/9, 164/11.

Tanıklar

(1) *[şı'r] halk āra nêçe hūb köründise zāhirim / bāṭın hıyānetide hacil mên hudāydın*

***ṭāvus** kanatı nêçe me bolsa zer-nigār / dāyim hacālet içre yürür kubḥ-ı pāydın (GT 77/7-9)*

(2) *kördi kim zāhid hey'âtı tâze bolup köñli feraḥ bile tolup körklüg **ṭāvus** dēk kul yelpigüç birle başında turup yēlpiyür takı āy yüzlüg kenîzek ayakın basıp alkıyur. (GT 95/9-12)*

(3) *beyt körk-nüñ lâzime-si boldı yime gurr u şeref / cümle menzilde anıñ menzileti boldı temām*

*muşḥaf evraķıda **ṭāvus** yüñini kördüm / nê sebebdin saḥa tēgdi dēyü sordum bu maķām*

ayttı sözleme kimünj hüsn ü cemālı bolsa / kayu yérge kadem ursa bes urur cümle enām (GT 126/8-11)

(4) *tün hoş êrdim vaşlıda **ṭāvus** dēk cevalān kılıp tolğanur bu kün firākım derdini bilse yılan (GT 164/11-12)*

ṭūṭī (Far.) ‘papağan, dudu kuşu’ GT 7/9, 155/12-13, 156/6, 177/10.

Tanıklar

- (1) külçirip *şahnıda gül ü lāle / kumrī vü ṭūṭī-ler kılur ṭayerān* (GT 7/9)
- (2) *hikāyet bir ṭūṭī-ni bir karga birle bir kafeşğa kaptılar érse, ṭūṭī anıñ müşāhede-si kubhıdın mücāhede körüp aytur érdi kim bu nē hey’āt ve nē heykel-i mekruh turur.* (GT 155/12-13, 156/1-2)
- (3) *hikāyet bir ṭūṭī-ni bir karga birle bir kafeşğa kaptılar érse, ṭūṭī anıñ müşāhede-si kubhıdın mücāhede körüp aytur érdi kim bu nē hey’āt ve nē heykel-i mekruh turur.* (GT 155/12-13, 156/1-2)
- (4) ‘*aceb kim karga ṭūṭī musāḥabetidin figānga kélip özini kargap aytur.* (GT 156/5-6)
- (5) *nēçe me ṭūṭī dēk şeker yēseñ / saña cānım fedā mēni dēseñ* (GT 177/10-11)

ṭuyūr (Ar.) ‘kuşlar; hayvanlar’ GT 39/10, 87/11, 114/9.

Tanıklar

- (1) *şi’r suğa muñluğ hiçāz teşneleri / yawuz suw kırağıda mu cem’ olur kayu yerde bulunsa süçüg suw / cinn ü ins ü ṭuyūr cem’ olur* (GT 39/8-10)
- (2) *kaçar āvāzıdın vuḥūş u ṭuyūr / kılur āvāre sēndin el nefūr* (GT 87/11-12)
- (3) *beyt cihānda qalmadı vahş u ṭuyūr u insāndın / kim açlıqda felekke yētürmedi efgān* (GT 114/9-10)

ügü ‘baykuş’ GT 18/3.

Tanıklar

- (1) *dünyāda bolmasa hü māy kuşı / ügüde bolmağay anıñ yukuşı* (GT 18/3)

yarasığ ‘yarasa’ GT 29/1, 136/12, 152/8.

Tanıklar

- (1) *yarasığ nē-me körmese kündüz / künge andın bolur mu hēç vebāl* (GT 29/1)
- (2) *körgil andağ şu ‘ā’ ve andağ nūr / yarasığka yarağsız körünür* (GT 136/12)
- (3) *şüm yarasığka şems hüsn ü cemālı / yaqmasa eksümegey ziyā vü kemālı* (GT 152/8)

zāğ (Far.) ‘küçük karga’ (*Coleus monedula* [Lat.]) GT 156/9.

Tanıklar

(1) *mēniñ hālīmğa andağ lāyık ěrdi kim yana bir zāğ birle bağıda uçup yürisem.*
(GT 156/9-10)

zübāb (Ar.) ‘sinek’ GT 95/8.

Tanıklar

(1) *bu denī dūnyāniñ maħabbetige / қоşsa ělnür ‘asel-қа rıcl-i zübāb* (GT 95/8)

1.3.3. Memeliler

arşlan ‘arşlan’ GT 11/7, 17/5, 40/4-6, 42/8, 58/4-6, 61/8-10-11, 70/1, 115/3, 128/6, 131/6, 133/12, 162/12, 171/1, 198/8, 199/4, 215/1-3, 220/13.

Tanıklar

(1) *müş öyide gürbedür arşlan / müşek olur yoluktısa kaplan* (GT 11/7-8)

(2) *bular alarқа ҳаріф қазиyye мақлұб болуп bular мағлұб болғу дёк boldı ěrse, şāh-zāde yana arşlan dёk kükrep mübārizlerige na‘re urup ayttı kim ey ěrenler ěbçiler tonın keymeyin dёseñler, ěrlik қılıñlar.* (GT 17/3-6)

(3) *hayvānāt arasıda arşlandın şerіf-raқ taқı ěşekdin vazī‘-raқ yok turur.* (GT 40/4-5)

(4) *ammā ittifāk turur kim kişi yırtған arşlandın yük kötergen hayvān yahşıraқ turur.* (GT 40/5-7)

(5) *ammā pād-şāhnıñ bu işke iқdām қılмаққа rızası ve rağbeti yok ěrdi velikin қastıdağı it mizāçlıғlar möşük dёk қan ve cāblūsluқ birle arşlanқа yırtмақ örgetip ayturlar ěrdi* (GT 42/6-8)

at (1) (krş. bkz. aṭ) ‘binek hayvanı, at’ GT 15/13, 17/1.

Tanıklar

(1) *tāzī at neçe me za ‘ıf ěrse / uydın artuқ yürüşige ve rehқа* (GT 15/13, 16/1)

(2) *tāzī at yār bolsa ma‘recede / āḥūrī uyğa hёç minmegil* (GT 17/1-2)

āṭ (1) (krş. bkz. at) ‘binek hayvanı, at’ GT 3/8, 37/8-9, 83/9, 84/7, 137/11, 181/3, 205/6-9, 206/10.

Tanıklar

(1) *ey kim ellig bardı uyķuda sēn / uyķan āhīr kim **at** hem uyķuda sēn* (GT 3/7-8)

(2) *āh-zādeķa ol münāfīķ sözi muvāfīķ tüşmedi. aytur kim bu mülk ü mālñı maķa anıñ üçün bērip turur kim luţf u ihsān kılıp āķılımda yahşı **at** koymadın bu vefāsız dūnyāda yahşı at koysam.* (GT 37/7-9)

(3) *āh-zādeķa ol münāfīķ sözi muvāfīķ tüşmedi. aytur kim bu mülk ü mālñı maķa anıñ üçün bērip turur kim luţf u ihsān kılıp āķılımda yahşı **at** koymadın bu vefāsız dūnyāda yahşı **at** koysam* (GT 37/7-9)

(4) *beyt at ūze sūvār ēmes mēn / tēfege me bāz ēmes mēn* (GT 83/9-10)

(5) *şı 'r yahşı **at** yol ūze telim ķalıp / yaman eşek ēviñe yetmişi bar
aķrığ ērge ķarķanıñ ğurde / oluba[n] ten-dürüst yetmişi bar* (GT 84/7-8)

bedevī (Ar.) ‘bir at cinsi’ GT 122/11.

Tanıklar

(1) *anlardın birisini kōrdüm kim **bedevī** minip ħabeşī ōñide yelip barur ērdi. yeñini tutup ayttım.* (GT 122/11-12)

bōri ‘kurt’ GT 16/9, 23/7, 30/8, 73/7-8, 110/6.

Tanıklar

(1) *ēki ķēriķ bir birige uruşmaķdın āşnu uş-bu şāh-zāde ħudāy-ķa tevekkül kılıp cümle mübārızlerdin burun ħaşm-ķa ħamle kılıp düşmenler ķanı birle ma ‘rekeni ğil ķıldı. tegme bir ħamle ķılğanda āķ **bōr[i]** koýğa kirgen dēķ kirip düşmenni dōst sawuñ-dēķ kırıp bu beytni aytur ērdi.* (GT 16/6-10)

(2) *nażm **bōri**niñ balası bolur **bōri** ēķe kim ādem-ile ulğarsa inķıyād ētmegey müselmān-ķa kimniñ aşlında bar ēse tersā* (GT 23/7-9)

(3) *ķılumas żulm ēgesi sultānlık / **bōridin** me ķelūr mü ķūbānlık* (GT 30/7-8)

(4) *beyt yüzide ķoy meñiz yavaş ve ħalīm / arķada ēl yırtğuķı **bōri*** (GT 73/7-8)

(5) *beyt ğigitti bireğü **bōri** balasın / ısırdı uluğ boldısa kalesin* (GT 110/5-6)

buzāğu ‘buzāğı; büyük baş hayvan yavrusu’ GT 75/7.

Tanıklar

(1) *şî 'r eger kavm içre bolsa bir yaraqsız / kılur kıymetsiz anlar cümlesini*
*êşittin mü yazıda bir **buzagü** / mülevves kılmuş uylar tu 'mesini* (GT 75/5-7)

êşek 'eşek' GT 40/5-7-8, 75/1, 84/7, 185/6, 205/6, 206/7.

Tanıklar

(1) *şerîf-raķ taķı **êşek**din vazî '-raķ yok turur. ammā ittifāk turur.* (GT 40/5)

(2) *beyt **êşek** neçe hār bî-temîz ol / yükni taşığan üçün 'âzîz ol*

bilgil êşek uy telim eşidin / köp yahşı turur yaman kişidin (GT 40/7-9)

(3) *beyt êşek neçe hār bî-temîz ol / yükni taşığan üçün 'âzîz ol bilgil **êşek** uy telim*
eşidin köp yahşı turur yaman kişidin (GT 40/8)

(4) *beyt pārsā zühed içide küll kıldı / ka 'be tonın **êşek**ke çul kıldı* (GT 74/13, 75/1)

(5) *şî 'r yahşı aķ yol üze telim kalıp / yaman **êşek** eviñe yetmişi bar*

ağrıģ erge karğanıñ gürde / oluba[n] ten-dürüst yetmişi bar (GT 84/7-8)

gürbe (Far.) 'kedi' GT 11/7.

Tanıklar

(1) *beyt neçe me tîz erür uruş-da hürüs / karçığay-nıñ katıda boldı füsüs*

*müş öyide **gürbedür** arslan /müşek olur yoluktısa kaplan* (GT 11/6-8)

henāzîr (Ar.) 'domuzlar, hınzırlar' GT 195/4.

Tanıklar

(1) *beyt vilādet vaķtıda nāzik tişiler / toğursalar **henāzîr** ü kırdnı*

ol edgü-dür hured ehli katıda / toğurmakdın sefîh ü bî-hayrnı (GT 195/3-5)

hurre (Ar.) 'kedi' GT 122/3.

Tanıklar

(1) *eger aşhābu 'l-kehf itini körse sünjekî bërmegey érđi taķı ebū hüreyre **hurre-***
siğa ma luķme bërmegey érđi.(GT 122/2-3)

hurüs (Far.) 'horoz' GT 11/6, 169/12.

Tanıklar

(1) *beyt nêçe me tîz erür uruş-da **hurûs** / karçığaynıñ katıda boldı füsüs* (GT 11/6-7)

(2) *beyt nêge öter tañ atmadı ol bî-vefâ **hurûs** / kêçti vişâl bütti mü tēyür ol füsüs* (GT 169/12-13)

it ‘köpek’ GT 22/7, 25/1, 42/7, 57/10 70/6, 75/13, 115/2, 122/2, 140/10, 171/1, 185/7, 203/4, 205/5.

Tanıklar

(1) *beyt lūt menkūhası yamanlarkā / yār boldısa yarkā tüşti*

*körgil aşhāb-ı kehf-niñ **itini** / yahşılardın qabūlkā tuştı* (GT 22/5-7)

(2) **it** ve eşikçi tapsalar belī kes / bu étek yırtar ol yaqasını (GT 25/1)

(3) *ammā pād-şāhnıñ bu işke ikdām kılmakka rızası ve rağbeti yok érdi velikin kastıdağı **it** mizāclıqlar möşük dēk qan ve cāblūsluq birle arslanqā yırtmaq örgetip ayturlar érdi.* (GT 42/6-8)

(4) *[beyt] [.....] üçün [atanıñ] [büstānını] [satğıl] [.....] üçün barça rahtıñnı otka atğıl yahşı-lıqnı yamanqā [...] [urup] **itniñ** ünin süñek bile redd kıl* (GT 57/7-10)

(5) *şi ‘r dōst-luqqa yaratmağıl anı kim / bolsa anıñ yarağsız yōni*

*içme nêçe ‘aış olsañan / **it** ağızıdın artğan sunı* (GT 70/5-7)

kaplan ‘kaplan’ GT 11/8, 35/5, 55/9, 81/5.

Tanıklar

(1) *müş öyide gürbedür arslan / müşek olur yoluktısa **kaplan*** (GT 11/7-8)

(2) *beyt sēniñdin kişi qorqsa sınma qorq / nêçe me miñ andağ katıp bolsa[n]gan möşük ‘āciz olğanda **kaplan** közin / qarağı kılar bit eger bilse[n]gen* (GT 35/4-6)

(3) *bolmasa tırnaqıñ ey bî-çäre biter qatlanıp **kaplan** ile kılar [...] (GT 55/9)*

(4) *hikāyet deryā kırığıda bir pārsāqā **kaplan** zahmı tēgip turur érdi. nêçe qatlanıp dārū kılsa edgü bolmadı.* (GT 81/4-6)

kēyik ‘geyik; yaban hayvanı’ GT 91/12.

Tanıklar

(1) *kaçan tañ yaradı érse, hālının suvāl kılıp sordılar érse aytur kim kördüm kim sanduvāçlar yığaç [üstide] sayrayu tururlar ve bülbüller [.....] [kēyikler] tağda ve sülgünler bīşe-de.* (GT 91/10-12)

kırd (Ar.) ‘maymun’ GT 195/4.

Tanıklar

(1) *beyt vilādet vaktıda nāzik tişiler / toğursalar henāzır ü kırdnı ol edgü-dür hıred ehli katıda / toğurmağdın sefih ü bī-hayrnı* (GT 195/3-5)

koçkar ‘iri koç, damızlık erkek koyun’ GT 215/1.

Tanıklar

(1) *şi ‘r sēn özüñni büzürg saķını sēn / ey sözinde akunı yoķ mikşār öz mağzın çıkarur ol kişi kim / başını tutsa ursu tēp koçkar* (GT 214/12-13, 215/1)

koy ‘koyun’ GT 16/9, 51/7-8, 73/7, 183/2-3, 184/7.

Tanıklar

(1) *tegme bir hamle kılğanda āç bōr[i] koyğa kirgen dēk kirip düşmennı dōst sawuñ-dēk kırıp bu beytnı aytur ērdi.* (GT 16/8-10)

(2) *beyt şāh derviş saķçısı bolur / nēçe rāhat bulunsa devleti-din*

koyçı koy hidmeti üçün alınur / olturur h̄ āce kēlse koy katıdın (GT 51/6-8)

(3) *beyt şāh derviş saķçısı bolur / nēçe rāhat bulunsa devleti-din*

koyçı koy hidmeti üçün alınur / olturur h̄ āce kēlse koy katıdın (GT 51/6-8)

(4) *beyt yüzide koy meniz yavaş ve halīm / arkada el yırtguçı bōri* (GT 73/7-8)

(5) *hikāyet [bahıl] baynuñ oğlı āğır ağırdı érse, ayttılar kim munuñ üçün koylar kurbān kıl yā telim kūr ‘ān okı{lu} {kıygu}.* (GT 183/1-3)

kozi ‘kuzu’ GT 184/7.

Tanıklar

(1) *bilişleriğa şikāyet eletti kim bu kız / tüketti māl meta‘ım qorattı qoy **kozıdın***
(GT 184/7)

kölik ‘yük hayvanı’ GT 121/11, 198/2.

Tanıklar

(1) *beyt sēn eşittin mü anı kim təcirī / kıldı **kölikdin** yıkılıp bī-ḥesāb*
ayttı dünyā sevgüci-lerniñ közin / yā qanā‘at toldurur yā-ḥōd türāb (GT 121/10-12)

(2) *velī mütena‘ım érdi ve kölegede oturup ve **kölikke** terbiyet kılıp turur érdi.*
cihān-dīde vü sefer-gerde érmes érdi. (GT 198/1-3)

kunduz ‘kunduz’ GT 52/8.

Tanıklar

(1) *şalābetidin qorqar mēn kim ḥazīne-deki altun kümiş oğrı cāsūs-ğa tuş*
bolmasa yā cevāhir birle hār yawuzlarka yolukup mēn vāraqāsız evār bolmayın
*yā kēçe kündüz kiş **kunduznı** güye yēp ḥışb otıda köymeyin dēp sizdin ‘ināyet*
kolup isti‘ānet tileyür mēn. (GT 52/6-10)

merkebī (Ar.+Far.) ‘bir binek, eşek’ GT 123/9.

Tanıklar

(1) *ḥikāyet eblehī-ni kör[d]üm. sīmīn libāsī kēyip turur **şemīn** ve başıda mışrī*
*destār ve **merkebī** minip turur reh-vān.* (GT 123/7-9)

möşük ‘kedi’ GT 35/5, 42/7.

Tanıklar

(1) ***möşük** ‘āciz olğanda qaplān közin / qarağı kılır bit eger bilse[n]gen* (GT 35/5-6)

(2) *ammā pād-şāhnıñ bu iş-ke iqdām kılmakqa rızası ve rağbeti yok érdi velikin*
*qastıdağı it mizāclıqlar **möşük** dēk qan ve cāblūs-luq birle arslanqa yırtmaq*
örgetip ayturlar érdi. (GT 42/6-8)

müş (Far.) ‘fare’ GT 11/7.

Tanıklar

(1) *beyt nêçe me tîz erür uruşda ħurûs / ħarçığaynıñ ħatıda boldı füsûs*

mûş öyide gürbedür arslan / mûşek olur yoluktısa ħaplan (GT 11/6-8)

mûşek (Far.) ‘fare yavrusu’ GT 11/8.

Tanıklar

(1) *mûş öyide gürbedür arslan / mûşek olur yoluktısa ħaplan* (GT 11/7-8)

neheng (Far.) ‘timsah’ GT 209/9.

Tanıklar

(1) *nê yêrde kim dürr-i şāh-vār turur. neheng merdüm-ĥār turur taķı ‘ayş lezzetide kedin ecel zarbeti turur.* (GT 209/8-10)

sağ (Far.) ‘kurt’ GT 134/4.

Tanıklar

(1) *beyt şayyād hemîşe şayd alıp ewge kélür / bir kün sağ elgide me nā-gāh ölür* (GT 134/3-4)

seg (Far.) ‘köpek, it’ GT 140/12.

Tanıklar

(1) *ziĥ yawuz kişiler kim seng-ni bağlap seg-ni boş koyup tururlar.* (GT 140/12-13)

sığır ‘sığır’ GT 79/9-10.

Tanıklar

(1) *te’emmül ħıldım taķıve lā ta ‘tū’l-ĥikmete ġayri ehlihā ĥadīşi birle ‘amel ħıldım kim sığırlar ħatıda şı’r oķumak yā sığır sem‘ige ‘ūd ħopsamak yā közsüzler yüzige közgü tutmak közsüz taķı ‘aķl ħanunıdın yıraq bolur.* (GT 79/8-11)

têfe (krş. bkz. tève) ‘deve’ GT 83/9, 93/1-2-3-4, 115/10, 117/5, 196/10.

Tanıklar

(1) *beyt aţ üze siivār émes mên / tēfege me bāz émes mên* (GT 83/9-10)

(2) *tēfeler rakşķa kirip tepelerindeki kişini yerge kemiştiler.* (GT 93/1)

(3) *zāhid tēfesini kördüm kim zāhidni yerge çalıp tıfarlar birle tepeler de raqş kılı yorur êrd[i].* (GT 93/2-3)

(4) *ayttım. ey şeyh bu zevk tēfege eser kılıp saña kılmas.* (GT 93/3-4)

(5) *beyt tēfelerde bar olsa sūz u tarab / yoq ol sēnde êrmes sēn insān-neseb* (GT 93/4-5)

tēve (krş. bkz. *tēfe*) ‘deve’ GT 120/8, 181/3.

Tanıklar

(1) *hikāyet bāzer-gānī bar êrdi kim üç yüz altmış tēve yüki birle mālī bar êrdi ve ‘ömridin yüz yegirmiyıl kēçip turur êrdi.* (GT 120/7-9)

(2) *beyt ey gārīb-lıq-da élige müştāk / ewūje éwe barmagıl tāzī āt éve yürüyü qalır / tēve sākin yürüyü ewge yeter* (GT 181/2-3)

tıfar (<tawar) ‘davar’ GT 93/2.

Tanıklar

(1) *zāhid tēfesini kördüm kim zāhidni yerge çalıp tıfarlar birle tepelerde raqş kılı yorur êrd[i].* (GT 93/2-3)

tülki ‘tilki’ GT 61/7, 73/6.

Tanıklar

(1) *ayttım. sēniñ hikāyetiñe ol tülki hikāyeti münāsib turur kim tüşe qopa [qaçar sēn].* (GT 61/6-7)

(2) *ammā nifāk ehliniñ vifākı tözi qarangu üçün nazarda tülki ve arqada bōri.* (GT 73/6-7)

ulağ ‘yük hayvanı’ GT 83/6.

Tanıklar

(1) *hikāyet dervīşī ser ü pāy bürehne ulağ ‘ulūfe-siz kūfedin çıkıp hicāz qāfile-sige qatılıp ka ‘be tarafige kirip bizge refīk bolup ‘aşk u maḥabbet bile sefer miḥnetige baqmadı.* (GT 83/6-8)

uy ‘sığır, inek’ GT 16/1, 17/2, 40/8, 75/7, 206/7.

Tanıklar

- (1) *tāzī at nèçe me za ‘īf érse / uydın artuķ yürüşige ve rehķa* (GT 15/13, 16/1)
- (2) *tāzī at yār bolsa ma ‘reke de / āhūrī uyğa hēc minmegil* (GT 17/1-2)
- (3) *bilgil eşek uy telim eşidin / köp yahşı turur yaman kişidin* (GT 40/8-9)
- (4) *şi ‘r eger ķavm içre bolsa bir yaraķsız / kılur kıymetsiz anlar cümlesini eşittiñ mü yazıda bir buzağı / mülevves kılmuş uylar tu ‘mesini* (GT 75/5-7)
- (5) *beyt ķahr étse mālī birle hünersiz hākīmķa / ‘anber uyu ma bolsa anı bil eşek kötü* (GT 206/6-7)

yağan (krş. bkz. *yayğan*) ‘fil’ GT 44/6, 128/6, 131/4, 182/12, 218/9 .

Tanıklar

- (1) *neml hālīn başķanıñda bilmesey / öz hālīñ dek bil seni bassa yağan* (GT 44/6)
- (2) *bu fırsatda kim yigitlikim türkī turur taķı ‘ömrümniñ körki kükrer arslan taķı köp yağan birle muķāvet kılģu imķānım bar turur.* (GT 128/5-7)
- (3) *beyt bastı yağanrı üküş olsa siñek / nèçe me şahşı uluğ érse mühtb* (GT 131/4-5)
- (4) *nèçe ġālib olsañ yağanķa bu kün / velī ol kiçig-deki za ‘fuñrı bil* (GT 182/12-13)
- (5) *şi ‘r düşmen-ni körsey nā-tüvān / āf urmağıl ey pehlevān nē bilgey sēn nā-gehān / tündin çıķa kēlse yağan hikmet* (GT 218/8-9)

yayğan (krş. bkz. *yağan*) ‘fil’ GT 198/9.

Tanıklar

- (1) *beyt ķanı arslan kim érenler hünerini körse / yayğan ķayda turur kim bir belğürse* (GT 198/8-9)

1.3.4. Suda Yaşayanlar

balıķ ‘balık’ GT 20/4, 162/12.

Tanıklar

- (1) *beyt falaķ gevheri tüşti tün ķa ‘rige / yūnus tüşmişī dek balıķ ķarıge* (GT 20/3-4)

(2) *ayttı kirsem āy yüzler tuyarlar **balık** köp bolsa arslanlar tuyarlar.* (GT 162/11-12)

māhī (Far.) ‘balık’ GT 95/3.

Tanıklar

(1) *körklügler zülfi ukuş kuşının bāğı turur ve köñül **māhī**-siniñ āğı turur.* (GT 95/2-4)

1.3.5. Omurgasızlar

1.3.5.1 Sürüngenler

ejdehā (Far.) ‘büyük yılan’ GT 128/3.

Tanıklar

(1) *kişi neçe ecelsiz ölmese / kirmesin **ejdehā** yuvasıge* (GT 128/3)

ılan (krş. bkz. *yılan*) ‘yılan’ GT 159/7.

Tanıklar

(1) *gül hazānga urundı qaldı tiken / gencni aldılar ve qaldı **ılan*** (GT 159/7)

mār (Far.) ‘yılan’ GT 209/8.

Tanıklar

(1) *bilgil kim gül bile hār bar ve hamr birle humār bar ve genc üstide **mār**.* (GT 209/8)

ıllı (Ar.+Far.) ‘bir yılan’ GT 126/3.

Tanıklar

(1) *beyt **ıllı** mişālī érür ‘ilm édisiniñ şıfatı / ne yerge barsa anıñ qadr u kıymeti bolmas* (GT 126/2-4)

yılan (krş. bkz. *ılan*) ‘yılan’ GT 21/9, 49/9, 61/13, 117/3, 164/12, 209/12, 218/13.

Tanıklar

(1) *yawuznuñ başını kéterip bünyädını kötürmek yahşıraq. yana **yılanı** öltürüp balasını asramaq ‘aql-dın yırağ bolur.* (GT 21/8-10)

(2) *beyt **yılan** dek yarar körgenni tiker / sên yitük [...] el-lerni tüker sên* (GT 49/9-10)

(3) *bed-gūy-lar arslan turur dép buyursalar kim méniñ hālını bilgey yā méniñ halāşım-ka kim sa ‘y kılğay taķı ‘irak-dağı tiryāk kēlgünçe **yılan** ısırgan munda ölgey. ümīd bilinür kim sēn emanettaķı diyānet édisi turur sēn.* (GT 61/11-13, 62/1)

(4) *beyt süfla-da hürmet bile altun kümüş / boldısa bolur işi köter ve uruş kēldi hakīm-ler meşeli munda tuş / **yılanların** bolmasa kanatı hoş* (GT 117/1-3)

(5) *tün hoş érdim vaşlıda tāvus dēk cevelān kılıp / tolğanur bu kün firāķım derdini bilse **yılan*** (GT 164/11-12)

1.4. RENK VE RENK ADLARI

āk ‘ak, beyaz’ GT 6/5, 8/4, 41/4, 69/5.

Tanıklar

(1) *sehre-i elvān çēçek yētildi katıldı / yaşıl ve kök ve benefş **āk**-ile ālı* (GT 6/5)

(2) *bilü sēn gül çēçekniñ varaķı / tōkülüp bitseler kızıl **ākı*** (GT 8/4)

(3) *nidā kıldılar kim munça şıfat-lıg ādemīniñ kısmeti üçün miñ mişķāl kızıl altun yā on miñ mişķāl **āk** kümiş hazīnedin bērilür dép.* (GT 41/2-4)

(4) *kaçan bu **āk** yüzni körüp mihri tépredi érse, mührini köterdi.* (GT 69/5-6)

āl (1) ‘al, kırmızı’ GT 6/5, 20/3, 51/10, 153/3.

Tanıklar

(1) *sehre-i elvān çēçek yētildi katıldı / yaşıl ve kök ve benefş **āk**-ile **ālı*** (GT 6/5)

(2) *anıñ yasıdın ‘ālem ‘abbās **ālınıñ** libāsını keydiler.* (GT 20/2-3)

(3) *kaç kün içre ölüm taķāzāsı / **āl** gül-dēk yüzün kılur yaratķan* (GT 51/9-10)

(4) *beyt **āl** gülüm boldısa yüzün sarıg / ‘aşķ igi me boldı köñüldin arıg* (GT 153/3-4)

benefş (Far.) ‘mor (renk)’ GT 6/5.

Tanıklar

(1) *sehre-i elvān çēçek yētildi katıldı / yaşıl ve kök ve **benefş** **āk**-ile ālı* (GT 6/5)

beyāz (Ar.) ‘beyaz, ak; kopya çıkarma, temize geçme; örnek’ GT 8/8, 170/3.

Tanıklar

(1) *mèn hem ol kün içide gül-istāndın bir dāsītānnı **beyāz** kıldım mu ‘āşeret bābıda ve mübāşeret ādābıda anıñ-dék libās içide kim mütekellimlerka yarağıu dék ve müstemi ‘ler melāleti yırağıu dék. fī’l-cümle gül-istān temām boldı. (GT 8/7-10)*

(2) *kılmasa ‘ayş çehresini nā-gehān ‘abūs körmediler mü tağ üzesidin **beyāz** subh (GT 170/2-3)*

elvān (Ar.) ‘renkler; renkli; göz alıcı’ GT 6/5, 136/1.

Tanıklar

(1) *sehre-i **elvān** çéçek yétildi katıldı / yaşıll ve kök ve beneş āk-ile ālı (GT 6/5)*

(2) *ber-baıı u ney nağmesiga ittifaık / köz me köre bilmese **elvān** çéçek (GT 136/1)*

gül-gün (Far.) ‘gül renkli’ GT 188/6.

Tanıklar

(1) *kimniñ **gül-gün** ‘ārızı anıñ pençesidin nıl-gün érdi. (GT 188/6)*

kara ‘kara, siyah; esmer, zenci’ GT 53/3, 68/13, 69/5, 122/13, 154/10, 158/2, 169/2, 182/7.

Tanıklar

(1) *bī-günāh başını yerge koyup yarkan dék yüzige közidin **kara** kan akıtıp aytur. (GT 53/2-3)*

(2) *melik ol cevrlüg şeker sözlüg perige āçığ kılıp bir **kara** devge berdi.(GT 68/12-13)*

(3) ***karanıñ** ol fırsat közi kararıp şehveti gālib érdi. (GT 69/5)*

(4) *yēgil ey edgü pīşeliğ ser ér / kim yığıp yemedi uş-al **kara** yer (GT 122/13)*

(5) *cuvāb ayttı maña kim eger meniñ yüzüm / **karanı** keyse şafā mātemiğa ne buşar (GT 154/9-10)*

kızıl ‘kırmızı, al’ GT 8/4, 41/4, 162/13.

Tanıklar

(1) *bilü sēn gül çéçekniñ varağı / tökülüp bitseler **kızıl** ākı (GT 8/4)*

(2) *nidā kıldılar kim munça şıfatlıg âdemîniñ kısmeti üçün miñ mişkāl **kızıl** altun yā on miñ mişkāl āk kümiş hazînedin bērilür dēp.* (GT 41/2-4)

(3) *hikāyet hicāz yolida dervīşî biziñ birle refîk boldı. kerîmlerde birisi yüz **kızıl** teñeni mēniñ temalluğ birle bu sarıg yüzlüg dervīşke mu‘āmele bērdi* (GT 162/12-13, 163/1)

kök (1) ‘mavi’ GT 6/5.

Tanıklar

(1) *sehre-i elvān çēçek yētildi katıldı / yaşıl ve **kök** ve benefş āk-ile ālı* (GT 6/5)

lāceverd (Ar.) ‘lacivert, koyu mavi’ GT 115/7.

Tanıklar

(1) *nā-kes ēgnide aṭlas u ma‘lem / **lāceverd** ü dümb ‘ale’l-hayr zān* (GT 115/7)

levn (Ar.) ‘beniz; renk’ GT 182/3.

Tanıklar

(1) *beyt bardı eligdin bu cüvānlıq **levni** / āh dirīg ol zemen hoş-liqā* (GT 182/3-4)

reng (Far.) ‘renk’ GT 153/6, 160/4.

Tanıklar

(1) ***reng** ü şafā içre gül olur mu hār / bar mu kış qahrıda luṭf-ı bahā* (GT 153/6-7)

(2) *biz ‘arabiyyet-din ‘ārī turur miz taḳı şeyh eş‘ārı kēçürgey-mü ve bu ‘aṭş otını öçürgey-mü dēp turganda nā-gāh müşā‘ nazarınıñ şî‘ā’ı bir būstān nigār-istānıda dil-berī-niñ şūretiga āydın arıgrağ ve kündin körklüg-rek faşl-ı bahār meñizlig telim **reng** ü nigār birle tā çīn kār-hānesi dēk üküş zīver ü āyīn birle* (GT 159/ 13, 160/1-5)

sarıg ‘sarı’ GT 153/4, 163/1.

Tanıklar

(1) *beyt āl gülüm boldısa yüzün **sarıg** / ‘aşğ igi me boldı köñüldin arıg* (GT 153/3-4)

(2) *hikāyet hicāz yolıda dervīṣi biziñ birle refīk boldı. kerīmlerde birisi yüz kızıl teñeni mēniñ temalluḡ birle bu sarıḡ yüzlüḡ dervīṣke mu‘āmele bērdi.* (GT 162/11-13, 163/1)

yaşıl ‘yeşil’ GT 6/5.

Tanıklar

(1) *sehre-i elvān çēçek yētildi ḡatıldı / yaşıl ve kök ve benefş āḡ-ile ālı* (GT 6/5)

zümüröd (Ar.) ‘zümürüt rengi, koyu yeşil’ GT 7/10.

Tanıklar

(1) *çıkıp altun çēçek zümüröd üze āḡıp / anda kümiş dek āb-ı revan* (GT 7/10)

1.5. BİTKİ ADLARI

azḡan ‘bir tür dikenli bitki’ GT 154/5.

Tanıklar

(1) *āzḡan tikenı gül ortasında* (GT 154/5)

benefşe (Far.) ‘menekşe’ GT 153/9.

Tanıklar

(1) *ḡāşşa miskīn benefşe kim sunı / ḡūblar yüzidin iḡer bolur* (GT 153/9)

çenār (Far.) ‘çınar ağacı’ GT 7/1.

Tanıklar

(1) *ḡāşşa bu mevsimde kim gül şehiniñ mevkibi / toldı çemenḡa yana boldı çenār encümen* (GT 7/1)

çēçek (krş. Moğ. *çeçeg*) ‘çiçek’ GT 6/5, 7/10, 8/4, 136/1.

Tanıklar

(1) *sehre-i elvān çēçek yētildi ḡatıldı / yaşıl ve kök ve benefş āḡ-ile ālı* (GT 6/5)

(2) *çıkıp altun çēçek zümüröd üze / āḡıp anda kümiş dek āb-ı revan* (GT 7/10)

(3) *bilü sēn gül çēçekniñ varaqı / tökülüp bitseler kızıl āḡı* (GT 8/4)

(4) *ber-baḡḡ u ney naḡme-siḡa ittifāḡ / köz me köre bilmese elvān çēçek* (GT 136/1)

devha (Ar.) ‘büyük ağaç’ GT 212/6.

Tanıklar

(1) *şi‘r kerem devhası kayda uzatsa / ırk felekden keçer kû anıñ kâmeti* (GT 212/6-7)

dıraht (Far.) ‘ağaç; dal’ GT 62/12, 179/11.

Tanıklar

(1) *beyt turma turuş eyyâmda kim şabr dırahtı /nêçe açığ êrse şemeri şîrîn ol* (GT 62/12-13)

(2) *bir kün bu bir hikâyet kıldı kim mênîñ ‘ömrüm içide bu ferzenddin azın bolmuşı yok taķı bu vâdî içide bir büzürg dıraht bar turur ve anıñ tüpinde bir arıg bulak bar kim halk köñli tar bolsa ol mevzi ‘de ihlâs birle baş koyup kulak tutarlar êrdi.* (GT 179/10-13)

ğonce (Far.) ‘gonca’ GT 7/7.

Tanıklar

(1) *mevzi ‘ hoş u hurrem taķı nüzhetde gül-istân-ı irem anıñ dêk kim topraķı mînâ uşakı tōşenip turur yâ şüreyyâ ‘ıķdı ğonceleridin yuşanıñ turur.* (GT 7/5-7)

gül (Far.) ‘gül; çiçek’ GT 2/8, 2/9, 6/4, 7/1-9-12, 8/4-6-13, 27/12, 42/12, 51/10, 79/12, 80/9, 93/7, 94/5, 98/7, 105/9-10-12-13, 134/2, 136/2-10, 142/7, 153/3-6-7-8-10, 154/5, 157/6, 159/7, 160/9, 161/9, 164/8-9-10, 176/1, 177/1, 178/2, 181/7, 209/8-11.

Tanıklar

(1) *velîkin müddetî gülge katıldım eşer kıldı /maña ol gül şafâsı* (GT 2/8)

(2) *hem-ân gil mên yok êrse gül vefası / arıglarğa katıl ey ‘aql êdisi* (GT 2/9)

(3) *mevsim azdı behişt şehr-i celâlî / gül yüziğe kaçredin yaşırdı lâlâlî* (GT 6/4)

(4) *hâşşa bu mevsimde kim gül şehiniñ mevkibi / toldı çemenka yana boldı çenār encümen* (GT 7/1)

(5) *külçirip şahnıda gül ü lāle / kumrî vü tūñiler kıtur tayerān* (GT 7/9)

lāle (Far.) ‘lale’ GT 7/9, 157/6.

Tanıklar

(1) külçirip şahında gül ü **lāle** / kumrī vü tūṭiler kılur ṭayerān (GT 7/9)

(2) beyt cem ‘ī gül ü **lāle** dēk bile yörgeşip / sēn kuruğ otun dēk ortada ornaşip
(GT 157/6-7)

nesrīn (Ar.) ‘yaban gülü’ GT 164/8.

Tanıklar

(1) beyt ol kim uğıban kılumay qarār / gül bile nesrīn töşekde burun (GT 164/7-8)

ot ‘ot, bitki’ GT 105/9-10-11, 130/12, 179/6.

Tanıklar

(1) kördüm çemen içre tāze güller / **otlar** bile tērkeşip tururlar (GT 105/9)

(2) ayttım nē bolup şafāsız **otlar** / güller şaffı ara oltururlar (GT 105/10)

(3) **ot** yığlayu ayttı bizge bu rāz / şoḥbet ḥaqqını kerem unutmaz (GT 105/11)

(4) deryā kırığıdaki yapurğak birle **ot** kökini yēp yolğa kirdi. (GT 130/12-13)

(5) dōst bile **ot** üze kılmak qarār / edgü kim özge bile faşl-ı bahar (GT 179/6)

şandel (Ar.) ‘bir tür kokulu ağaç’ GT 176/12.

Tanıklar

(1) uḡrı ayur erdi naz ‘ıdın bir pīr / aḡa **şandel** sürerdi pīr kim bir (GT 176/12)

sünbül (Far) ‘sünbül çiçeği’ GT 7/12, 24/2, 181/8.

Tanıklar

(1) körer mēn kim bir étek gül ü reyḥān u **sünbül** ü zamīrān cem ‘étip şehir sıñar barğalı uḡrap turur érdim kim būstān beḳāsı baḳa tursa pāydār érmes ve gül-istān liḳāsı ma ber-ḳarār érmes. (GT 7/11-13, 8/1)

(2) sıḡ yērde sünbül öner ve şūr içre ḥas tiken beyt eşitkil yaḥşılık kılmak yamanḳa (GT 24/2)

(3) müddetī müfāreḳat bolğandın soḡ körer mēn kim neşātının güli solmış ve hevesinin **sünbülü** tōkülmiş ve öz tenige miḥnet tikenleri tikilmiş. (GT 181/6-8)

şecere (Ar.) ‘ağaç, secere’ GT 22/5.

Tanıklar

(1) *çığ almanı süçügge ulap mîvesi süçüg bolğan dèk bu yigit me edgüler muşāḥabetiğa ulanıp vüçüdi şeceresidin yaḥşı şemere ḥāşıl bolsa, ‘aceb bolmağay.* (GT 22/3-5)

verd (Ar.) ‘gül’ GT 6/3.

Tanıklar

(1) *mevsūmada kim berd şavleti yitip ve verd devleti yetip turur êrdi.* (GT 6/2-3)

yığaç ‘ağaç’ GT 19/5, 91/11, 180/3, 187/11, 191/12, 198/7.

Tanıklar

(1) [beyt] **yığaç** kim kişilerniñ eligi tiker / bir er küçi birle tüpidin çıkar (GT 19/5-6)

(2) *ḥālının suvāl kılıp sordı-lar êrse aytur kim kördüm kim sanduvāçlar yığaç [üstide] sayrayu tururlar ve bülbüller [.....] [kèyikler] tağda ve sülgünler bîşede.* (GT 91/10-12)

(3) *oğlı bu sözni eşitip yārānlarığa aytur kim mèn ol yığaçnı bilse êrdim, anda barıp atam ölümige du‘ā kılğay êrdim.* (GT 180/2-4)

(4) *yaş yığaçlarnı tolğasa bolur / qurusa otdın özge yok şalāḥ* (GT 187/11)

(5) *nè yığaçnı kim körse, kuvveti birle tüpidin tartar êrdi taḳı meşāḥiret kılur êrdi.* (GT 198/6-7)

zamīrān (Far.) ‘tatlı basil (bir tür çiçek)’ GT 7/12.

Tanıklar

(1) *körer mèn kim bir étek gül ü reyḥān u sünbül ü zamīrān cem‘ étip şehr sıñar bargalı uğrap turur êrdim kim bûstān beḳāsı baḳa tursa pāydār êrmes ve gül-istān liḳāsı ma ber-ḳarār êrmes.* (GT 7/11-13, 8/1)

1.6. TERİMLER

1.6.1. Coğrafi Terimler

aḳar su ‘akarsu, nehir, dere’ GT 190/1.

Tanıklar

(1) *nêçük kim **aķar su** bolmasa tégirmen yoyu bilmes. daħl bolmağunça ma ħarc rast kêlmes.* (GT 190/1-2)

bād (Far.) ‘rüzgâr, yel’ GT 53/8, 72/12, 220/1.

Tanıklar

(1) *saķındı cefāci kim bize kıldı / cefā biziñ üze ol **bād**-ı hevā dēk kēçti* (GT 53/7-8)

(2) *şı ‘r ‘acz ħāki üze koyar mēn yüz / ēsneyür bolsa her seħerde **bād***

ey kim ašlā unutmadım sēni / hēç kıldıñ mu bu ħuluñdın yād (GT 72/11-13)

(3) *yaraşur mu mundağ kişige fesād / dimāğıda kibr ve burunıda **bād*** (GT 219/13, 220/1)

bārān (Far.) ‘yağmur’ GT 114/11.

Tanıklar

(1) *ħalāyık āh dilidin kerek aydı bolsa / felekde ebr-i ‘aẓīm ü dumū’ıdın **bārān*** (GT 114/10-11)

bulut ‘bulut’ GT 9/9, 206/9.

Tanıklar

(1) *sēn sa ‘ādet feleki üzre kūn āy sēn līkin / tālī ‘imiz **bulutı** ħosa bize ħomıǵalı* (GT 9/9)

(2) *ħaṭā éttiñ kim derem ħulları tururlar. **bulut**ķa oħşayurlar.* (GT 206/8-9)

ceyhūn ‘büyük nehir, akarsu’ GT 16/11.

Tanıklar

(1) *beyt mēn ol ērmes mēn ki arķam körseler heymā küni / müyemmen ol kim ħaşm ħanıdın cihān **ceyhūn** kılur* (GT 16/10-11)

cibāl (Ar.) ‘dağlar’ GT 22/12.

Tanıklar

(1) *nēçe yul-ā kördük kiçig yulnı kim / yıǵılıp uluğ bolsa yıķtı **cibāl*** (GT 22/12)

ebr (Far.) ‘bulut’ GT 114/11.

Tanıklar

(1) *ḥalāyık āh dilidin kerek aydı bolsa / felekde ebr-i ‘azīm ü dumū’ıdın bārān*
(GT 114/10-11)

kar ‘kar’ GT 4/2, 157/8, 160/8.

Tanıklar

(1) *‘ömr az kar érür ve faşl-ı temmuz / érinür yahşı bolmaz uş-bu yawuz* (GT 4/2-3)

(2) *hem kış savğı taķı muḥālif yél dēk / yā kar ile yüz ékelesi bulğaşıp* (GT 157/7-8)

(3) *körer mēn bu sīmīn-ber dil-ber altun ḳadeḥni kümüş ḳolıge tutup içige şeker birle kar suyu ḳoyup.* (GT 160/7-8)

kün (1) ‘güneş’ GT 2/4, 9/9, 10/13, 20/2, 29/1-2, 37/13, 68/6, 112/3-4, 132/7, 144/2, 146/6, 150/7, 160/3, 171/11, 188/4.

Tanıklar

(1) *şi ‘r tüştise sibīcābī-ğa sulṭān nazarı / kün dēk yaradı şöhet içide ḥaberi* (GT 2/3-4)

(2) *sēn sa ‘ādet feleki üzre kün āy sēn līkin / ṭālī ‘imiz bulutı ḳosa bize ḳomıḡal*
(GT 9/9)

(3) *bu tın süleymānga éltmiş dēk bolḡay taķı cevherīler öñide şeh bahāḳa berümes ve kün nūrı muḳābele-side çerāḡ yarumas.* (GT 10/12-13)

(4) *ḳaçan kim kün gevheri ḳır yasıge battı érse, anıñ yasıdın ‘ālem ‘abbās ālı-nıñ libāstı-nı keydiler.* (GT 20/1-3)

(5) *yarasıḡ nē-me körmese kündüz / künge andın bolur mu hēç vebal* (GT 29/1)

mevsim (Ar.) ‘mevsim’ GT 6/4, 7/1, 59/3, 159/10.

Tanıklar

(1) *mevsim azdı behişt şeh-i celālī / gül yüzige ḳaṭredin yaşırdı lālālī* (GT 6/4)

(2) *ḥāşşa bu mevsimde kim gül şehiniñ mevkibi / toldı çemenḳa yana boldı çenār encümen* (GT 7/1)

(3) *nedīm alıda yarar çağda zer ü sīm ükülür. yana bir mevsimde bişi tüşmedin tişi tökülür.* (GT 59/2-3)

(4) *şoḥbetidin ḥikāyet yigitlik mevsimide bir mevzi'din kēçişim boldı.* (GT 159/10-11)

mevsimī (Ar.+Far.) ‘bir mevsim’ GT 159/11.

Tanıklar

mevsimīde kim temür ḥarāreti sünekke koyar érdi taķı ayaknı yérge kıoysaḡ, köyer. (GT 159/11-12)

mevsūm (Ar.) ‘yaş bahar toprağı’ GT 6/2.

Tanıklar

(1) *bes zarūret ḥükmi birle sözleşip taķı kēçken mā-cerī-ni yüzleşip teferrüc tarīķin çıķtuk. mevsūmıda kim berd şavleti yitip ve verd devleti yētip turur érdi.* (GT 6/1-3)

mihr (Far.) ‘sevgi; güneş’ GT 16/2, 69/6, 151/13, 161/4, 166/8, 173/10, 189/10.

Tanıklar

(1) *melik anıḡ sözidin feraḡ üze tebessūm kılıp ve mihrini köḡlige tenessūm kıldı.* (GT 16/1-2)

(2) *қақан бу ақ yüzni көрүп mihri tēpredi érse, mührini köterdi.* (GT 69/5-6)

(3) *yār mihrige ursañan būnyād / kıлмағıl қаһrige me istib ‘ād* (GT 151/13)

(4) *mu ‘allimūḡ saḡa mundaḡ du ‘ā mu örgetti / vefā vü mihrni kıoyup cefā mu örgetti* (GT 161/4-5)

(5) *ḥikāyet hamedān kāzī-siniḡ köḡli kıuşını bir bedi ‘ü’l-cemāl ‘aşķı-nıḡ şāhīni şayd kılıp ve ayaknı mihr vesīlesi birle kıayd kılıp turur érdi.* (GT 166/6-8)

mirā (Far.) ‘dünya; güneş’ GT 51/8.

Tanıklar

(1) *naẓm bizni bu demde kān-ı mirā körseḡ / yana birni kıademde baḡrın kıan* (GT 51/8-9)

rūzgār (Far.) ‘rūzgār, yel, esin; zaman, devir; dünya’ GT 9/8-11, 55/10, 181/10, 182/4.

Tanıklar

(1) *bār-gāhının mülāzemetide bérür cihet ol turur kim gāh ṭālī ‘girānlığı biz[e] ol sa ‘ādetdin maḥrūm kılur gāh rūzgār nigerānlığı.* (GT 9/7-8)

(2) *beyt ğıybeti şūretğa ḥidmetdin şeh-ā / geh sebeb-iṭālī ‘ turur geh rūzgār* (GT 9/10-11)

(3) *öz semīn sâ ‘idin rence kılur / şabr kıl bağlasun eligin rūzgār* (GT 55/10)

(4) *aytur. oğlanlar atası boldum érse, oğlanıķ yaşımdın çıktı taķı rūzgār ğamıda ‘işretimniñ feraḥı öçti.* (GT 181/9-10)

(5) *ṭayyib édi ‘işret ile rūzgār / ḥurrem édi ‘ayş ve ḥoş érdi beķā* (GT 182/4-5)

şabā (Ar.) ‘gün doğusundan esen hafif, tatlı rüzgâr’ GT 53/7, 134/8.

Tanıklar

(1) *beyt devrān-ı beķā baķıñ ziyā dék kēçti / bu kehl evānı ma şabā dék kēçti* (GT 53/6-7)

(2) *ammā bir kūdekniñ oķını şabā yēli ol ḥātem içidin çıkardı érse, ḥātem-ni aña bērdiler érse, ol oķnı sindurdı.* (GT 134/8-9)

şüreyya (Ar.) ‘Ülker yıldızı’ GT 7/7.

Tanıklar

(1) *mevzi ‘i ḥoş u ḥurrem taķı nüzhetde gül-istān-ı irem anıñ dék kim topraķı mīnā uşaqı tōşenip turur yā şüreyyā ‘ıķdı ğonceleridin yuşanıñ turur.* (GT 7/5-7)

şems (Ar.) ‘güneş’ GT 136/11, 152/8.

Tanıklar

(1) *şems kim dünyānı kılur ma ‘mūr / ‘ālem anıñ ziyāsıdın pūr-nūr* (GT 136/11)

(2) *şūm yarasıgķa şems ḥüsn ü cemāl / yaķmasa ēksümegey ziyā vü kemāl* (GT 152/8)

ṭabī‘at (1) (Ar.) ‘yaradılış, huy’ GT 62/8, 111/4, 150/9, 176/7.

Tanıklar

(1) *kaçan ṭabī‘atınıñ leṭāfeti şan‘atı-da ḥazāķatını ma‘lūm kıldılar érse, mertebesi ziyāde bolup ṭulmeti ziyāda boldı.* (GT 62/8-10)

(2) beyt **tabî‘at** bolsa az yemek kişide / katıgılığa yoluxsa sehl bolgay (GT 111/4-5)

(3) yana bu laţîfeni aşhâb-ı **tabî‘at** aytmışlar. (GT 150/8-9)

(4) ayttım. ölüm taşavvurını kètergil taķı vehmini **tabî‘at**dın çıkargıl kim igniñ neçe me şu ‘ûbeti bolsa, min külü’l vücūh ölümge delâlet kılmas. (GT 176/6-8)

teñiz ‘deniz’ GT 7/4, 101/8.

Tanıklar

(1) bende sibîcābiñiz köydi miñende esîr / lutfuñuz artuķ **teñiz** eksüñ andın miñen (GT 7/4)

(2) sên sefer miñnetin kötürmediñ / heç bâğ ve **teñiz**de turmadıñ (GT 101/8)

üzker (krş. ürker) ‘Ülker yıldızı’ GT 54/10.

Tanıklar

(1) eger keçeni kündüz dèse nâ-geh / ayt uş āy ve **üzker** [peren] birle (GT 54/9-10)

yêl (krş. bkz. yel) ‘esinti, rüzgâr’ GT 3/6, 114/5, 134/8, 157/8, 170/12.

Tanıklar

(1) şî‘r **yêlge** oñşar bu ‘ömrnüñ keçişî / körgil uş kalmadı cihānda kişî (GT 3/6-7)

(2) hikāyet iskenderiyye élide **yêl** kuruğ bolup yamğur yağmadı érse, él kuvrağı ma ‘aş-dın temām boldı ve ħalāyık nefîri açlıķda ‘āmm boldı. (GT 114/5-7)

(3) ammā bir kûdekniñ oķını şabā **yêli** ol ħātem içidin çıkardı érse, ħātem-ni aña bêrdiler érse, ol oķnı sindurdı. (GT 134/8-9)

(4) beyt cem ‘î gül ü lāle dēk bile yörgeşip / sên kuruğ otun dēk ortada ornaşıp hem kış savğ taķı muĥālîf **yêl** dēk / yā qar ile yüz ékelesi bulğaşıp (GT 157/6-8)

(5) bu işke tedārūk kıl. yok érse, bu munça meblağî āb-ı rûy **yêlge** barıp ħāk-sārılıkdın özge ħāşıl bolğusı yok dēp ayttı érse, kâzî [tebessüm] kılıp aytur. (GT 170/11-13, 171/1)

yulduz ‘yıldız’ GT 26/11, 37/13.

Tanıklar

(1) *ammā ay dēk yüzideki **yulduz** dēk közleri yıldızdın adrılmadın pergār dāyire siniñ hadeķa-sıda [e]vrülü turur ērdi.* (GT 26/10-12)

(2) *hikāyet pād-şāhī bar ērdi bir keçe āy yüzlügler birle **yulduz** bitip kün tungunça ‘işret kılıp tayyibü’l-nefs bolğanda bu beytni kalem çāk ét kāğıd esrüdi feraħ bile bēlidin melik aytur.* (GT 37/12-13, 36/1)

1.6.2. Edebî Terimler

beyt (Ar.) ‘şiiir, manzume; beyit (iki dizelik nazım birimi)’ GT 3/6, 4/12, 5/8, 7/7, 8/3-12, 9/8-10, 10/3-13, 16/10, 11/6, 12/7, 13/7-8, 14/10-12, 15/10-12, 16/2-10-13, 18/2-8, 19/5, 20/3, 21/10, 21/7, 22/5-10, 23/13, 24/2-12, 25/4-9, 26/2, 27/2, 28/2-5-10-13, 28/13, 31/7, 32/4, 33/1-6-11, 33/11, 34/8, 35/4-12, 36/4-11, 37/4-10-13, 37/4, 37/9, 38/1-3-8-9-11-13, 39/1-2,-7, 40/3-7, 43/10, 44/4-5, 45/10, 47/7, 48/3, 49/4-9-10, 50/6, 51/6, 52/1, 53/6-10, 54/8, 55/7, 58/3-11, 59/5, 61/1, 62/4-12, 63/12, 64/4, 65/7, 66/3-9, 69/13, 69/2-13, 70/13, 72/8, 73/7, 74/13, 76/6, 78/7, 80/7, 81/3, 82/7-11, 83/9, 85/5-12, 86/4-8-12, 89/3-9, 90/4-6, 93/4, 94/9, 95/4, 95/6, 96/4, 97/5, 97/8, 98/1-5-9, 99/5, 100/3-13, 101/1, 102/6-8-13, 103/10, 104/3-13, 104/9, 107/4-9, 108/4-9, 109/1-11, 110/5-10, 111/4-11, 112/2-6-10, 113/1-5-6, 114/3-9, 115/2-13, 116/10, 117/1-3-9-10, 118/2-5, 119/6, 120/1-2-5-6, 121/10, 122/7-12, 123/1-5-12, 124/2-6-11-13, 125/2-6-11, 126/2-8, 127/1-4-9, 128/1-7-11, 129/4-7-11, 130/6-8, 131/4, 132/4, 133/4-8-9-12, 134/3-11, 135/3-12, 136/9-10 137/3, 137/9, 138/3, 139/7, 140/1-6, 140/6, 141/3-9, 142/6, 143/12, 144/4-6, 145/3-8-11, 146/5-11, 147/2-5-12, 148/9-12-13, 149/4, 150/9, 151/7, 152/5-7-9-10-11, 153/3, 154/5-8, 155/2-10, 156/2-10, 157/2-6, 158/1-8, 159/6-9, 160/5-8, 161/3, 162/2-9, 163/4-9, 164/1-5-7-9, 165/6, 166/4, 167/5-7-10, 168/2-10, 169/1-12, 171/1-2-6-12, 173/12, 175/10, 176/3-9, 177/9, 178/1-5-11, 179/5, 180/4-5, 181/2-11, 182/3-6, 182/6, 183/6-13, 184/12, 185/5, 186/3-7, 187/8, 187/9, 189/2-6-7, 190/2-8-12, 191/5-11, 192/6-12, 193/8, 194/3, 195/3-10, 196/9, 197/1-7, 198/8-11-13, 200/5, 201/8-11, 202/13, 203/3, 204/7-12-13, 205/5, 206/6-13, 207/8-11, 209/10, 210/1-9-12, 211/12, 212/12, 213/1-5-10, 214/6-9, 215/6-9-12, 216/4-7, 217/8-12, 219/9-12, 220/7-11.

Tanıklar

(1) *bir keçe keçken eyyām-ķa te’emmül kılıp taķı telef bolğan ‘ömrķa te’essüf yép bu kaç münāsib **beyt** sebt kıldım.* (GT 3/5-6)

(2) **beyt** bu fırsatda kim sözünüy imkânı bar / revân sözle lutf u meşveret bile eger yetse nâ-geh ecel bu yazuğ (GT 4/12-13)

(3) **beyt** til ağzında nêdür ey şāhib-hüner / hüner genci-niñ mahzenige kilîd (GT 5/8-9)

(4) **beyt** ravzatuhu ‘azamu kerevzi cinānin / nūruhā fî’ş-şafā’i bivechin hisānin (GT 7/7-8)

(5) **beyt** bilü sên gül çêçekniñ varaķı / tökülüp bitseler kızıl āķ (GT 8/3-4)

dāsītān (Far.) ‘destan’ GT 8/8, 78/10, 99/8, 101/3, 153/11, 174/1, 182/11, 184/2.

Tanıklar

(1) mén hem ol kün içide gülistāndın bir **dāsītān**ı beyāz kıldım mu ‘āşeret bābıda ve mübāşeret ādābıda anıñ-dêk libās içide kim mütekellim-lerķa yarağı dêk ve müstemi ‘ler melāleti yırağı dêk. (GT 8/7-10)

(2) **dāsītān**-ı manzūm suvāl ettiiler ol dīn ser-veridin / nübüvvet tācı cennet gevheridin (GT 78/10-11)

(3) **dāsītān**-ı manzūm bir şūfī keldi medresege hān-ķāhdın sindurdi şoĥbet ehli rūsūm u farīķini (GT 99/8-9)

(4) **dāsītān**-ı manzūm bu hikāyetni bilgil ey şarrāf ‘alem ü perde ara tüşti hilāf (GT 101/3-4)

(5) **dāsītān**-ı manzūm ol-demde kim érđi hūb ĥaţţı şāhib-nażarını sordı anda (GT 153/11-12)

eş‘ār (Ar.) ‘şiiirler, manzumeler’ GT 161/10-13.

Tanıklar

(1) ayttım. şīrāz. aytur şeyĥ sa ‘dī **eş‘ār**ıdın nēmerse bilür mü sên ayttım. (GT 161/10-11)

(2) biz ‘arabiyyetdin ‘ārī turur miz taķı şeyĥ **eş‘ār**ı ġālibi fārisī turur dép eşitip turur miz. (GT 161/13, 162/1)

ĥikāyāt (Ar.) ‘hikāyeler, öyküler’ GT 11/11.

Tanıklar

(1) *bir nêçe îcâz u ihşâr tarîkin nevâdir ü emşâl u şî'r ü hikâyât-ı şarîh ü kitâbet dürci üze bu kitâbda derc kıldı ve cümle girân-māye-din müddetî harc kıldı. (GT 11/10-12)*

hikāyet (Ar.) ‘hikāye, öykü’ GT 9/11, 13/2, 15/4, 18/10, 24/3, 26/4, 27/7, 29/3, 31/1, 32/8, 33/4-9, 34/11, 35/6, 36/6, 37/12, 39/11, 40/9, 44/7 45/12,48/8,49/6, 50/9, 52/3, 53/1-12, 54/10, 55/11, 56/12, 57/10, 58/5, 59/6-7, 61/7, 64/6, 65/9, 66/7-11, 67/5, 68/4, 70/7, 71/2-8, 72/6-13, 73/9, 75/10-13, 76/8, 77/5-10, 79/3, 80/9, 81/4-10, 82/9-13, 83/6, 84/8, 85/3, 86/1, 88/8-13, 89/5-11, 90/8-12, 91/6, 92/7, 93/8, 96/7, 97/6-10, 98/3-13, 99/11, 100/6, 101/4, 102/2, 103/8, 104/5, 107/2-7-11, 108/7, 109/4, 110/2-7-12, 111/6, 112/1-11, 113/8, 114/5, 115/8, 116/1, 117/4-12, 118/7, 119/9, 120/7, 121/12, 123/3-7, 124/4-7, 134/5-13, 135/4, 136/5-13, 137/4-11, 138/4, 139/1-9, 140/3, 140/8, 141/6-10, 142/9, 143/13, 144/9, 145/5, 146/1, 149/1, 150/2-11, 152/1, 154/10, 155/4-12, 157/9, 158/13, 159/10, 161/1, 162/12, 164/13, 166/6, 175/1, 176/13, 179/8-10, 180/7, 181/4, 182/8, 183/1-10, 185/8, 186/8-12, 188/1, 189/10, 191/13, 192/9, 193/5-10, 194/4, 195/5, 196/3-11, 197/2-10, 199/7-13.

Tanıklar

(1) *hikāyetde kélür kim hindū-stān hakīmleri anūşīrevān vezīri büzürmihr hakīm menākıbıdın sözleşip bu ‘ayb-dın özgeni tēmediler kim söz içideki kâhil turur. (GT 9/11-13)*

(2) *[hikāyet] hikāyetde kélür kim vaqtī pād-şāhī bir bī-günāh-nı nemmām şikāyeti birle cānı yetip ölümge buyurdu (GT 13/2-3)*

(3) *hikāyet melik-zāde bar érdi kāmētide istikāmet azrak, özge biraderleri-de hüsñ şūrı köprek. pād-şāh gāh gāh aña kerāmet birle nazar kıılır érdi. (GT 15/4-6)*

(4) *hikāyet bir cemā‘at oğrılar yol ağzıda oturup toğrı yürügen kişilerni öltürüp [...]’-ları tağlap yolnı halāyık-ka bağlap müsāfirler anlardın dāyimā mergūb sultān leşkeri me mağlūb érdi. (GT 18/10-13)*

(5) *hikāyet melikī bar érdi kim ‘ulemānı ‘izzet tutup ‘urefānı saylap séver érdi taķı türlüg havādiş-ni anlardın sorar érdi. (GT 24/3-5)*

maẓmūn (Ar.) ‘sanatlı ince söz; anlam, demek istenen; kavram’ GT 46/8, 47/3.

Tanıklar

(1) bitig keltürdi. **mazmūnı** bu kim taḥiyyāt ‘aḳdınıñ niżāmudın soñ bu muvālāt ‘aḳdı-nıñ [...] soñ cümleḳa rūşen ü müberhen turur kim ol mülket umūrı-nıñ tertibi ve ol salṭanat bisātı-nıñ yer ḥubbi vezirniñ ḥüsn ü tedbiri birle ber-pāy ve luṭf-ı taḳriri birle ber-cāy turur. (GT 46/8-12)

(2) kaçan vezir taḥrır **mazmūnı** bildi érse, cuvābnı bu vech üze bitimek şavāb kördi kim büzürglerniñ bu ḳulnı ḥayr üze zıkr ḳılmaḳ-lıḡı öz meḳārim aḥlāḳıdın turur. (GT 47/3-5)

menāḳıb (Ar.) ‘menkabeler, yüce bir kimsenin ahvaline dair hikayeler’ GT 9/12.

Tanıklar

(1) ḥikāyetde kélür kim hindū-stān ḥakīmleri anūşirevān veziri büzürcmihr ḥakīm **menāḳıbı**dın sözleşip bu ‘ayb-dın özgeni tēmediler kim söz içideki kāhil turur. (GT 9/11-13)

meşel (Ar.) ‘örnek, misal; anlamlı söz; hikmetli söz ya da hikāye’ GT 19/7, 82/6, 117/2, 156/13, 167/6.

Tanıklar

(1) el-ḥarbü ḥuda ‘atün **meşeliḳa** imtişāl ḳılu ittifāḳnı anlar nifāḳı-nıñ def’i üçün ol vech üze ḳoydılar kim bir kişini kim ḥalk ār[a] bilgüsüz bolup kişi ānı bilgüsüz bolsa, anıñ-dēk cāsūsı mucill saḳlamaḳ taḳı furşat āḡlamaḳ üçün anlarḳa mekkārladılar. (GT 19/7-10)

(2) ey ḥudāvend bu **meşel**ni eşitkil. (GT 82/5-6)

(3) kēldi ḥakīmler **meşeli** munda tuş yılanlarıñ bolmasa ḳanatı ḥoş (GT 117/2-3)

(4) bu **meşel**ni anıñ üçün keltürdüm tā ma’lūm bolsa kim dānānıñ na-dāndın neçe vaḥşeti bolsa, nā-dān-nıñ ma dānādın ança nefreti bar. (GT 156/13, 157/1-2)

(5) yana ‘arab **meşeli** bu turur kim ḡarbu’l -ḥabibi zebībun beyt ‘asel bolur éligge alsa ḥanḡal biri temedise bolur zehr şeker zebīb olsa ‘arabḳa dōst ḡarbu maḡa şehd ol şıfa ta’mıda muḡmer ḳāzī aytur. (GT 167/6-9)

naẓm (Ar.) ‘nazım, şiir’ GT 11/12, 23/7, 51/8, 103/2, 105/8, 118/3, 138/7, 153/7.

Tanıklar

- (1) **naẓm** zihī köp yıllar uş-bu naẓm u tertīb / cihānda turgusı biz bargumuz pāk
ölüp her birimiz topraqda yatgusı / [...-ğay]bizni bu devrān u eflāk (GT 11/12,
12/1)
- (2) **naẓm** böriniñ balası bolur böri / nêçe kim ādem-ile ulğarsa (GT 23/7-8)
- (3) **naẓm** bizni bu demde kân-ı mirā körseñ / yana birni qademde bağrın qan (GT
51/8-9)
- (4) **naẓm** bir pīrī laṭīf ṭab ‘u zūkā / kızını bērdi bir ötükçiçe (GT 103/2)
- (5) **naẓm** kördüm çemen içre tāze güller / otlar bile tērkeşip tururlar (GT 105/8-
9)

rübā‘ī (Ar.) ‘bir nazım birimi; dört mısralık şiir’ 43/7, 166/13

Tanıklar

- (1) **rübā‘ī** dermān-delīgim sansız ve bī-çāre-līgim / köñli bile kılmas kişi
ḥārlīgim tēgmes kişi-niñ sem‘ige bu zārī-līgim / tēggey-mü nihāyetqa bu
āvāzlıgım (GT 43/7-9)
- (2) [**rübā‘ī**] közüme ol qadd-ı serv ü leb-i qand / saldı yana ‘aşk ‘aql boynığa
kemend
tüşti yana şabr élige tārāc u gezend / bī-çāre köñül almadı ‘aşk işide pend (GT
166/13, 167/1-2)

söz ‘söz; kelime’ GT 4/7-11-12, 5/11-12, 9/13, 10/2-3-4-5-7-8, 14/1-4-7, 15/9-13, 16/1, 17/7,
21/6, 23/7, 37/7, 39/3, 43/11, 46/5, 49/12, 53/9, 59/7, 63/4-5, 65/5, 67/11, 74/4, 76/13, 77/2,
80/1-4-8, 84/1, 96/2, 97/1, 98/3-6, 103/7, 109/12, 119/5, 120/11-12, 126/1, 129/13, 139/6-
7-13, 140/13, 147/8, 148/10-11, 151/1, 155/2, 157/13, 158/4, 171/7, 172/12, 173/9, 174/6,
175/6, 177/3, 178/8-10, 180/2-13, 183/5, 184/8-9, 190/6, 191/2, 196/9, 198/9, 200/4-7-8,
203/7, 205/7, 208/3-10, 209/3-6, 214/13, 217/1-8-12-13, 218/1.

Tanıklar

- (1) dīdem suyu birle perīşān **sözler** defterini yuturayın ve ‘ömr bakıyye-side tēk
turayın. (GT 4/7-8)

(2) *néçe kim mülā‘abet bisātinı yazdı ve müdā‘abet neşātını körgüzdi érse, sözige cuvāb keltürmedim ve başımın ta‘abbüd zānūsıdın kötermedim érse, hātır rencişi birle nazar kılp aytur.* (GT 4/10-12)

(3) *beyt bu fırsatda kim sözüniñ imkānı bar / revān sözle lutf u meşveret bile* (GT 4/12-13)

(4) *biliglig ér katıda néçe me sükūt hoş-dur / velī maḥallıda yahşı sözini okutturmaq* (GT 5/10-11)

(5) *eki nēmerse huredniñ şafāsını elter / köp vaktıda söz söz yèride tēk turmaq* (GT 5/11-12)

şā‘ir (Ar.) ‘şair, ozan’ GT 140/8, 141/1.

Tanıklar

(1) *hikāyet bir şā‘ir oğrılar kabilesige uğrap uluğlarığa medḥ etti érse, emīrleri emr kıldılar kim munuñ kabāsını ālp kabīle-din kavlañlar* (GT 140/8-10)

(2) *şā‘ir aytur. tonumnu tileyür mēn. eger in‘ām kılsañ, zihī ikrām bolğay taķı sēniñ eliğindin selamet qutulmaq besī ganīmet turur.* (GT 141/1-3)

şi‘r (Ar.) ‘şiir, koşuk’ GT 1/1, 2/3, 3/1, 3/6, 6/3, 11/11, 39/8, 42/4, 46/4, 49/2, 50/3, 52/11, 56/10, 60/2-10, 61/2, 63/6, 64/4, 66/4, 67/2-12, 68/7, 69/3, 70/5, 71/6-11, 72/4-11, 73/2, 74/2-7, 75/5-11, 77/2-7 78/8, 79/9, 80/1-12, 81/8, 83/3, 84/5-7, 85/1-10, 87/3-9, 88/6-10, 89/12, 90/5, 91/3, 92/2, 93/5-6, 94/10, 123/9, 146/4, 148/13, 160/11, 161/11, 162/2, 181/12, 195/12, 199/3-11, 201/1, 202/6, 204/10, 208/6, 209/2, 211/3, 212/6-8, 214/1-12, 215/2, 216/12, 217/6-10, 218/3-8-12, 219/2-5, 220/1.

Tanıklar

(1) *[şi‘r] cihān kızlegen gevher ü gencini / bu munça zemīndeki kazğançını* (GT 1/1)

(2) *şi‘r tüştise sibīcābīğa sulṭān nazarı / kün dēk yarudı şöhet içide ḥaberi* (GT 2/3-4)

(3) *[şi‘r] körgil qutuldı qaḍğudın emdi bilād-ı türk / ‘adl u ‘ināyetin bile ey zıll-ı zū‘l-celal* (GT 3/1)

(4) *şi‘r yēlge oḥşar bu ‘ömrniñ kēçişi / körgil uş qalmadı cihānda kişi* (GT 3/6-7)

(5) *şi‘r* mevsim azdı behişt şehr-i celālĩ /gũl yũzige ķaķredĩn yařurđĩ lālālĩ
sehre-i elvān ķeķek yẽtildi ķatıldı / yařıl ve kũk ve benefř āķ-ile ālı (GT 6/3-5)

İKİNCİ BÖLÜM

GÜLİSTAN TERCÜMESİ'NİN TEMATİK SÖZLÜĞÜ

2.1. ÖZEL ADLAR

2.1.1. Kişi Adları

‘abbās: (ka.) Hz. Ali’nin oğlu İmam Celâl Abbas

‘abdu’l-kāhîr geylânî: (ka.) Abdulkadir Geylânî (1077-1166), Kadiriyye tarikatının kurucusu meşhur âlim ve mutasavvıf

‘amr: (ka., ayr. bkz. *zeyd*) Arapça gramerlerde geçen iki şahıs adından biri

‘amru leys: (ka.) Leys’in oğlu Amr, Safevî hânedânının ikinci şahı

anûşîrevân: (< Peh. *anûšek-revân* “ebedî ruh”, ka.; ayr. krş. bkz. *nûşîrevân*) adâletiyle meşhur Sâsanî şahı

ardeşîr bâbeg: (ka.) Sâsanî hânedânının ilk temsilcisi

ayâz: (ka.) Sultan İbrahim bin Mesud bin Mahmud Gaznevî’nin en sevdiği vezirlerinden biri

âzer: (ka.) Hz. İbrahim’in babası

‘azudu’d-devlet: (Ar.) Büveyhi sultanlarının dördüncüsü

bektaş: (ka.) Şehname’de adı geçen bir güreşçi

ber-i zâl: (Far. ka.) İran (Pers) mitolojisinde, kahraman Rüstem’in anası; Rüstem’in babası olan Zâl’in karısı (cariyesi)

beşuş: (Ar.) İslâm öncesi dönemde Araplar arasında yaşamış, büyücü ve fitneci olduğu için uğursuz kabul edilen kadının adı

büzürçmîhr: adâletiyle meşhur Sâsanî şahı Anûşîrevân’ın veziri

câru’l-lah: (Ar.) Mukaddimetü’l-Edeb’in yazarı olan Zemahşerî’nin lakabı

dâ‘î: (Ar.) yazar (Sa’dî kasededilmiştir.)

ebu hüreyre: (ka.) Abdurrahman bin Sahr Sahabeden olup kedilere olan düşkünlüğü sebebiyle kedicikler babası olarak tanınmıştır.

ferîdûn: (ka.) (bkz. *ferîdûn-ı ferruh*) Pişdâdî saltanatının altıncı şahı

ferîdün-ı ferruh: (ka.) Pişdâdî saltanatının altıncı şahı

ḥaccâc: (ka.) Asıl adı Yusuf bin Sakafî olan zalimliğiyle meşhur Irak valisi

hāmān: (ka.) Hz. Musa zamanındaki firavunun baş veziri

hārūnu’r-reşîd: (ka.) meşhur Abbasî halifesi

ḥasan: (ka.) (bkz. *ḥasan-ı meymendî*) Sultan İbrahim bin Mesud bin Mahmud Gaznevî’nin en sevdiği vezirlerinden biri

hasan-ı meymendî: (ka.) Sultan İbrahim bin Mesud bin Mahmud Gaznevî’nin en sevdiği vezirlerinden biri

ḥātem: (ka.) (bkz. *ḥātem-i ṭāyyī*) İbnü Abdullah bin Sa’d

ḥātem-i ṭāyyī: (~ḥ. ṭāyyī, ka.) İbnü Abdullah bin Sa’d (Cahiliye döneminde, Arap coğrafyasında cömertlikte ün salmış olan kişi)

ḥayltaş: (ka.) Şehname’de adı geçen bir güreşçi

hürmüz: (ka.) III. asırda yaşamış bir Sâsânî şahı

ḥüsrev: (ka.) Hüsrev ü Şirin hikâyesinin erkek figürü

ibnū hilāl: (ka.) X. asırda yaşamış, hat sanatında önemli bir yeri bulunan Arap hattat (Bu zatın eserleri, İstanbul’da Ayasofya ve Topkapı saray müzelerindedir. Dublin’de, Chester Beatty’de korunan bazı eserleri de vardır.)

ibnū muḳle: (ka.) M. 881-950 yılları arasında yaşamış, Abbasi devlet adamlarından biri olup hat sanatının gelişiminde çok önemli bir yere sahip olan Arap hattat (Nesih, Muhakkak, Reyhânî, Tevkî, Rika ve Sülüs olmak üzere hattaki altı stilin gelişiminde öncü rol oynamıştır.)

ibrāhīm-i ḥalîl: (ka.) Hz. İbrahim (Allah, O’na ‘halilim (dostum)’ diye buyurdu. Halilü’lrahman olarak da bilinir.)

iskender-i rûmî: (ka., Gr. Alexandros) Makedonya kralı Büyük İskender

ḳārūn: (ka.) İsrailoğulları içinde büyük zenginliğiyle tanınmış kişi

luḳmān ḥakīm: (ka.) Her derde deva bulan meşhur Luḳmān hekim (Efsanevî bir şahsiyet olup İslâmiyetten önce Araplar arasında yaşamıştır.)

mecnun: (ka.) Mecnun, Leylâ ile Mecnun hikâyesindeki erkek figürü

muḥammed: (ka.) Timur'un oğlu Cihangir Mirza'nın büyük oğlu veliaht Muhammed Sultan Mirza

rüstem: (ka.) Şehname'deki pehlivan ve savaşçı karakter

sa'dî: (ka., ayr. bkz. *şeyh sa'dî*) Gülistan'ın yazarı İranlı mutasavvıf ve mütefekkir

saḥbân: (ka.) Saḥbân bin Vâ'il, belâgatta meşhur bir Arap hatibi

sebük-têgin: (ka.) Sultan İbrahim bin Mesud bin Mahmud Gaznevî'nin nâmı

sibîcâbî: (ka.) Sibîcâbî, Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistân-ı Türkî)'nin yazarı

sultân maḥmud: (ka.) Sultan İbrahim bin Mesud bin Mahmud Gaznevî

şeyh sa'dî: (ka., ayr. bkz. *sa'dî*) Gülistan'ın yazarı İranlı mutasavvıf ve mütefekkir

şeyh zû'n-nûn-ı mışrî: (ka.) İlk Melâmîlerden olan meşhur bir mutasavvıf

ṭayy: (Ar., bkz. ḥâtem-i ṭāyyî) cömertlik; ḥâtem-i ṭāyyî olarak cömertlikte büyük ün salmış kişinin nâmı

ẓahḥāk: (~*dahḥāk*, ka.) Şehnâme'de, Cemşid'in yerini alan zâlim şah

zâl: (ka.) İran mitolojisi kahramanı olan Rüstem'in babası

zeyd: (ka., ayr. bkz. *'amr*) Arapça gramerlerde geçen iki şahıs adından biri

zû'n-nûn-ı mışrî: (ka.) (bkz. *şeyh zû'n-nûn-ı mışrî*) İlk Melâmîlerden olan meşhur bir mutasavvıf

2.1.2. Yer Adları

2.1.2.1. Şehir Adları

'alâniye: (ya.) Alanya, Anadolu Selçuklularının merkezi

ba'albek: (ya.) Suriye'deki Baalbek şehri

bağdād: (ya.) Bağdat şehri

bekr-âbād: (ya.) Diyarbakır şehri

beyleḳân: (ya.) Şirvan ile Azerbaycan arasında bir belde

dımışk: (ya., Gr. *damascus*) Suriye'deki Şam şehri

diyâr-bekr: Güneydoğu Anadolu'daki Diyarbakır şehri

ḥaleb: (ya., Gr. *Aleppo*) Halep şehri

hamedān: (ya.) İran'daki Hamedan şehri

iskenderiyye: (ya., Gr. *Alexandria*) İskenderiye şehri

kāşgar: (ya.) Doğu Türkistan'daki Kaşgar şehri

kûfe: (ya.) Irak'taki Kûfe şehri

sayrām: (ya.) Sayram (İsficâb) şehri

sibicâb: (<isfîcâb, ya.) İsficâb, Türkistan'da bir şehir

şām: (ya.) Suriye'deki Şam şehri

vāsîṭ: (ya.) Kûfe ile Basra arasında bir şehir

2.1.2.2. Mekân Adları

irem: (Ar.) cennette bulunan bahçeler; Şam'da veya Yemen'de bulunduğu söylenen bağ

ka'be: (Ar.) Kâbe (Müslümanların hac vazifelerini yerine getirmek için etrafını yedi kere tavaf ettikleri kutsal mekân)

kellāse: Şam camiinin bulunduğu yerdeki havuzun adı

nigār-istān: (Far.) güzelliklerin sergilendiği yer; latiflerin yeri

serāndib: (ya.) Hindistan'ın güneyindeki Seylan

2.1.2.3 Irmak Adları

furāt: (Ar.) Büyük su; Fırat nehri (<Gr. *Euphrates*); içme suyu

nîl: (ya.) Mısır ülkesindeki Nil nehri

2.1.2.4. Bölge ve Ülke Adları

çîn: (ya.) Çin ülkesi

ḥārezm: (ya.) Harezm, Amu Derya (Oxus) nehrinin aşağı yatağının sağ ve sol bölgeleri

ḥıṭāy: Kıtay ülkesi; Kıtay (etnik ad)

ḥicāz: (ya.) Arabistan'da, Mekke ve Medine gibi mukaddes kentlerin bulunduğu bölge

hind: (ya.) Hint, Hindistan

hindū-stān: (ya.) Hindistan

ḥorāsān: (ya.) Merv, Nişabur, Herat gibi kentleri içeren bölgenin adı

ḥoten: (ya.) Doğu Türkistan'da, Tarım ırmağının aşağı kolu üzerinde bulunan bölge

‘ırak: (ya.) Irak

ken‘ān: (ya.) Filistin

kirmān: (ya.) İran’ın güney kesimi

ķurum: (ya.) Ukrayna’nın güneyindeki Kırım yarımadası

kūbnān: (ya., *Gr. Libanus*) Lübnan

mağrib: (Ar.) Batı; Mısır’ın kuzeyinde ve batısında kalan ülkeler

maḥmūdiyye: (ya.) Hicaz ile Kûfe arasındaki üçüncü durak, Mahmudiye

mıṣr: (ya.) Afrika’nın kuzeydoğusundaki Mısır ülkesi

naḥle-i maḥmudiyye: (ya.) Hicaz ile Kûfe arasındaki üçüncü durak, Mahmudiye

rūm: (ya.) Doğu Roma (Byzantium) İmparatorluğu; Anadolu; Rum diyarı, Helen ülkesi

ṣīrāz: (ya.) İran’ın güneyindeki Şirāz bölgesi

türk-istān: (ya.) Türkistan, Türk ülkesi

yemen: (ya.) Yemen ülkesi

yūnān: (ya.) Grek; İyonya

2.1.3. Eser Adları

muḥaddime: (Ar.) Zemahşerî’nin Mukaddimetü’l Edeb adlı meşhur eseri

ṣāh-nāme: (Far.) Firdevsî’nin yazdığı, Fars heroizmini ve mitolojisini konu alan kitap

2.2. DİN VE TASAVVUF İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.2.1. Tanrı, Peygamber, İnanç, İbadet, Din, Tarikat, Kutsal Kitaplar

2.2.1.1. Allah’ın Adları ve Sıfatları

‘alīm: (Ar.) Varlıkla ilgili olarak her şeyi bilen (Allah’ın sıfatlarındandır.)

‘allām: (Ar.) Her şeyi çok iyi bilen (Allah’ın sıfatlarındandır.)

ğafūr: (Ar.) Suç bağışlayan (Allah’ın sıfatlarındandır.)

ğanī: (Ar.) Zengin, varlıklı (Allah’ın sıfatlarındandır.)

ḥaḳḳ: (Ar.) Allah, tanrı

ḥālīḳ: (Ar.) yaratan, yaratıcı tanrı

ḥayy: (Ar.) Diri, canlı, tek ve var olan (Allah'ın sıfatlarındandır.)

ḥudā: (Far. krş. *ḥudāy*) Allah, tanrı

ḥudāvend: (Far.) Allah, tanrı; sahip, efendi

ḥudāy: (Far. krş. *ḥudā*) Allah, tanrı

mevlī: (Ar.) Allah, tanrı

mün'im: (Ar.) nimet veren, yediren içiren

perverd-gār: (Far.) Allah, tanrı; besleyen, rızık veren

rabb: (Ar.) Allah, tanrı; efendi, sahip

raḥīm: (Ar.) Merhametli, esirgeyen (Allah'ın sıfatlarındandır.)

raḥman: (Ar.) Her canlı varlığa merhamet eden (Allah'ın sıfatlarındandır.)

rezzāḳ: (Ar.) Rızık veren, yediren içiren (Allah'ın sıfatlarındandır.)

ṣāni': (Ar.) yaratan; yapan

settār: (Ar.) Örtten, gizleyen (Allah'ın sıfatlarındandır.)

te'ālī: (Ar.) Yüksek, ulu (Allah için söylenir.)

teḡri: (krş. bkz. *tēḡri*) Allah, tanrı

tēḡri: (krş. bkz. *teḡri*) Allah, tanrı

yezdān: (Far.< Peh.) Zerdüş tanrıları (İran'da İslam'ın yaygınlaşmasıyla *Allah* anlamına gelmiştir.)

zū'l-celāl: (Ar.) Celāl sahibi Allah

2.2.1.2. Peygamber, Din Adamı

aşḥāb-ı şuffa: (Ar.) sahabeler arasındaki dervişler, İslam fedaîleri

'azīzī: (Ar.+Far.) azizlerden olan, bir aziz

bērişte: (< Peh. *brişti*) din önderi; aziz, pîr

delalet: (Ar.) yol gösterme, kılavuz olma

dervīş: (Far.) fakir, yoksul; Allah rızası için hakir ve fakir bir şekilde hayat süren; bir tarikata, şeyhe bağlı mürit

dervīşān: (Far.) dervişler

dervīṣī: (Far.) dervişlerden olan, bir derviş

dervīṣlik: (Far.+Tü.) dervişlik

enbiyā: (Ar.) peygamberler, nebîler

eren: (krş. bkz. *ëren*) eren, derviş

evliyā: (Ar.) kerâmet sahibi olanlar, velîler

ëren: (krş. bkz. *eren*) eren, derviş; ulu, pîr

kalender: (Far.) Bir tip derviş (Kalenderî tarikatına mensup kişi)

mesākīn: (Ar.) miskinler, âcizler; dervişler

miskīn: (Ar.) derviş; çalışmaktan aciz olan

mü'ezzīn: (Ar.) müezzin, ezan okuyan kişi

nübüvvet: (Ar.) peygamberlik

peyem-ber: (Far., krş. bkz. *peygamber*, *peygāamber*) peygamber, nebî, yalavaç

peygām-ber: (Far., krş. bkz. *peyem-ber*, *+peygamber*) peygamber, nebî, yalavaç

pîr: (Far.) pir, ihtiyar; yaşlı, tecrübeli ve usta adam

resûl: (Ar.) peygamber, Allah'ın elçisi

şāhib: (Ar.) malik olan; garip, derviş; bir vasfı olan

ser-ver: (Far.) baş, reis, önder

şūfī: (Ar.) sofî, tasavvuf ehli

şūfīlık: (Ar.+Tü.) sofilik

2.2.1.2.1. Peygamber Adları

ibrāhīm-i ḥalīl: (ka.) Hz.İbrahim

lūṭ: (ka.) Hz.İbrahim'in yeğeni olan peygamber

mūsī: (ka.) Hz.Musa

süleymān: (ka.) Hz.Süleyman

yahyī: (ka.) Hz.Yahya

yūnus: (ka.) Hz.Yunus

yūsuf: (ka.) Hz. Yusuf

2.2.1.3. Ümmet, Sahabe

aşhāb: (Ar.) sahipler; Hz. Muhammed'i görmüş ve sohbetine katılmış olanlar

aşhābu'l-kehf: (Ar.) yedi uyuyanlar; Kur'an'da bahsedildiğine göre, bir mağarada uzunca bir süre uyumuş olan yedi kişi

aşhāb-ı kehf: (Ar.) (bkz. *āshābu 'l-kehf*) yedi uyuyanlar; Kur'an'da bahsedildiğine göre, bir mağarada uzunca bir süre uyumuş olan yedi kişi

2.2.1.4. Tarikat ve Tarikat Ehli

2.2.1.4.1 Şeyh, Evliya, Mürit

evliyā: (Ar.) kerâmet sahibi olanlar, velîler

meşāyih: (Ar.) şeyhler

mürîd: (Ar.) mürit, bir şeyhe bağlı olan

şeyh: (~ *şih*, Ar.) tekke reisi; tarikat büyüğü

zāhid (Ar.) aşırı dindar; zühd ehli olan; rind tipinden hoşlanmayan karakter

zāhidlik: (Ar.+Tü.) zahitlik, zühd ehli olma

2.2.1.5. Kutsal Kitap ve Bölümleri

2.2.1.5.1 Kutsal Kitap

kur'an: (Ar.) Hz. Muhammed'e inen ilahî kitap

2.2.1.5.2. Sureler, Ayetler, Dualar, Tespihler, Hadisler

āyet: (Ar.) iz, belirti, ispat; Kur'an'ın her bir cümlesi

hadîs: (Ar.) Hz. Muhammed'in sözleri; hadis ilmi

sübha: (Ar.) zikir ile çekilen tespih; Allah'ın adını zikretme

yāsîn: (Ar.) Yâsin suresi

2.2.1.5.2.1 Ayetler

ve el-kāzîmîn el-ğayza ve el-'āfîna 'ani'n-nās. (*Âli İmran Suresi, 134. ayet*)

“Onlar bollukta ve darlıkta sarf ederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler, Allah iyilik yapanları sever.”

küllü men 'aleyhā fān (*Rahman Suresi, 26. ayet*)

“Yerin üstünde olan herkes fanidir.”

sadaқа rabbu’l-arzi ve es-semāi fī kavlihi men ‘amile sālihen felinefsihi ve men esā’e fe ‘aleyhā (Câsiye Suresi, 15. ayet)

“Kim yararlı iş yaparsa (sevabı) kendinedir. Kim kötülük yaparsa kendi aleyhinedir.”

ve neḥnu akrabu ileyhi min ḥabli’l-verīdi (Kaf Suresi, 16. ayet)

“Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız.”

ve ida murru billağvi murru kirāmen ida ra’eyte eşīmen kūn sātiren ve ḥalīmen yā men yehīcu ḫalbī kūn leysen ve kerīmen (Furkan Suresi, 72. ayet)

“(Rahman’ın kulları) Boş ve kötü sözlerle karşılaştıklarında vakar ile oradan ayrılırlar. Bir günahkârı gördüğün zaman örtücü ve yumuşak ol. Ey kalbimi heyecanlandıran! Bir arslan gibi ağır başlı ol.”

ve in cāhedāke ‘alī en tuşrike bī mā leyse leke bihi ‘ilmun felā tu ṭi’humā ve şāḥibhumā fī’d-dünyā ma’rūfen (Lokman Suresi, 15. ayet)

“Ve bilgin olmayan bir şey hakkında, şirk koşman için seninle mücadele ederlerse, ikisine de itaat etme.”

inne enkerā’l-eşvāti (Lokman Suresi, 19. ayet)

“Seslerin en çirkini merkeplerin sesidir.”

le’in’lem tentehi. (Meryem Suresi, 46. ayet)

“Yemin ederim ki eğer vazgeçmezsen, seni mutlaka taşlatarak öldürürüm.”

‘āḥsin kemā āḥsene’l-lahu ileyk (Kasas Suresi, 77. ayet)

“Allah sana nasıl iyilik yapıyorsa, sen de öyle iyilik yap.”

2.2.1.5.2.2. Hadisler

cāū baḥren hālīken (?)

“Zifiri karanlık bir denize geldiler.”

inna aṭyebe mā ye’kulu er-ereclu min kesbiyedihi

“Kişinin yediği en temiz rızık eliyle kazandığındandır.”

ve lā ta’ṭū’l-ḥikmete ḡayri ehlihā

“Hikmeti ehli olmayana söylemeyin.”

ā’dī ‘adüvvüke nefşüke elletī beyne cenbike

“Asıl düşman iki yanın arasında bulunan nefistir.”

2.2.1.5.2.3. Dualar, Tespihler ve Kalıp İfadeler

‘ale’l-ḥayr: (Ar.) hayırlısıyla, iyilik üzerine

‘aleyhi’s-selām: (Ar.) “O’na selam olsun”

el-ḥamdulī’l-lah: (Ar.) “Allah’a hamd olsun”

lā-ḥavle: (Ar.) sıkıntıyla karşılaşıldığında söylenen sabır sözü

merḥabā: (Ar.) merhaba (selamlama sözü)

ne’üzü-b’illāh: “Allah korusun, kollasın” anlamında bir klişe

rahmetu’l-lahi: geçmiş büyüklerin adından sonra söylenen klişe

ṣalavātu’l-lahi ‘aleyhi: (Ar.) “O’na ve O’nun soyuna selam olsun” anlamında bir söz

ṣaḥḥ: (Ar.) “sahte değildir, gerçektir” anlamına gelen bir söz

sübḥān-allah: (Ar.) “Allah’ı her türlü eksiklikten uzak tutarım” anlamında bir söz

tehniet: (Ar.) hayırlı olsun deme, tebrik etme

ve’s-selām: (Ar.) “işte o kadar, bu son sözdür” anlamlarında bir klişe

ya’nī: (Ar.) “demek istenen şudur ki” anlamında bir söz

ẓill-ı zū’l-celāl: (Ar.) Celal sahibi Allah’ın gölgesi (hükümdar için kullanılan bir övgü)

2.2.1.6. İnanç, İman, Kul

‘ābid: (Ar.) mümin kul, kulluk eden

‘ābidī: (Ar.+Far.) bir kul, bir mümin

‘aḳīdet: (Ar.) iman, dinî inanç

diyānet: (Ar.) din; inanç, iman

īmān: (Ar.) inanma; İslam’ı kabul etme

i’tikād: (Ar.) bir şeye bağlanma, inanç

kul: kul, köle; insan, kişi

kulluk: kulluk, kölelik

pārsālīk: (Far.+Tü.) aşırı dindarlık

‘umdetü’l-islām: (Ar.) İslâm’ın direği, dayanağı

taḳvī: (Ar.) takva, Allah'tan korkarak Allah'ın yasakladıklarını yapmama

taḳvīsiz: (Ar.+Tü.) Allah korkusu olmayan

2.2.1.7. İbadet Kavramı ve İbadetler

2.2.1.7.1. İbadet Kavramı

‘amel: (Ar.) amel, iş; niyet

‘amelsiz: (Ar.) amelsiz, işsiz; niyetsiz

ef‘āl: (Ar.) işler, ameller

‘ibādet: (Ar.) tapınma; dinin gereklerini yerine getirme

müteheccid: (Ar.) geceleyin hiç uyumadan ibadet eden

sünnet: (Ar.) iyi ahlak, iyi huy; Hz. Muhammed'in sözleri, üstün davranışları

şer‘: (Ar.) din kaideleri, Allah'ın emirleri, peygamberin sözleri, İslâmî bilgiler

ta‘abbüd: (Ar.) ibadet etme, kulluk

ṭā‘at: (Ar.) ibadet etme

vācib: (Ar.) yapılması gerekli olan

zühd: (Ar.) aşırı ibadet etme, kendini hak yolunda nefer etme

2.2.1.7.2. İbadetler

bī-nemāz: (Far.) namazsız niyazsız

cemā‘at: (Ar.) insan topluluğu

cemā‘atī: (Ar.+Far.) bir topluluk, insan grubu

ezān: (Ar.) ezân

ḥacc: (Ar.) hac, İslam'ın beş şartından biri

ḥācc: (Ar.) hacca giden

ḥācī: (Ar.) hacı, hacca giden

ḳāyim: (< Ar.) ayakta duran, bulunan

nemāz: (Far.) namaz

zekât: (Ar.) zekât (İslam'ın beş şartından biri olup bir kimsenin malının veya parasının kırkta birini sadaka olarak muhtaçlara dağıtması)

zekvet: (Ar.) zekât

2.2.1.7.2.1. Namaz Hareketleri

kıyām: (Ar.) ayağa kalkma, kalkış

rek‘at: (Ar.) bir kıyam, bir rükû ve iki sücûddan oluşan namaz

şaff: (Ar.) dizi, sıra; topluluk; cemaat sırası

sücūd: (Ar.) secde etme

taḥiyyāt: (Ar.) selamlaşma; iyi dua etme

2.2.1.7.2.2. Abdest

vuḏū: (Ar.) abdest alma

2.2.1.8. Dua, Şükür

da‘vet: (Ar.) davet, çağrı; dua

du‘ā: (Ar.) dua, Allah’a yalvarış

du‘ā-gūy: (Ar.+Far.) dua eden

el-ḥamd: (Ar.) şükür

enfās: (Ar.) gönül açan dualar

istiğfār: (Ar.) işlenen günahın, suçun bağışlanmasını isteme

niyaz: (Far.) yalvarma, yakarma

şākir: (Ar.) şükreden, teşekkür eden

şefā‘at: (Ar.) bağışlanma yada bir dileğin yerine getirilmesi hususunda aracı olma

şefī‘: (Ar.) birinin suçunun bağışlanması için aracılık eden

şükkr: (Ar.) şükür, minnettar olma

teslīm: (Ar.) bir şeyi sahibine ulaştırma, bir emaneti sahibine verme; doğru olanı söyleme; Allah’ın yazdığı kadere uyma; Allah rızası için dua etme

tevbe: (Ar.) tövbe

2.2.1.9. Hayırlı, Kutsallık

kuds: (Ar.) temizlik, saflık; kutsallık

mübarek: (Ar.) bereketli; hayırlı; kutlu

müyemmen: (Ar.) hayırlı, uğurlu

tebārek: (Ar.) mübarek, kutlu

2.2.1.10. Helal, Haram, Mekruh

ḥarām: (Ar.) dine göre yasak olan

helāl: (Ar.) helâl, kullanılmasında dince sakınca bulunmayan

mekruh: (Ar.) tiksinti veren, iğrenç

menāhī: (Ar.) yapılması haram olan işler

verā‘at: (Ar.) haramdan kaçma, dinin yasak ettiklerinden sakınma

2.2.1.11. Kaza, Kader Kavramları

ḳazā: (< Ar.) Olacağı Allah tarafından takdir olunmuş şey; hüküm; kötülük, belâ

muḳadder: (Ar.) takdir edilmiş; kadri belirlenmiş

rızā: (Ar.) hoşnut olma; kabul etme

rızāsız: (Ar.+Tü.) rızasız, hoşnut olmayan; kabul etmeyen

teslīm: (Ar.) bir şeyi sahibine ulaştırma, bir emaneti sahibine verme; doğru olanı söyleme; Allah’ın yazdığı kadere uyma; Allah rızası için dua etme

tevekkül: (Ar.) kadere razı olma

2.2.2. Günah, Sevap, Beddua

2.2.2.1. Hata, Suç, Günah, Sevap

bī-günāh: (Far. *krş.* bkz. *bī-gūneh*) günahsız

bī-gūneh: (Far. *krş.* bkz. *bī-gūnāh*) günahsız

cerem: (Ar.) günah, hata, suç

cürm: (Ar.) suç, kabahat

fāsık: (Ar.) günah işleyen, sapık

fısk: (Ar.) Hak yolundan çıkma

günāh-kār: (Far.) günahkâr, suçlu

ḥaṭā: (Ar.) hata, suç, kabahat

ḥaṭāsız: (Ar.+Tü.) hatasız

ma‘şiyet: (Ar.) asilik, itaatsizlik

sevāblıg: (Ar.+Tü.) sevaplı

seyyi’āt: (Ar.) kötülükler, günahlar

taķşır: (Ar.) kusur, kabahat, suç

töhmēt: suçlama, şüphe altında bırakma; zannetme

vebāl: (Ar.) günah; azap

yazuğ: (krş. bkz. *yazuğ*) günah, suç, kabahat

yazuğ: (krş. bkz. *yazuğ*) günah, suç, kabahat

yazukluğ: günahkâr, suçlu

yazuğsız: (krş. bkz. *yazuğsız*) günahsız, suçsuz

yazuğsuz: (krş. bkz. *yazuğsuz*) günahsız, suçsuz

2.2.3. Ölüm, Cenaze, Ahiret, Mezar, Cennet, Cehennem, Kıyamet

2.2.3.1. Cennet, Cehennem, Ahiret, Kıyamet

āhiret: (Ar.) ahiret, öteki âlem

behişt: (Far.) cennet; Celalî aylardan biri

cennet: (Ar.) cennet

dūzah: (Far.) cehennem

kıyāmet: (Ar.) bütün ölümlerin dirilerek mahşerde toplanacakları an, dünyanın sonu

ravza-ı rızvān: (Ar.) cennet

uçmağ: (< Soğ. ‘*wştmğ*, krş. bkz. *uşmağ*) cennet

uşmağ: (< Soğ; ayr. krş. bkz. *uçmağ*) cennet

tamuğ: (< Soğ. *tmw*) cehennem

2.2.3.2. Ecel, Ölüm, Ölü

cemād: (Ar.) taş gibi hareketsiz, cansız, ölü

ecel: (Ar.) ecel, ömrün bitişi, son

ecelsiz: (Ar.) ecelsiz

fānī: (Ar.) ölümlü

kefen: (Ar.) ölünün sarıldığı bez

matem: (Ar.) yas

memat: (Ar.) ölüm

naz': (Ar.) ölüm sancısı, şiddetli acı

ölüg: ölü

ölüm: ölüm

rıhlet: (Ar.) göç; öbür dünyaya gitme

ta'ziyet: (Ar.) matem; hasret; teselli

vefat: (Ar.) ölüm, ölme

yas: yas, matem

2.2.3.3. Mezar, Mezarlık

gūr: (Far.) mezar

gūr-istān: (Far.) mezarlık

laḥd: (Ar.) mezar, çukur

teng-nā: (Far.) dar geçit; mezar

türbet: (Ar.) türbe, kabir

2.2.3.3.1. Tabut

na'ş: (Ar.) cenaze, içinde ceset bulunan tabut

2.2.3.4. Din Kaidesi, Şeriat, Vaaz

fetvī: (Ar.) şeriat hükmü, müftünün verdiği şer'î hüküm, fetva

münkerī: (Ar.) dince yasak edilenlerden olan, şeriata uymayan

şer'an: (Ar.) din kaidelerine göre

va'z: (Ar.) vaaz, etkileyici söz, telkin; hitap; öğüt

2.3. VÜCUT VE ORGAN ADLARIYLA İLGİLİ KAVRAMLAR

a'zā: (Ar.) uzuvlar, organlar

'użv: (Ar.) organ

2.3.1. Baş Kısımında Bulunan Organ Adları

2.3.1.1. Baş ve Alın Bölgesi

alın: alın

baş (1): kafa, baş

cebīn: (Ar.) alın

ḳafā: (Ar.) kafa, baş

mağz: (Ar.) beyin; bir şeyin iç kesimi

sem‘: kulak, işitme organı

ser: baş, kafa

2.3.1.2. Yüz Bölgesi

çehre: (Far.) yüz, surat

çehrelġ: (Far.+Tü) yüzlü, suratlı

çiray: (< Moğ. *çiray*) yüz, çehre

dīdār: (Far.) yüz, surat

dīdārġ: (Far.+Tü.) yüzlü

liḳā: (Ar.) yüz, suret, çehre

meñiz: beniz, çehre

meñizlig: gibi, benzer; benizli, suretli

sīmā: (Far.) yüz, çehre

ṭal‘at: (Ar.) yüz, surat, beniz; güzellik

veh: (Ar.) yüz, çehre; satıh, yüzey; sebep

yüz (1): yüz, surat, çehre

yüzlüg: yüzlü

2.3.1.2.1. Göz

‘ayn (1): (Ar.) göz

çeşm: (Far.) göz

dīde: (Far.) göz

ḥadeḳa: (Ar.) göz oyuğu

ḳarak: göz

köz: göz

2.3.1.2.2. Ağız ve Ağız içi

ağaz: (krş. bkz. *ağız*) ağız

ağız (krş. bkz. *ağaz*) ağız; başlangıç yeri

erin: (krş. bkz. *ërin*) dudak

ërin: (krş. bkz. *erin*) dudak

lāl: (Far.) alevli (ateşli dudak)

leb: (Far.) dudak

til: dil (organ); lisan

tiş: diş

2.3.2. Gövde Kısımında Bulunan Organ Adları

arka: arka; sırt; kıç

bağır: bağır, sine

baṭın: (Ar.) karın, mide; içle ilgili olan

bël: bel

boğuz: boğaz, gırtlak

boyun: boyun

ëgin: omuz, sırt

ḥalk: (Ar.) boğaz, gırtlak

ḳaş: (Ar.) takip, izleme; göğüs

ḳoyun: koyun, göğüs, sine

köküs: (~ *kögüs*, krş. Moğ. *kögüz*) göğüs

sīne: (Far.) sīne, göğüs

2.3.3. Dirsek, El, Kol, Parmak

al (3): (krş. bkz. *el,  l,  lig*) el

barmak: parmak

b z : (Far.) pazu,  st kol kası

dest: (Far.) el

ernek: parmak

el: (krş. bkz. *al,  l,  lig*) el

 l (2): (krş. *al, el,  lig*) el

 lig: (krş. bkz. *al,el,  l*) el

 ol (1): kol, el ile omzun aras 

 oltu : (krş. bkz. * oltuk*) koltuk, kol alt 

 oltuk: (krş. bkz. * oltu *) koltuk, kol alt 

   id: (Ar.) bilek ile dirsek aras 

t rna : t rnak

yumruk: yumruk

2.3.4. Bacak, Diz, Ayak

a ak: (krş. bkz. *aya *) ayak

aya : (krş. bkz. *aya *) ayak

aya : (krş. bkz. *aya  ,a ak*) ayak

p  y: (Far., krş. *p *) ayak

ricl: (Ar.) ayak; kanat

z n : (Far.) diz

2.3.5. Kemikler ve Eklemler

s  ek: (krş. bkz. *s   k*) kemik

s  ek : (T .+Far.) bir kemik

s   k: (krş. bkz. *s  ek*) kemik

üstühān: (Far.) kemik

2.3.6. İç Organlar

ciger: (Far.) ciğer

dil: (Far.) gönül

kalb: (Ar.) kalp, yürek

karın: karın

köñül: gönül

mi‘de: (Ar.) mide, kursak, karın

yürek: yürek, kalp

zehre: (Far.) öd, safra

2.3.6.1. Cinsel Organlar

rahim: (Ar.) döl yatağı

2.3.7. Kan, Damar, Bağırsak

kan: kan

pür-hün: (Far.) kanlar içinde olan

rüde: (Far.) bağırsak

tamar: damar

‘urūq: (Ar.) kökler, damarlar

2.3.8. Saç, Kaş, Kıl ve Tüyler

kaş (2): kaş

kıl: kıl, tüy

saç: saç; kıl

sakal: sakal

ture: (Ar.) saç lülesi, kıvrımı

tüg: (krş. bkz. *tüy*) tüy

tüy: (ayr. krş. bkz. *tüg*) tüy, kıl

zūlf: (Far.) yüze doğru sarkan saç

2.3.9. Vücuttan Salgılanan Sıvı ve Maddeler

‘araḳ: (Ar.) ter

dumū‘: (Ar.) gözyaşları

iḥtilām: (Ar.) (ergenlikte) meni akışı

nuṭfe: (Ar.) meni, sperm

yaş (2): göz yaşı

2.3.10 Duyu Organlarıyla İlgili Kavramlar

2.3.10.1. Duyma

aḡın: sağır, dilsiz

saḡır: sağır

sem‘ī: (Ar.) işitme duyusu

2.3.10.2. Görme

başar: (Ar.) görme; göz; idrak etme

istib‘ād: (Ar.) uzak görme, ihtimal tanımama

ḳaraḡu: kör, âmâ

kör: (< Far. *kūr*) kör; görünmez

közsiz: (krş. bkz. *közsüz*) kör, âmâ

közsüz: (krş. bkz. *közsiz*) kör, âmâ

müşahede: (Ar.) gözle görme, gözlemlleme

nā-bīnā: (Far.) doğuştan gözleri kör olan

2.3.10.3. Konuşma ve Sesler

2.3.10.3.1. Konuşma, Söz, Kelam

aḳun: akış; belâgat, söyleyiş güzelliği

aḳvāl: (Ar.) sözler

belagat: (Ar.) söyleyiş güzelliği, ustaca konuşma; (ayr. bkz. *aḳun*)

faşāḥat: (Ar.) güzel ve akıcı konuşma

ğıybet: (~ *ğaybet*, Ar.) yok olma, bulunmama; arkadan konuşma

gūş-māl: (Far.) nasihat, yola getirici telkin

gūftār: (Far.) söz

ḥarfī: (Ar.+Far.) bir harf, kelime

īcāz: (Ar.) sözü kısa kesme

iltifāt: (Ar.) hatır sorup gönül alma; beğeni sözleri söyleme

ḳavl: (Ar.) söz, laf

ḳavlī: (Ar.+Far.) söze dayalı olan, bir söz

kelimāt: (Ar.) sözler, kelimeler

lāf: (Far.) söz, konuşma

lafz: (Ar.) söz; kelime

laṭīfe: (Ar.) şaka, espri, gülünç hikaye ya da söz

maḳāl: (Ar.) söz, konuşma

muḥādeşe: (Ar.) karşılıklı konuşma, diyalog; bir durumu sözlü olarak nakletme; hikaye etme

muşāḥabet: (Ar.) sohbet etme, konuşma

mükāleme: (Ar.) konuşma

münāzara: (Ar.) tartışma, karşılıklı konuşma

naşīḥat: (Ar.) öğüt, pend

nuṭḳ: (Ar.) söz, konuşma; söylev

pend: (Far.) nasihat, öğüt

saw: sav, söz

şoḥbet: (Ar.) görüşme, konuşma

söz: söz; kelime

sözlüg: sözlü

sükūt: (Ar.) suskunluk, konuşmama

2.3.10.3.2. Ses, Sesler

āvāz: (Far.) ses, seda

āvāzlıg: (Far.+Tü.) sesli sedalı; haykıran

cudî: (Ar.) haykırış, çığlık; gürültü

dāvudî: (Ar.+Far.) Hz. Davud'un sesi gibi gür ve tok ses ya da sesi olan

hāmūşî: (Far.) sessizlik

hiṭāb: (Ar.) hitap, sesleniş

hoş-āvāz: (Far.) güzel sesli

hoş-āvāzî: (Far.) güzel sesli olan, bir güzel sesli

hurūş: (Far.) çingar, gumbürtü

kerīhü'l-şavt: (Ar.) sesi kötü olan, çirkin sesli

nağme: (Ar.) ezgi, ahenkli ses

na'r: (Ar.) coşkun ses, çığlık

na're: (Ar.) haykırış, nâra

nevā: (Ar.) ses, nağme

nidā: (Ar.) ses verme, seslenme

ra'd: (Ar.) gürleme

şavt: (Ar.) ses, seda; haykırış, çığlık

sāz: (Far.) ses; telli müzik âletlerinin umumî adı, çalgı; kamış; erkeklik organı

sıgıt: ağlama, inleme

sönük: sönük; suskun, sessiz

tek: (krş. bkz. *ték*) tek, yalnız; sessiz, suskun

ték: (krş. bkz. *tek*) tek, yalnız; sessiz, suskun

yavaş: yumuşak huylu, sessiz, sâkin

zār: (Far.) ağlayan, inleyen; ağlayış, inilti; zayıf, güçsüz

zārīlg: (Far.+Tü., bkz. *zārīlık*) feryât etme, ağlama

zārīlḳ: (Far.+Tü., bkz. *zārīlḡ*) feryât etme, ağlama

2.3.10.3.3. Buyruk, Emir, Mühür

aḥkām: (Ar.) hükümler, emirler

emr: (Ar.) emir, komut

fermān: (Far.) emir, buyruk

muṭī‘: (Ar.) itaat eden, emre uyan

muttaḳī: (Ar.) perhiz eden, nefsinin tutan

müḥr: (Far.) mühür

mührluḡ: (Far.+Tü.) mühürlü

müşīr: (Ar.) emreden, hükmeden

rām: (Ar.) birinin emrine girme

ümerā: (Ar.) emirler

yarlıḳ: verilen emir, buyruk

2.3.10.3.4. Selam ve Vedalaşma Sözü

merḥabā: (Ar.) merhaba (selamlama sözü)

selām: (Ar.) selam; merhaba deme

pedrūd: (Far.) veda, veda etme

taḥiyyāt: (Ar.) selamlaşma; iyi dua etme

veda‘: (Ar.) ayrılma, ayrılış

2.3.10.3.5. Koklama, Nefes

‘anber: (Ar.) amber, güzel koku

dem (2): (Far.) nefes

ḥabāset: (Ar.) pislik; kötü koku

ḥoş-būy: (Far.) güzel kokulu

ıd: (krş. bkz. *yıd*, *yız*) koku

mu‘aṭṭar: (Ar.) güzel kokan, ıtırılı

muṭayyeb: (Ar.) güzel kokulu

müşğ: (Far.) mis ~ misk ~ müşk (Doğu Türkistan'a mahsus bir tür ceylanın göbeğinde çıkan siyah renkli bir kütle olup güzel koku elde etmede kullanılır.)

müşgîn: (Far.) mis kokulu

nefes: (Ar.) nefes, soluk

rûh: (Ar.) can; nefes; his, duygu

tın: nefes

yıd: (krş. bkz. yız, ıd) koku

yıpar: güzel koku

yız: (krş. bkz. yıd, ıd) koku

2.3.11. Vücut

boy: vücut, boy

ferc: (Ar.) vücutta edep yerlerinin bulunduğu taraflar

hüb-şuret: fizyonomisi güzel olan

hüb-sureti: (Far.+Ar.) bir güzel vücutlu

şuret: (Ar.) dış görünüş, şekil

şureti: (Ar.+Far.) şekilli olanlardan, bir güzel vücutlu

şurethğ: (Ar.+Tü.) şekilli, güzel yüzlü ve bedenli

ten: (Far.) vücudun dış yüzü; beden, gövde

vücüd: (Ar.) vücut, beden

2.4. ZAMAN KAVRAMLARI

'ahd: (Ar.) devir, zaman

çağ: (krş. bkz. çak) çağ, zaman, devir

çağlığ: çağlı, zamanlı

çak: (krş. bkz. çağ) çağ, zaman, devir

dem (1): (Far.) zaman, an

evân: (Ar.) vakit, zaman, çağ

evkāt: (Ar.) vakitler, zamanlar

faşl: (Ar.) zaman dilimi, süreç

müddet: (Ar.) süre, belli bir zaman dilimi

rey‘ān: (Ar.) tazelik, güzellik zamanı

rūzgār: (Far.) rüzgâr, yel, esin; zaman, devir; dünya

sā‘at: (Ar.) saat; vakit, zaman

sā‘āt: (Ar.) saatler; vakitler, zamanlar

şehr: (Ar.) ay, bir yıldaki on bir zaman diliminin her biri

tārīḥ: (Ar.) tarih; geçmiş zaman

va‘de: (Ar.) verilen söz; belirtilen süre

vakt: (Ar.) zaman, an

vaktī: (Ar.+Far.) bir vakit, bir zaman

vaktsız: (Ar.+Tü.) vakitsiz, zamansız

zemān: (~ *zamān*, Ar., ayr. krş. bkz. *zemen*) zaman, an, vakit

zemen: (Ar., krş. bkz. *zemān*) zaman, an, vakit

2.4.1. Vakitler

2.4.1.1. Sabah

‘ale’ş-şabāḥ: (Ar.) sabahleyin

falaḥ: (Ar.) sabah aydınlığı

şabāḥ: (Ar.) sabah

seher: (Ar.) seher, şafak

seher-ā: (Ar.) seher vakti!

şubḥ: (Ar.) sabah vakti

taḥ (1): an, sabahın ilk ışıkları

taḥlası: sabahleyin, sabaha

2.4.1.2. Akşam

aḥşam: (< Soğ. *’ğš’m) akşam

mesā: (Ar.) akşam

şām: (Far.) akşam

tün: gece, akşam; karanlık

2.4.2. Gün

eyyām: (Ar.) günler

kün (2): gün

nīm-rūz: (Far.) günün yarısı

yevmī: (Ar.+Far.) bir gün

2.4.2.1. Haftanın Günleri

cum‘a: (Ar.) cuma günü

hefte: (Far.) hafta, yedi gün

2.4.3. Gece, Gündüz

ķaraṅġu: (krş. bkz. Moğ. *ķaraṅġu*) karanlık, gece

ķaraṅġuluk: karanlık, gece

ķaraṅġu: (Moğ.) karanlık, gece

ķaraṅġuluk: karanlık, gece

keçe: gece

kün (3): gündüz, aydınlık

kündüz: gündüz

leylī. (Ar., ka.) geceleyin, geceye ait zaman; Leyla ile Mecnun hikâyesindeki kadın figür

tün: gece, akşam; karanlık

2.4.4. Ay ve Ayla İlgili Kavramlar

ay: ay (dünyanın uydusu; sevgilinin yüzü)

bedr: (Ar.) dolunay; dolunay gibi yuvarlak yüzü olan sevgili

hilal: (Ar.) yeni ay

ķamer: (Ar.) ay (dünyanın uydusu)

māh: (Far., krş. bkz. *meh*) ay (dünyanın uydusu); sevgilinin yüzü

meh: (Far., krş. bkz. *māh*) ay (dünyanın uydusu; sevgilinin yüzü)

2.4.4.1. Ay Adları

ramazān (Ar.) ay takvimine göre dokuzuncu ay, oruç ayı

2.4.5. Mevsimler

bahār: (Far.) bahar

ḥazān: (Far.) sonbahar, güz mevsimi

kış: kış

küz: güz, sonbahar mevsimi

şitā: (Ar.) kış mevsimi

temmūz: (Ar.) temmuz; yaz zamanı

yaz: yaz mevsimi

2.4.6. Yıl

‘aşr: (Ar.) asır, yüzyıl

yaş: (1) yıl, sene; ömür

yıl: yıl, sene

2.4.7. Belirli Bir Zamanı İfade Eden Kavramlar

‘ale’l-fevr: (Ar.) derhal, hemen, birden

bat: çabuk, hemen

berk: hemen, çabuk

‘imdi: şimdi

hem-ān: (Far.) hemen, derhal, o anda; çabuk; öylece, o şekilde

hem-ān-oḵ: (Far.+Tü.) hemen, tam da o anda

iştāb: (Far.) acele

lahze (Ar.) bir göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman; en kısa bakış müddeti

nā-gāh: (Far., krş. bkz. *nā-geh*) ansızın, birden bire, aniden

nā-geh: (Far., krş. bkz. *nā-gāh*) ansızın, birden bire, aniden

nā-gehān: (Far.) ansızın, birden bire, aniden

revan (1): (Far.) çabuk, hemen, derhal

sā‘atī: (Ar.+Far.) bir muayyen süre; bir saat

şitāb: (Far.) acele, hızlı, çabuk

ta‘cīl: (Ar.) acele, çabukluk

tīz: (Far.) çabuk, tez

zemāne: (Far.) şimdiki zaman; bugünün insanları; felek, talih; devir

2.4.7.1. Ezel, Baki

ale’d-devam: (Ar.) sürekli, daima

bākī: (Ar.) kalıcı, daimî

beḳā: (Ar.) bekâ, devamlılık

cāvidān: (Far.) daimî olan, ebedî

dāyim: (< Ar.) sürekli, boyuna

dāyimā: (< Ar.) sürekli olarak, daima

devām: (Ar.) devam, süreklilik

hem-ārā: (Far.) devamlı, boyuna, sürekli

hemīşe: (Far.) daima, her zaman

mūdām: (Ar.) devamlı, sürekli

mūdāvet: (Ar.) devam etme, süreklilik

müddetī: (Ar.+Far.) bir süre; boyuna, sürekli

pāy-dār: (Far.) devamlı, sürekli

pāy-ende: (Far.) devamlı, sürekli

2.4.7.2. Geçmiş Zaman

māzī: (Ar.) geçmiş zaman

sābīḳa: (Ar.) geçmişe dair olan

zāyil: (< Ar.) geçen, geçmiş olan; sona eren

2.4.7.3. Gelecek Zaman

müstakbel: (Ar.) gelecek, istikbal edilen

2.4.8. Takvim

celālî: (Ar.) Celâlî takvimi

2.5. KESİR BİLDİREN KAVRAMLAR

2.5.1. Bütün, Tam

barça: hepsi, bütün, tamamen

barı: hep, hepsi, bütün; herkes

bütün: bütün, tam

cümle: (Ar.) bütün, tamam; herkes

her: (Far.) hep, bütün

kāffe: (Ar.) tamamen, bütün, hep

ķamuğ: (< Peh. *ķamāğ*) tamam, bütün, her, hepsi

küll: (Ar.) hep, bütün; çok

tāmm: (Ar.) mükemmel; tam, bütün; eksiksiz, noksansız; olgun

temām: (Far.) tamam, tamamen; bütün, hep

tözi: hepsi, bütün, tamamen

tükel: tam, tamam, bütün

2.5.1.1. Parça, Bölüm, Kısım

bāb: (Ar.) bölüm, kısım

ba‘zı: (Ar.) bazı, bir kısım

miķdār: (Ar.) miktar, doz; parça, kısım; değer

miķdārīğ: (Ar.+Tü.) miktarlı

nūķī: (Far. < Soğ.) bir uç, küçük bir parça

pāre: (Far.) parça, bölük, kısım

yarım: yarı, yarım; eş, benzer

2.6. ÖLÇÜ, MİKTAR, KIYAS VE NİTELİK BİLDİREN KAVRAMLAR

2.6.1. Ölçü Bildiren Kavramlar

bātman: (Soğ.) 2-8 okka arasında bir ağırlık ölçüsü

mişkāl: (Ar.) bir ağırlık ölçüsü

vezn: (Ar.) ölçü, ağırlık

2.6.1.1. Miktar, Azlık-Çokluk, Eksik, Fazla

2.6.1.1.1. Az, Çok, Eksik, Yoksun, Fazla

artuk: üstün, fazla; artık, geriye kalan

az: az

azuḳ (2): çok az, azcık

behrī: (Far.) biraz, az bir şey

bes: (~ *pes*, Far.) ondan sonra; nihayet; böylece; kâfi; sadece, yalnız; çok

besī: (Far.) çok, fazla

bīṣ: (Far.) artık, fazla, ziyade

eḳall: (Ar.) en kusurlu, en az

ekser: (Ar.) en çok, daha fazla

eksük: eksik

fazla: (Ar.) fazla, artık, ziyade

firāvān: (Far.) çok, bol, fazla

ḡālib: (Ar.) üstün gelen, galip; çok

ḡāyet: (Ar.) çok, fazla

hezār: (Far.) çok

ḳalīl: (Ar.) az, çok olmayan

ḳāṣır: (Ar.) az; eksik; kısa

kāst: (Far.) eksik, noksan

kem: (Far.) az, yetersiz; kötü, bozuk

key: (<keḏ < Soğ. *k'dy*) pek, çok; ne, ne kadar

köp: çok; hep

köpük: üstün; çok

mu‘aṭṭal: (Ar.) boş bırakılmış, yoksun kalmış

nādir: (Ar.) az, ender bulunan

noḵṣān: (Ar.) eksik, kusur

ramaḵ: (Ar.) çok az; hayatla ölüm arasındaki ince çizgi

şemme: (Ar.) pek az, biraz

telim: çok, fazla

üküş: çok, fazla

żarar: (Ar.) ziyan, eksiklik; kazancın eksilmesi, kaybolması

2.6.1.2. Uzak, Yakın

muṣāṣalat: (Ar.) vasıl olma, ulaşma; yakına gitme

mücāvirlik: (Ar.+Tü.) yakınlık, bitişik olma

yaḵın: yakın

yavuḵ: (krş. bkz. *yawuḵ*) yakın

yawuḵ: (krş. bkz. *yavuḵ*) yakın

yıraḵ: uzak

zī‘l-ḵurbī: (Ar.) akraba, yakın

2.6.1.3. Uzun, Kısa

ḵıṣḵa: kısa

ḵıṣḵalıḡ: kısalık

muḥtaşar: (Ar.) kısaltılmış, kısa

uzun: uzun

uzunlık: uzunluk

2.6.1.4. Ağır, Hafif

aḡır: ağır; zor

girānlık: (Far.+Tü.) ağırlık; fenalık

2.6.2. Kıyas-Tezatlık ve Denklik Bildiren Kavramlar

kıyās: (Ar.) karşılaştırma

nisbet: (Ar.) nispet, oran; bağlılık, ilgi; kıyas, ölçü

2.6.2.1. Açık, Kapalı, Açıklık, Kapalılık

açuk: açık

āškārā: (Far.) belli, açıkça

‘ayān: (Ar.) açık, belli

münsedd: (Ar.) kapalı, tıkanık

şarīh: (Ar.) açık, anlaşılan

şikūfte: (Far.) açılmış, açık

zāhir: (Ar.) belli, açık, ortada; dış görünüş

2.6.2.2. Küçük, Büyük, Küçüklük, Büyüklük

a‘zam: (Ar.) en büyük, çok büyük

‘azamet: (Ar.) büyüklük, ululuk

‘azīm: (Ar.) büyük, ulu, kocaman

büzürg: (Far.) büyük, ulu

büzürglik: ululuk, büyüklük

cesīm: (Ar.) iri, büyük (vücut)

ekber: (Ar.) en büyük

hāvend: (Far.) sahip; büyük, koca

kiçig: küçük; çocuk

şeref: (Ar.) büyüklük, yücelik

şerīf: (Ar.) büyüklük, yücelik, şan sahibi olan

şevket: (Ar.) büyüklük, heybetli olma

ta‘zīm: (Ar.) büyükleme, ululama

uluğluk: büyüklük; yücelik

uşak: küçük

2.6.2.3. Dolu, Boş

bāṭıl: (Ar.) boş, nâfile, beyhûde

beyhude: (Far.) boş yere, gereksizce

boş: boş, serbest

ḥālī: (Ar.) boş

ḥām: (Far.) olgunlaşmamış; beyhûde

ḥavā: (Ar.) boş

pür: (Far.) dolu; çok fazla

tehī: (Far.) boş

tola: dolu

2.6.2.4. Darlık, Genişlik

kêṇ: geniş; ayrıntılı

kêṇlik: genişlik, bolluk

rehā: (Ar.) varlık; bolluk, genişlik

tar: dar, sıkışık

2.6.2.5. Kalınlık, İncelik

inçke: ince

nazik: (Far.) ince, narin, zarifince

tevz: (Ar.) sert, çetin; zorluk; kalın

2.6.2.6. Ufak, İri

irig: iri, kaba; kötü, iğrenç

mu‘azzam: (Ar.) koskoca, kocaman, iri

uluğ: büyük, iri; ulu, yüce, büyük kişi

2.6.2.7. Katı, Yumuşak

ḥamīr: (Ar.) hamur; yumuşak

katıg: katı, sert; zor, güç

katıgılık: katılık, sertlik; zorluk

laṭīf: (Ar.) yumuşak, yavaş ve hoş

talaṭṭuf: (Ar.) iyilik, yumuşaklık

yumşak: yumuşak, tatlı

2.6.2.8. İyi, Kötü, Güzel, Çirkin

2.6.2.8.1. İyi, Kötü, İyilik, Kötülük

aḥsen: (Ar.) daha iyi, pek iyi

bed: (Far.) kötü, fena

bed-fermāy: (Far.) kötülük emreden

belū: (Far.) iyi; kıymetli olan

bihter: (Far.) daha iyi, pekiyi

cenābet: (Ar.) pislik, kötülük; küfür

edgü: (krş. bkz. *edgü, ezgü, eygü, ödgü, özgü*) iyi

edgü: (krş. bkz. *edgü, ezgü, eygü, ödgü, özgü*) iyi

edgülük: (krş. bkz. *eygülük*) iyilik

emmāre: (Ar.) kötülük emreden

eşkal: (Ar.) daha sakil, ağır, kötü

ésiz: kötü, fena

ëygülük: (krş. bkz. *edgülük*) iyilik

ḥanānet: (Ar.) uzun süre devam etmiş olan kötülük

ḥoş: (Far.) iyi, güzel

hoşluk: (Far.+Tü.) hoşluk, iyilik, güzellik

‘ināyet: (Ar.) gayret, çaba; iyilik

iriglik: kötülük, yamanlık

luṭf: (Ar.) lütuf, hoşluk, iyilik

nīkū: (Far.< Soğ.) iyi, hoş

ödgü: (krş. bkz. *edgü, edgü, ezgü, eygü, özgü*) iyi

şafılığ: (Ar.+Tü.) en iyi; seçilmiş

şenā‘at: (Ar.) kötülük

tēṇrılık: iyilik, hayır

yaḥşı: iyi, güzel, hoş

yaḥşılık: iyilik, güzellik, hoşluk

yaman: kötü, fena; sert, sarsılmaz

yamanlık: kötülük, fenalık

yawuz: kötü, fena

yēg (1): yeğ, daha iyi

2.6.2.8.2. Güzel, Çirkin, Güzellik, Çirkinlik

bedī‘: (Ar.) güzel, hoş

ḥabs: (Ar.) ayıp; çirkinlik

ḥasen: (Ar.) güzel, hüsün sahibi

ḥüb: (Far.) güzel

ḥüb-fercām: (Far.) sonu güzel olan

ḥüsn: (Ar.) güzellik

körk: güzellik, alım

körklüg: güzel

körksiz: (krş. bkz. *körksüz*) çirkin, güzel olmayan

körksüz: (krş. bkz. *körksiz*) çirkin, güzel olmayan

ḫubḥ: (Ar.) çirkinlik

nādiretü’l-ḥüsn: (Ar.) güzellikte nadir olan, eşsiz bir güzelliğe sahip olan

racīm: (Ar.) menfur, çirkin

revnaḥ: (Ar.) parlaklık, güzellik

revnaḥlīg: (Ar.+Tü.) parlak, güzel

şabāḥat: (Ar.) güzellik

şabīḥ: (Ar.) güzel, hoş

şanem: (Ar.) put (put gibi güzel olan)

ṭayyib: (Ar.) hoş, güzel

yaramas: yaramaz; çirkin

yūsufi: Hz. Yusuf gibi güzel olan

zarīf: (Ar.) güzel, zerâfet sahibi, şık

zişt: (Far.) çirkin, şekilsiz; soysuz, adi

zişth: (Far.+Tü.) çirkinlik

2.6.2.9. Acı, Tath

açıḡ: acı, sert, haşin, tatsız

açıḡsız: acı, sert, haşin

elīm: (Ar.) acıklı; çok acı veren

ḡand: (Ar.) şeker, tatlı

leṭāfet: (Ar.) hoşluk, tatlılık; şakacılık

mezeliḡ: (Far.+Tü.) tatlı, lezzetli

sūz: (Far.) yanma; ateş; acı; dert

sūzluḡ: (Far.+Tü.) acılı, feryat eden

sūḡ: tatlı, hoş

şīrīn: (Far.) tatlı, sevimli

şīrīnlik: (Far.+Tü.) tatlılık, sevimlilik

şīrīn-ḡareket: tavırları ve hâli hoş, tatlı, sevimli olan

2.6.2.10. Doğru, Yanlış, Gerçek, Yalan

ḡin: (< Çin. ḡen) doğru, hakiki, gerçek, düz

dürüst: (Far.) doğru, düzgün; sağlam, tam

fāsīd: (Ar.) kötü, bozuk, yanlış

ḡalaṭ: (Ar.) yanlış, hata

ḡaḡīqat: (Ar.) doğru, gerçek

ḡaḡīkī: (Ar.) bir şeyin aslı olan, sahici

ḥaḳḳiyyet: (Ar.) doğruluk, gerçeklik

müstakīm: (Ar.) doğru, düz, dik

rāst: (Far.) doğru, düz; sağ

rāstlīg: (Far.+Tü., krş. bkz. *rāstlık*) doğruluk, düzgünlük

rāstlık: (Far.+Tü., krş. bkz. *rāstlīg*) doğruluk, düzgünlük

şādık: (Ar.) gerçek, doğru

saḳāmet: (Ar.) bozukluk; yanlışlık

sedād: (Ar.) doğruluk, dürüstlük

selīm: (Ar.) doğru, dürüst

şıdḳ: (Ar.) doğruluk, hakikāt

toḡrı: doğru, düzgün

tüz: düz, doğru

yaḳīn: (Ar.) doğru, gerçek, kesin

yalḡan: yalan

yaḡlık: (< *yaḡlık*) yanlış, hata

2.6.2.11 Temiz, Pis, Temizlik, Pislik, Saf

arığ: temiz, saf

arıḡlīg: temizlik, saflık; temiz ve saf olan

arıḡsız: pis, kirli, temiz olmayan

berī: (Ar.) salim, kurtulmuş; temiz

bī-pāk: (Far.) kirli, temiz olmayan

bī-temīz: (Far.) temiz olmayan, pis, kirli

derun: (Far.) derin; iç, içten; saf, temiz

ḥabīs: (Ar.) pis, kötü, âdi

ḥalāb: (Ar.) çamur; pis, kirli; murdar

ḥālīş: (Ar.) hilesiz, saf, katıksız

hulūş: (Ar.) halis olma, saflık, gönül güzelliği

‘işmet: (Ar.) temizlik, günahsızlık

maḥẓ: (Ar.) katkısız, hâlis, sad

mülevveş: (Ar.) kirli, pis

nā-pāk: (Far.) pak olmayan, kirli

naẓīf: (Ar.) temiz

pāk: (Far.) temiz, saf

şāfilık: (Ar.+Tü.) saf olma, temizlik

sāfiyyet: (Ar.) saflık, temizlik; içtenlik

silig: temiz; duru, saf

ṭahāret: (Ar.) temizlik; büyük abdest

vaḥal: (Ar.) çamur, bataklık; pis, kirli

yarsamlıḡ: cüzzamlı; menfur, iğrenç; pislik içinde olan

zeng: (Far.) pas

2.6.2.12. Aşağı, Yukarı, Alt, Üst, İleri, Geri, Geçiş

ast: ast, alt, aşağı

astın: ast, alt, aşağı

münzel: (Ar.) aşağı inme, iniş

ilgerü: ileri

kêçiş: geçiş

taḫaddüm: (Ar.) ileri geçme, önde bulunma

üst: üst, yukarı

üstün: üst, yukarı

yoḡar: (krş. bkz. *yoḡarı*) yukarı, üst

yoḡarı: (krş. bkz. *yoḡar*) yukarı, üst

2.6.2.13. Eski, Yeni

êski: eski, yıpranmış

ḳadīm: (Ar.) çok eski

nev: (Far.) yeni, taze, körpe

tāze: (Far.) yeni, genç

yaṅı: yeni

yaş (3): taze, yeni

2.6.2.14. Var, Yok, Varlık, Yokluk

‘adem: (Ar.) yokluk, hiçlik

bar: var

ciyvet: (< Ar.) kıtlık, yokluk

fenā: (Ar.) bekâ’nın karşıt anlamı, yok olma, yokluk; fena, kötü

ḡarīblik: (Ar.+Tü.) gariplik, kimsesizlik

ma‘dūm: (Ar.) yok olan, mevcut olmayan

ma‘-helāk: (Ar.) helāk ile, yok olmak suretiyle

mevcūd: (Ar.) var olan, bulunan

sibāḳat: (Ar.) varlık, var oluş; gayret

tarlık: darlık; yokluk; sıkıntı

yok: yok

yokluk: yokluk, varlıksızlık

2.6.2.15. Zayıf, Şişman

‘acz: (Ar.) âcizlik, zayıflık, güçsüzlük

‘âciz: (Ar.) âciz, zayıf, güçsüz

aruḳ: zayıf, cılız; güçsüz

nā-tüvān: (Far.) zayıf, aciz

semīn: (Ar.) besili, şişman

semiz: (krş. bkz. *semüz*) şişman, besili

semizlük: şişmanlık

semüz: (krş. bkz. *semiz*) şişman, besili

ẓa‘f: (Ar.) zayıflık, güçsüzlük; bir şeye meyilli olma, aşırı arzulu olma

ẓa‘īf: (Ar.) zayıf, güçsüz

zebūn: (Far.) zayıf, kuvvetsiz

2.6.2.16. İlk, Son, Önce, Sonra

āhir: (Ar.) son, nihayet, son olarak

āhirū’l-emr: (Ar.) sonrasında, en son

‘aḳab: (Ar.) art, arka, son

‘āḳıbet: (Ar.) son, nihayet

aşnu: önce

ba‘de: (Ar.) sonra

ba‘dü: (Ar.) çok sonra

evvel: (Ar.) önce, ilk

ḳa‘r: (Ar.) dip, son; derinlik

kēd: (krş. bkz. *kēdin*) sonra

kēdin: (krş. bkz. *kēd*) sonra

müntehī: (Ar.) sona eren; son, nihayet

nihayet: (Ar.) son, uç, bitiş

soḡ: son, sonra

soḡra: sonra

tüp: dip; son

uç: uç, kenar; bir şeyin sonu, kıyısı

zevāl: (Ar.) sona erme, bitme

2.6.2.17. Ön, Arka

baş (2): ön; uç

burun: ön, önce, evvel

eley: ön, baş taraf

ḥidmet ~ ḥidmet (2): (Ar.) kat, huzur; karşı, ön

ķast: (< Ar. *ķařd*) karşı, ön; yan

ķaş (1): yan; karşı, ön

ķat: kat; huzur, ön

muķaddem: (Ar.) önde gelen, başlıca

öñ: ön

şadr: (Ar.) ön, ileri, baş taraf; geçilecek en gözde yer

utru: karşı, ön

2.6.2.18. Yaş, Islak, Nemli, Kuru

ķuřk: (Far.) kuru

ķuruğ: kuru, nemsiz; boş; zayıf, çelimsiz

öl: ıslak, nemli, yaş

2.6.2.19. Artan, Yükselen, Azalan

baķıyye: (Ar.) artan, geri kalan

fezāy-ende: (Far.) artan, yükselen

mezīd: (Ar.) artma, artış; artırılmış

ziyāde: (Ar.) artmış, artan, fazla olan; aşırı, çok

2.6.2.20. Yavaş, Hızlı

āheste: (Far.) yavaş, ağır

2.6.2.21. Kolay, Zor, Kolaylık, Zorluk

āsān: (Far.) kolay

āsānlık: (Far.+Tü.) kolaylık

meřakķat: (Ar.) zorluk, sıkıntı

müyesser: (Ar.) kolay

sehl: (Ar.) kolay

su‘ūbet: (Ar.) zorluk, çetinlik

6.6.2.22. Sebep, Sonuç

‘avāķıbet: (Ar.) neticeler, sonuçlar

bilā-sebeb: (Ar.) sebepsiz, nedeni olmadan

esbāb: (Ar.) sebepler, vasıtalar

ḥāşılı'l-emr: (Ar.) sonuçta, netice olarak

sebeb: (Ar.) sebep, neden

taḳrīb: bahane, vesile

vesīle: (Ar.) sebep; fırsat

2.6.2.23. Erken, Geç

erte: erken

keç: (krş. bkz. *kêç*) geç

kêç: (krş. bkz. *keç*) geç

2.6.3. Nitelik Bildiren Kavramlar

2.6.3.1. Benzerlik, Eşlik, Denklik

muḳābele: (Ar.) karşılık, dengi olma

muta'ādī: (Ar.) karşılık olan, müteakabil

müsāvī: (Ar.) aynı seviyede olan, eşit

müşabehet: (Ar.) benzerlik

müşabih: (Ar.) benzer

tavām: (< Ar.) ikiz; eş, benzer

teḳ: denk, eş

teḳlik: denklik

tuş: eş, eşit, benzer, denk

yaḳla: eş, benzer

2.6.3.2. Düzen, Sıra

ḳāfile: (Ar.) takım, sıra, grup

muntaẓam: (Ar.) düzgün, tertipli

mütenazzım: (Ar.) düzene girmiş olan

nevbet: (Ar.) sıra, kez, defa

nizām: (Ar.) düzenleme, tertip etme

rütbe: (Ar.) derece, sıra, mertebe

silk: (Ar.) dizi, sıra

silsile: (Ar.) peşi sıra gelenlerin oluşturduğu sıra, zincir

tertīb: (Ar.) düzene sokma, sıralama

2.6.3.3. Dağınıklık, Karışıklık

ḥādiṣe: (Ar.) olay; karışıklık

perakende: (Far.) dağınık; karışık

perīṣān: (Far.) dağınık, karışık; kötü

perīṣānlık: (Far.+Tü.) perişanlık, dağınıklık

2.6.3.4. Münasip, Uygun, Uygunluk

ber-cāy: (Far.) yerinde, doğru, uygun

evlī: (Ar.) evlâ, uygun, yakışır

furṣat: (Ar.) uygun an, elverişli durum, vesile, faydalanma zamanı

imtizāc: (Ar.) uyuşma, uygun düşme

ittifāk: (Ar.) uyuşma, uygun düşme

ḳabūl: (Ar.) uygun görme

ḳarār: (Ar.) uygun görme; devamlılık; sonuca ulaşma

lāyık: (Ar.) yakışan, uygun

muṭābık: (Ar.) uyan, uygun; adapte olan

muvāfık: (Ar.) uygun, yerinde, doğru

münāsib: (Ar.) uygun, yaraşır, yakışır

müstahikḳ: (~müstahakḳ, Ar.) hak etmiş, lâyık

müstahsen: (Ar.) makbul, pesendide

müstevcib: (Ar.) layık, yaraşır, uygun

müvecceḥ: (Ar.) makbul, uygun

revā: (Far.) uygun, yakışır, layık

revālık: (Far.+Tü.) layık, uygun olma

şavāb: (Ar.) doğru; uygun, münasip

sezā (Far.) uygun, münasip, yaraşan

vifāk: (Ar.) uygunluk

yarağlıg: uygun, yaraşır

yarağsız: (krş. bkz. *yarağsız*) uygunsuz, yaraşmaz

yarağsız: (krş. bkz. *yarağsız*) uygunsuz, yaraşmaz

yaraşu: uygun, yaraşır

2.6.3.5 Şekil ve Formlar

bükri: (~*bügrî*) eğri, büğrü; kambur; eğik

çāk: (Far.) yırtma, yırtık

dāyire: (< Ar.) daire

ēgri: eğri

ḥalkā: (Ar.) delik; yıpranmış, eski

ḥandaq: (Ar.) hendek, çukur

hey'āt: (Ar.) dış görünüş

heybet: (Ar.) dış görünüşteki azamet

ḥufre: (Ar.) çukur, oyuk, delik

körünç: görünüş, vaziyet, durum

menfez: (Ar.) delik, yarık, oyuk

muḥavves: (Ar.) kavisli, yay gibi bükülmüş

nigūn: (Far.+Tü.) ters dönmüş

resm: (Ar.) iz, nişan; çizgi, desen

rüvā: (Ar.) görünüş; vaziyet

şakıba: (Ar.) delik, giriş yeri

şūr: (Ar.) şekil, görünüş; fizyonomi

şekl: (Ar.) şekil, biçim

şikeste: (Far.) kırılmış, kırık; yenik, mağlup

tāb-dār: (Far.) bükümlü, kıvrır kıvrır

taşşīrsiz: (Ar.+Tü.) eksiksiz, kesilmemiş

terāşe: (Far.) yontuk, kırık parça, kıymık

tik: dik, sopa

üt: delik

yek-laht: (Far.) tek cüz, bir parça

yek-sān: (Far.) düz; bir, beraber

zahm: (Far.) yara; diş ile ısırılarak açılan delik

2.6.3.6. Nihayet, Sonsuz

‘āqı̄betsiz: (Ar.+Tü.) sonsuz, nihayetsiz

pāyānsız: (Far.+Tü.) uçsuz, sonsuz

2.6.3.7. Aksaklık, Bozuk, Engel

‘arīza: (Ar.) aksaklık, engel, bozukluk

faṭūr: (Ar.) kesinti, bozukluk

ḥalel: (Ar.) bozukluk, aksama

mevḳūf: (Ar.) tutulmuş, engellenmiş

mubāḥ: (Ar.) yapılmasında bir engel olmayan

2.6.3.8. Misal, Örnek

emṣāl: (Ar.) örnekler

miṣāl: (Ar.) örnek, benzer

2.6.3.9. Bahane

bahāne: (Far.) bahane, sebep

2.6.3.10 Bereket, Bolluk

berekāt: (Ar.) bereketler, bolluklar

bereket: (Ar.) bereket, bolluk

na‘ım: (Ar.) bolluk, bereket

2.6.3.11. İmkân, Mümkün, Olanak

imkân: (Ar.) imkan, olanak

ķābil: (Ar.) mümkün, olabilir

muķāl: (Ar.) mümkün olmayan

muķtemel: (Ar.) olabilir, beklenir (şey)

yarağ: istifade; imkan; fırsat; vesile

2.6.3.12. Tesadüf

ittifākā: (Ar.) tesadüfen

2.6.3.13. Ayrım, Fark, Farklılık

fark: (Ar.) fark, ayırım

mübāyenet: (Ar.) farklılık; zıtlık, terslik

müteferriķ: (Ar.) farklı olan; başkalaşmış

müteğayyir: (Ar.) değişen, başkalaşan

tefārīķ: (Ar.) ayrımlar, farklar; seçmeler

tefāvüt: (Ar.) iki şey arasındaki fark

2.6.3.14. Özellik, Vasıf

evşāf: (Ar.) vasıflar, özellikler

vaşf: (Ar.) nitelik, durum, özellik

2.6.3.15. Gerek, Gerekli, Yeterli

lāzım: (Ar.) gerekli olan

lāzıme: (Ar.) gerekli olan

kāfī: (Ar.) yetecek seviyede olan

maşlahatlığ: (Ar.+Tü.) maslahatlı, gerekli

muķtezā: (Ar.) lāzım olan, gereken

2.6.3.16. Çeşit, Tür

enva‘: (Ar.) çeşitler, neviler

muķtelif: (Ar.) çeşitli, türlü

nev': (Ar.) çeşit, tür, cins

nevâdir: (Ar.) nadir olanlar

türlüg: türlü, çeşitli

2.6.3.17. Durum, Hâl, Macera, Vaziyet

hâl: (Ar.) durum, vaziyet

hâlet: (Ar.) hâl, durum; nitelik

kerâmet: (Ar.) bağış, ihsan; ululara mahsus olan olağanüstü durum

keyfiyyet: (Ar.) durum, hâl, gidişat

mā-cerā: (Ar., ayr. bkz. *mā-cerī*) macera, baştan geçen olay, durum

mā-cerī (Ar., ayr. bkz. *mā-cerā*) macera, baştan geçen olay, durum

şifat: (Ar.) hâl, durum, vaziyet; vasıf, şekil özelliği

2.6.3.18. Hazır

hâzır: (Ar.) hazır, âmâde

müheyyā: (Ar.) hazırlanmış, âmâde

2.6.3.19. Sabır

pidruftâr: (Far.) sabırlı

şābir: (Ar.) sabreden, tahammül eden

şabr: (Ar.) sabır, tahammül, katlanma

taḥammül: (Ar.) katlanma, sabretme

taḥammülsüz: (Ar.+Tü.) sabredemeyen, dayanmayan

2.6.3.20. Koşul, Şart

şart: (Ar.) şart, koşul

2.6.3.21. Açgözlülük

şere: (Ar.) açgözlülük; çok aşırı iştahlı olma; hırs

2.6.3.22. Sağlam

muḥkem: (Ar.) sağlam, berk

müstahkim: (Ar.) sağlamlaştıran

2.7. İNSAN VE İNSAN İLİŞKİLERİYLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.7.1. İnsan, Kişi, Şahıs

ādem: (Far. < Ar.) insan, kişi

ādemī: (Far. < Ar.) insanoğlundan olan, kişi

ādemīlīk: (Ar.+Tü.) insanlık, beşeriyet

ādemīyyet: (Ar.) insanlık, beşeriyet

‘ālemī: (Ar.) bu dünyadan olan, insan

‘amīd: (Ar.) seçkin ve büyük kişi

benī ādem: (Ar.) insanoğlu

beşer: (Ar.) insan, kişi oğlu

beşerīyyet: (Ar.) insanlık

ebnā-ı cins:(Ar.) insan cinsinden olanlar

ḥalāyık: (< Ar.) insanlar

ḥāş: (Ar.) seçkin, asil

ins: (Ar.) insan

insān: (Ar.) insan, kişi

insān-neseb: (Ar.) insan soyundan olan

insāniyyet: (Ar.) insanlık, insanoğlu

kes: (Far.) insan, kişi

kişi: insan, şahıs, kimse

nās: (Ar.) insanlar, halk, herkes

nesl-i ādem: (Ar.) insanlık

şāḥib-kemāl: olgun, yetkin kişi

şahş: (Ar.) şahıs, kişi

zāt: (Ar.) şahsiyet, kişilik

2.7.1.1. Ad, Kimlik, Şahsiyet

at (2): ad, isim

atlıg: adlı, isimli

ism: (Ar.) isim, ad

nām: (Far.) nam, şöhet, isim

nām-ver: (Far.) namlı, şöhetli, isim sahibi

mezkūr: (Ar.) zikredilen, adı geçen

2.7.1.1.1. Ün, Şöhet

āvāze: (Far.) ün, şöhet

ma‘rūf: (Ar.) tanınan, bilinen

menkābet: (Ar.) şan, şöhet

meşhur: (Ar.) tanınmış, ünlü

nīk-nām: (Far.) iyi namlı, iyi bir isme sahip olan

şöhet: (Ar.) ün, şan, isim yapma

ün: şan, şöhet; ses

2.7.1.2. Şahıs Bildiren Kavramlar

alar: (ayr. bkz. *anlar, olar*) onlar

anı: onu

anın: onunla; onun için

anıq: onun

anıqsız: onsuz

anlar: (ayr. bkz. *alar, olar*) onlar

aqa: ona

ansız: onsuz

‘ayn: (Ar.) kendi

biregü: (krş. bkz. *birevgü*) bir kimse, birisi

birevgü: (krş. bkz. *biregü*) bir kimse, birisi

biz: (krş. bkz. *miz*) biz

fılan: (Ar.) birisi, bir şey, filan

ğarīb: (Ar.) kimsesiz, gurbete düşmüş

hōd: (Far.) kendi; da/de edatı

kimerse: (krş. bkz. *kimse*) kimse, kişi

kimse: (krş. bkz. *kimerse*)

kimseçi: yalnız

kişisiz: insansız, yalnız, تنها

kīyān: (Far.) kimler

maña: bana

miz: (krş. bkz. *biz*) biz

ol (1): o

olar: (ayr. bkz. *alar,anlar*) onlar

öz: öz, kendi (dönüşlülük zamiri)

saña: sana

sañar: sana

sēn: sen

sēnsiz: sensiz, sen olmadan

siz: siz

2.7.1.3. Cinsiyete Göre İnsanlar

2.7.1.3.1. Kadın

ḥatun: (< Etü. ḫatun) kadın, eş, zevce

kız: kız

tişi: dişi

2.7.1.3.2. Erkek

ērlik: (krş. bkz. *er*) erkeklik, korkusuzluk

merd: (Far.) mert; erkek, adam; insan

merdek: (Far.) adamcağız, insancık

merdekī: (Far.) bir adamcağız

müşārūn ileyhi: (Ar.) parmakla gösterilen, işaret edilen (erkek)

ricāl: (Ar.) adamlar, kişiler

şīr-endām: (Far.) arslan gibi endamı olan, boylu poslu, iri yarı adam

2.7.1.3.2.1. İnsanla İlgili Kötü Adlandırmalar, Argo İfadeler

başsız: kafasız, aptal

başsızlık: kafasızlık, aptallık

bed-nām: (Far.) kötü namı

bed-nāmlık: (Far.+Tü., krş. bkz. *bed-nāmluḡ*) kötü namlılık

bed-nāmluḡ: (Far.+Tü., krş. bkz. *bed-nāmlık*)

denī: (Ar.) alçak, soysuz

dūn: (Ar.) aşağılık, soysuz, âdi

fāhişe: (Ar.) fahişe

ḡamāḡat: (Ar.) ahmaklık, beyinsizlik

ḡarām-zāde: (Ar.+Far.) gayrî meşru doğan, piç

ḡıḡb: (Ar.) ucuzluk, bayağılık, âdililik

köt: göt (argo sözü)

leyīm: (< Ar.) alçak, aşağılık, cimri

mezellet: (Ar.) alçaklık, şerefsizlik

möḡ: bön, ahmak

muḡanneḡ: (Ar.) hain, kalles, alçak

rūspī: (Far.) orospu, fahişe

sūfla: (Ar.) alçak, âdi, şerefsiz

yed-i sūflī: (Ar.) alçaklık eli; aşağıda bulunanın, sadaka alanın eli

vāzi‘: (Ar.) alçak, âdi

zelil: (Ar.) hor, rezil, hakir; düşmüş, aşağılık hâle gelmiş olan

zillet: (Ar.) horluk, alçaklık

2.7.1.4. İdame, Yaşam

‘ayş: (Ar.) yaşama, yaşam

enām: (Ar.) tüm canlılar

ḥayāt: (Ar.) dirlik, yaşama, canlılık

ma‘āş: (Ar.) yaşam, dirlik, var olma; geçinecek şey

maḥlūḳ: (Ar.) yaratık; Allah tarafından yaratılmış olan

ma‘īšet: (Ar.) yaşama, geçinme, dirlik

mu‘āşeret: (Ar.) birlikte yaşama, iyi geçinme

‘ömr: (Ar.) ömür

özüt: can, ruh

sālim: (Ar.) sağ; noksansız; korkusuz

tirig: diri, canlı, sağ

tiriglik: hayat, canlılık, sağlık

2.7.1.4.1. Yaşlı, Yaşlılık

ḳarī: ihtiyar; yaşlı kadın

ḳarılıḡ: ihtiyarlık, yaşlılık

pīrī: (Far.) pirlilik; ihtiyarlık, yaşlılık

pīrlık: (Far.Tü.) ihtiyarlık, yaşlılık

2.7.1.4.2. Orta Yaş

kehl: (Ar.) 30 ile 50 yaş arasındaki orta yaşlılık dönemi

2.7.1.4.3. Genç, Gençlik, Olgunluk

bulūḡluk: (Ar.+Far.) ergenlik

cüvān: (Far.) genç, delikanlı, yiğit

cüvānī: (Far.) gençlikten olan, bir delikanlı

cüvānlık: (Far.) gençlik, yigitlik

kemāl: (Ar.) olgunluk; eksiksiz olma, yetkinlik

nev-cüvānlık: (Far.+Tü.) gençlik, gençliğe mahsus aktivizm

oğlanlık: oğlanlık; çocukluk, gençlik

şebāb: (Ar.) gençlik, tazelik

tarāvet: (Ar.) taze olma; gençlik

ter: (Far.) taze, genç

türkī (2): genç; güçlü, kudretli; olgun

‘unfūvān: (Ar.) ilk gençlik; tazelik zamanı

yigit: genç, delikanlı; taze, körpe

yigitlik: gençlik, tazelik; delikanlılık

2.7.1.4.4. Çocuk, Çocukluk

evlād: (Ar.) çocuklar, evlâtlar

kiçiglik: küçüklük; çocukluk

kih-ter: (Far.) yaşça küçük olan

kūdek: (Far.) çocuk, ufaklık

peçe: (Far.) çocuk, ufaklık

şıbyān: (Ar.) çocuklar

2.7.1.5. Dini Durumuna Göre İnsanlar

dīn: (Ar.) din; gönül kabulü

īmān: (Ar.) inanma; İslâmı kabul etme

kāfir: (Ar.) Allah’a inanmayan

küfr: (Ar.) Allah’a ve O’nun dinine ait olan unsurlara inanmama

mülhid: (Ar.) dinsiz, imansız

münkir: (Ar.) inkâr eden; dinsiz

müselmān: (Far.) Müslüman

mütedeyyin: (Ar.) dinine bağlı

şālīh: (Ar.) dine uygun hareket eden; yararlı uygun

zindîk: (Ar.) imanı olmayan, Allahsız

2.7.1.5.1 Din, Mezhep Adları

cehūd: (Ar., krş. bkz. *yehūdî*) Yahudî, çıfıt

islām: (Ar.) İslâm dini, Müslümanlık

mesîhî: (Ar.) Hristiyan, Nesrânî

neşrânî: (Ar. < Sür.) Nestûryan, Hristiyan

tersâ: (Far.) Hristiyan

yehūdî: (Ar., krş. bkz. *cehūd*) Yahudî

zêrdüş: (Far.) Zerdüştlüğe mensup olan, Mecûsî, ateşperest

2.7.1.6. Medeni Durumuna Göre İnsanlar

erāmil: (Ar.) dullar

2.7.1.7. İnsana Özgü His, Duygu ve Düşünceler

bed-sigāl: (Far.) kötü düşünceli

ferec: (Ar.) şehvet; zevk duygusu

fikr: (Ar.) fikir, düşünce

fikret: (Ar.) fikir, düşünce

ğarazlıg: (Ar.+Tü.) düşmanca hisler güden

hiss: (Ar.) his, duygu

kür-dil: (Far.) gönlü kör olan; duygusuz

rāyî: (Far.) fikre dayanan, bir düşünce

rüh-fezâ: (Ar.+Far.) cana can katan, duygu coşkunu artıran

saķınç: düşünce; sakınca

telķîn: (Ar.) düşünce aşılama, söyleme

zamîr: (Ar.) düşünce, fikir; duygu; iç; kalp, gönül; vicdan; şuur

2.7.1.7.1. Hedef, Arzu, İstek, Ümit

ārzû: (Far.) arzu, istek, heves

derh'āst: (Far.) dilek, istek

emel: (Ar.) amaç, istek; hırs

hedef: (Ar.) hedef, amaç, nişan

hevā: (Far.) hava; heves, geçici arzu

hevāyī: (Far.) geçici hevesleri olan

heves: (Ar.) geçici heves, boş arzu

iştihā: (Ar.) istek, arzu, iştah

könülsüz: gönülsüz, isteksiz

māyil: (< Ar.) meyilli, istekli; eğimli

meşīyyet: (Ar.) dilek, istek; irade

meyl: (Ar.) meyl, eğilim; gönül akışı

mūla‘: (Ar.) hevesli, arzulu, düşkün

murād: (Ar.) murat, arzu, istek

münā: (Ar.) arzu edilen şeyler

nefs: (Ar.) beş duyuya bağlı olarak gelişen can isteği, arzu; ruh, can; asıl, öz; iç; cevher, maya; yaşama, hayat; kendi

nevmīd: (< Far.+Ar. *nā-ümīd*) ümitsiz, umutsuz

rağbet: (Ar.) istek, arzu, talep

rāğīb: (Ar.) rağbet eden; istekli, arzulu

recā: (Ar.) ümit, umut; dilek, istek; yalvarma

şehvet: (Ar.) cinsel arzu, tutku

temennā: (Ar.) istek, dilek

tevaḳḳu‘: (Ar.) bekleme, ümit etme, arzu etme

tilek: dilek, istek

ümīd: (Far.) umut, ümit

ümīdlīg: (Far.+Tü.) umutlu, ümitli

ümīd-vār: (Far.) ümitli

2.7.1.7.2. Hayret, Şaşırma, Hayranlık

‘acāyib (< Ar.) tuhaf, şaşılacak durum

‘aceb: (Ar.) şaşılacak şey, tuhaflık

ġarāyib: (< Ar.) gariplikler, tuhafliklar

ḥāyır: (Ar.) şaşkınlık, hayrette kalma

lu‘bet: (Ar.) hayranlık uyandıran şey

medhūş: (Ar.) şaşırmış, korkmuş

mu‘cib: (Ar.) hayrete düşüren, şaşkınlığa sebep olan

müşevveş: (Ar.) şaşırtılmış; karıştırılmış; sıkıntıya düşmüş olan

müteḥayyir: (Ar.) şaşıran, hayrette kalan

ser-gerdān: (Far.) şaşkın, başı dönmüş

ser-geşte: (Far.) şaşkınlığa uğramış

ta‘accüb: (Ar.) şaşırma

taḥayyür: (Ar.) şaşkınlık

taḥ (2): tuhaf, şaşılacak şey

taḥsuk: şaşırtıcı, ilginç, garip

ṭurfe: (Ar.) tuhaf, şaşılacak (şey)

yā-li’l-‘aceb: (Ar.) şaşılacak şey, hayret!

2.7.1.7.3. Bela, Dert, Gam, Keder, Sıkıntı, Zahmet

āfet: (Ar.) bela, felaket

‘anāsiz: (Ar.) zahmetsiz, sıkıntısız

a‘rāz: (Ar.) tesadüfler; belâlar, felâketler; işaretler, alâmetler

āsibhğ: (Far.+Tü.) belâlı, felâketli

belā: (Ar.) belâ, kötü durum; müşkül, zorluk

derd-mendī: (Far.) dertlilerden olan, bir dertli

derd-şū: (Far.) dert, sıkıntı gideren

endişe: (Far.) düşünce; gam, tasa; korku; şüphe

ġam(m): (Ar.) keder, tasa

ġam-ḥārlıġ: (Far.+Tü.) kederli, tasalı, gam yiyen

ġuşsa: (Ar.) keder, kaygı

hem-derd: (Far.) dert ortaġı, aynı derdi olan

ķadġu: (krş. bkz. *ķadġu*) kaygı, üzüntü

ķadġuluġ: kaygılı, üzgün

ķadġusuz: kaygısız, üzüntüsüz

kürbet: (Ar.) sıkıntı, dert

maġmūm: (Ar.) gamlı, kederli, üzgün

marāz: (Ar.) hastalık, dert, belâ

melâl: (Ar.) usanç, bıkkınlık, sıkıntı

melâlet: (Ar.) usanç, bıkkınlık, sıkıntı

muñ: bun, sıkıntı

muşibet: (Ar.) aniden gelen belâ, kaza

mūnaġġas: (Ar.) kederli, hüznle yaşayan

nekbet: (Ar.) belâ, felâket

pejmān: (Far.) pişman; tasalı, gamlı

râġat: (Ar.) üzüntüsüz, kedersiz olma; serbest

sūz: (Far.) yanma; ateş; acı; dert

zaġmet: (Ar.) sıkıntı, rahatsızlık

2.7.1.7.4. Af, Baġıslama, Baġıslanma

‘afv: (Ar.) af, baġıslama

‘aţā: (Ar.) baġıslama, bahşış

ġufrān: (Ar.) affetme, baġıslama

iġsān: (Ar.) iyilik etme, hediye etme, baġıslama

tevbe: (Ar.) tövbe

vaḳf: (Ar.) elde etme; alıkoyma; bir malın hayır amacıyla bağışlanması

2.7.1.7.5. Haya, Utanma

ḥacālet: (Ar.) utanç

ḥacil: (Ar.) utanmış sıkılmış kişi

ḥicābsız: (Ar.+Tü.) utanmaz, arsız

iḥtirāz: (Ar.) sakınma, çekinme

i‘rāz: (Ar.) yüz çevirme, görmezden gelme; çekinme, sakınma

maḥcūb: (Ar.) utanmış olan

mücānebet: (Ar.) sakınma, çekinme, uzak durma

ṣenī‘: (Ar.) utançlı; kötü

ṣerm-ende: (Far.) utançlı, arlanmış

veḳāḥat: (Ar.) utanmazlık, edepsizlik

2.7.1.7.6. Hasret, Özlem

ḥasret: (Ar.) hasret, özlem

2.7.1.7.7. Aşk, Sevme, Sevgi

‘āşık: âşık, seven

‘aşk: (~ ‘ışk, Ar.) aşk, sevgi

ḥubb: (Ar.) sevgi

maḥabbet: (Ar.) sevgi, muhabbet

maḥbūb: (Ar.) sevilen, sevgili

meveddet: (Ar.) sevgi, sevme

muḥibb: (Ar.) sevgi duyan, seven, dost

muvāneset: (Ar.) bir insana sevgi gösterme; ünsiyet oluşturma

müşṭāk: (Ar.) seven, düşkün

sévgüçi: sevicisi, seven

ṣeydā: (Far.) aşk delisi, aşk hissi ile kendinden geçen

vedd: (Ar.) dostluk, arkadaşlık; sevgi

2.7.1.7.8. Korku, Korkunç, Tehlike

bāk: (Far.) korku, sakınç, tasa

bī-bāk: (Far.) korkusuz

ḥaṭar: (Ar.) tehlike

ḥaṭarlıḡ: (Ar.+Tü.) tehlikeli

ḥavf: (Ar.) korku

ḳorḳ(u)suz: korkusuz, cesur

ḳorḳuṣ: korku

mehābet: (Ar.) korkunçluk; azamet, ululuk

muḥavvif: (Ar.) korkutan, korkulu

mühīb: (Ar.) heybetiyle korku salan, ürküntü veren; tehlikeli

nā-pervā: (Far.) pervasız, korkusuz

nefūr: (Ar.) ürken, korkan

pervā: (Far.) korku, çekinme

sehm: (Far.) korku, dehşet

ters: (Far.) korku

vaḥşet: (Ar.) korku, ürküntü

vecil: (Ar.) korkan, ürkmüş

2.7.1.7.9. Kuşku, Şüphe, Tereddüt

gümān: (Far.) şüphe, kuşku

mütereddīd: (Ar.) tereddüt eden

şekk: (Ar.) şüphe, kuşku

şekksiz: (Ar.+Tü.) şüphesiz, kuşkusuz

tereddūd: (Ar.) tereddüt, kararsızlık

vehm: (Ar.) kuruntu; tereddüt; şüphe

zān: (Ar.) zanneden, sanan, düşünen

ẓann: (Ar.) sanma; şüphelenme

2.7.1.7.10. Cefa, Eziyet, İşkence, Zulüm

‘azāb: (Ar.) azap, acı çekme; işkence

cāfi: (Ar.) cefa eden

cefa: (Ar.) cefa, eziyet

cefacı: (Ar.+Tü.) cefa eden, eziyet eden

cevr: (Ar.) cefa, eziyet

cevrilüg: (Ar.+Tü.) cefalı, eziyetli

emgek: (krş. bkz. *emgek*) eziyet, sıkıntı; emek

ezā: (Ar.) incitme, eziyet

emgek: (krş. bkz. *emgek*) eziyet, acı; emek

hayf: (Ar.) yazık, vah vah!; zulüm, eziyet; beddua

‘iḳāb: (Ar.) eziyet, sıkıntı

mazlüm: (Ar.) zulüm görmüş olan

mezālim: (Ar.) zulümler, âdilikler

miḥen: (Ar.) eziyetler, sıkıntılar

miḥnet: (Ar.) zahmet, eziyet; sıkıntı

nekāl: (Ar.) azap, işkence; ibret

renc: (Far.) eziyet, zahmet, sıkıntı

rence: (Far.) incitme, zarar verme

renciş: (Far.) zahmete, eziyete katlanma

renc-keşlik: (Far.+Tü.) çok eziyet gören; acıya alışmış olan

rencūr: (Far.) sıkıntılı, eziyetli

şikence: (Far.) işkence, eziyet

‘uḳūbet: (Ar.) ceza; azap; işkence, eziyet

zulm: (Ar.) haksızlık; eziyet

2.7.1.7.11. Mutluluk, Sevinç

behcet: (Ar.) sevinç

beşāret: (Ar.) müjde, sevinçli haber

ḥurrem: (Far.) sevinçli, güler yüzlü

meraḥat: (Ar.) sevinç, neşe

mesrūr: (Ar.) sevinçli, neşeli

neşāṭ: (Ar.) sevinç, neşe

sa‘ādet: (Ar.) mutluluk

sa‘ādetlīg: mutlu, bahtiyar

sévünç: sevinç

sūrūr: (Ar.) sevinç

šemātet: (Ar.) birinin kötü duruma düşmesine sevinme, başkasının üzüntüsüyle mutlu olma

şād: (Far.) sevinçli

şād-mānlīk: (Far.+Tü.) sevinçli olma

2.7.1.7.12. Düşünce, Fikir

ḥōd-rāy: (Far.) kendi düşüncesinin her zaman doğru olduğunu sanan, budala

i‘tirāz: (Ar.) itiraz, bir düşünceye karşı gelme

taşavvur: (Ar.) düşünme; zihinde kurma

te‘emmül: (Ar.) iyice düşünme

tefekür: (Ar.) düşünme

2.7.1.7.12.1. Oy, Seçim, Seçme

iḥtiyār: (Ar.) seçme; zahmete katlanma

rāy: (Far.) rey, fikir

tefrīk: (Ar.) ayırt etme; seçme, ayırma

tercīh: (Ar.) seçim, seçme

2.7.1.7.13. Gazap, Kin, Nefret, Öfke

aḥḳād: (Ar.) kinler, öfkeler, gazaplar

buğz: (Ar.) kin, nefret, sevmeme

ğayz: (Ar.) öfke, kızgınlık

ġazab: (Ar.) gazap

ġazablġ: (Ar.+Tü.) öfkeli, kızgın

hıkd: (Ar.) kin, öfke

kġn: (Far.) gizli düşmanlık, kin

kġne: (Far.) gizli düşmanlık

kġne-ver: (Far.) gizli düşmanlık besleyen

nefret: (Ar.) nefret

teneffür: (Ar.) nefret etme, iğrenme

2.7.1.7.14. Kibir

kibr: büyüklenme

mefāhıret: (Ar.) övünme; kendini beğenme

muhtāl: (Ar.) kibirli, büyüklük taslayan

mütekebbir: (Ar.) kibirlenen, büyüklük taslayan

ta‘şır: (Ar.) kibir; büyüklük kompleksi sebebiyle, muhatap alınan kişinin yüzüne bakmama

2.7.1.7.15. Kıskanç

hased: (Ar.) kıskançlık, çekememezlik

hāsıd: (Ar.) kıskanç

hasūd: (Ar.) kıskanç

hussād: (Ar.) haset edenler, kıskançlar

huşūmet: (Ar.) çekememezlik, düşmanlık

2.7.1.7.16. Beğeni, Övgü, Tebrik

āferġn: (Far.) beğenme, takdir

hamġde: (Ar.) övülmeye değer

hoşnūd: (Far.) hoşnut, beğenmiş

medh: (Ar.) övme

mübāhġ: (Ar.) övünen

müfāḥir: (Ar.) kendini öven

mühennā: (Ar.) tebrik edilen, kutlanmış

mülāṭīfet: (Ar.) hoş söyleme, övme

pesendīde: (Far.) beğenilmiş, seçilmiş

senā: (Ar.) övme, övüş

taḥsīn: (Ar.) beğenme, takdir etme

taḥdīr: (Ar.) beğenme, önem verme

2.7.1.7.17. Pişman, Pişmanlık

nādim: (Ar.) pişman olan

nedāmet: (Ar.) pişmanlık

nedem: (Ar.) pişman olma

ökünç: pişmanlık, nedāmet

peşīmānlık: (Far.+Tü.) pişmanlık

2.7.1.7.18. Acıma, Merhamet, Şefkat

dirṡ: (Far.) esirgeme; yazık

ḡaddār: (Ar.) gaddar, acımasız

inşāf: (Ar.) merhamete gelme, acıma

merḥamet: (Ar.) acıma, şefkat gösterme

mihr-bān: (Far.) merhametli şefkatli

mihrlḡ: (Far.+Tü.) şefkatli, merhametli

raḥm: (Ar.) acıma, merhamet gösterme

raḥmet: (Ar.) acıma, koruma, esirgeme

raḥmsız: (Ar.+Tü.) merhametsiz, acımasız

şefkat: (Ar.) merhamet; sevecenlik

2.7.1.7.19. Öc, İntikam

intikām: (Ar.) öc alma

öç: öc, intikam

öçlüg: öclü

2.7.1.7.20. Anma, Hatırlama

melhūz: (Ar.) mülâhaza edilen, hatıra gelen, düşünülebilen

virū: (Far.) hatırlama, yeniden zihne getirme

yād: (Far.) hatırlama, anma

yād-engīz: (Far.) hatırlatıcı, akla getirici

yād-gārī: (Far.) bir hâtıra, anı

zīkr: (Ar.) zikir, anma, akla getirme; belirtme, bildirme; Kur'an okuma; Allah'ın adını anma

2.7.1.7.21. Yiğitlik, Mertlik

bernālīg: (Far.) gençlik, yiğitlik

merdlīk: (Far.Tü.) mertlik; insanlık

mürüvvet: (Ar.) insaniyet; mertlik; iyilik; cömertlik

2.7.1.7.22. Ant, Yemin

ibrār: (Ar.) yeminin doğruluğunu tasdik etme

yemīn: (Ar.) yemin, ant

2.7.1.7.23. Azgınlık, Sapkınlık

bağī: (Ar.) azgın, azılı

ḡalālet: (Ar.) doğru yoldan sapma

münḡarīf: (Ar.) doğru yoldan gitmeyen, sapan, sapkın

2.7.1.7.24. Minnet, Sitem

miḡnet-yār: (Ar.+Far.) mihnet çeken, mihnetli

minnet: (Ar.) minnet

minnetsiz: (Ar.+Tü.) minnetsiz

ser-zenīṣ: (Far.) sitem; başa kakma

sitem: (Far.) çıkışma; eziyet, cefa

2.7.1.7.25. Nasip

behre: (Far.) pay, nasip

behre-mend: (Far.) pay sahibi, nasipli

behresiz: (Far.+Tü.) pay sahibi olmayan, nasipsiz

behre-ver: (Far.) pay sahibi, nasibini almış

kısmet: (Ar.) talih, nasip, pay

naşiblıg: (Ar.+Tü.) nasipli

ülüg: pay, nasip

2.7.1.7.26. Cimri, Cömert

aḥılıḳ: (< ETü. *aḳılıḳ*) cömertlik

baḥıl: (Ar.) pinti, hasis, cimri

baḥıllıḳ: (Ar.+Tü.) cimrilik, eli sıkılık

buhl: (Ar.) cimrilik, eli sıkılık

cūd: (Ar.) cömertlik

cüvān-merd: (Far.) eli bol, cömert

cüvān-merdlik: (Far.) cömertlik

eṭ-ṭabi': (Ar.) cimri, hasis

fütüvvet: (Ar.) el açıklığı, cömertlik

ḥasīs: (Ar.) cimri, pinti; alçak, şerefsiz

kerem: (Ar.) cömertlik; asillik

kerīm: (Ar.) cömert, eli açık; şerefli

mümsik: (Ar.) eli sıkı, cimri

nā-kes: (Far.) cimri, pinti; alçak

saḥā: (Ar.) cömert; eli açıklık

saḥāvet: (Ar.) cömertlik, el açıklığı

saḥī: (Ar.) cömert, eli açık

semāḥat: (Ar.) iyilik severlik; cömert olma

tüvān-ger-himmet: (Far.+Ar.) cömertlikte gayret eden kişi

2.7.1.7.27. Kısmet, Şans

baht: (Far.) şans, talih, kısmet

bahtsız: (Far.+Tü.) bahtsız, şanssız

bed-baht: (Far.) şanssız, talihsiz

bî-rûz: (Far.) kısmetsiz, şanssız

devletlîğ: (Ar.+Tü.) devletli, şanslı, talihli

devletlûk: (Ar.+Tü.) şanslılık, talihli olma

fîrûz-baht: (Far.) şanslı açık olan

hursend: (Far.) kısmetine razı olan

hümâyûn: (Far.) şanslı, talihli; kutlu

ihzâz: (Ar.) talihli olma, şanslılık

nîk-baht: (Far.) iyi talihli, şanslı açık

şekâ: (Ar.) şanssızlık; rezillik

ṭali‘: (Ar.) talih, şans, baht; doğan, ortaya çıkan

2.7.1.7.28. Huzur, Rahat

‘âfiyet: (Ar.) rahatlık, âfiyet

āsāyîş: (Far.) rahat, huzur; emniyet

fâriğ: (Ar.) rahat, boş

ferāğat: (Ar.) rahat, huzur; vazgeçme

ferah: (Ar.) gönül açıklığı, rahatlık

hâzret: (Ar.) huzur, ön; saygı değer kişilik

inbisâtsız: (Ar.) ferahlamasız, rahatlamasız

mażîm: (Ar.) eziyeti, sıkıntısı çekilmiş

meñisiz: huzursuz; zevksiz, tatsız

muñluğ: bunlu, sıkıntılı, rahatsız

müferrih: (Ar.) gönlü rahatlatan, ferahlık veren

tapuğ: hizmet; huzur, kat; ön

2.7.1.7.29. Hoşnut, Kabul, Ret

icābet: (Ar.) kabul etme, razı olma

ikrār: (Ar.) kabul etme; söyleme

īsān: (Ar.) kabullenerek kalma

maḳbūl: (Ar.) kabul edilmiş, beğenilen

müsellem: (Ar.) doğruluğu herkes için aynı olan

müstecāb: (Ar.) kabul edilmiş

müsteṭāb: (Ar.) hoş, latif bulunan

nā-ḥoş: (Far.) hoş olmayan

nā-ḥoşluk: (Far.+Tür.) hoş olmama durumu

nefy: (Ar.) inkâr etme, kabul etmeme

rāzî: (Ar.) rıza gösteren, kabul eden

redd: (Ar.) geri çevirme, kabul etmeme

sebūk-rūḥ: (Far.+Ar.) hoşsohbet, şen

telakḳî: (Ar.) kabul etme

2.7.1.7.30. Hürmet, Saygı

‘azîz: (Ar.) muhterem, saygın

ḥürmet: (Ar.) saygı

ikram: (Ar.) ikram, saygı, hürmet

i‘tibār: (Ar.) saygı gösterme; ehemmiyet verme

mucill: (Ar.) saygı gösteren, ikram eden

ri‘āyet: (Ar.) kaideye göre davranma; ihtiram gösterme, saygı duyma

2.7.1.7.31. Onur, Şeref

bî-ḥamiyyet: (Far.+Ar.) hamiyetsiz, onursuz

cenāb: (Ar.) şeref, onur; büyüklük; ön, karşı

fāḥir: (Ar.) onurlu, şerefli

ḡurr: (Ar.) onur

‘ırz: (Ar.) onur, şeref

müşerref: (Ar.) şereflendirilmiş

teşrif: (Ar.) şereflendirme, onur verme

2.7.1.7.32. Endişe

endişesiz: (Far.+Tü.) endişesiz

2.7.1.7.33. Önemli

mühimm: (Ar.) ehemniyeti olan, önemli

mühimmī: (Ar.+Far.) ehemniyet gerektiren bir mevzu, husus

2.7.2. İnsana Özgü Davranışlar

dürüştlük: (Far.+Tü.) kabalık, sertlik

huşūnet: (Ar.) sertlik, kaba davranma

ifrāt: (Ar.) aşırı ve gereksizce davranma

kıbāl: (Ar.) hareket; davranış

kılanç: tavır, davranış

mu‘āmele: (Ar.) davranış, tavır

mu‘āmelet: (Ar.) davranış, tavır

ṭama‘: (Ar.) açgözlülük, doymazlık

ta‘rif: (Ar.) etraflica anlatma, açıklama

2.7.2.1. Bakma

körüş: görüş, bakış, nazar

manzūr: (Ar.) bakılmış; bakılan, görülen

naẓar: (Ar.) bakış, göz atma

temāṣā: (Far.) bakmak, izlemek

2.7.2.2. Bağış, Yardım

‘avān: (Ar.) zor durumdayken yardıma koşan

bağış: bağış

bī-‘avn: (Far.+Ar.) yardımcısız, koruyucusu olmayan

isti‘ānet: (Ar.) yardım isteme

istizhār: (Ar.) yardım isteği, güvenme

ma‘ūnet: (Ar.) yardım

meded: (Ar.) yardım

muvasā: (Ar.) yardım; iyilik

mütezahhir: (Ar.) desteklenmiş, korunmuş, himaye altına alınmış

nuşret: (Ar.) yardım

yārī: (Far.) yardım

2.7.2.2.1. İhtiyaç, Muhtaç

bī-nevālīk: (Far.) muhtaçlık, zavallılık

hācet: (Ar.) ihtiyaç, muhtaçlık

ihtiyāc: (Ar.) ihtiyaç

muhtāc: (Ar.) ihtiyaç duyan, muhtaç

muhtāçlık: (Ar.+Tü.) muhtaçlık, ihtiyaç sahibi olma

zarūretsiz: (Ar.+Tü.) ihtiyacı olmayan, zorunlu olmayan

2.7.2.3. Dönme, Geri Dönüş

gerdiş: (Far.) dönüş, devr etme, dolaşma

mürāca‘at: (Ar.) başvurma; geri dönme

2.7.2.4. Bekleme, Durma

direng: (Far.) bekleme

muntazır: (Ar.) intizar eden, bekleyen

mütevakkı‘: (Ar.) bekleyen, uman

tevaqquf: (Ar.) durma, bekleme

vaqfe: (Ar.) durma, duraklama

2.7.2.5. Alma, Satma

alğuçı: alıcı

harīdār: (Far.) müşteri, satın alıcı

2.7.2.6. Cazibe, Cilve, Naz

ān: (Far.) cazibe, alım

nāz: (Far.) naz

şūḥ: (Far.) küstah; aşırı cilveli

2.7.2.7. Adım

ḳadem: (Ar.) adım

ḳademī: (Ar.+Far.) bir adım

2.7.2.8. İki Yüzlü

cāblūsluḳ: (Far.) yaltaklık

münāfıḳ: (Ar.) iki yüzlü, nifak sokucu

riyācı: (Ar.) ikiyüzlü, özüyle sözü çelişen kişi

zerḳ: (Ar.) iki yüzlülük, riyakârlık

2.7.2.9. Ara Bozucu

bozḡuḳı: bozucu

feṣād: (Far.) fesat, bozukluk

feṣād-āver: (Far.) fesat çıkaran, ara bozucu

fitne: (Ar.) fesat, ara bozuculuk

fitneliḡ: (Ar.+Tü.) fitneli, ara bozucu

ḡammāz: (Ar.) ispiyoncu; iftiracı, fitneci

nemmām: (Ar.) arabozuculuk, fitnecilik

nifāḳ: (Ar.) ara bozuculukü

ṭā'in: (Ar.) iftiracı

2.7.2.10. Gülümseme

ḡande: (Far.) gülüş, gülme

tebessüm: (Ar.) gülümseme

2.7.2.11. Uyku

bīdār: (Far.) uykusuz, uyumayan

ḡufte: (Far.) yatıp uyumuş

münevvim: (Ar.) uyku veren, uyutucu

nevm: (Ar.) uyku

uyağ: uyanık

uygak: uyanık, uyumamış

uyıguç: (krş. bkz. *uğı-,uzı-*) uyuyucu, uyuyan

uyku: uyku

2.7.2.12. Samimi, Vefa

bī-vefā: (Far.+Ar.) vefasız

bī-vefālīk: vefasızlık

vefa: (Ar.) sözünü yerine getirme; arkadaşlığı devam ettirme; yetişme, yeterli gelme

vefasız: (Ar.+Tü.) vefasız; sözünde durmayan

vefāsızlīg: (Ar.+Tü.) vefasızlık

2.7.2.13. Ayıp, Azarlama

‘ayb: (Ar.) ayıp, kusur

āzār: (Far.) incitme, kırma, kırılma

āzārsız: (Far.+Tü.) azarsız; incinmesiz; sıkıntısız

‘itāb: (Ar.) azarlama, kızma

kuşūr: (Ar.) eksiklik; ayıp, kabahat

ma‘āyib: (Ar.) kusurlar, ayıplar

melamet: (Ar.) ayıplama, azarlama

mu‘āheze: (Ar.) azarlama, çıkışma

noqşānlīg: (Ar.+Tü.) eksiği olan, kusurlu

noqşānsız: (Ar.+Tü.) eksiği olmayan, kusursuz

‘özr: (Ar.) suçun bağışlanması; kusur, kabahat

2.7.2.14. Arz etme, Sunma

‘arz: (Ar.) sunma, gösterme

‘arza: (Far. < Ar. ‘arz) sunma, arz etme

taqdīm: (Ar.) sunma, arz etme; öne geçme

tehdīyet: (Ar.) gösterme, arz etme, sunma, takdim etme

2.7.2.15. Anlama

aḥlaḡuḡı: anlayan, tanıyan, bilici

feh̄m: (Ar.) anlama, idrāk

ferāset: (Ar.) çabuk anlama

idrāk: (Ar.) anlayış, algılama

‘irfān: (Ar.) bilme, anlama; birikim

mefhum: (Ar.) anlaşılmış, kavranmış

ṣarrāf: (Ar.) anlayan, bilen

2.7.2.16. Bağırma

efḡān: (Far.) acı ile bağırma

feryād: (Far.) acı ile bağırma, feryat

fiḡān: (Far.) acı ile bağırma

ṣıḥrāk: (~ṣaḥrāk) bağirtı, ciyaklama; gıcirtı; havalı olma (!)

2.7.2.17. Çalışma

cehd: (Ar.) çalışma, çabalama

ih̄timām: (Ar.) özenle ve gayretle çalışma

ik̄dām: (Ar.) gayret ve sabırla çalışma; ilerleme

kūṣiṣ: (Far.) çalışma, çabalama

sa‘y: (Ar.) çalışma, çabalama

2.7.2.18. Ortaya Çıkarma

ḥādīṣ: (Ar.) yeni çıkan, sonradan oluşan

ḥāṣıl: (Ar.) ortaya çıkan, türeyen

ḥuṣūl: (Ar.) ortaya çıkma, üreme

izhār: (Ar.) ortaya çıkma, görünme

muḥaṣṣıl: (Ar.) ortaya çıkaran, meydana getiren

şādır: (Ar.) ortaya çıkan, oluşan

taḥkīk: (Ar.) ortaya çıkarma, doğrusunu bulma

2.7.2.19. Konuşma

faṣīḥ: (Ar.) güzel ve akıcı konuşan

feyyih: (Ar.) güzel konuşan; konuşkan; doymak bilmez

ḥatīb: (Ar.) düzgün ve güzel konuşan kimse; hutbe okuyan kişi

herze-gūy: (Far.) saçma sapan konuşan

kelīm: (Ar.) konuşan

2.7.2.20. Azim, Çaba

‘azm: (Ar.) azim. çaba

‘azmī: (Ar.) azme bağlı olarak, azimle

‘azmsiz: (Ar.+Tü.) azimsiz, kararsız

himmet: (Ar.) gayret, çaba

2.7.2.21. Cesaret

cür’et: (Ar.) cesaret, öne çıkış

2.7.2.22. Öngörü

beşāret: (Ar.) göz açıklığı; öngörü

2.7.2.23. Emin, Güven

eymen: (Ar., ayr. bkz. *īmīn*) emin, güvenli

īmīn: (~*īmīn* Far. < Ar. *eymen*) emin; kaygısız

i’timād: (Ar.) güven

mu’temed: (Ar.) güvenilen, emin olunan

mu’temedün ‘aleyhi: (Ar.) kendisine güvenilen

mu’terif: (Ar.) itiraf eden

müstenid: (Ar.) dayanan; güvenen

2.7.2.24. Talan, Yağma

ġāret: (Ar.) yağma, akın, talan

2.7.2.25. Kayıp

ġayb: (Ar.) kayıp

ġuyūb: (Ar.) kayıplar

yitūk: yitik, yitirilmiş

żāyi': (Ar.) yitirilen, kaybedilen

2.7.2.26. Görüşme

ziyāret: (Ar.) görüşmeye gitme

2.7.2.27. Dinleme

müstemi': (Ar.) dinleyen, dinleyici

sāmi': (Ar.) dinleyici, dinleyen

sāmi'a: (Ar.) işitme gücü, duyusu; kulak

semā'at: (Ar.) dinleyici/ler

2.7.2.28. Ayrılık, Kavuşma

firāk: (Ar.) ayrılık, ayrılma

hicr: (Ar.) ayrılık

mülākī: (Ar.) kavuşan, buluşan, görüşen

vaşl: (Ar.) ulaşma, kavuşma

vişāl: (Ar.) kavuşma, ulaşma

2.7.2.29. Diğer Davranışlar

āġāz: (Far.) başlama

bahş: (Ar.) bahis, söz etme

becel: (Ar.) iftira, suç atma

belv: (Ar.) imtihan etme, deneme

beyān: (Ar.) açıklama, bildirme

cūş: (Far.) coşma, heyecana gelme

cüst: (Far.) arama, araştırma

def': (Ar.) def, kovma, savma

derç: (Ar.) toplama, bir arada tutma

devr: (Ar.) aktarım, nakletme

düşnām: (Far.) küfretme, sövme

fāş: (Far.) meydana çıkarma

firār: (Ar.) gizlice kaçma

ġamz: (Ar.) aleyhte bulunma

ġark: (Ar.) batma, boğulma

ġulū: (< Ar. *ġulüvv*) haddi aşma, aşkınlık

ġüşād: (Far.) açılma; gönül açıklığı

ġüşāyîş: (Far.) açılma; gönül açıklığı

ġüzer: (Far.) geçme, geçiş

hakâret: (Ar.) hakâret, küçük görme

hakk: (Ar.) cızırdama; tırmalama

halāş: (Ar.) kurtulma

harc: (Ar.) sarf, harcama

hazer: (Ar.) sakınma, kaçınma

hiyānet: (Ar.) güveni kötüye kullanma

hidayet: (Ar.) doğru yola girme

hilāfet: (Ar.) tahta oturma, bir taht sahibinin yerine geçme

himāyet: (Ar.) koruma, kollama

humār: (Ar.) akşam içki içtikten sonra sabah oluşan halsizlik, baş ağrısı; mahmur olma

ışlāh: (Ar.) düzeltme, yola getirme

iflās: (Ar.) tükenme, bitme

iḥyā: (Ar.) canlandırma, kuvvetlendirme

iktisāb: (Ar.) kazanma, elde etme

i'lām: (Ar.) bildirme, anlatma

imtişāl: (Ar.) gerekeni yapma, emre boyun eğme
in‘ām: (Ar.) nimet verme, iyilik yapma
inķiyād: (Ar.) emre uyma, boyun eğme
inzār: (Ar.) gecikme; tehir etme
isrāf: (Ar.) gereksiz harcama
istib‘ād: (Ar.) uzak görme, ihtimal tanımama
istifā: (Ar.) tamamen alma; ödetilme
işvā: (Ar.) vakit kaybına sebep olma
ķahr: (Ar.) kahır; zorlama; mahvetme, ezip geçme
ķanā‘at: (Ar.) kısmete razı olma, aza katlanma
ķaṭ‘: (Ar.) kesme; tamamlama, bitirme
ķaṭ‘iyyet: (Ar.) kesme, bağlantıyı koparma; kesinlik
kehlhķ: (Ar.+Tü.) çekilme, bırakma
kesb: (Ar.) çalışıp kazanma, elde etme
kēṇeṣ: müzâkere, istişâre
ķiṣās: (Ar.) misilleme
ķifāyet: (Ar.) yeterli olma, kâfi gelme
ķusīl: (Ar.) uzaklaşma, ayrılma
maḥv: (Ar.) ortadan kaldırma, yok
maķdem: (Ar.) gelme, geliş
ma‘ṣūķluk: (Ar.+Tü.) sevilen olma, aşık olunma
men‘: (Ar.) yasak etme, engelleme
meṣķūlluk: (Ar.+Tü.) meṣgul olma, uğraş sahibi olma
mu‘āyene: (Ar.) gözden geçirme, kontrol etme
muḡnīlīḡ: (Ar.+Tü.) gönlü zenginleştirme
muḡābā: (Ar.) korkma, ürkme; çekinme

muḥāfazet: (Ar.) koruma, hıfz etme
muḥālaḫa: (Ar.) karışma; uyuşma, geçinme
muḫāvemet: (Ar.) dayanma, direnç gösterme
muşāḫa: (Ar.) saç taramalar
muṭāva‘at: (Ar.) itaat etme, emre uyma
muvāfaḫat: (Ar.) razı olma; uygun bulma
mübāhāt: (Ar.) övünme
mübālaḫa: (Ar.) abartma
mübālaḫat: (Ar.) abartma; belâgatlı söyleme; gayret etme, çalışma
mücālese: (Ar.) beraber, birlikte oturma
mücāleset: (Ar.) beraber, birlikte oturma
müdāmeset: (Ar.) örtme; gizleme; yalancılık
mü‘eddet: (Ar.) eda etme; tarz, üslûp; tavır; yöntem
müfāreḫat: (Ar.) ayrılma; uzaklaşma
mükāfāt: (Ar.) karşılık verme
mülā‘abet: (Ar.) oynaşma, beraber eğlenme
mülāzemet: (Ar.) bir yere sürekli gidip gelme; bir yere bağlanma
müşāveret: (Ar.) bir konu hakkında görüş teâtisinde bulunma
mütāba‘at: (Ar.) birisine tâbî olma, uyma
naşb: (Ar.) tayin edilme; memur edilme; dikme, saplama
necāt: (Ar.) kurtulma, kurtuluş
nehy: (Ar.) yasaklama
neẓr: (Ar.) adak adama
nişār: (Ar.) saçma, dağıtma, serpmeye
nüzûl: (Ar.) aşağı inme; konaklama
peydā: (Far.) hazır ve mevcut bulunma; ortaya çıkma

raġm: (Ar.) inadına tersini yapma
revāk: (Ar.) sundurma, saçak, çardak
revan (3): (Far.) yürüyen, giden, akan
şalāh: (Ar.) düzelme, iyi hâle gelme
selāmet: iyi bir sonuca ulaşma; kurtulma; korku ve gamdan uzaklaşma
sirāyet: (Ar.) geçme, bulaşma
şürū‘: (Ar.) başlama
ta‘bīr: (Ar.) ifade etme, açıklama
ta‘biye: (Ar.) takılma, katılma
taġayyūr: (Ar.) değişme, başkalaşma, ayrı olma
taḥassūr: (Ar.) üzülmeye
taḥlīs: (Ar.) kurtarma
taḥrīs: (Ar.) hırslandırma; cesaret
taḫarrüb: (Ar.) yaklaşma, yakınlaşma
taḫāzā: (Ar.) sıkıştırma, zorlama, sık boğaz etme
taḫviyet: (Ar.) kuvvetlendirme, dayanak olma, destek verme
ṭaleb: (Ar.) isteme, dileme
taṣrīḥ: (Ar.) açıkça belirtme, izah etme
tavassuṭ: (Ar.) araya girme, aracılık etme
ta‘yīn: (Ar.) tayin; atama, memuriyete koyma
taẓarru‘: (Ar.) yalvar yakar olma
taẓ‘īf: (Ar.) iki kat etme, artırma
tedārūk: (Ar.) sağlama, temin etme
tefahḥuṣ: (Ar.) iyice araştırma, inceleme
teferrūç: (Ar.) açılma; ferahlama; gezintiye çıkma
te’ḥīr: (Ar.) geriye bırakma, geciktirme

temalluḫ: (Ar.) müdâhane etme, koltuklama
temâss: (Ar.) münasebette bulunma
tenzîr: (Ar.) önemsiz görme; har vurup harman savurma
terceme: (Ar.) tercüme, çeviri, aktarma
terk: (Ar.) bırakma
teşvîş: (Ar.) karıştırma, dağıtma
tevessül: (Ar.) başvurma; tutma; girişme
tevfîḫ: (Ar.) Allah'ın inayetine mahzar olma
tevḥîd: (Ar.) birleme; tek ve eşsiz görme
va'dî: (Ar.+Far.) bir söz verme, yapılacağını söyleme
vaḳâr: (Ar.) temkinli, ağırbaşlı olma
vâḳıf: (Ar.) elde eden; bilen; vakfeden

2.7.3. Akrabalık

aḳribâ: (Ar.) akraba, yakın olanlar
ḳadaş: hısım akraba

2.7.3.1. Esas, Temel

bünyâd: (Far.) temel, esas
ul: temel, esas

2.7.3.2. Çocuk

pârsâ-zâde: (Far.) aşırı dindar kişinin çocuğu

2.7.3.3. Dadı

dāye: (Far.) süt nine; dadı, taya

6.7.4. Karakterine Göre İnsanlar

'âşî: (Ar.) âsi, isyankâr
bed-gevher: (Far.) mayası, cevheri bozuk
bed-gūy: (Far., krş. *bed-gū*) dedikoducu; kötü söyleyen
bed-rūzgār: (Far.) zavallı; ahlaksız, kötü

bed-sirišt: (Far.) mizacı kötü olan

bī-edeb: (Far.+Ar.) edepsiz, ahlaksız

ġaflet: (Ar.) aymazlık

ḥarīṣ: (Ar.) hırslı, düşkün

her-cāyī: (Far.) kararsız, yanar döner

ḥilmsiz: (Ar.+Tü.) yumuşak huyu olmayan

kāfir-i ni‘met: (Ar.) nankör

kāhil: (Ar.) tembel, uyuşuk

kefūr: (Ar.) elde ettiği nimeti inkâr eden

kemīne: (Far.) aciz, zavallı

küçküklüg: zorbalık, zalimlik

küstāḥ-vār: (~*güstāḥ-vār*, Far.) küstahlık eden, edepsiz

maġylġ: (Ar.+Tü.) şirin ve yumuşak sözlü

mikṣār: (Ar.) sözü uzatan, geveze

munşif: (Ar.) insaflı, insaf eden

müşfik: (Ar.) sevecen, şefkâtlı

müte‘ayyid: (Ar.) disiplinli, kuralcı; baskın

nā-merd: (Far.) mert olmayan

pārsā: (Far.) aşırı dindar, sofu

rind: (Far.) dünya işlerini hoş gören kimse; zahidlerin hoşlanmadığı insan tipi; şair tabiatlı

süst: (Far.) gevşek; bitkin

süstlük: (Far.+Tü.) gevşeklik, savsaklık, uyuşma

ṭama‘sız: (Ar.+Tü.) doymak bilen, açgözlü olmayan

tevsen: (Far.) dik, sert başlı

ẓālim: (Ar.) haksızlık yapan, zulm eden

ẓālimī: (Ar.+Far.) zâlimlerden olan, bir zâlim

zalūm: (Ar.) çok zâlim olan

2.7.5. Durumuna Göre İnsanlar

āvāre: (Far.) serseri, berduş, aylak

bahādur: (~*bahādır*, Far. < Moğ. *bağatur*) bahadır, kahraman

bālīg: (Ar.) ergen, bülûğa ermiş olan

ber-ķarār: (Far.+Ar.) kararlı, daimî

cihān-dīde: (Far.) görmüş geçirmiş, tecrübeli; dünyayı gezip görmüş

ġāfil: (Ar.) ihmâl eden, gaflette olan

ġarīķ: (Ar.) gark olmuş, batmış olan

ġiriftār: (Far.) düşkün, tutkun; tutulmuş

hāk-sārılık: (Far.+Tü.) hâli perişan olma

hāmūş: (Far.) susmuş olan

harīb: (Ar.) yıkan, harap eden

hātır-cem‘: (Ar.+Far.) zihni ve haleti dağınık olmayan

heves-bāz: (Far.) hevesli, isteğini hemen yerine getirmek isteyen

ķarīb: (Ar.) yakın olan; Allah’ın hizmetinde olan

kefīl: (Ar.) kefâlet eden kişi

ķılġuķı: yapıcı, yapan

lā-ya‘lem: (Ar.) hiçbir şey bilmeyen

maġrur: (Ar.) gururlu, güvençli

maħmūr: (Ar.) baygın baygın bakan

maħrūr: (Ar.) dileğine kavuşamamış olan; kısıtlanmış

ma‘şūm: (Ar.) suçsuz, günahsız

meftun: (Ar.) vurgun yiyen, tutkun

melül: (Ar.) bıkmış, usanmış, bezgin

meslūb: (Ar.) yoksun kalmış; alınmış; giderilmiş; soyulmuş

muḥakkık: (Ar.) gerçeği arayıp bulan
muḥill: (Ar.) kesen; araya giren; bozan
mūcib: (Ar.) icâp eden, lâzım olan; sebep, vesile
murtâz: (Ar.) ehli olan; (açlığa) alışkın
muşlih: (Ar.) ıslah eden, iyileştiren
mübtelâ: (Ar.) tutkun, düşkün
mücâlis: (Ar.) beraber, birlikte oturan
mü'eyyid: (Ar.) doğruluğu onaylayan
müflis: (Ar.) iflâs eden
mühezzeb: (Ar.) terbiye edilmiş; doğru yola girmiş, iyi yolda olan
mümteni': (Ar.) imtina eden, çekinen
müstağrağ: (Ar.) dalgın; cezbe hâline giren
mütena'im: (Ar.) yokluk görmeden varlık içinde şımarık büyüyen
müttehim: (Ar.) suçlu, kabahatli
nâsih: (Ar.) lağveden, iptal eden
öçür: tahrik eden, kıskırtıcı
perverde: (Far.) yetiştirilmiş, terbiye edilmiş
şâhib-naẓar: (Ar.) tecrübeli, gün görmüş
vâsıl: (Ar.) erişen, ulaşan
yokuşsuz: zorluk çıkarmayan, ters düşmeyen
6.7.5.1. Hareket Durumuna Göre İnsanlar
'âmil: (Ar.) sevk ve tayin eden
ber-pay: (Far., krş. *ber-pā*) ayakta, ayakları üstünde
fi'l: (Ar.) fiil, eylem
fi'li: harekete bağlı olan, bir fiil
hareket: (Ar.) hareket, kımıldama

hırāmān: (Far.) salınarak yürüyen

kām-rān: (Far.) kām süren

ķavvāl: (Ar.) çok konuşan, çenesi düşük

ķavġunçı: takipçi, iz süren

ķılıķ: seciye, hareket tarzı

ķurb: (Ar.) yakınlık; ulu Allah'ın buyurduğunu yapmak suretiyle O'na yaklaşma

ķurbet: (Ar.) yakınlık; ulu Allah'ın buyurduğunu yapmak suretiyle O'na yaklaşma

ma‘ş: (Ar.) eli ya da ayağı incinen (yan anlam olarak, hareket edemeyen); sıkışmış, kısıtlanmış; isteğine erememiş olan

mültefit: (Ar.) iltifat eden, yüzünü çevirip bakan

mültehif: (Ar.) sarılan, saran

müteħarrik: (Ar.) hareket eden

nāzil: (Ar.) aşağı inen; bir yere konan

niyāz-mend: (Far.) yalvaran, yakaran

piyāde: (Far.) yaya, yürüyen

şābit: (Ar.) hareketsiz; kımıldamadan yerinde duran

sākin: (Ar.) hareketsiz, sükût hâlinde olan

sükün: (Ar.) hareketsiz olma, durma

sükūnet: (Ar.) hareketsizlik, durgunluk

şük: (< Soğ. şwk) sakin, hareketsiz

yayaķ: (<yadāk) yaya, piyade

yürüş: yürüyüş

2.7.6. Dış Görünüşüne Göre İnsanlar

‘abūs: (Ar.) somurtan, yüz ekşiten

ayaksız: ayaksız

bedi‘ü’l-cemāl: (Ar.) güzel yüzlü

beşere: (Ar.) insan vücudunun dış yüzü
dil-ārām: (Far.) gönül çelen, âşık edici
dil-ber: (Far.) âşık eden güzel, sevgili
dil-berī: (Far.) âşık edicilerden, bir güzel
dil-dār: (Far.) âşık eden güzel, gönül kapan
emred: (Ar.) tüysüz delikanlı, oğlan
gīz: (Far.) erkek güzeli
göl-endām: (Far.) gül gibi güzel endamlı
ḥāmīle: (Ar.) gebe
ḥandān: (Far.) gülen, gülücü
ḥaşıyy: (Ar.) hadım edilmiş
ḥazīn: (Ar.) hüznü
heybethīg: (Ar.+Tü.) heybetli
mühīb: (Ar.) heybetiyle korku salan, ürküntü veren; tehlikeli
pehlevān: (Far.) pehlivan, kuvvetli yiğit
sāmet: (Ar.) canı sıkkın, üzgün; iğrenmiş
turş-rūy: (Far.) ekşi yüzlü, asık suratlı
turuşluḡ: (Far.+Tü.) yüz ekşitme, surat asma

2.7.7. Sahiplik Bildiren İfadeler

‘āyid: (< Ar.) ait, ilgili
baḡlīg: baḡlı
behīme-şifat: (Ar.) hayvan sıfatlı, kaba
ērinlig: (krş. bkz. *erin*) dudaklı
ḥuşūmethīg: (Ar.+Tü.) husumetli
ḥūr: (Ar.) ahu gözlüler; güzel kızlar
örklūg: baḡlı

selāmetlġ: selāmetli

ser-bāz: (Far.) cesur, yürekli

şıfatlġ: (Ar.+Tü.) sıfatlı

şır-merd: (Far.) yiğit, yürekli adam

yüklġ: yüklü

yüreklig: yürekli, cesur

yürüşlġ: yürüyüşlü

2.7.7.1. Sahip Olma Durumu

şāhib-cemāl: (Ar.) güzel yüzlü; yakışıklı, güzel

şāhib-dil: (Ar.+Far.) gönül sahibi; dindar; cesur

şāhib-i vaqtı: bir cesur; vakit sahibi, kudretli

şecā‘at: (Ar.) cesaret, yürekli olma

2.8. AŞ, YEMEK TERİMLERİ VE YEMEKLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.8.1. Yiyecek, Yemek

aş: aş, yemek

azuķ (1): azık

azuķsız: (krş. bkz. *azıķsız*) azıksız

azuķsuz: (krş. bkz. *azıķsız*) azıksız

bezm: (Ar.) meclis; içkili eğlence sofrası

etmek: (krş. bkz. *etmek*) ekmek, yiyecek

etmek: (krş. bkz. *etmek*) ekmek; yiyecek

ġıdā: (Ar.) yiyecek, besin

hˆān: (Far.) yemek sofrası, sini; yemek

hazır: (Ar.) hazır olan (yiyecek, içecek vs.)

ķūt: (Ar.) gıda; beslenme kaynağı

küdgülük: hemen tüketilmeyen, stok edilerek saklanan (yiyecek)

luḡme: (Ar.) lokma

me'ūnet: (Ar.) geçim için gerekli olan şey; geçim sıkıntısı (aile için); yaşamak için yetecek kadar yiyecek, içecek

nān: (Far.) ekmek, yiyecek, aş

rızḳ: (Ar.) Allah'ın kuluna verdiği nimet; yiyecek, aş

rūzī: (Far.) rızık, nasip; yiyecek, aş

sufra: (Ar.) sofrası; yiyecek; ziyafet

ṭa'ām: (Ar.) yemek, aş

ṭu'me: (Ar.) yiyecek; kırıntı, parça

tūṣe: (Far.) yiyecek, azık

tūṣesiz: (Far.+Tü.) yiyeksiz, azıksız

'ulūfesiz: (Ar.+Tü.) yemsiz, yiyeksiz

yēg (2): yiyecek, lokma; ısırlan şey

yēgūlūk: yiyecek

yēm: yem, yiyecek

2.8.1.1. İçme, Pişirme, Yeme, Yiyen

2.8.1.1.1. Ateş, Ocak, Odun

āzer: (Far.) ateş

berḳ: (Ar.) kıvılcım, parıltı; şimşek

hizvem: (Far.) yakacak, odun

ot (1): ateş, od

otun: odun

šem': (Ar.) ateş; mum; kandil

šem'ī: (Ar.+Far.) bir ateş, mum, kandil

'ūd (1): (Ar.) ağaç, yakacak, odun; öd

yāḡuḡı: yakıcı, ateş çıkarıcı

yaş (4): kıvılcım, ateş parçası

2.8.1.1.1.2. Pişme

bışığ: pişmiş, pişkin

2.8.1.2. Yiyecek Tatları ve Özellikleri

turş: (Far., krş. bkz. *turuş*) ekşi

turuş: (< Far.) ekşi

tuz: tuz

2.8.2. Yiyecek ve Yemek Türleri

2.8.2.1. Sebzeler

ḥuẓretī: (Ar.) yeşillik, yeşil alan

sebze: (Far.) yeşillik, çimenlik

soğan: soğan

2.8.2.2. Meyveler

alma: elma

bādām: (Far.) badem, payam

ber: (Far.) meyva

ceviz: (Ar.) ceviz

ḥanẓal: (Far.) tadı acı olan, ebücehil karpuzu adıyla bilinen bir tür meyva

mīve: (Far.) meyve

semār: (Ar.) meyve, yemiş

semer: (Ar.) meyve, yemiş

semere: (Ar.) meyve, yemiş

turunç: turunç

tūc: (Far.) ayva

üzüm: üzüm

zabr: (Ar.) yaban narı

2.8.2.3. Proteinler

et: (krş. bkz. *ét*) et

èt: (krş. bkz. *et*) et

2.8.2.4. Tahıllar ve Tahıllarla Yapılan Yemekler

arpa: arpa

başak: başak

buğday: buğday

cev: (Far.) arpa

direv: (Far.) ekin, hasat

kavurmaç: kavurma (bir tür yemek)

talқан: kavrulmuş arpa

tarıǵ: ekin; darı; yem

tarıq: ekin; darı; yem

türme: dürme, dürüm; saçta pişen ekmek, yufka, pide

uruǵ: tohum

yaǵ: yağ

2.8.2.5. Tathıllar

‘asel: (Ar.) bal

helvā: (Ar.) helva, bir çeşit tatlı

menn: (Ar.) Yahudilerin kudret helvası

nebat: (Far.) nöbet şekeri

şehd: (Ar.) bal

şeker: (Far.) şeker; tatlı; hoş, güzel

şekerlig: (Far.+Tü.) şekerli, tatlı

2.8.3. İçecekler

āb: (Far.) su

āb-ı hayāt: (Far.+Ar.) hayat bahşeden su

çağır: çakır, şarap

hamr: (Ar.) şarap

‘işret: (Ar.) içki içme, içki meclisinde eğlenme

rāḥ: (Far.) şarap; bir şeyin yanında bulunmak suretiyle onun tadını çıkarma ve tatmin olma

şabūḥ: (Ar.) mahmurluğu yenmek için içilen sabah içkisi

su: (krş. bkz. *suf*, *suw*) su

suf: (krş. bkz. *su*, *suw*) su

suw: (krş. bkz. *su*, *suf*) su

süt: süt

şerab: (< Ar. *şerr+āb*) şarap

şerbet: (Ar.) tatlı içecek

zemzem: (Ar.) Ka’be civarındaki meşhur su kuyusunun adı ve bu kuyudan çıkan mübârek su

2.8.3.1. İçen, İçici, Sarhoş

esrük: (krş. bkz. *èsrük*, *ösrük*) sarhoş

esrüklük: (krş. bkz. *èsrüklük*) sarhoşluk

èsrük: (krş. bkz. *esrük*, *ösrük*) sarhoş

èsrüklük: (krş. bkz. *esrüklük*) sarhoşluk

ḥayrān: (Ar.) şaşırmış olan; esir, tutkun, müptela; uyuşturucu sarhoşu

mest: (Far.) sarhoş, keyifli

müskirī: (Ar.) sarhoşluk veren madde, sarhoş edici

ösrük: (krş. bkz. *èsrük*, *esrük*) sarhoş

sedd-i ramaḥ: (Ar.) ölmeyecek kadar yemek ve içmek

sekerāt: (Ar.) sarhoş olmalar

sekrān: (Ar.) sarhoş

ser-ḥoş: (Far.) sarhoş

ser-mest: (Far.) sarhoş, kendinden geçmiş

sükr: (Ar.) sarhoşluk

şürb: (Ar.) içme, içmek

2.8.4. Yeme, İçme Durumu

cey: (Ar.) yeme içme

ekl: (Ar.) yeme, yemek

mümālahat: (Ar.) dostça birlikte yiyip içme; aynı kaptan yiyecek kadar yakın olma

merdüm-ḥ̣ār: (Far.) insan yiyen, et obur

2.8.4.1. Açlık, Tokluk

aç: aç, acıkmış (kişi)

açlık: açlık

tok: tok, aç olmayan

2.8.4.2. Susuzluk

‘aṭṣ: (Ar.) susuzluk

susalık: susuzluk

susuḳ: susuz, susamış

susuz: susuz, susamış

teṣne: (Far.) susuz, susamış

2.8.4.3. Lezzet, Tat

lezzet: (Ar.) tat, zevk, keyif

meze: (Far.) tat, lezzet

mezesiz: (Far.+Tü.) tatsız, lezzetsiz

nemek: (Far.) tuz; tat, lezzet

ḥazz: (Ar.) tat, zevk, lezzet

ṭa‘m: (Ar.) tat, lezzet; zevk

2.8.5. Baharat

zīre: (Far.) kimyon (bir tür baharat)

2.8.6. Mutfak

maṭbah: (Ar.) mutfak

2.8.7. Nimet, Rızk

ni‘am: (Ar.) nimetler

ni‘met: (Ar.) nimet; Allah’ın verdiği rızk

kefāf: (Ar.) yaşamak için gereken rızk

2.9. GÖREVLİ ÖĞELER

adın: (krş. bkz. *adın, azın*) başka, ayrı, diğer, farklı

adın: (krş. bkz. *adın, azın*) başka, ayrı, diğer, farklı

ah: ah! (feryât ünlemi); feryât, acı

‘ale’t-tevāl: (Ar.) birbiri ardınca, arkası kesilmeksizin

ale’l-ḥuşūṣ: (Ar.) özellikle, hususen bak göre (çekim edatı)

ammā: (Ar.) ama, fakat

anča: öylece, o şekilde, anca

ançün (<*anıñ üçün*) onun için, o yüzden, o sebeble

anda: orada; o zaman

andağ: (krş. bkz. *andağ*) öyle, o şekilde, onun gibi

andağ-ok: tam o şekilde, aynısı, işte onun gibi

andağ: (krş. bkz. *andağ*) öyle, o şekilde, onun gibi

andın: ondan; o sebepten

anıñdın: ondan; o sayede

ansız: onsuz

ara: ara, arasında

ārī: (Far.) evet

aşlā: (Ar.) asla, hiçbir zaman

azın: (krş. bkz. *adın, adın*) başka, ayrı, diğer, farklı

bak: göre (çekim edatı)

bārī: (Far.) hiç olmazsa; bir kere; kısacası

beli: (Far.) evet

bel-kim: (Ar.+Far.) belki

ber-ā-ber: (Far.) beraber, birlikte

bi-ğayr: (Ar.) başka, hariç, diğer

bigi: gibi

bile: ile, birlikte, beraber

bilen: ile, birlikte, beraber

bilesi: ile, birlikte

birle: ile, beraber, birlikte

bu: (krş. bkz. *mu* (1)) bu, işaret sıfatı ya da zamiri

çend-ān: (Far.) o kadar

çend-īn: (Far.) böyle, bu şekilde

dek: (krş. bkz. *dēk, teg, tēg*) gibi

der: (Far.) kendisinden sonra gelen kelimeye *-de, içinde* anlamı katan çekim unsuru

dēk: (krş. bkz. *dek, teg, tēg*) gibi, kadar, dek

dirīg-ā: (Far.) yazık!, eyvah!

eger: (Far.) eğer

elbette: elbette, tabii ki

erki: acaba (kuvvetlendirme edatı)

ey: (~ay, krş. bkz. *éy*) ey! (seslenme ünlemi)

ēkegū: her iki, her ikisi

ēkelesi: her iki, her ikisi

fūsūs: (Ar.) yazık, eyvah!

gāh: (Far., krş. bkz. *geh*) ara sıra, bazen

ğayr: (Ar.) başka, diğer

geh: (Far., krş. bkz. *gāh*) ara sıra, bazen

ger: (Far.) eğer

ḥaḳḳā: (Ar.) doğrusu, hatta

ḥāṣṣa: (Ar.) özellikle, bilhassa

hem: (Far.) kuvvetlendirme, bağlama edatı

hem-în: (Far.) böyle, beraber ve aynı şekilde

her-āyīne: (Far.) mutlaka, her halde

hergiz: (Far.) asla, hiçbir zaman

hey: hey! (seslenme ünlemi)

hêç (~hîç, Far.) hiç; yok

ḥuṣūsen: (Ar.) özellikle, ayrıca

iç: iç

içre: içinde, içine doğru

ilahî: (Ar.) hey Allah'ım!, ey tanrım!

ile: ile, beraber

illa: (Ar.) ille; bilhassa, muhakkak

kaç: kaç, birkaç

kaçan: ne zaman; o zaman; nasıl

kada: nerede

kani: hani, nerede

kāş: (Far.) keşke (ne olurdu! anlamında)

kaydın: nereden

kayda: nerede

kayra: tekrar, yeniden, yine

kaysı: hangisi, hangi

kayu: hangi

kemā kıla: (Ar.) söylenildiği gibi, belirtilen şekilde

kèrek: gerek

kim (1): bağlama edatı

kim (2): kim, soru sözü

ķur (2): kez, defa, kere

lā-cerem: (Ar.) şüphesiz, elbette

līkin: (Far.) lâkin, fakat, ama

ma: (ayr. bkz. *me*) da/de bağlama edatı

mā-dām: (Ar.) madem; çünkü

me: (ayr. bkz. *ma*) da/de bağlama edatı

meger: (Far.) meğer

min ba‘d: (Ar.) bundan böyle, artık

mu (1): bu, işaret zamiri

mu (2): (ayr. bkz. *mü*) soru eki/edatı

mundağ: öyle, böyle, bunun gibi; bu şekilde

mü: (ayr. bkz. *mu* (2)) soru eki/edatı

ne: (krş. bkz. *nē*) ne (soru sıfatı ya da soru sözü; soru, karşılaştırma ve kuvvetlendirme işleviyle kullanılan edat)

nē: (krş. bkz. *ne*) ne (soru sıfatı ya da soru sözü; karşılaştırma ve kuvvetlendirme işleviyle kullanılan edat)

nēçe: ne kadar; kadar; nasıl, ne gibi

nēçe me: her ne kadar, ne kadar da

nēçük: (<*nē+çe+ök*) neden, nasıl, niçin

nēçün: (<*nē+üçün*) niçin, nasıl, neden

nēge: niye, neden, niçin

nēlük: (<*nē+le+ök*) niçin, neden

nē-me: (krş. bkz. *ne-me*) şey, nesne; her ne kadar, nasıl

nēmerse: şey, nesne, eşya

nè-teg: (<*nè+teg*) nasıl, ne gibi

nè-teglik: (<*nè+teg+lik*) nitelik, nasıllık

oķ (2): (ayr. bkz. *ök*) kuvvetlendirme edatı

ol (2): bildirme fonksiyonlu işaret zamiri

ök: (ayr. bkz. *oķ (2)*) kuvvetlendirme edatı

özge: başka, ayrı, diğer, farklı

sanı: gibi, kadar

sāyir: (< Ar.) diğer, başka, öbür

sēn-ā: hey sen!, sen ha!

şeh-ā: (Far.) ey hükümdar!

şeyh-ā: (Ar.+Far.) ey şeyh!

tā: (Far.) ki, zirâ; -e değin, kadar

taķı: ve, dahi, bile, da/de

tapa: tarafa, -e doğru

teg: (krş. bkz. *dek, dēk, tēg*) gibi, kadar

tegi: -e kadar, değin

tegme: (krş. bkz. *tēgme*) her, her bir

tegrü: -e kadar, -e doğru

tēg: (krş. bkz. *dek, dēk, teg*) gibi

tēgme: (krş. bkz. *tegme*) her, her bir

uş: işte! (ünlem)

uş-al: işte o!

uş-bu: işte bu!

üçün: için, sebebiyle

üze: ile; üzerine, üzerinde, üzre

üzre: üzere, üstünde

ve: ve

ve ger: (Far.) ve eğer

velī: (Far.) fakat, ama, lâkin

velīk: (Far.) fakat, ama, lâkin

velīkin: (Far.) fakat, ama, lâkin

ve sāyir: (< Ar.) ve diğer

vu: (Far.) ve

vü: (Far.) ve

yā: (Far.) bağlama, kuvvetlendirme, seslenme ve karşılaştırma işlevleriyle kullanılan edat

yā-ḥūd: (Far.) veya, ya da

yana: yine, tekrar; diğer, başka; da/de

yaḥlūg: gibi

yol: sefer, kez, defa

yime: ve, ve de, dahi; yeniden, tekrar

zāhir: (Ar.) belli, açık, ortada; dış görünüş

zihī: (Ar.) ne hoş!, ne iyi!; aferin!

zinhar: (Far.) sakın!, dikkat!, asla!

2.10. MİMARİYLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.10.1. Askerî Mimari

2.10.1.1. Kale

ḥiṣār: (Ar.) kale, etrafı duvarlarla çevrilmiş olan yerleşim alanı

ḳal‘a: (Ar.) kale, hisar

6.10.1.2. Hapis, Zindan

ḥabs: (Ar.) hapis

maḥbūs: (Ar.) hapsedilmiş, hapiste olan

zindān: (Far.) karanlık yer; mahpushane

zindānī: (Far.) mahpus, hapse kapatılmış

2.10.2. Dini Mimari

cāmi‘: (Ar.) câmi, Müslüman mâbedi

mescid: (Ar.) mescit

2.10.3. İçtimai Mimari

2.10.3.1. Kubbe

günbed: (Far.) bir binanın üst çıkıntısı; kubbe

kubbe: (Ar.) kubbe

ṭāḳ: (Ar.) bina kemeri; kubbe

ṭārem: (Far.) gök; kubbe; dam

2.10.3.2. Duvar

cidār: (Ar.) duvar

2.10.3.3. Dergâh, Hamam

ḥammām: (Ar.) hamam

ḥān-ḳāh: (Far.) tekke, dergâh

2.10.4. Sivil Mimari

2.10.4.1. Ev, Hane, Mesken, Yapı

bār-gāh: (Far.) girmek için izin alınması gereken yer; çadır, ev

bina: (Ar.) ev, bina; yapı

ev: (krş. bkz. ew, ef, év, éw, öy) ev

ew: (krş. bkz. ev, ef, év, éw, öy) ev

ef: (krş. bkz. ev, ew, év, éw, öy) ev

év: (krş. bkz. ev, ew, ef, éw, öy) ev

éw: (krş. bkz. ev, ew, ef, év, öy) ev

ḥāne: (Far.) ev, yer

ḥayme: (Ar.) çadır, seyyar ev

kār-ḥāne: (Far.) kârhane, genelev

mecāmi: (Ar.) toplanma yerleri, cem evleri

mesken: (Ar.) mesken, oturulacak yer

meskensiz: (Ar.+Tü.)bevsiz barksız

öy: (krş. bkz. *ev, ew, ef, év, ew*) ev

tam: dam, duvar

tamī: (Tü.+Far.) bir duvar, bir yapı

yuva: ev; in

2.10.4.1.1. Ev, Yapı Bölümleri

āstāne: (Far.) eşik, kapı girişi

derīçe: (Far.) pencere; gözetleme deliği

dervāze: (Far.) büyük kapı, kent kapısı

eyvān: (Ar.) büyük salon, sofa

ēşik: eşik, kapı

ğurfe: (Ar.) balkon; yere kadar açılan pencere

kadağ: (Moğ.) dış taraf; eşik; pervaz

kapuğ: (krş. bkz. *kapuk*) kapı

kapuk: (krş. bkz. *kapuğ*) kapı

otağ: otağ, çadır; oda

2.10.4.1.2. Yapıda Kullanılan Malzemeler

ehek: (Far.) kireç, sıva boyası

gil: (~kil, Far.) kil (eski zamanlarda sabun olarak kullanılırdı.); balçık

hışt: (Far.) kerpiç, tuğla

lāy: (Far.) çamur, balçık

2.10.4.1.3. Yapıyla İlgili Diğer Kavramlar

harāb: (Ar.) harap, yıkık

harābe: (Ar.) yıkıntı, virâne (ev)

2.10.4.2. Ev Malzemeleri ve Araç Gereçleri

2.10.4.2.1. Mutfak ve Mutfak Malzemeleri

2.10.4.2.1.1. Kadeh, Şişe

cām: (Far.) kadeh

ķadeh: (Ar.) kadeh, içki bardağı

şīşe: (Far.) şişe; sırça

2.10.4.2.1.2. Bıçak, Çanak, Tabak, Tabla

bıçak: bıçak, keski

hezef: (Ar.) çanak; kırık tabak

ţabak: (Ar.) tabak

ţable: (Far.) tabla

yétig: keskin, bilenmiş

2.10.4.2.2. Anahtar, Kilit

kilid: (Far. < Gr.) kilit; anahtar

miftāh: (Ar.) anahtar

2.10.5. Saray

serāy: (Far.) saray, palas

6.10.6. İmar

‘imāret: (Ar.) şehir, bayındırlık; hayır evi

‘imāretī: (Ar.+Far.) hayır için yapılmış bir yapı ya da iş

ma‘mūr: (Ar.) bayındır; medenî, modern

muķīm: (Ar.) ikâmet eden, oturan

2.10.7. Mesken Yerleri

ağıl: (krş. Moğ. *ayıl*) ağıl, ahır

āhurī: (Far.) ahıra ait, ahırlık, damlık

anbār: (Far.) ambar, depo

emīn: (Ar.) güvenilir, korunaklı (depo)

eñür: mağara, in

ġār: (Far.) mağara, in

ḥayme: (Ar.) çadır, seyyar ev

külbe: (Far.) kulübe

mebyet: (Ar.) geceleme konağı

tégirmen: değirmen

2.10.7.1 Köşe, Bucak

künc: (Far.) köşe

müñüş: köşe, bucak

2.11. GİYİM VE KUŞAM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.11.1. Elbise, Giysi

aṭlas: (Ar.) yüzü ipekten, içi pamuktan yapılan kumaş ya da bu kumaştan yapılan elbise

ḥarīr: (Ar.) ipek, ipekten yapılmış elbise

ḥil‘at: (Ar.) sultan ya da nüfuzlu bir devlet adamı tarafından takdir edilen kişiye verilen hususî elbise, armağan

keygü: (krş. bkz. *kéy-*) giyecek, elbise

kisve: (Ar.) elbise; örtü

kisvet: (Ar.) elbise; örtü

libās: (Ar.) elbise, kıyafet, kostüm

libāsī: (Ar.) bir elbise

ṣiyāb: (Ar.) giyecekler

tānā: (Far.) bir tür giysi; kabâ, cübbe

ton: elbise, don

tonluġ: elbiseli

üs: yüz; elbise; kumaş

2.11.1.1. Üst Giysileri

‘abā: (Ar.) aba, yünden yapılmış bol giyecek

bürd: (Ar.) bir çeşit kumaş; aba

çapan: çul

dekle: (Moğ.) bir tür uzun kollu gömlek, eskiden ulemanın giydiği bir tür kaftan; hırka

hem-hırka: (Far.+Ar.) aynı hırkadan giyen

hırka: (Ar.) hırka

hırka-püş: (Far.) hırka giyen

hırkasız: (Ar.+Tü.) hırkasız

kabā: (Ar.) cübbe, kaftan

köñlek: gömlek

pelās: (Far.) aba, çul

pōst: (Far.) hayvan derisinden yapılmı üstlük

pōstīn: (Far.) kürk

şebī: (Far.) bir tür giyecek; gecelik

2.11.1.2. Alt Giysileri

dāmen: (Far.) etek, elbisenin alt uçları

etek: etek, elbisenin alt uçları

2.11.1.3. Başlıklar

bez: (Far. < Ar. *bezz*) ketenden yapılmış başlık; bir tür giyecek, kumaş

börk: (krş. bkz. *börük*) kürkten yapılmış başlık

börük: (krş. bkz. *börk*) kürkten yapılmış başlık

destār: (Far.) bir tür sarık

tāc: (Ar.) taç

2.11.1.4. Bağ, Kuşak

bend: (Ar.) bağ, esaret zinciri, bukağı; hile, taktik

kur (1): kuşak

2.11.1.5. Giysi Bölümleri ve Parçaları

yaka: yaka

yeñ: (krş. bkz. *yēñ*) yen, elbise kolu

yēḡ: (krş. bkz. *yeḡ*) yen, elbise kolu

2.11.1.6. Çıplak

bürehne: (Far.) çıplak, yalın

bürehnelik: (Far.+Tü.) çıplaklık, yalınlık

‘uryān: (Ar.) çıplak, yalın

yalıḡaç: çıplak

2.11.2. Kumaş Türleri

çul: çul; değersiz, adi kumaş

dībā: (Far.) bir çeşit ipekli kumaş

kāle: (Ar.) elbise kumaşı

kettān: (Ar.) keten

pile: (Far.) ipek; ipek kozası

yüḡ: hayvan yünü; pamuk

2.11.3. Deri

edīm: (Ar.) Yemen ve civar ülkelerden getirilen güzel kokulu keçi derisi; debbağlanmış deri

kön: deri, gön

ruḡ‘a: (Ar.) üzerine yazı yazılan deri parçası; kâğıt

şel: (Far.) yama yapmada, onarımda, ayakkabı tamirinde vs kullanılan “edīm”e göre (bkz. *edīm*) kalitesiz, ucuz deri

teri: deri

tèri: deri; kürk, post

2.11.4. İp, İplik

ibrīşüm: (Far., krş. Ar. *ibrīsem* ~ *ebrīsem*) ibrişim, ipek ip

ṭanāb: (Ar.) halat, kalın ip

yip: ip

2.11.4.1. Dikiş ve Dikiş Malzemeleri

igine: iğne

2.12. SORGULAMA, ARAŞTIRMA, HABER VE BİLGİ KAVRAMLARI

2.12.1. Bilgi, Bilgin, Eğitim, Haber

āgāh: (Far.) haberdâr, bilgili

‘ālim: (Ar.) bilgin, ilim sahibi

‘ālimī: (Ar.+Far.) âlimlerden olan, bir bilgin

‘allāme: (Ar.) bilgisi çok olan, bilginler bilgini

‘ārif: (Ar.) irfan sahibi, bilgili

bī-ḥaber: (Far.+Ar.) habersiz

bilge: bilge, feylesof, âlim

bilgüçi: bilici, bilen, tanıyan

bilig: bilgi; hikmet

biliglig: bilgili, hikmetli

dānā: (Far.) bilgin, bilge

dāniş: (Far.) bilgi, biliş; ilim

dāniş-mend: (Far.) bilgili, ilim sahibi

dāniş-mendī: (Far.) bilgili olanlardan, bir bilgin

fünūn: (Ar.) bilimler

ḥaber: (Ar.) haber, bilgi

ḥaber-dār: haberli, bilgili

ḥavādiş: (Ar.) haber, bilgi

ḥikem: (Ar.) hikmetler

ḥikmet: (Ar.) hikmet

‘ilm: (Ar.) bilim, fen; bilgi, bilme

ma‘ārif: (Ar.) kültür birikimi; bilgiler, bilimler

ma‘hūd: (Ar.) bilinen, belli olan

muṭṭali‘: (Ar.) öğrenmiş, haberli

müberhen: (Ar.) belli olan, bilinen

‘ulūm: (Ar.) bilimler

rivāyet: (Ar.) söylenti, hikâye edilen haber

terbiyet: (Ar.) eğitim, yetiştirme; görgü

2.12.2. Akıl, Zihin

‘ākıl: (Ar.) akıllı, zeki

‘akl: (Ar.) akıl, us

‘aklen: (Ar.) akıl ile, akıl ferâsetiyle

‘akllıg: (Ar.+Tü.) akıllı, bilinçli

‘aklsız: (Ar.+Tü.) akılsız, aptal

bī-ḥiredluḡ: (Far.) akılsızlık, aptallık

dimāg: (Ar.) beyin, akıl, zihin, şuur

ebleh: (Ar.) ahmak, akılsız

eblehī: (Ar.) bir akılsız, aptal

ḥāṭır: (Ar.) zihin, düşünce; gönül; vaziyet

ḥired: (Far.) akıl, zihin

ḥiredlūg: (Far.) akıllı, zihni çalışan

ḥired-mend: (Far.) akıllı, zihni çalışan

ḥiredsiz: (Far.+Tü.) akılsız, aptal

hūş: (Far.) akıl, zihin

kiyaset: (Ar.) uyanıklık, akıllılık

tetik: zeki, akıllı

uḡuş: akıl, anlayış

uḡuşluḡ: akıllı, anlayışlı

uķuşsıız: akılsız, anlayışsız

2.12.3. Bilgisiz, Cahil

bilgüsüz: bilgisiz, cahil; bilinmez

biligsiz: bilgisiz, cahil

cāhil: (Ar.) bilmez, bilgisiz

cāhiliyyet: (Ar.) bilmezlik, bilgisizlik

cehl: (Ar.) bilmezlik, cahillik

ħabersiz: (Ar.+Tü.) habersiz, bilgisiz

nā-dān: (Far.) cahil, bilgisiz

2.12.4. Soru, Cevap

bī-cuvāb: (Far.+Ar.) cevapsız

cuvāb: (~cevāb, Ar.) cevap, yanıt

ħāzır-cuvāb: (Ar.+Far.) hemen cevap veren

suvāl: (< Ar.) soru, sual

verd-cuvāb: (Ar.+Far.) cesurca cevap veren

2.12.4.1. İlgi, Alâka

mensūb: (Ar.) bir şeye baēlı, ilgisi olan

merēub: (Ar.) raēbet edilmiş olan

2.12.5. Defter, Kalem, Kitap, Yazı

bitig: yazı

bitiglig: yazılı

defter: (< Far. < Ar. < Gr. *defter*) defter

evār: (Far.) resmî işler için kullanılan defter

kitāb: (Ar.) kitap

kitabet: (Ar.) yazı yazma, kaleme alma

‘ibāret: (Ar.) yazı; cümle; açıklama

ķalem: (Ar.) kalem

ķayd: (Ar.) baēlama, baē, rabita; ayaēa vurulan zincir, bukaēı; belirtme; yazma, yazıya geēirme

mektūb: (Ar.) yazılmıē şey; mektup

muēannefāt: (Ar.) kitaplar, belgeler

muēēhaf: (Ar.) kitap; ūzerinde yazılar olan kaēıt

raķam: (Ar.) yazı yazma; iēaret, iz

sebt: (Ar.) yazma, kaydetm

taērīr: (Ar.) yazı yazma

taērīr: (Ar.) anlatma, ifade etme; yazı ile bildirme; saēlamlaētırma

taēnīf: (Ar.) kitap hālīne getirme; dūzenleme

2.12.5.1. Kısaltma, Özet

el-ķıēēa: (Ar.) kısacası, uzun lafın kısası

fı'l-cūmle: (Ar.) kısacası, uzun lafın kısası

iēēār: (Ar.) kısaltma, ūzetleme

iētiēār: (Ar.) kısaltma

2.12.6. Mektep, Okul Kavramları

ķin: (?) okul, mektep

mekteb: (Ar.) okul

ķarīķat: (Ar.) tasavvufıta Allah'a ulaēmak iēin yūrūnmesi gereken yol ve yolcuyu bu yola sokan disiplin, okul

2.12.6.1 Őērenen, Őēreten

ders: (Ar.) ders, talim

edīb: edip; ūstāt, hoca

ēēāce: (Far.) hoca, ūstat; ulu, būyūk ķiēi

ēēācelīķ: (Far.+Tū.) hocalık, ūstatlık

mu'allim: (Ar.) ūēretmen

muḥarrib: (Ar.) yaklaştıran; huzur hocası; etüt muallimi

mücevid: (Ar.) tecvidi iyi bilen; seçkin edip; öğrenme sevdalısı

müte‘allim: (Ar.) talebe, ilim tahsil eden

üstād: (Far.) öğretmen, yetiştirici; sanat ya da bilim otoritesi

şāgird: (Far.) talebe, öğrenci; çırak

şāgirdlīḳ: (Far.) talebelik, öğrencilik

taḥşīl: (Ar.) öğrenme; elde etme

ṭālīb: (Ar.) talep eden, isteyen, dileyen

ta‘līm: (Ar.) öğrenim, ders verme; yetiştirme

2.13. TAŞIT, EŞYA VE BAZI ARAÇ GEREÇLER İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

naql: (Ar.) taşıma, aktarma, götürme

2.13.1. Deniz Taşıtları

kayuk: kayık, sandal

kemi: (krş. bkz. *kēmi*) gemi

kēmi: (krş. bkz. *kemi*) gemi

mellāḥ: (Ar.) gemici, kaptan, gemi reisi

sefine: (Ar.) gemi

2.13.2. Kara Taşıtı

vāsıṭa: (Ar.) bir şeyin olması için aracı olan; araç; yardım

6.13.3 Yol, Yolculuk

arḳ: kanal, su yolu

hem-rāḥ: (Far.) yoldaş, yol arkadaşı

kecābe: (Far.) yolculuk kabini

ḳol (2): yol, gidiş yeri

mürāfīḳ: (Ar.) yol arkadaşı; eşlik eden

oram: sokak, yol

rāh: (Far., krş. bkz. *reh*) yol

reh: (Far., krş. bkz. *rāh*) yol

reh-vān: (Far.) yolda olan; yol korucusu

sālikī: (Ar.) yola giren, bir sülûk ehli

sefer: (Ar.) yolculuk; savaş, harp

seyāhat: (Ar.) yolculuk, sefere çıkma

seyr: (Ar.) seyir, gidiş, gitme, hareket; yolculuk; gezinme

seyyar: (Ar.) seyir, gidiş, gitme, hareket; yolculuk; gezinme

sülûk: (Ar.) bir yola girme, bir yolda ilerleme; dervişin, müridin yürüdüğü hak yolu

ṭarīk: (Ar.) yol; yöntem; vasıta; sebep, gerekçe

ṭayerān: (Ar.) uçma

yol: yol

yolçılık: yolculuk

yoldaş: aynı yolda giden

2.13.4. Eşya, Nesne

gencīne: (Far.) hazine; değerli eşya kutusu

heyûlā: (Ar.) madde, dünyevî obje

neḡ: şey, nesne

nēsne: nesne, obje; eşya, mal; şey

raḡt: (Far.) süs eşyası; ev gereçleri; at takımı

yük: yük, taşınan eşya

zīnet: (Ar.) bezek, süs eşyası

2.13.4.1. İbadet Ederken Kullanılan Eşyalar

seccāde: (Ar.) üzerinde namaz eda edilen küçük halı, kilim

2.13.4.2 Ev Eşyaları

ḡrbāl: (Ar.) elek, kalbur

ḡīnesiz: (Far.+Tü.) aynasız; süs eşyasız

kilim: (Far.) kilim

kīse: (Far.) küçük çanta, kese

ķova: kova

kōzgū: ayna

micmer: (Ar.) buhurdan; şamdan

perde: (Far.) perde; hakikâti görmeyi engelleyen, bâtıl; bir müzik eserini oluşturan seslerden her biri

2.13.4.3 Kadın Eşyaları

çeçe: bir çeşit pazu bileziği

dürç: (Ar.) kutu; mücevher sandığı

gūş-vār: (Far.) küpe

hātem: (Ar.) yüzük

kūşā: (Far.) bir cins anber

öte: rastık; sürme

sürme: (Far.) sürme

tānek: (?) bilezik, bileklik?

2.13.4.4. Savaş Aletleri

çevgān: (Far.) ucu eğri değnek; cirit

çöküç: çekiç, tokmak

ķalkān: kalkan; koruma, siper

ķaydī: (Ar.) bağlama; zincirleme; yakalama

ķazuķ: kazık, çubuk

kemend: (Far.) kement

ķılıķ: (krş. bkz. *ķılınç*) kılıç

ķılınç: (krş. bkz. *ķılıķ*) kılıç

kōrik: körük, alev artırıcı âlet

kūs: (Far.) savaşa giderken ya da bir merasim esnasında çalınan büyük davul

niyāb: (Ar.) kın, kılıç kılıfı

ok (1): ok

sağdak: ok torbası, sağdak

tīg: (Far.) kılıç

üşkü: delik açıcı, matkap

ya: yay

zencīr: (Far.) zincir

zih: (Far.) yay kirişi (bir tür silah)

2.13.4.5. Süs

āyīn: (Far.) süsleme, süs

gevher-nigār: (Far.) cevherle işlenmiş, süslenmiş olan

ma‘lem: (Ar.) iz, işaret, nişan; süs

müzeyyen: (Ar.) süslü, süslenmiş

nağş: (Ar.) resim; nakış, işleme, süs

nağşī: (Ar.) süsle, göz alıcılıkla ilgili olan; bir nakış

sehre: (Far.) düğün süsü, bezek

tezyīn: (Ar.) süsleme

zer-nigār: (Far.) altınla işlenmiş, süslü

zībā: (Far.) süslü, güzel, yakışıklı

zīnet: (Ar.) bezek, süs eşyası

zīver: (Far.) süs, bezek

2.13.4.6. Diğer Eşyalar

ağ: ağ, tor

‘aşā: (Ar.) sopa, değnek, baston

‘aşāsız: (Ar.+Tü.) sopasız, değneksiz

bēşik: beşik

bisāṭ: (Ar.) yaygı, döşeme; satranç tahtası

būb: (Far.) kıymetli kumaştan yapılmış yaygı; döşeme

çāder: (Far.) çadır

çerāğ: (Far.) mum, kandil; çıra

dām: (Far.) tuzak, ağ

evrāk: (Ar.) yapraklar, varaklar

ēdiş: kap, tas, kupa

īzarī: (Far.) mendil

ķafeş: (Ar.) kafes

kāğīd: (Far.) kağıt

ķal‘ī: (Ar.) teneke, kalay

ķamīş: kamış

kiffāf: (Ar.) terazi kefeleri

ķoş: çift, saban

let: (Ar.) sopa, dayak

levh: (Ar.) üzerine yazı yazılan, resim çizilen yassı ve düz sac, levha

mīh: (Far.) mih, nal çivisi

minā: (Far.) gümüş üzerine işlenen lacivert ve yeşil tonlardaki sırça

mīzān: (Ar.) tartı, terazi, ölçek

müşg-ķalkā: (Far.+Ar.) kara delik; misk halkası

na‘l: (Ar.) nal

oprak: paçavra, bez parçası

pele: (Far.) terazi kefesi

pergār: (Far.) yuvarlak; pergel

pervāne: (Far.) fırıldak; akşamları ışık etrafında dönüp duran sinek, kelebek vs.; kendini aşkın ateşine kaptıran aş

şīşe: (Far.) şişe; sırça

ṭabl: (Ar.) davul

ṭable: (Far.) tabla

taḥte: (Far.) tahta

tāk: (Far.) asma kütüğü

tayanç: dayak, sopa

terāzū: (Far.) terazi

tobra: (< Far.) torba

töşek: döşek, yatak

‘ūd (2): (Ar.) ud (müzik âleti)

üşen: kol (terazi kolu)

varak: (Ar.) yaprak

yelpigüç: yelpâze

yula: meşale, kandil

2.14. YERYÜZÜYLE İLGİLİ KAVRAMLAR

ṭabāyi’: (Ar.) tabiatlar, yaratılışlar

2.14.1. Yer, Toprak

cā: (Far., krş. bkz. *cāy*) yer, mekân

cāy: (Far., krş. bkz. *cā*) yer, mekân

gerd: (Far.) toz toprak, kir pas

ḥāk: (Far.) toprak

iḳāmet: (Ar.) oturma, durma, yerleşme, kalma

maḥall: (Ar.) yer, bölge

mekân: (Ar.) yer

nişīmen: (Far.) oturacak, kalınacak yer

orun: yer, mekân

şūr: (Far.) tuz oranı yoğun olan toprak

türāb: (Ar.) toprak

yer: (krş. bkz. *yêr*) yer, mekân; toprak

yêr: (krş. bkz. *yer*) yer, mekân; toprak

zemîn: (Far.) yer, toprak; dünya

2.14.1.1. Zemin Türleri

2.14.1.1.1. Çimenli Yer

bîşe: (Far.) orman; sazlık ve otluk yer

çemen: (Far.) çimen, çayır, kır

harmen: (~*hürmen*, Far.) harman

2.14.1.1.2. Kum, Kumlu Yer

kum: kum

2.14.1.1.3 Diğer Yerler

betā: (Ar.) oturlan yer; ikâmet

harem: (Ar.) herkesin giremeyeceği yer; yatak odası; sevgiliyle birlikte olunan yer; hac esnasında, ihrâma girilen yerden Kâbe'ye kadar olan yer

hücre: (Ar.) oda, yatma yeri

koruğ: koru; yasak edilmiş yer

ma'ârifet: (Ar.) gözlenilecek olan yerler

maḥzen: (Ar.) muhafaza etme yeri

maḳām: (Ar.) durulan yer yahut erişilen mertebe

maṭla': (Ar.) ortaya çıkma, doğma yeri

mecāmi': (Ar.) toplanma yerleri, cem evleri

meclis: (Ar.) toplantı yeri, meclis

mecma': (Ar.) toplanma yeri

mecrî: (Ar.) bir şeyin aktığı yer; bir işin oluş yeri

medrese: (Ar.) dersane, ders talim edilen yer

me'men: (Ar.) emin, güvenilir yer

menzil: (Ar.) konaklama yeri; mesafe

mesken: (Ar.) mesken, oturulacak yer

meżce‘: (Ar.) istirahat yeri; mezar; yatak

nigār-istān: (Far.) g zelliklerin sergilendiği yer; latiflerin yeri

nişimen: (Far.) oturacak, kalınacak yer

 y k: (~ y k) i inde değerli eşyaların, hazinenin gizlendiği yer

pen h: (Far.) kalınan yer; sığınak, barınak

sedelik: (Far.) yangın yeri, ateş alanı

ust v r: (Far.) sağlam, korunaklı (yer)

yatur: yatılan yer

yıldız: k k, bağlantı yeri

2.14.1.2. Yery z  Şekilleri

2.14.1.2.1.   l ve   lle İlgili Kavramlar

b diye: (Ar.)   l

beyaban: (Far.)   l; kıra  arazi

  l:   l

heym : (Ar.) susuz   l

ş hr : (Ar.)   l

ş hr -niş n: (Ar.+Far.)   lde ik met eden

2.14.1.2.2. Dağ ve Dağla İlgili Kavramlar

cebel: (Ar.) dağ

cib li: (Ar.) mek nı dağlar olan

tağ: dağ

v di: (Ar.) iki dağın arası, ge it

2.14.1.2.3. Ova ve Vadi İlgili Kavramlar

 ol (3): dere, nehir yatağı; vadi

yar: yar, u urum

yazı: ova, düzlük

2.14.1.3. Kentsel Alanlar

bilād: (Ar.) beldeler, şehirler

diyār: diyar, ülke, şehir

ḥıttā: (Ar.) ülke, memleket

kēnt: (< Soğ. *knḏ*) kent, şehir

maḥallet: (Ar.) ikâmet edilen yer; mahalle

memleket: (Ar.) öz yurt; yaşanan yer

şehir: (Far.) şehir, kent

2.14.1.3.3. Kırsal Alanlar

kūy: köy; yerleşim yeri

rūstālīg: (Far.+Tü.) köylü

sevād: (Ar.) köyler, kentler

2.14.1.3.4. Meydan, Çevre

civār: (Ar.) civar, yöre, çevre

ḥalkā: (Ar.) halka, çevre, muhit

ma‘reke: (Ar.) savaş meydanı

mejdān: (Ar.) meydan, ortalık

ṣaḥn: (Ar.) avlu; ortalık, meydan

tegre: (krş. bkz. *tēgre*) çevre, etraf

tēgre: (krş. bkz. *tegre*) çevre, etraf

2.14.2. Su, Sular

bulak: pınar, kaynak

çeşme: (Far.) çeşme; su pınarı

girdāb: (Far.) girdap

suluğ: sulu

yul: kaynak, pınar; akarsu; su birikintisi

yul-ā: (Tü.+Far.) akarsu ha! (vokatif)

2.14.2.1. Sulu Yerlerin Özelliği

balçığ: (krş. bkz. *balçık*) balçık, bataklık

balçık: (krş. bkz. *balçığ*) balçık, bataklık

lōs: (Far.) bataklık çamuru, yapışkan çamur

vaḥal: (Ar.) çamur, bataklık; pis, kirli

sıġ: sığ, derinliği olmayan

2.14.2.2. Yeryüzü Suları

2.14.2.2.1. Göl, Havuz, Kuyu, Irmak

birke: (Ar.) büyükçe havuz; gölcük

kellāse: Şam camiinin bulunduğu yerdeki havuzun adı

kuḍuġ: kuyu

nehr: (Ar.) nehir, ırmak

2.14.2.2.2. Deniz ve Denizle İlgili Kavramlar

deryā: (Ar.) deniz

mevc: (Ar.) dalga

2.14.2.2.2.1. Denizden Çıkan Maddeler

dürr: (Ar.) inci

dürr-efşānlık: (Ar.+Far.) inci saçan

ġavvāş: (Ar.) dalgıç; sünger ve inci çıkaran

ḥār (2): (Far.) inci

lālālī: (< Ar.) inciler

lülü: (< Ar.) inci

şadef: (Ar.) inci kabuğu, sedef

şāh-vār: (Far.) iri ve iyi cins (inci); hükümdara yaraşır şekilde

yüncü: inci

2.14.2.2.3. Yağmur

kaṭre: (Ar.) damla

saķī: (~saķīy, Ar.) yağdığı yeri göle çeviren yağmur; iri damlalı ve hızlı yağın yağmur

yağmur: (krş. bkz. *yamğur*) yağmur

yamğur: (krş. bkz. *yağmur*) yağmur

2.15. SOYUT KAVRAMLAR, METAFİZİK VE ASTROLOJİ

2.15.1 Melek Kavramı ve Melek Adları

ferište: (Far., krş. bkz. *bērište*) melek

melāyike: (< Ar.) melekler

melek: (Ar.) melek; temiz huylu

2.15.2 Cin, Şeytan, Yaratık

cinn: (Ar.) cin

dēv: (~dīv, Far.) dev; kötü yaratık, şeytan

ḥinn: (Ar.) en zalim şeytan kabilesi; şeytan ile insan arasında olan yaratık, mahlûk

iblis: (Ar.) şeytan

mel'ûn: (Ar.) lanetli, uğursuz

perī: (Far.) dişi cin; çok güzel kız

şeyāṭīn: (Ar.) şeytanlar, iblisler

şeyṭān: (Ar.) şeytan, iblis

2.15.3. Metafizik ve Soyut Kavramlar

āb-ı rūy: (Far.) yüz suyu, ar

ay-çıray: (Tü.+Moğ.) ay yüzlü

cān: (Far.) can, ruh

cemāl: (Ar.) yüz güzelliği

ēšeklik: eşeklik (mecazen aptallık)

göl-rūy: (Far.) gül yüzlü

ḥalb: (Ar.) pençeleme; akıl çelme

ḥalīm: (Ar.) yumuşak huylu

ḥamāyil: (< Ar.) muska, tılsım

ḥayāl: (Ar.) hayal, düş

hevī-perest: (Far.) tutkulu, hevesinin peşinde koşan

hezl: (Ar.) şaka, alay, espri

ḥoş-dil: (Far.) hoş gönüllü

ḥoş-ḥūy: (Far.) iyi huylu

ḥoş-liḳā: (Far.) güzel yüzlü

ḥūb-ḳāmet: (Far.+Ar.) boyu güzel (uzun) olan

ḥümāy: (Far.< Peh.) mutluluk kuşu; kutluluk

iḥtirāk: (Ar.) tutuşup yanma

irādet: (Ar.) gönül isteği, içten gelen dilek

irādetī: (Ar.+Far.) gönlün isteğine bağlı olan, bir içten gelen dilek

mevkib: (Ar.) alay, kabile, kortej

mücerred: (Ar.) tek, yalnız; soyut

münevver: (Ar.) nurlanmış, aydın

nükte: (Ar.) ince söz, espri

perhīz: (Far.) nefsi terbiye etmek için nefsin isteklerine kayıtsız durma

revan (2): (Far.) ruh, can

rūšen-rāy: (Far.) parlak fikirli

san (2): san, ünvân; nâm

serāb: (Ar.) serap, ılgım, miraj

şehd-êrin: (Ar.+Tü.) bal dudaklı

şeker-êrin: (Far.+Tü.) şeker dudaklı

şeker-leb: (Far.) dudakları şeker gibi olan

ṭayyibü'l-nefs: (Ar.) nefsi hoş olan

tüş: düş, rüya

uyağlıg: uyanıklık

zevk: (Ar.) zevk

zevk-dār: (Ar.+Far.) zevkli

zūkā: (Ar.) keskin zekâ

zülāl: (Ar.) tat, zevk, keyif

2.15.4. Uğursuzluk

şūm: (Far.) şom, uğursuz

şu‘m: (Ar.) uğursuzluk

şūmī: (Far.) bir uğursuz

şūmluq: (Far.+Tü.) uğursuzluk, lanetli olma

2.15.5. Astroloji, Burç

burcī: (Ar.+Far.) bir burç, hisar burcu

felek-seyr: (Ar.) astroloji, burç falı

sihr: (Ar.) sihir, büyü, göz bağlama; fettanlık

2.16. EKONOMİ VE DEĞER KAVRAMLARI

2.16.1. İş, Ticaret, Çarşı, Pazar

2.16.1.1. İş, Hisse

aḥikḳā: (Ar.) bir iş üzerinde çok yetkisi bulunan

a‘māl: (Ar.) işler

cidd: (Ar.) bir iş üzerinde yoğun bir şekilde ciddiyetle çalışma

der-kār: (Far.) (bir) iş üzerinde olan

erbāb: (Ar.) bir işin ehli, muktedir

girdār: (Far.) meşguliyet, iş

ḥasenāt: (Ar.) iyi işler, hayırlar

ḥayr: (Ar.) faydalı iş, hayır

ḥişşe: (Ar.) hisse, pay

iş: iş

kaşd: (Ar.) niyet, amaç, bir işe kalkışma

keffâret: (Ar.) bir günahın affedilmesini sağlayacak olan hayırlı iş

ma‘dûl: (Ar.) işinden çıkarılmış, azledilmiş

ma‘dûlluk: (Ar.+Tü.) işinden çıkarılmışlık, azledilmişlik

maşlahat: (Ar.) iş, emir, husus; gerek; dirlik, düzen

maşlahatî: (Ar.) dirlik ve düzen bağlı olan iş; yapılması gerekli olan fiil, emir

menâhî: (Ar.) yapılması haram olan işler

meşâlih: (Ar.) işler, durumlar; hususlar

meşgûl: (Ar.) meşgul, (bir işle) uğraşan

mu‘lem: (Ar.) işli, işlenmiş (yan anlam olarak ‘süslü’); özel bir iz ya da damga ile belirtilmiş, işaretli

muvaḥḥat: (Ar.) işleri rast giden; başarılı

mübâşeret: (Ar.) bir işe kalkışma

mü‘ezzîlik: (Ar.) müezzinlik, ezan okuma işi

münkerlig: (Ar.+Tü.) meşru olmayan ve şeriata uymayan işler yapan

müştağîl: (Ar.) bir işle meşgul olan

müvekkel: (Ar.) vekil edilen, tayin yoluyla bir işi başkası yerine yapan

nîm-hürde: (Far.) yarıda bırakılmış, artık; el değmiş

serserî: (Far.) başıboş gezip zararlı işlerle uğraşan kişi, aylak

umûr: (Ar.) işler, hususlar, konular

2.16.1.2. Alışveriş, Ticaret, Pazar

bâzâr: (Far.) pazar, çarşı

beẓā‘atî: (Ar.) ticarî meta, mal

dükân: (Far.) dükkân

ticâret: (Ar.) alım satım; alışveriş

2.16.1.2.1. Alan, Veren

bêrgüçi: verici, veren

2.16.1.2.2. Gayrimenkul

emlāk: (Ar.) sahip olunan gayrimenkul

2.16.1.3. Kâr, Zarar, Fayda, Yarar

asıġ: fayda, yarar

bī-āzār: (Far.) zararsız, sıkıntı vermeyen

bī-ḥayr: (Far.+Ar.) hayırsız, faydasız

fāyide: (< Ar.) fayda, yarar

fāyidesiz: (Ar.+Tü.) faydasız, yararsız

fevāyid: (< Ar.) faydalar, yararlar

gezend: (Far.) zarar, ziya

maẓarrat: (Ar.) zarar verme

menāfi: (Ar.) yararlar, çıkarlar

menfa‘at: (Ar.) yarar, çıkar, fayda

müfid: (Ar.) faydalı, yararlı

temettü‘: (Ar.) kâr, kazanç

ziyān: (Far.) zarar, kayıp; hasar

2.16.2. Değer, Mal, Mülk, Paha

2.16.2.1. Değer, Kıymet, Paha

bāhā: (Far.) kıymet, değer, bedel

bāhālġ: (Far.+Tü.) değerli, kıymetli

bahā-lī: (Far.) pahalı

cevherī: (Ar.) kıymetli olan

girān-māye: (Far.) çok değerli

ḥaķīr: (Ar.) değersiz, hor gözle bakılan

ḥayṣiyyet: (Ar.) değer, itibar; onur, şeref

hedy: (Ar.) değerli, pahalı (bir şey)

ḥ'ār: (Far.) hor, değersiz, aşağılık

ḥ'ārluḡ: (Far.+Tü.) horluk, değersizlik

ḡadr: (Ar.) kıymet, değer

ḡıymet: (Ar.) değer, paha

ḡıymethḡ: (Ar.+Tü.) değerli, pahalı

ḡıymetsiz: (Ar.+Tü.) değersiz, pahasız

semīn: (Ar.) pahalı, değerli

2.16.2.2. Akçe, Para

biṣi: akçe, pul

derem: (Far., ayr. bkz. *dirhem*) dirhem; para

deremī: (Far.) bir dirhem, para

dīnār: (Ar.) para; para birim

dirhem: (Far., ayr. bkz. *direm*) dirhem, para

ḡazīne: (Ar.) hazine; devlet parasının korunduḡu daire

idrār: (Ar.) ücret, maaş, geçinme parası; dünyalık

meblaḡ: (Ar.) para

meblaḡī: (Ar.) bir miktar para, parasal bedel

naḡd: (Ar.) para, nakit

naḡdī: (Ar.) bir bedel, para

pul: (< Far. *pūl*) para

rātibe: (Ar.) maaş, iş karşılığı alınan para, ücret; görev, vazife

teḡe: altın para

yarmak: para

2.16.2.3. Mal, Mülk

beżā'at: (Ar.) kapital, stok; meta

emvāl: (Ar.) mallar, parayla alınanlar

māl: (Ar.) mal, değerli meta

metā‘: (Ar.) değerli eşya, para eden mal, meta

mülk: (Ar.) mülk, sahip olunan değerli varlığın tümü; ülke, toprak

mülkī: (Ar.) ülkeye ait, idarî

ser-māye: (Far.) kapital, ana mal

2.16.2.4. Borç. Ödünç

bêrgü: borç, verecek

deyn: (Ar.) borç

ğarāmet: (Ar.) borç, diyet

karz: (Ar.) ödünç, borç

2.16.3. Zenginlik, Fakirlik

bay: bay, zengin, varlıklı kimse

baylık: baylık, zenginlik

çığay: fakir, yoksul

fāḩa: (Ar.) ihtiyaç; yoksulluk, yokluk

fakīr: (Ar.) fakir, yoksul; alçak gönüllü

fakīrlık: (Ar.+Tü.) fakirlik, yoksulluk

fakr: (Ar.) fakirlik, muhtaçlık

fuḩarā: (Ar.) fakirler, yoksullar

gedā: (Far., krş. bkz. *gedāy*) dilenci, fakir

gedāy: (Far., krş. bkz. *gedā*) dilenci, fakir

gedāylık: (Far.) dilencilik, fakirlik

ğınā: (Ar.) zenginlik, bolluk

meskenet: (Ar.) miskinlik, fakirlik

ravḩ: (Ar.) zenginlik, servet

servet: (Ar.) zenginlik; mal birikimi

tüvân-ger: (Far.) zengin, bay

2.16.4. Gelir, Kazanç

dahl: (Ar.) gelir, kazanç, verim

kazğanç: kazanç

nafağa: (Ar.) geçinmek için gerekli olan gelir

2.16.5. Haraç, Vergi

harâc: (Ar.) haraç, vergi

2.16.6. Ortaklık

şirket: (Ar.) ortaklık

2.17. KÜLTÜR VE SANAT KAVRAMLARI

2.17.1. Hüner, Sanat, Yetenek

bî-hüner: (Far.) hünersiz

hiz-hüner: (Far.) beceriksiz, bir işi lâyıkıyla yerine getiremeyen

hüner: (Far.) ustalık, mârifet

hünerlîğ: (Far.+Tü.) hünerli, usta, mârifetli

hüner-mend: (Far.) hünerli, usta, mârifetli

hünersiz: (Far.+Tü.) mârifetsiz

kâbiliyyet: (Ar.) beceri, yetenek

ma‘rifet: (Ar.) mârifet; bilme, tanıma, anlama; ustalık, hüner

ma‘rifetsiz: (Ar.+Tü.) marifetsiz

pîşe: (Far.) sanat; meslek; huy, âdet

pîşeliğ: (Far.+Tü.) meslek, sanat sahibi

pîşelig: (Far.+Tü.) sanat sahibi, mesleği olan

pür-hüner: (Far.) çok hünerli, usta

şâhib-hüner: (Ar.+Far.) hüner sahibi, usta

şan‘at: (Ar.) san‘at; hüner

uz: hüner, maharet

2.17.2. Anlam, Mâna

maḳṣūd: (Ar.) kast edilen, istenilen

ma‘nī: (Ar.) anlam, mânâ

ma‘nīlîḡ: (Ar.+Tü.) anlamlı, mânâlı

ma‘nīsiz: (Ar.+Tü.) anlamsız, mânâsız

2.17.3. Şiir

manẓūm: (Ar.) nazm edilmiş; şiir

2.17.4. Şaka

müdā‘abet: (Ar.) şakalaşma, karşılıklı espri yapma, takılma

2.17.5. Heykel

heykel: (Ar.) heykel

2.17.6. Adet, Gelenek, Görenek

‘âdet: (Ar) âdet, kural

ḥū: (Far.) huy, adet

me’lūf: (Ar.) alışılmış, adet edinilmiş

2.17.6.1. Giz, Sır

kizlençü: gizli, saklı; sır

memnū‘: (Ar.) gizli, yasak edilmiş

muẓmer: (Ar.) gizli, saklı, örtülü

nihān: (Far.) gizli, saklı

rāz: (Far.) sır, giz

sır: (< Ar. *sırr*) sır, giz

sırr: (Ar.) sır, giz

sırr-dār: (Ar.+Far.) sır saklayan

2.17.7. Müzik

ḥicāzī: (Ar.+Far.) bir müzik makamı

muṭrib: (Ar.) müzik âleti çalan, çalgıcı

terennüm: (Ar.) şarkı söyleme

2.17.7.1. Müzik Aletleri

ber-baṭṭ: (Ar.) lâvta denilen müzik âleti

‘ūd (2): (Ar.) ud (müzik âleti)

2.17.7.2. Ezgi, Nağme

elḥān: (Ar.) nağmeler, ezgiler

nağmelḡ: (Ar.+Tü.) nağmeli, ezgili

zemzeme: (Ar.) nağme, terennüm, ezgi

2.17.7.3 Dans

semā‘: (Ar.) zikir; cezbe hâlinde raks etmek

raḡṣ: (Ar.) dans, dans etme

2.18. BOYA, ISI, IŞIK VE RENK KAVRAMLARI

ḥizāb: (Ar.) boya

ḡır: gri, beyaza çalan siyah

nīl-gūn: (Far.) mor, hafif kırmızıya çalan mavi

sefid: (Far.) beyaz; aklanmış

2.18.1 Isı, Işık

ḡarāret: (Ar.) sıcaklık, fazla ısınma

ıṣḡ: ısı, sıcaklık; ışık

menāre: (Ar.) fener, ışık kulesi

ṣi‘ā‘: (Ar.) ışınlar, ışık vektörleri

ṣu‘ā‘: (Ar.) ışın, ışık vektörü

ziyā: (Ar.) ışık, aydınlık

2.18.1.1. Parlak, Parlaklık, Aydınlık, Karanlık

nūr: (Ar.) aydınlık, parlama

pūr-fer: (Far.) çok aydın, ışıltılı

pūr-nūr: (Far.+Ar.) çok aydınlık, ışıltılı

rūšen: (Far.) parlak, ışıltılı

tābān: (Far.) parlak, ışıltılı

tīre: (Far.) bulanık, karaltılı; karanlık

yaruk: parlak, ışıltılı

zulmet: (Ar.) karanlık

2.19. MESLEKLER VE MESLEKLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR

‘aṭṭār: (Ar.) aktar, itriyatçı

baḳḳāl: (Ar.) zerzevatçı; gıda satıcısı

bayṭāl: (Ar.) veteriner hekim

bāz: (Far.) (hayvan) oynatıcı

bāzer-gān: (Far.) pazarcı, bezirgān, tâcir; zengin

bāzer-gānī: (Far.) bezirgānlardan olan, bir tâcir

bezzāz: (Ar.) manifaturacı, kumaş satan

cāsūs: (Ar.) casus, ajan

cāsūsluk: (Ar.+Tü.) casusluk, ajanlık

cellād: (Ar.) idām cezasını infaz eden

ḳūbānlık: (Far.+Tü.) çobanlık, güdücülük

debīr: (Far.) müsteşar, danışman

debīrī: (Far.) talebelerden, bir yazıcı

dehḳān: (Far.) köy ağası; köy muhtarı

emīnū’l-millet: (Ar.) halkın emniyetini sağlayan

erkān: (Ar.) şefler, başkanlar, reisler

êşikçi: eşikçi, kapıcı
faķīh: (Ar.) fıkıh ilmini bilen kişi
ġāret-ber: (Ar.+Far.) yağmacı, talan eden
hādīm: (Ar.) erkek hizmetçi
hādime: (Ar.) kadın hizmetçi
hakīm: (Ar.) bilgin, filozof; hekim
hammāl: (Ar.) yük taşıyıcı
harāmī: (Ar.+Far.) yol kesen haydut, eşkiya
hār-keş: (Far.) çalı çırpı taşıyan
haşem: (Ar.) hizmet eden
hazākat: (Ar.) ustalık, üstatlık
hāzık: (Ar.) usta, uzman
hāzin: (Ar.) hazine muhafızı
hidmetçi: (Ar.) hizmetçi
hidmet-kār: (Ar.) hizmetkâr
hirāset: (Ar.) tarım, çiftçilik
huddām: (Ar.) hizmetçiler
hükemā: (Ar.) bilginler, âlimler
hük-m-endāz: (Far.) keskin nişancı
kapuġçı: kapıcı, oda görevlisi
kaşşāb: (Ar.) kasap
kaẓī: (Ar.) kadı
kēmiçi: gemici, denizci; kaptan
koyçı: çoban, hayvan güden
mahāret: (Ar.) beceriklilik, ustalık
mehter: (Ar.) uşak, hizmetçi; acemi, toy

merdüm-gedāy: (Far.) dilenci adamcağız

mu‘īn: (Ar.) yardımcı

mu‘abbir: (Ar.) rüya tabircisi

muğannī: (Ar.) şarkıcı, şantör

muḥtesib: (Ar.) polis; ahlak zabıtası

mūze-dūz: (Far.) çizme onaran, ayakkabı tamircisi

müneccim: (Ar.) yıldız falına bakan kimse

mūnhī: (Ar.) haberci, ulak

mūzekkī: (Ar.) tezkiyeci

naḥl-bend: (Ar.+Far.) ağaç budayan kişi; süs ağacı yapan kimse

nāmīk: (Ar.) yazıcı, yazar

neft-endāzlık: (Ar.+Far.) topçuluk, top atma; ateşleme mühendisliği

nigerān: (Far.) bakan, bakıcı

nigerānlık: (Far.+Tü.) bakma, bakıcılık

nöker: (Moğ.) hizmetçi; emir eri

odacı: kapıcı; hizmetçi, bakıcı

oğrı: hırsız

oğrılık: hırsızlık

ötükçi: ayakkabıcı, kunduracı

pās-bān: (Far.) gece bekçisi

perde-dār: (Far.) perdecisi; teşrifatçı

pīl-bān: (Far.) fil sürücüsü, filci

riyāset: (Ar.) reislik, şeflik

sār-bān: (Far.) deve sürücüsü, deveci

sāyil: (< Ar.) dilenci; isteyen; soru soran

sāyilī: (Ar.+Far.) dilenenlerden, bir dilenci

şaykalçı: (Ar.+Tü.) kalaycı, cilacı

şayyād: (Ar.) avcı

serheng: (Far.) çavuş, âmir

ser-kār: (Far.) kâhya; bakıcı

şinā‘at: (Ar.) ustalık, mâhirlik

silāḥ-şōr: (Ar.+Far.) silahşör

süvār: (Far.) ata binen, binici

şahne: (Ar.) güvenlik görevlisi

ṭabīb: (Ar.) hekim, tabip

tacir: (Ar.) satıcı, ticaret erbâbı

tācirī: (Ar.+Far.) bir satıcı, ticaret erbâb

tapuğcı: hizmetçi, emir eri

‘ulemā: (Ar.) bilginler, âlimler

vezīr: (Ar.) padişah vekili, danışmanı

vezirlik: (Ar.+Tü.) vezirlik

zehādet: (Ar.) zahitlik

2.20. YÖNETİM VE SOSYAL SINIF KAVRAMLARI

2.20.1. Yönetim

başçısız: aracısız; şefsiz, öndersiz

ḥükümet: (Ar.) idare heyeti

2.20.1.1. Yönetenler, Yönetilenler

emīr: (Ar.) şef, yönetici

emīr-zāde: (Ar.+Far.) şef oğlu, yönetici çocuğu

‘inān: (Ar.) dizgin; idare, yönetme

müdebbir: (Ar.) tedbir alan; âmir, yönetici

ra‘iyyet: (Ar.) yönetilen sınıf, güdülen sürü, bir memleketin halkı

re‘āyā: (Ar.) bir memleketin halkı, yönetilenler

serheng-zāde: (Far.) çavuş oğlu, âmir çocuğu

ulus: (Moğ.) halk, yönetilen insanlar

zīr-dest: (Far.) yönetilenler

2.20.2. Devlet, Vatan

devlet (2): (Ar.) devlet, siyasî erk, güç

el (3): il, ülke, memleket

iklīm: (Ar.) ülke, devlet

mülket: (Ar.) ülke, devlet

şāhib-i devletī: (Ar.) bir devlet, kut sahibi

yemīnū’l-devlet: (Ar.) devletin sağı

vaṭan: (Ar.) vatan, yurt

2.20.2.1. Devlete Ait

‘amīm: (Ar.) umuma ait olan

‘āmm: (Ar.) umumî, genel, herkese ait

beytü’l-māl: (Ar.) devlet hazinesi

genc: (Far.) hazine

2.20.3. Hükümdar, Sultan

cihān-bānlık: (Far.) dünyanın bekçiliği; hükümdarlık

fir‘avn: (Ar.) eski Mısır hükümdarlarına verilen isim

han: (? < ETü. *kan*) hükümdar, sultan, kral

kisrī: (Far.) Eski İran hükümdarlarına verilen ad

melik: (Ar.) hükümdar, sultan

mülūk: (Ar.) hükümdarlar, sultanlar

şāhib-kırān: (Ar.+Far.) muzaffer hükümdar

salṭanat: (Ar.) hükümdarlık, sultanlık

selāṭīn: (Ar.) sultanlar, hükümdarlar

sulṭān: (Ar.) hükümdar; hükümdar ailesinden olan, hânedana mensup kişi

sulṭānī: (Ar.+Far.) bir sultan

sulṭānlık: (Ar.+Tü.) sultanlık

ṣāh: (Far., krş. bkz. *ṣeh*) hükümdar, sultan

ṣāh-zāde: (Far., krş. bkz. *ṣeh-zāde*) hükümdar çocuğu

ṣeh: (Far., krş. bkz. *ṣāh*) hükümdar, sultan; büyük, esaslı

ṣehen-ṣāh: (Far., krş. bkz. *ṣehen-ṣeh*) hükümdarlar hükümdarı

ṣehen-ṣeh: (Far., krş. bkz. *ṣehen-ṣāh*) hükümdarlar hükümdarı

ṣeh-zāde: (Far., krş. bkz. *ṣāh-zāde*) hükümdar çocuğu

ṣehr-yār: (Far.) hükümdar

2.20.4. Padişah, Şah

melikī: (Ar.+Far.) padişahlardan olan, bir melik

melik-zāde: (Ar.+Far.) sultan çocuğu, padişahın oğlu

pād-ṣāh: (Far., krş. bkz. *pād-ṣeh*) padişah, sultan

pād-ṣāh-zāde: (Far.) padişah çocuğu

pād-ṣāhī: (Far.) sultanlardan olan, bir padişah

pād-ṣāhlık: (Far.+Tü.) padişahlık

pād-ṣeh: (Far., krş. bkz. *pād-ṣāh*) padişah, sultan

6.20.4.1. Padişaha Ait Eşyalar

taht: (Far.) hükümdarlık; hükümdarlık makamı, koltuğu

2.20.5. Sosyal Sınıflar

2.20.5.1. Makam, Rütbe

cāh: (Ar.) itibar, makam, mevki

devlet (1): (Ar.) saadet, mutluluk; şans, iyi talih; zenginlik; büyük paye, makam

derece: (Ar.) derece; rütbe, basamak

ḥācib: (Ar.) ulu makamın kapıcısı

manşib: (Ar.) derece, makam, rütbe

menāşib: (Ar.) rütbeler, dereceler

menzilet: (Ar.) derece, rütbe; inecek yer

mertebe: (Ar.) derece, basamak, rütbe, makam

nişāblıḡ: (Ar.+Tü.) dereceli, rütbeli, makam sahibi

pāye: (Far.) derece, meritebe, rütbe

2.20.5.2. Üst Düzey Unvanlar Yüce, Yüksek

a‘lā: (Ar.) yüksek, yüce

‘ālī: (Ar.) yüksek, yüce

bülend: (Far.) yüksek, yüce

büzürḡī: ululardan olan, bir yüce şahıs

büzürḡ-zāde: ulu oḡlu, büyük bir zâtın çocuḡu

‘izzet: (Ar.) şeref, değer, yücelik

refī‘: (Ar.) yüksek, yüce

rif‘at: (Ar.) yükseklik, yücelik

vālā: (Far.) yüksek, yüce; güçlü

yed-i ‘ulyā: (Ar.) yücelik eli, yukarıda bulunanın, sadaka verenin eli

yüksek: yüksek

2.20.5.3. Efendi, Sahip

dervīş-şıfat: (Far.+Ar.) dervişlerin dış görünüşüne sahip olan

dervīş-siret: (Far.+Ar.) dervişlerin iç görünüşüne sahip

ehl: (Ar.) sahip; mensup

ehlī: (Ar.) mutasarrıflardan olan, bir sahip, ehil

ēdi: (krş. bkz. *ēdi*) sahip; tanrı

ēdi: (krş. bkz. *ēdi*) sahip, tanrı

ēge: sahip; tanrı

maḥdūm: (Ar.) hizmet edilen, efendi; oğul, evlat

mālik: (Ar.) sahip; efendi; tanrı

taşarruf: (Ar.) sahip olma; idare etme

‘urefā: (Ar.) irfan sahipleri, arifler

2.20.5.4. Cariye, Köle, Rehin

bende: (Far.) köle, esir, tutsak

cār: (Far.) köle, cariye, odalık

girev: (Far.) rehin

ḥabeṣī: (Ar.+Far.) zenci köle, esir

ḥalka-be-gūṣ: (Ar.+Far.) köle, esir; tutkun

ḥaṣīb: (Ar.) cömert; bir köle ismi

kenīzek: (Far.) cariye, odalık; kadın köle

ķirgīna: cariye, odalık, kadın köle

i‘tāk: (Ar.) bir köleyi serbest bırakma

memlūk: (Ar.) köleleştirilmiş, esir

2.20.5.5. Başkan

ṣāḥib-dīvān: (Ar.) divan başkanı; vezir, sadrazam

2.20.5.6. Emniyet, Güvenlik

emniyet: (Ar.) emniyet, güvenlik

maḥfūz: (Ar.) hıfz edilmiş, korunmuş

2.20.5.7. İsyān

‘iṣyān: (Ar.) isyan, başkaldırı

2.20.6. Hizmet

ḥidmet ~ ḥidmet (1): (Ar.) hizmet

2.21. DÜNYA, GÖK, GÖKYÜZÜ VE SEMA İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.21.1. Dünya, Kâinat

‘ālem: (Ar.) dünya

cihān: (Far.) dünya, acun

dehr: (Ar.) dünya

devrān: (Ar.) felek; dünya

dünyā: (Ar.) dünya

dünyālik: (Ar.+Tü.) dünyalık

riḥlet: (Ar.) göç; öbür dünyaya gitme

2.21.2. Gök, Sema

eflāk: (Ar.) gökler

felek: (Ar.) gökyüzü; talih

kök (3): gök, sema

2.21.2.1. Güneş Sistemi, Gezegen, Yıldızlar

‘ıkd: (Ar.) gerdanlık; yıldız takımı

müşterī: (Ar.) altıncı felekteki Müşterî gezegeni

peren: (Far.) *pervin* ~ *süreyya* ~ *ülker* olarak da bilinen takım yıldız

süheyl: (Ar.) Süheyl yıldızı, Kanopus

2.21.3. Gölge

kölege: (Moğ.) gölge

sāye: (Far.) gölge

sāye-perverde: (Far.) gölgede beslenmiş

2.22. EĞLENCE, HİLE, OYUN VE İŞARET KAVRAMLARI

2.22.1. Eğlence, Hile, Keyif, Oyun

āl: (Far.) hile, aldatma; zeka oyunu

‘aşk-bāzī: (Ar.+Far.) aşk oyunu

bā-fend: (Far.) hileli

ḥīle: (Ar.) hile, oyun

la‘b: (Ar.) oyun; spor

lehv: (Ar.) oyun, gereksiz iş

mekr: (Ar.) hile, yalan dolan

melâhî: (Ar.) oyunlar, eğlenceler

mümetti': (Ar.) keyif alan, eğlenen

oyun: oyun, eğlence

şafâ: (Ar.) saflık; gönül eğlencesi; tasasızlık, gamsızlık; neşe, zevk

şafâlıg: (Ar.+Tü.) keyifli, neşeli, tatlı

şafâsız: (Ar.+Tü.) keyifsiz, neşesiz, tatsız

şatranc: (Ar.) satranç oyunu

sefâhat: (Ar.) işret ve şehvet düşkünlüğü; har vurup harman savurma; akılsızca hareket etme

sefih: (Ar.) zevk düşkünlüğü

nüzhet: (Ar.) eğlence; neşe, sevinç; eğlence yerlerini gezme

tarab: (Ar.) eğlence; sevinç

2.22.1.2. Oyunda Kullanılan Eşyalar

ferz: (Far.) veziri temsil eden satranç taşı

oyunçuk: oyuncak

2.22.2. Gösteriş

bevş: (Far.) gösteriş gücü

2.22.3. Belirti, İşaret, Etki, Tesir

'alâmet: (Ar.) belirti, iz, işaret

a'râz: (Ar.) tesadüfler; belâlar, felâketler; işaretler, alâmetler

eşer: etki; iz, işaret

işâret: (Ar.) işaret, gösterme

ma'lûm: (Ar.) bilinen, belli olan

mevşûf: (Ar.) belirtilen, vasıflandırılmış

nişan: (Ar.) alâmet, iz, belirti

nişāne: (Far.) hedef; iz, belirti

nişān-gār: (Far.) iz taşıyan, belirtileri olan

te'sīr: (Ar.) etki, iz bırakma; dokunuş

yukuş: etki, tesir

2.22.4. Yarış

müsābaqa: (Ar.) yarış

2.22.4.1. Özel İşaretler

fetha: (Ar.) üstün işareti

zamme: (Ar.) ötre işareti

2.23. TARAF VE YÖN İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.23.1. Taraf, Yön

cānib: (Ar.) taraf, yön

cihet: (Ar.) yön, taraf

ercā: (Ar.) yönler, taraflar

eṭrāf: (Ar.) taraflar

istiḳāmet: (Ar.) doğru şekilde uzama, bir tarafa yönelme; yön, taraf

müteveccih: (Ar.) bir tarafa yönelen, giden

naḥv: (Ar.) yön, cihet; söz dizimi

sıḡar: taraf, yön; cihetine, -den yana

ṭaraf: (Ar.) yön, yan; bölge, kesim

teveccüh: (Ar.) yönelme, meyl etme

yan: yan, taraf

yıḡaḡ: taraf, yan

yön: yön, yan, taraf, cihet

2.23.2. Coğrafi Yönler

mağrib: (Ar.) batı; Mısır'ın kuzeyinde ve batısında kalan ülkeler

maşrıq: (Ar.) güneşin doğduğu yön; doğu

2.23.3. Yön Bildiren İfadeler

al (2): ön; karşı, kat, huzur

bāṭın: (Ar.) iç, iç yüz; gizli, görünmeyen

bāṭınī: (Ar.) içsel, dahilî, internal

kıble: kible; dönülen yön

min külü'l-vücūh: (Ar.) her taraftan, her yönden

orta: orta

tepe: tepe, üst

2.23.4. Alan, Ufuk, Hat, Sınır

āfāk: (Ar.) ufuklar

ḥacm: (Ar.) bir şeyin kapsadığı alan

ḥadd: (Ar.) sınır; kenar

ḥaṭṭ: (Ar.) hat, çizgi, sınır

ḳırağ: (krş. bkz. ḳırığ) kenar, kıyı, uç

ḳırığ: (krş. bkz. ḳırağ) kenar, kıyı, uç

2.24. HUKUK VE HUKUKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

2.24.1. Karar

‘aḳd: (Ar.) sözleşme, kararlaştırma

cāzim: (Ar.) cezm eden, karar veren

meşveret: (Ar.) danışma, müşterek karar verme

muḳarrer: (Ar.) kararlaştırılan (düşünce); sağlam; kuşkusuz

muşammem: (Ar.) kesin bir şekilde karar verilmiş

2.24.2. Kanun, Yasa

ḳānūn: (Ar.) kanun, yasa, kural

2.24.2.1. Dava

kažiyye: (Ar.) iş, husus; dava, mesele

müdde‘ī: (Ar.) iddia eden, davacı; ayak direten, inat eden

2.24.2.1.1. Şikayet

gile: (Far.) şikayet

şikāyet: (Ar.) sızlanma, yakınma

2.24.2.1.2. Delil, Şahit, Tanık

bürhān: (Ar.) delil, ispat

delīl: (Ar.) delil, ispat

hüccet: (Ar.) delil, ispat

pürhān: (< Ar. *bürhān*) delil, kanıt, ispat

şāhid: (Ar.) şahit, tanık

tanuqluq: şahitlik, tanıklık

2.24.3. Özgür, Tutsak

‘ārī: (Ar.) özgür; ayrı

āzād: (Far.) serbest, esaretten kurtulan

āzāde: (Far.) serbest, özgür

esīr: (Ar.) esir, tutsak; kılavuz

2.24.3.1. Ceza, Ödül

cezā: (Ar.) ceza, suçun karşılığı

kın: azap; ceza

müşādere: (Ar.) cezalandırmak üzere birinin malına el koyma, konfiskasyon

siyāset: (Ar.) memleket idare etme; politika; ceza

2.24.4. Adalet

‘ādīl: (Ar.) âdil, adâletli davranan

‘adl: (Ar.) adâlet, doğruluk

‘adl-bahşılıq: (Ar.+Far.) âdil davranma

bī-dād: (Far.) adâletsiz

dād: (Far.) adalet, doğruluk

şāhib-dād: (Ar.+Far.) adâlet sahibi

‘udûl: (Ar.) âdiller, adâlet sahibi olanlar

2.24.5. Hak, Hüküm

da‘vī: (Ar.) hak arama

ḥaḳḳ (2): (Ar.) kazanç, doğrulukla elde edilen, hak

ḥuḳḳ: (Ar.) haklar

ḥükm: (Ar.) hüküm, emir, komut

2.24.6. İzin, Ruhsat

icāzet: (Ar.) izin, ruhsat

müsā‘adet: (Ar.) müsâde, izin; yardım

2.24.7. Miras

mīrās: (Ar.) miras

mūriş: (Ar.) miras bırakan

vāriş: (Ar.) mirasçı

verāset: (Ar.) mirasçılık; miras hukuku

2.25. BİTKİLER VE BİTKİLER İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.25.1. Bitki İsimleri

ābnūs: (Far.) abanoz

bān: (Ar.) ılgın ağacı

kiş: gelincik (*martre zibelin*)

nebāt: (Ar.) ot, bitki

pêçe: (Far.) sarmaşık; bir yeri saran uzun ve dağınık ot kümesi

reyḥān: (Ar.) fesleğen

riyāḥīn: (Ar.) fesleğenler

sanduvāç: (< Soğ. zntm'çh) sanduvaç

2.25.2. Çalı, Diken

ḥār (1): (Far.) diken

ḥas: (Far.) çalı, diken

tiken: diken

2.25.3. Budak, Dal

ağşān: (Ar.) dallar, budaklar

2.25.4. Kök

‘ırq: (Ar.) kök

kök (2): kök

2.25.5. Bitkilerle İlgili Diğer Kavramlar

cüllāb: (Far.) gül suyu

güllāb: (Far.) gül suyu

2.25.5.1. Bağ, Bahçe

bāğ: (Far.) bağ, bahçe, bostan

besātīn: (Ar.) bostanlar, bahçeler

būstān: (Far., ayr. bkz. *būstān*) bostan, bağ

būstān: (Ar., ayr. bkz. *būstān*) bostan, bağ

gül-istān: (Far.) gül bahçesi

2.25.6. Tarım ve Mahsul

ekin: (krş. bkz. *ekin*) ekin, toprak mahsulü

ekin: (krş. bkz. *ekin*) ekin, toprak mahsulü

dāne: (Far.) tane, tohum

zer‘: (Ar.) ekin ekme, tohum saçma

2.26. TIP VE SAĞLIK KAVRAMLARI

2.26.1. Güç, Kuvvet, Sağlık

bileklik: bilekli, güçlü

düşvār: (Far.) zor, güç

düşvārlik: (Far.+Tü.) güçlük, zorlu

esenlik: esenlik, sağlık, âfiyette olma

ķādir: (Ar.) güçlü, kudret sahibi

ķavī: (Ar.) güçlü, kuvvetli

ķavī-bāl: (Ar.) yüreği güçlü olan; cesur

ķavī-dil: (Ar.+Far.) yüreği güçlü olan; cesu

ķudret: (Ar.) kuvvet, güç

ķuvvet: (Ar.) güç, kudret

ķuvvetsiz: (Ar.+Tü.) kuvvetsiz, güçsüz

ķūç: güç, kuvvet; zor; şiddet

ķüçlūg: güçlü, kuvvetli

ķūr: kuvvetli, güçlü; cesaretli

mecāl: (Ar.) güç, kuvvet; imkân; vesile

müşkil: (Ar.) güçlük, zorluk

pīl-ten: (Far. < Ar. *fīl*) fil tenli; dayanıklı

rāsih: (Ar.) sağlam, güçlü; bilgi birikimi engin olan

şa'b: (Ar.) güç, zor, çetin

şalābet: (Ar.) sağlamlık, kuvvetlilik

şihhat: (Ar.) sağlık; doğruluk; tamlık

tāb: (Far.) güç, kuvvet

ťākat: (Ar.) güç, kuvvet

ten-dürüst: (Far.) sağlıklı, sağlam

zūr: (Far.) zor, güç

6.26.2. Hastalık

ağrıġ: (krş. bkz. *ağrıġ*) hastalık; hasta

ağrıġ: (krş. bkz. *ağrıġ*) hasta

ig: hastalık; rahatsızlık

iglig: hasta, hastalıklı

‘illet: (Ar.) hastalık; tutkunluk

köpelek: uyuz

mesrū‘: (Ar.) sara hastalığına yakalanmış

2.26.2.1. Genel Cerrahi Hastalıklar

baş (3): yara, cerahat

cerāḥat: (Ar.) yara, kesik

cerāḥathġ: (Ar.+Tü.) yaralı

dāġ: (Far.) yara; iç sıkıntısı

dāġlıġ: (Far.+Tü.) yaralı

mecrūḥ: (Ar.) yaralanmış, yaralı

yara: yara

2.26.3. Hasta, Engelli

dīvāne: (Far.) deli, aklını kaçırmış kişi

ḥaste: (Far.) hasta

kūden: (Far.) kalın kafalı, aptal

sökel: hasta

sevdā: (Far.) sevdâ; aşk hastalığı, melankoli

teverrūmiyyet: (Ar.) şişme, şişiklik; verem hastalığına yakalanma

2.26.4. Çare, İlaç

bī-çāre: (Far.) çaresiz

bī-çārelġ: (Far.+Tü.) çaresizlik

dermān: (Far.) derman, çare; güç

dermān-delīḡ: (Far.+Tü.) acizlik, çaresizlik

derman-delīḡ: (Far.+Tü.) acizlik, çaresizlik

devā: (Ar.) ilaç, derman, çare, çözüm

edviye: (Ar.) ilaçlar

ēm: ilaç, çare

‘ilāc: (Ar.) ilaç, derman

merhem: (Ar.) sürülerek kullanılan ilaç, krem

mu‘ālece: (Ar.) ilaç yapma, ilaç kullanma

mu‘ālecet: (Ar.) ilaç yapma

muḡṭarr: (Ar.) çaresiz, zorda kalan

mūdāvāt: (Ar.) ilaç, deva arayıp bulma

ot (3): ilaç, derman; şifalı bitki

otasız: (krş. Moğ. *otaçi*) çaresiz, dermansız

safūfet: (Ar.) ilaç (toz halinde)

zarūret: (Ar.) çaresizlik; muhtaçlık

2.26.5. Panzehir, Zehir

nūṣ-dārū: (Far.) tiryak, panzehir; sıvı ilaç

tiryāk: (Ar.) panzehir

zebīb: (Ar.) yılan ya da akrep zehiri

zehr: (Far.) zehir

zehrlīḡ: (Far.+Tü.) zehirli

6.26.6. İyileşme

şifa: (Ar.) iyileşme

2.27. HAVA VE ATMOSFER OLAYLARI İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.27.1. Nefes

tenessüm: (Ar.) hava soluma, çekme

2.27.2. Buhar

baħr: (Ar.) buhar, duman

2.27.3. Rüzgâr

nesīm: (Ar.) hafif, tatlı rüzgâr

riyāh: (Ar.) esintiler, yeller

yel: (krş. bkz. *yēl*) esinti, rüzgâr; boş

2.27.4. Soğuk

berd: (Ar.) soğuk

savuğ: (~*sovuğ* ? krş. bkz. *savuk*) soğuk

savuk: (krş. bkz. *savug*) soğuk

2.28. ASKER, ASKERLİK, ORDU VE SAVAŞLA İLGİLİ KAVRAMLAR

2.28.1. Asker, Ordu

ceyş: (Ar.) ordu, asker

çerig: (krş. bkz. *çerig*, ayr. krş. Moğ. *çerig*) ordu, asker

çerig: (krş. bkz. *çerig*) ordu, asker

er: (krş. bkz. *ēr*) er, erkek, asker

ēr: (krş. bkz. *er*) er, erkek, asker

leşker: (Far.) ordu, asker

sipāh: (Far., krş. bkz. *sipeh*) asker, ordu

2.28.1.2. Savaş, Barış

ħarb: (Ar.) savaş, dövüş

ħuzūr: (Ar.) barış

maşāff: (Ar.) harp, savaş

mübāriz: (Ar.) dövüşen, savaşan

mücāhede: (Ar.) savaşma; uğraşma; nefsi yenmeye çalışma

sefer-gerde: (Ar.) sefere çıkmış; muharip, daha önce savaşmış kişi

şulh: (Ar.) barış, huzur

toķıř: (krş. bkz. *toķuř*) savaş, dövüş

toķuř: (krş. bkz. *toķıř*) savaş, dövüş

uruş: vuruş, savaş; düşman

2.28.1.3. Kavga, şiddet

‘arbede: (Ar.) kavga; gürültü patırtı

cebr: (Ar.) baskı, şiddet uygulama

cedil: (Ar.) dalaşan, kavgacı

cidal: (Ar.) kavga, savaş

hārīf: (Ar.) muhalif, karşıt; rakip

hīlāf: (Ar.) karşıt, zıt, ters

ķısuķ: şiddet; kavga, münakaşa

muḥālefet: (Ar.) aykırılık, muhaliflik

muḥālīf: (Ar.) karşı gelen, ayrılıkçı

mütenākız: (Ar.) birbirine muhalif olan, zıt, ters uyuşmayan

niza‘: (Ar.) çekişme, kavga

2.28.1.3.1. Darbe, Kuşatma, Vuruş

muḥīṭ: (Ar.) çevrili, kuşatılmış olan

urġuĉı: vurucu

zārb: (~*darb*, Ar.) vuruş, vuruk, darbe

zārbet: (~*darbet*, Ar.) darbe, vuruş

2.28.1.4. Saldırı

ḥamle: (Ar.) ileri atılma; saldırı

şavlet: (Ar.) şiddetli saldırı, hücum

ta‘addī: (Ar.) saldırı, agresif davranma

ta‘arruż: (Ar.) saldırma, hüçûm etme

2.28.1.5. Düşman

a‘dā: (Ar.) düşmanlar

‘adāvet: (Ar.) düşmanlık

‘adüvv: (Ar.) düşman

düşmen: (Far., krş. *düşmān*) düşman

düşmenlik: (Far.+Tü.) düşmanlık

ğaraż: (Ar.) hedef, amaç; düşmanlık

haşm: (Ar.) düşman, hasım

têgişlig: düşman, kavgalı

yağı: düşman

2.28.1.6. Mağlubiyet, Zafer

fütūh: (Ar.) zafer, galibiyet, kazanma, üstünlük

mağlūb: (Ar.) yenilmiş, mağlup

meftūh: (Ar.) ele geçirilmiş, fethedilmiş

2.28.1.7. Emanet, Ganimet

emanet: emanet

ğanīmet: (Ar.) çalışmadan kazanılan şey; düşmandan elde edilen mal; umulmayan fayda

2.28.1.8. Tuzak

tuzak: tuzak, ağ, kapan

2.29. BOY, SOY, URUK VE SÜLALE İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.29.1. Beylik, Boy

bêg: bey

bêglik: beylik

qadd: (Ar.) boy

qāmet: (Ar.) boy

2.29.2. Millet Adları

‘acem: (Ar.) İranlı, Fars; Arap olmayan

‘arab: (Ar.) Arap

a‘rābī: (Ar.) çöl Arabı, göçebe Arap

‘arabiyet: (Ar.) Arapçayla ilgili; Araplık

müsta‘rib: (Ar.) Araplaşan, Araplaşmış

mısrī: Mısır ülkesine has, Mısır işi

pars: (Far.) Fars, Pers; İran, Acemistan

rumī: Anadolu; Romalı; Rum diyarından olan; Yunanlı; Helen ülkesinden olan

şamlıḡ: (ya.+Tü.) Şam şehrinden olan

tatar: Tatar; Moḡol

tatarī: Tatar usûlü, Tatar gibi

tāzī: (Far.) Arap

türk: Türk milleti

zengī: (Far.) zenci, Arap

2.29.3. Diller

fārisī: (Far.) Farsça, Fars dili

türkī: (1) Türk dili, Türkçe

2.30. MADDE, MADEN, MİNERAL İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.30.1. Madde

kāfūr: (Ar.) İttriatta kullanılmak üzere Kâfūr ağacından üretilen beyazımsı, saydam madde

kāfūrī: (Ar.) Kâfûrdan yapılmış olan

2.30.2. Cevher, Maden

kān: (Far.) maden, kaynak

cevāhir: (Ar.) cevherler, kıymetli taşlar

cevher: (Ar.) cevher; kıymetli taş

gevher: (Far., krş. bkz. *güher*) cevher, değerli taş; esas, temel

güher: (Far., krş. bkz. *gevher*) cevher, değerli taş; kişi adı

2.30.3. Taş

mihek: (Ar.) değerli madenlerin ayarını anlamaya yarayan taş

seng: (Far.) taş

taş: taş

yağut: (Ar.) yakut taşı

2.30.4. Elementler

altun: altın

altunluğ: altınlı

bakır: bakır

gügird: (Far.) kükürt

hadid: (Ar.) demir

kümiş: (krş. bkz. *kümüş*) gümüş

kümüş: (krş. bkz. *kümiş*) gümüş

pulad: (Far.) paslanmaz demir, çelik

şaykal: (Ar.) kalay, cila

sım: (Far.) gümüş

sımın: (Far.) gümüşten, gümüş gibi

sımın-ber: (Far.) bedeni gümüş gibi olan

temür: (krş. bkz. *témür*) demir

témür: (krş. bkz. *temür*) demir

zeheb: (Ar.) altın

zer: (Far.) altın

2.30.5. Toz, Zerre

ġubār: (Ar.) toz

zerre: (Ar.) zerre

2.30.6. Akım, Akış

cereyān: (Ar.) akış, akım

2.31. TOPLUM, TOPLUMSAL DEĞERLER VE İLİŞKİLER

2.31.1. Topluluk, Toplum

āḥād: (Ar.) önde gelenler, seçkinler

‘avām: (Ar.) avam, seçkin olmayan halk tabakası

benū hilāl: (Ar.) Medine ile Kûfe arasında bulunan bir yer ve orada yaşayan Arap kabilesi

cem‘: (Ar.) toplanma, yığılma; birden fazla insandan, hayvandan, eşyadan vs. oluşan küme

cem‘ī: (Ar.+Far.) bir topluluk, cemiyetten olanlar

cem‘iyyet: (Ar.) cemiyet, topluluk

ēl (1): halk, ahālī

encūmen: (Ar.) meclis, komite

eytām: (Ar.) yetimler, babasızlar

ferīḳ: (Ar.) cemaat, topluluk; ordu

ġürūḥ: (Far.) topluluk, grup, bölük

ġürūḥī: (Far.) bir topluluk, grup

ḥalk: (Ar.) halk, teba; bir bölük insan

ḥavāṣṣ: (Ar.) seçkinler, asiller

ḥüccāc: (Ar.) hacılar, hacca gidenler

ḳabile: (Ar.) aynı soydan olan ve bir şef tarafından yönetilen topluluk

ḳavm: (Ar.) kavim, insan topluluğu

ḳiram: (Ar.) soyu temiz olanlar, asiller

ḳuṭṭa‘: (Ar.) kesenler, kesiciler

kuvrağ: cemaat, topluluk, küme

mecmu‘: (Ar.) toplanmış, cem edilmiş

mestūrāt: (Ar.) perhiz edenler; namus sahipleri, örtünenler

nefir: (Ar.) topluluk, küme; halk

ṭāyife: (< Ar.) grup, bölük, takım

2.31.1.1. Evlilik, Boşanma

‘iddet: (Ar.) kocası tarafından boşanan kadının başka bir kocayla evlenebilmesi için beklenen hukukî süre

nikāh: (Ar.) evlenme, nikāh

ṭalāk: (Ar.) boşama, nikāhlanan kadını bırakma

zifāf: (Ar.) gerdeğe girme

2.31.1.1.1. Doğum

ḥaml: (Ar.) gebelik

inṣā: (Ar.) yapma, meydana getirme

mevlūd: (Ar.) doğum

ṣun‘: (Ar.) yapma, yapış; eser, iz; tesir

ṭulū‘: (Ar.) doğma, ortaya çıkma

vilādet: (Ar.) doğum

2.31.1.1.2. Ölüm

cānī: (Ar.) cinayet işleyen, acımasızca öldüren

cināyet: (Ar.) cinayet

fānī: (Ar.) ölümlü

helāk: (Ar.) yok olma, ölme

küşte: (Far.) öldürülmüş, katledilmiş

muḳātele: (Ar.) katletme

mühlik: (Ar.) öldüren, yok eden

telef: (Ar.) yok etme

vaşıyyet: (Ar.) bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey(ler)

2.31.1.1.3. Göç, Hicret

hicret: (Ar.) göç

rahıl: (Ar.) göç, hicret

2.31.1.1.4. Bağ, İlişki

münāsebet: (Ar.) ilişki, bağ, yakınlık

müte‘allik: (Ar.) bağlı olan, ilişkisi olan

2.31.2. Toplumsal Değerler

2.31.2.1. Ahlâk

ahlâk: (Ar.) ahlâk

edeb: (Ar.) edep

fazîhet: (Ar.) edepsizlik, ahlaksızlık

fücur: (Ar.) ahlâka aykırılık

mekārim: (Ar.) cömerlikler, keremler; iyi ahlâklar

sîret: (Ar.) bir kimsenin içi, ahlâkı

sîrethğ: (Ar.+Tü.) siretli

tillig: edepsiz; dillenmiş; dilli

uyat: edep; ahlâk

2.31.2.2. Erdem, Fazilet, Üstünlük

bedā: (Ar.) üstünlük; ortaya çıkma, belirme

fāzl: (Ar.) üstünlük, fazlalık; erdem, fazilet

fazāyil: (< Ar.) faziletler

fazāyilet: (Ar.) faziletlilik

fāzıl: (Ar.) faziletli

fazilet: (Ar.) fazilet, erdem

fuzalā: (Ar.) erdemli insanlar, fazilet sahipleri

meziyyet: (Ar.) üstünlük sıfatı, erdem

2.31.2.3. Âdet

ṭarīqa: (Ar.) âdet; örf, töre

2.31.2.4. Usul, Yol, Yöntem

minval: (Ar.) tarz, usûl, yöntem, yol

rüsûm: (Ar.) usûl, yol, yöntem

2.31.2.5. Görev, Sorumluluk

vazîfe: (Ar.) görev, sorumluluk, ödev

2.31.3. Toplumsal İlişkiler

2.31.3.1. Sevgili, Sevgililik

cānān: (Far.) sevgili, yar

muḥibbī: (Ar.) sevenlerden olan, sevicî

nigār: (Far.) resim; put; sevgili

serv: (Far.) servi ~ selvi ağacı; servi gibi uzun boylu sevgili

şāhid: (Far.) sevgili; güzel

şūrīde: (Far.) hâli perişan olan; âşık, tutkun

‘uṣṣāk: (Ar.) âşıklar

üftāde: (Far.) düşkün, tutkulu; âşık

vuṣlat: (Ar.) (sevgiliye) ulaşma, kavuşma

yār: (Far.) dost, sevgili

yārān: (Far.) dostlar, sevgililer

2.31.3.2. Arkadaş, Eş, Dost

aḥbāb: (Ar.) dostlar, arkadaşlar

biliş: eş dost, tanıdık

celīs: (Ar.) birlikte oturan, yol refiki

dem-sāz: (Far.) arkadaş, dost

dōst: (Far.) dost, arkadaş; sevgili

dōstluḡ: (Far.+Tü.) dostluk, arkadaşlık

enīs: (Ar.) dost, arkadaş

êş: eş, dost; benzer

ḥabīb: (Ar.) dost, sevgili

hem-‘inān: (Far.+Ar.) birlikte olunan arkadaş

hem-nefes: (Far.+Ar.) birlikte zaman geçirilen arkadaş

hem-niṣīn: (Far.) birlikte oturulup kalkılan kişi

hem-sefer: (Far.+Ar.) seferde beraber bulunulan

iḥlāş: (Ar.) gönül dostluğu; içten sevgi

iḥvān: (Ar.) (bir tarikat, düşünce çevresinde) toplanan arkadaşlar; kardeşler

ḳoldaş: arkadaş; iş ortağı

muḥliş: (Ar.) dostluğu içten olan

muḳālāt: (Ar.) dostluk; karşılıklı sevmek

mūdārā: (Ar.) dost görünme; yüze gülme

nedīm: (Ar.) nedim, meclis arkadaşı

refīḳ: (Ar.) arkadaş; yol arkadaşı, eşlik edici

2.31.3.3. El, Yabancı

aḡyār: (Far.) yabancı

bī-gāne: (Far.) yabancı

ël (4): el gün, yabancı

yat: yabancı

2.31.4. Konuk, Misafir

ḳonuḳ: misafir, ziyaretçi

mekrūmet: (~mekremet, Ar.) ağırlama; ikram; şeref

mihmān: (Far.) misafir, konuk

mihmānlıḳ: (Far.+Tü.) misafirlik, konukluk

mūsāfir: (Ar.) misafir, konuk

2.31.4.1. Komşu

koşnı: komşu

2.31.4.2. Gurbet

celā: (Ar.) ayrılış, gitme; gurbete gidiş

ğarīb: (Ar.) kimsesiz, gurbete düşmüş

gurbet: (Ar.) gurbet

2.31.4.3. Yolcu

kārvān: (Far.) kervan

kārvānlıg: (Far.+Tü.) kervanlı

2.31.5. Yalnız

bī-kes: (Far.) kimsesiz, yalnız

cūda: (Far.) ayrı kalan, yalnız

halvet: (Ar.) yalnız; تنها

‘uzlet: (Ar.) yalnız yaşama; inzivaya çekilme

vaḥdet: (Ar.) yalnızlık, teklik

yalguz: yalnız

yek: (Far.) bir, tek, yalnız

2.31.6. Âşina

âşinā: (Far.) âşina, bildik

2.32. HAYVANLAR İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

hamāme: (Ar.) güvercin

ḥar: (Far.) eşek; ahmak, aptal

ḥayvān: (Ar.) canlılık, dirilik, var oluş; hayvan, organizma

ḥayvānāt: (Ar.) hayvanlar, organizmalar

karçıgay: (Moğ.) çakırca kuşu, bir tür doğan (*Astur palumbarius* [Lat.])

karınçqa: karınca

kāte: (< Gr. *kattā*) kedi; kedi cinsi bir hayvan

koçkar: iri koç, damızlık erkek koyun

ķurbān: (Ar.) kurban; Allah rızasını kazanmak için feda edilen hayvan vs.

ķurbānlık: (Ar.+Tü.) kurbanlık

miñ ayak: bin ayaklı olan (bir hayvan)

murğ: (Ar.) kuş

selvā: (Ar.) Yahudilere Allah'ın ihsanı, eti çok lezzetli bir cins bildiren

siyāh-gūş: (Far.) karakulak olarak bilinen bir tür yırtıcı kedi, vaşak

sūlgūn: sūlūn

2.32.1. Hayvan Organları

‘āc: (Ar.) fil dişi

dūmb: (Far.) kuyruk

ķanat: kanat

pençe: (Far.) pençe

per-āver: (Far.) kanat açan, uçucu

yapağı: yapağı

2.32.2. Av, Avcılık

aw: av

şayd: (Ar.) av; avlama, avlanma

2.33. YOKLUK BİLDİREN İFADELER

bī-berg: (Far.) yapraksız

bī-cān: (Far.) cansız

bī-girān: (Far.) fena olmayan

bī-ķesāb: (Far.+Ar.) hesapsız

bī-ķiyās: emsalsiz, benzersiz

bī-meze: (Far.) tatsız, lezzetsiz

bī-mezeliğ: (Far.) tatsızlık

bī-naẓīr: (Far.+Ar.) emsalsiz, eşsiz

bī-nemāz: (Far.) namazsız niyazsız

bī-şabrılık: (Far.+Ar.) sabırsızlık

bī-şafā: (Far.+Ar.) sefasız, tatsız

bī-ser ü pālīk: (Far.) düzensizlik, nizamsızlık

bī-ṭama‘: (Far.+Ar.) tamasız, açgözlü olmayan

bī-teşvīş: (Far.+Ar.) müdahesiz, karışmasız

bī-vaḳt: (Far.+Ar.) vakitsiz, zamansız

ḥatunsız: kadınsız, eşsiz

kıyāssız: (Ar.+Tü.) karşılaştırmaz; emsalsiz

te’ḥīrsiz: (Ar.+Tü.) geciktirmesiz

vāraḳāsız: (< Ar.) kağıtsız, yapraksız

2.34. OLUMSUZLUK BİLDİREN İFADELER

kāsid: (Ar.) sürümsüz, geçersiz; kesat olan

mā-lā-yutāk: (Ar.) dayanılmaz, güç yetmez olan

nā-dürüst: (Far.) doğru, düzgün olmayan

nā-ehl: (Far.) ehliyetsiz, ehil olmayan

nā-ḥaḳḳ: (Far.+Ar.) haksız yere, boşuna

nā-maḥrem: (Far.+Ar.) mahrem olmayan

nā-maḳbūl: (Far.+Ar.) makbul olmayan

nā-murād: (Far.+Ar.) isteğine ulaşamamış

nā-sezā: (Far.) yakışmayan, uygunsuz

nā-zībā: (Far.) yakışmayan, yakışıksız

2.35. DİĞER KAVRAMLAR

küreşçi: güreşçi

küreşçilik: güreşçilik

maḫhūr: (Ar.) kahredilmiş olan
maḫlūb: (Ar.) alt üst edilmiş, dağılmış
maḫsūm: (Ar.) taksim edilmiş, ayrılmış
mesned: (Ar.) dayanak, dayanılan şey
mübeddel: (Ar.) değişmiş, değiştirilmiş
mücerreb: (Ar.) denenmiş, sınanmış
mü'eyyed: (Ar.) kuvvetlendirilmiş; doğruluğu onaylanmış
mühmel: (Ar.) umursanmamış, ihmal edilmiş; boş bırakılmış
mükerrer: (Ar.) tekrar edilmiş, tekrarlanan
mükteseb: (Ar.) iktisap edilmiş, kazanılmış
mülazım: (Ar.) bir yere bağlanan ve oradan ayırlayamayan
müste'ār: (Ar.) eğreti, uyduruk
müşā': (Ar.) şüyû bulmuş olan, etrafa yayılan
mütteḥid: (Ar.) birleşmiş, birlik olmuş
osal: gafil; sersemlik
perveriş: (Far.) besleme, besleyiş
sad: (Far.) (100) yüz
ta'alluk: (Ar.) asılı olma; bağlı bulunma
ṭabī'at (2): (Ar.) tabiat, doğa
taḫā'ud: (Ar.) ihmâl
ta'ḫīḳ: (Ar.) asılma; bağlı bulunma
tārāc: (Far.) yağma, çapul
tāvān: (Far.) diyet
tayağ: dayak; dayanak
tecribe: (Ar.) tecrübe, deneyim
tedbīr: (Ar.) önlem; çare

te'essüf: (Ar.) teessüf

teklif: (Ar.) öneri

tekye: (Ar.) dayanak, güvence

tereşşuh: (Ar.) sızma, sızıntı

terkib: (Ar.) birleşim, birleştirme

tevāzu': (Ar.) alçak gönüllülük

tezvīrlık: (Ar.+Tü.) yanıltıcılık; yalancı olma

titrek: titreme, sarsıntı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

3.1. SÖZ VARLIĞI DİZİNİ

Akrabalık Adları Dizini		benefşe	51	ebr	55
ağa	15	çenār	51	kar	56
‘amm	15	çecek	51	kün (1)	56
ana	15	devha	52	mevsim	56
ata	16	dıraht	52	mevsimī	57
‘arūs	19	ğonce	52	mevsüm	57
‘ayāl	16	gül	52	mihr	57
birāder	17	lāle	52	mirā	57
ēbçi	19	nesrīn	53	rūzgār	57
ēni	17	ot	53	şabā	58
faķīre	20	şandel	53	şüreyya	58
ferzend	17	sünbül	53	şems	58
karındaş	17	şecere	53	tabī‘at (1)	58
karındaşlık	18	verd	54	tenjiz	59
küdegü	20	yığaç	54	üzker	59
menkūha	20	zamīrān	54	yel	59
nebīre	18	Coğrafi Terimler Dizini		yulduz	59
oğul	18	aķar su	54	Edebî Terimler Dizini	
oğlan	18	bād	55	beyt	60
tavām	19	bārān	55	dāsītān	61
uya	19	bulut	55	eş‘ār	62
Bitki Adları Dizini		ceyhūn	55	hıkāyāt	61
azğan	51	cibāl	55	hıkāyet	62

maẓmūn	62	devābb	32	murğ	35
menākıb	63	ejdehā	47	müş	43
meşel	63	êşek	40	müşek	44
naẓm	63	gürbe	40	neheng	44
rübā'ī	64	güye	32	neml	33
söz	64	henāzır	40	nemle	33
şā'ir	65	hurte	40	sağ	44
şî'r	65	hurūs	40	seg	44
Hayvan Adları Dizini		ılan	47	sıgır	44
‘ankebūt	32	it	41	siğek	36
ārāy	33	kaplan	41	şāhīn	36
arı	34	karga	34	ţāvus	36
arslan	38	kèyik	41	tèfe	44
at (1)	38	kırd	42	tève	45
aţ (1)	38	koçkar	42	tıfar	45
bahāyim	31	koy	42	ţillī	47
bala	31	kozi	42	ţūtī	37
balık	46	kölik	43	ţuyūr	37
baţţ	34	ķumrī	35	tülki	45
bedevī	39	ķunduz	43	ulağ	45
böri	39	ķurt	35	uy	45
buzāgu	39	ķuş	35	ügü	37
bülbül	34	māhī	47	vaḥş	32
cān-ver	31	mār	47	vuḥuş	32
çayan	33	merkebī	43	yağan	46
çögürtke	33	möşük	43	yarasığ	37

yayğan	46	altı yüz (600)	21	şānī	29
yılan	47	altınç	28	seksinç	30
yırtğuçı	32	altmış (60)	21	sitt (6)	26
zāğ	38	bêş (5)	21	siyüm	30
zübāb	38	bêşinç	28	şeşüm	30
Renk ve Renk Adları		bir (1)	22	tört (4)	26
Dizini		birer	31	tört yüz (400)	26
aķ	48	cüft	23	törtinç	30
al (1)	48	çehārum	29	üç (3)	26
benefş	48	dü (2)	23	üç yüz altmış (360)	27
beyāz	48	düvüm	29	üçinç	30
elvān	49	êki (2)	23	üçünç	30
gül-gün	49	êkinç	29	yêgirmi (20)	27
ķara	49	ellig (50)	23	yeti (7)	27
ķızıl	49	èllig (50)	24	yétinç	30
kök (1)	50	ħamse	24	yetmiş (70)	26
lāceverd	50	heftüm	29	yétmiş (70)	27
levn	50	heşt-şad (800)	24	yüz (100)	28
reng	50	heştüm	29	yüz ellig (150)	28
sarığ	50	ķırķ (40)	24	yüz yêgirmi (120)	28
yaşıl	51	miņ (1000)	24		
zümürrüd	51	on (10)	25		
Sayı Adları Dizini		on bêş (15)	25		
altı (6)	20	pencum	29		

3.2. TEMATİK SÖZLÜK DİZİNİ

Özel Adlar Dizini

Bölge ve Ülke Adları		yūnān	71	ferīdūn	67
Dizini		Eser Adları Dizini		ferīdūn-ı ferruḥ	68
çīn	70	muḳaddime	71	ḥaccāc	68
ḥʿārezm	70	ṣāh-nāme	71	hāmān	68
ḥıṭāy	70	Irmak Adları Dizini		hārūnu’r-reṣīd	68
ḥicāz	70	furāt	70	ḥasan	68
hind	70	nīl	70	hasan-ı meymendī	68
hindū-stān	70	Kişi Adları Dizini		ḥātem	68
ḥorāsān	70	‘abbās	67	ḥātem-i ṭāyyī	68
ḥoten	70	‘abdu’l-kāhir geylānī	67	ḥayltaş	68
‘ırāḳ	71	‘amr	67	hürmüz	68
ken‘ān	71	‘amru leys	67	ḥüsrev	68
kirmān	71	anūṣīrevān	67	ibnü hilāl	68
ḳurum	71	ardeṣīr bābeg	67	ibnü muḳle	68
kūbnān	71	ayāz	67	ibrāhīm-i ḥalīl	68
maḡrib	71	āzer	67	iskender-i rūmī	68
maḥmūdiyye	71	‘azudu’d-devlet	67	ḳārūn	68
mıṣr	71	bektaş	67	luḳmān ḥakīm	68
naḥle-i		ber-i zāl	67	mecnun	68
maḥmudiyye	71	beşuş	67	muḥammed	69
rūm	71	büzürçmihr	67	rüstem	69
ṣīrāz	71	cāru’l-lah	67	sa‘dī	69
türk-istān	71	dā‘ī	67		
yemen	71	ebu hüreyre	67		

saḥbān	69	hamedān	70	fütūḥ	213
sebük-têgin	69	iskenderiyye	70	ġanīmet	213
sibīcābī	69	kāşġar	70	ġaraż	213
sulţān maḥmud	69	küfe	70	ḥamle	212
şeyḥ sa‘dī	69	sayrām	70	ḥarb	211
şeyḥ zū’n-nūn-ı mısrī	67	sibīcāb	70	ḥarīf	212
ṭayy	67	şām	70	ḥaşm	213
zahḥāk	67	vāsıṭ	70	ḥilāf	212
zāl	67	Asker, Askerlik, Ordu ve Savaşla İlgili Kavramlar Dizini		ḥuzūr	211
zeyd	67	a‘dā	213	ķısıķ	212
zū’n-nūn-ı mısrī	67	‘adāvet	213	leşker	211
Mekān Adları Dizini		‘adüvv	213	maġlūb	213
irem	70	‘arbede	212	maşāff	211
ka‘be	70	cebr	212	meftūḥ	213
kellāse	70	cedil	212	muḥālefet	212
nigār-istān	70	ceyş	211	muḥālif	212
serāndib	70	cidal	212	muḥīṭ	212
Şehir Adları Dizini		çerig	211	mübāriz	211
‘alāniye	69	çerig	211	mücāhede	212
ba‘albek	69	düşmen	213	mütenākız	212
baġdād	69	düşmenlik	213	niza‘	212
bekr-ābād	69	emanet	213	şavlet	212
beyleķān	69	er	211	sefer-gerde	212
dımışķ	69	ër	211	sipāh	211
diyār-bekr	69			şulḥ	212
ḥaleb	69			ta‘addī	212

ta‘arruż	213	başak	154	helvā	154
têgişlig	213	ber	153	hizvem	152
tokış	212	berķ	152	huzretī	153
toķuş	212	bezm	151	ḥ‘ān	151
tuzak	213	bışıġ	153	‘işret	155
urġuċı	212	buġday	154	ķavurmaċ	154
uruş	212	cev	154	kefāf	157
yaġı	213	cevz	153	ķūt	151
żarb	212	cey	156	küdgülük	151
żarbet	212	çaġır	154	lezzet	156
Aş, Yemek ve		direv	154	luķme	152
Yemeklerle İlgili		eķl	156	maţbah	156
Kavramlar Dizini		esrük	155	menn	154
āb	154	esrüklik	155	merdüm-ḥ‘ār	156
āb-ı hayāt	154	et	153	mest	155
aċ	156	etmek	151	me’ūnet	152
aċlık	156	èsrük	155	meze	156
alma	153	èsrüklik	155	mezesiz	156
arpa	154	èt	154	mīve	153
‘asel	154	ètmek	151	mümālahat	156
aş	151	ġıdā	151	müskirī	155
‘aţş	156	ĥamr	154	nān	152
āzer	152	ĥanżal	153	nebāt	154
azuķ (1)	151	ĥayrān	155	ni‘am	157
azuķsız	151	ĥazırī	151	nemek	156
azuķsuz	151	ĥazz	156		
bādām	153				

ni‘met	157	süt	155	‘ulūfesiz	152
ot (1)	152	şehd	154	uruğ	154
otun	152	şeker	154	üzüm	153
ösrük	155	şekerlig	154	yağ	154
rāḥ	155	şem‘	152	yağğuçı	152
rızk	152	şem‘ī	152	yaş (4)	152
rūzī	152	şerab	155	yèg (2)	152
şabūḥ	155	şerbet	155	yègülük	152
sebze	153	şürb	155	yèm	152
sedd-i ramak	155	ta‘ām	152	zabr	153
sekerāt	155	talkan	154	zemzem	155
sekrān	155	ta‘m	156	zīre	156
şemār	153	tarıg	154	Bitkiler ve Bitkilerle İlgili Kavramlar Dizini	
şemer	153	tarık	154		
şemere	153	teşne	156	ābnūs	206
ser-ḥoş	155	tok	156	ağşān	207
ser-mest	155	tu‘me	152	bāg	207
soğan	153	turunç	153	bān	206
su	155	tūc	153	besātīn	207
suf	155	turş	153	büstān	207
sufra	152	turuş	153	büstān	207
susalık	156	tūşe	152	cüllāb	207
susuğ	156	tūşesiz	152	dāne	207
susuz	156	tuz	153	ekin	207
suw	155	türme	154	ekin	207
sükr	155	‘ūd (1)	152	gül-istān	207

güllāb	207	müsta‘rib	214	tābān	193
hār (1)	207	pars	214	tīre	193
has	207	rumī	214	yaruk	193
‘ırk	207	şāmlıg	214	ziyā	192
kiş	206	tatar	214	zulmet	193
kök (2)	207	tatarī	214	Din ve Tasavvuf İle İlgili Kavramlar Dizini	
nebāt	206	tāzī	214		
peçe	206	türk	214		
reyhān	206	türkī	214	‘ābid	76
riyāhīn	206	zengī	214	‘ābidī	76
sanduvāç	207	Boya, Isı, Işık, Renk Kavramları Dizini		āhīret	80
tiken	207			‘aķīdet	76
zer‘	208			‘ale’l-hayr	76
Boy, Soy, Uruk ve Sülaleyle İlgili Kavramlar Dizini		harāret	192	‘aleyhi’s-selām	76
		hizāb	192	‘alīm	71
		ısıg	192	‘allām	71
‘acem	214	ķır	192	‘amel	77
‘arab	214	menāre	192	‘amelsiz	77
a‘rābī	214	nīl-gūn	192	aşhāb	74
‘arabiyyet	214	nūr	193	aşhābu’l-kehf	74
bēg	213	pür-fer	193	aşhāb-ı kehf	74
bēglik	213	pür-nūr	193	aşhāb-ı şuffa	72
fārisī	214	rūşen	193	āyet	74
ķadd	213	sefid	192	‘azīzī	72
ķāmet	213	şi‘ā‘	192	bērişte	72
mısrī	214	şu‘ā	192	bī-günāh	79

bī-güneh	79	eren	73	hudāy	72
bī-nemāz	77	evliyā	73	‘ibādet	77
cemā‘at	77	ezān	77	ibrāhīm-i ḥalīl	73
cemā ‘atī	77	èren	73	īmān	76
cemād	79	fānī	79	istiğfār	78
cennet	80	fāsık	79	i‘tikād	76
cerem	79	fetvī	81	kalender	73
cürm	79	fısk	78	kāyim	77
da‘vet	78	ğafūr	71	każā	79
delālet	72	ğanī	71	kefen	81
dervīş	72	gūr	81	kıyām	78
dervīşān	72	gūr-istān	81	kıyāmet	80
dervīşī	73	günāh-kār	79	kuds	78
dervīşlik	73	ḥacc	77	kul	76
diyanet	76	ḥācc	77	kulluk	76
du‘ā	78	ḥācī	77	kur‘ān	74
du‘ā-gūy	78	ḥadīş	74	lā-ḥavle	76
dūzaḥ	80	ḥakḫ	71	laḥd	81
ecel	79	ḥālīk	71	lūṭ	73
ecelsiz	79	ḥarām	79	ma‘şiyet	80
ef‘āl	77	ḥaṭā	79	matem	81
el-ḥamd	78	ḥaṭāsız	79	mekruh	79
el-ḥamdulī’l-lah	76	ḥayy	72	memat	81
enbiyā	73	ḥelāl	79	menāhī	79
enfās	78	ḥudā	72	merḥabā	76
		ḥudāvend	72	mesākīn	73

meşāyih	74	raḥman	72	şefā‘at	78
mevlī	72	raḥmetu’l-lahi	76	şefi‘	78
miskīn	73	ravża-ı rızvān	80	şer‘	77
mūsī	73	rek‘at	78	şer‘an	81
muḳadder	79	resūl	73	şeyḥ	74
mübarek	78	rezzāk	72	şükr	78
mü‘ezzin	73	rızā	79	ta‘abbüd	77
mün‘im	72	rızāsız	79	ṭā‘at	77
münkerī	81	şaff	78	taḥiyyāt	78
mürīd	74	şāhib	73	taḳşir	80
müteheccid	77	şahḥ	76	taḳvī	77
müyemmen	79	şalavātu’l-lahi		taḳvīsiz	77
naz‘	81	‘aleyhi	76	tamuğ	80
na‘ş	81	şāni‘	72	ta‘ziyet	81
nemāz	77	ser-ver	73	te‘ālī	72
ne‘üzü-b’illāh	76	settār	72	tebārek	79
niyaz	78	seyyi’āt	80	tehniet	76
nübüvvet	73	şevāblıg	80	teng-nā	81
pārsālīk	76	şūfi	73	teṅri	72
perverd-gār	72	şūfīlık	73	teslīm	79
peyem-ber	73	sübḥa	74	tevbe	78
peygām-ber	73	sübḥān-allah	76	tevekkül	79
pīr	73	sücūd	78	tēṅri	70
rabb	72	süleymān	73	türbet	81
raḥīm	72	sünnet	77	töhmet	80
		şākır	78		

uçmağ	80	zıll-ı zū'l-celāl	76	tağā'ud	224
'umdetü'l-islām	76	zühd	77	tārāc	224
uşmağ	80	zū'l-celāl	70	tāvān	224
vācib	77	Diğer Kavramlar Dizini		tayağ	224
va'z	81	küreşçi	223	te'essüf	225
vebāl	80	küreşçilik	223	tecride	224
vefat	81	mağhūr	224	tedbīr	224
verā 'at	79	mağlūb	224	teklif	225
ve's-selām	76	mağsūm	224	tekye	225
vužū	78	mesned	224	tereşşuğ	225
yağyī	73	mü'eyyed	224	terkīb	225
ya'nī	76	mübeddel	224	tevāzu'	225
yas	79	mücerreb	224	tezvīrlık	225
yāsīn	74	mühmel	224	titrek	225
yazuğ	80	mükerrer	224	Dünya, Gök, Gökyüzü, Semayla İlgili Kavramlar Dizini	
yazuğ	80	mükteseb	224	'ālem	200
yazukluğ	80	mülazım	224	cihān	201
yazuksız	80	müste'ār	224	dehr	201
yazuksuz	80	müşā'	224	devrān	201
yezdān	72	müttehid	224	dünyā	201
yūnus	73	osal	224	dünyālik	201
yūsuf	74	perveriş	224	eflāk	201
zāhid	74	sad	224	felek	201
zāhidlık	74	ta'alluğ	224	'ıkd	201
zekāt	78	ṭabī'at (2)	225		
zekvet	78	ta'līk	224		

kök (3)	201	melāhī	202	bāhālīg	187
kölege	201	mevşūf	202	bahā-lī	187
müşterī	201	mümetti‘	202	bay	189
peren	201	müsābaқа	203	baylık	189
rıhlet	201	nişan	202	bāzār	186
sāye	201	nişāne	203	bèrgü	189
sāye-perverde	201	nişān-gār	203	bèrgüçi	187
süheyl	201	nüzhet	202	beżā‘at	188
Eğlence, Hile, Oyun ve		oyun	202	beżā‘atī	186
İşaret Kavramları		oyunçuқ	202	bī-āzār	187
Dizini		şafā	202	bī-ḥayr	187
āl	201	şafālīg	202	bişi	188
‘alāmet	202	şafāsız	202	cevherī	187
a‘rāż	202	şatırac	202	cidd	185
‘aşq-bāzī	201	sefāhat	202	çıgay	189
bā-fend	201	sefih	202	daḥl	190
bevş	202	tarab	202	derem	188
eşer	202	te‘şīr	203	deremī	188
ferz	202	yukuş	203	der-kār	185
fetḥa	203	zamme	203	deyn	189
ḥīle	201	Ekonomi ve Değer		dīnār	188
işāret	202	Kavramları Dizini		dirhem	188
la‘b	201	aḥıkkā	185	dūkān	186
lehv	202	a ‘māl	185	emlāk	187
ma‘lūm	202	asıg	187	emvāl	188
mekr	202	bāhā	187		

erbāb	185	hedy	188	metā‘	189
fāḫa	189	hişşe	185	mu‘lem	186
faḫīr	189	idrār	188	muvaḫḫa	186
faḫīrlık	189	iş	186	mübāşeret	186
faḫr	189	ḫadr	188	mü‘ezzinlık	186
fāyide	187	ḫarż	189	müfid	187
fāyidesiz	187	ḫaşd	186	mülk	189
fevāyid	187	ḫazganç	190	mülkī	189
fuḫarā	189	keffāret	186	münkerlig	186
ğarāmet	189	ḫıymet	188	müştağil	186
gedā	189	ḫıymetliğ	188	müvekkel	186
gedāy	189	ḫıymetsiz	188	nafaḫa	190
gedāylık	189	ma‘dūl	186	naḫd	188
gezend	187	ma‘dūlluk	186	naḫdī	188
ğınā	189	māl	189	nīm-ḫūrde	186
girān-māye	187	maşlahat	186	pul	188
girdār	185	maşlahatī	186	rātibe	188
ḫ‘ār	188	mażarrat	187	ravḫ	190
ḫ‘ārluk	188	meblağ	188	şemīn	188
ḫaḫīr	187	meblagī	188	ser-māye	189
ḫarāc	190	menāfī	187	serserī	186
ḫasenāt	185	menāhī	186	şervet	189
ḫayr	185	menfa‘at	187	şirket	190
ḫayşiyet	187	meşālīḫ	186	temettü‘	187
ḫazīne	188	meskenet	189	teḫe	188
		meşğul	186		

ticāret	186	hırka	167	tāc	167
tüvān-ger	190	hırka-püş	167	tānā	166
umūr	186	hırkasız	167	tanāb	168
yarmak	189	hil‘at	166	teri	168
ziyān	187	ibrīşüm	168	tēri	168
Giyim ve Kuşamla İlgili Kavramlar Dizini		igine	169	ton	166
‘abā	166	kabā	167	tonluğ	166
aṭlas	166	kāle	168	‘uryān	168
bend	167	kettān	168	üs	166
bez	167	keygü	166	yaka	167
börk	167	kisve	166	yalıñaç	168
börük	167	kisvet	166	yeñ	167
bürd	166	kön	168	yēñ	168
bürehne	168	könlek	167	yip	168
bürehnelik	168	kur (1)	167	yün	168
çapan	167	libās	166	Görevli Öğeler Dizini	
çul	168	libāsī	166	adın	157
dāmen	167	pelās	167	adın	157
dekle	167	pile	168	ah	157
destār	167	pōst	167	ale’l-ḥuşuş	157
dībā	168	pōstīn	167	‘ale’t-tevāl	157
edīm	168	ruk‘a	168	ammā	157
etek	167	şiyāb	166	ança	157
ḥarīr	166	şebī	167	ançün	157
hem-hırka	167	şel	168	anda	157
				andağ	157

andağ-ok	157	dirīg-ā	158	kaç	159
andak	157	eger	158	kaçan	159
andın	157	elbette	158	kanda	159
anıdın	157	ey	158	kanı	159
ansız	157	erki	158	kāş	159
ara	157	èkegü	158	kıayda	159
ārī	157	èkelesi	158	kıaydın	159
aşlā	157	fūsūs	158	kıayra	159
azın	157	gāh	158	kıaysı	159
bak	157	ğayr	158	kıayu	159
bārī	157	geh	158	kemā kııla	159
belī	158	ger	159	kerek	160
bel-kim	158	hakķā	159	kim (1)	160
ber-ā-ber	158	hāşşā	159	kim (2)	160
bi-ğayr	158	hem	159	kıur (2)	160
bigi	158	hem-īn	159	lā-cerem	160
bile	158	her-āyīne	159	līkin	160
bilen	158	hergiz	159	ma	160
bilesi	158	hey	159	mā-dām	160
birle	158	hēc	159	me	160
bu	158	huşūsen	159	meger	160
çend-ān	158	iç	159	min ba‘d	160
çend-īn	158	içre	159	mu (1)	160
dek	158	ilahī	159	mu (2)	160
dék	158	ile	159	mundağ	160
der	158	illa	159	mü	160

ne	160	tegme	161	zinhar	162
nè	160	tegrü	161	Hava ve Atmosfer Olayları Kavramları Dizini	
nèçe	160	tèg	161		
nèçe me	160	tègme	161		
nèçük	160	uş	161	baħr	211
nèçün	160	uş-al	161	berd	211
nège	160	uş-bu	161	nesīm	211
nèlük	160	üçün	161	riyāħ	211
nè-me	160	üze	161	savug	211
nèmerse	160	üzre	161	savuk	211
nè-teg	161	ve	162	tenessüm	211
nè-teglik	161	ve ger	162	yel	211
ok (2)	161	ve sâyir	162	Hayvanlarla İlgili Kavramlar Dizini	
ol (2)	161	velī	162		
ök	161	velīk	162		
özge	161	velīkin	162	‘āc	222
sanı	161	vu	162	aw	222
sâyir	161	vü	162	dümb	222
sèn-ā	161	yā	162	hamāme	221
şeh-ā	161	yā-hōd	162	ħar	221
şeyħ-ā	161	yana	162	ħayvān	221
tā	161	yaıılığ	162	ħayvānāt	221
takı	161	yime	162	kanat	222
tapa	161	yolı	162	karçıgay	221
teg	161	zāhir	162	karınçka	221
tegi	161	zihī	162	kāte	221
				koçkar	222
				kurbān	222
				kurbānlık	222

miñ ayak	222	gile	205	İnsan ve İnsan	
murğ	222	haqq (2)	206	İlişkileriyle İlgili	
pençe	222	hukūk	206	Kavramlar Dizini	
per-āver	222	hüccet	205	‘abūs	149
şayd	222	hüküm	206	‘acāyib	122
selvā	222	icāzet	206	‘aceb	122
siyāh-gūş	222	ķānūn	204	ādem	114
sülgün	222	ķāziyye	205	ādemī	114
yapağı	222	ķın	205	ādemīlik	114
Hukuk ve Hukukla		meşveret	204	ādemiyyet	114
İlgili Kavramlar Dizini		mīrāş	206	āferīn	128
‘ādil	205	mukarrer	204	āfet	122
‘adl	205	mūriş	206	‘āfiyet	132
‘adl-bağışılık	205	muşammem	204	‘afv	123
‘ağd	204	müdde‘ī	205	āğāz	140
‘ārī	205	mūsā‘adet	206	ağılık	131
āzād	205	müşādere	206	ağkād	127
āzāde	205	pürhān	205	akribā	145
bī-dād	206	şāhib-dād	206	alar	115
bürhān	205	siyāset	206	alğuçı	135
cāzim	204	şāhid	205	‘ālemī	114
cezā	205	şikāyet	205	‘amīd	114
da‘vī	206	tanukluk	205	‘āmil	148
dād	206	‘udūl	206	ān	136
delīl	205	vāriş	206	‘anāsız	122
esīr	205	verāset	206	anı	115

anın	115	‘ayş	118	bedi‘ü’l-cemāl	149
anıñ	115	‘azāb	126	bed-nām	117
anıñsız	115	āzār	137	bed-nāmlık	117
anlar	115	āzārsız	137	bed-nāmluğ	117
aña	115	‘azīz	133	bed-rūzgār	145
ansız	115	‘azm	139	bed-sigāl	120
añlağuçı	138	‘azmī	139	bed-sirişt	146
a‘rāz	122	‘azmsız	139	behcet	126
‘arż	137	bağī	130	behīme-şifat	150
‘arza	137	bağlığ	150	behre	130
ārzū	120	bağış	134	behre-mend	131
āsāyiş	132	bahādur	147	behresiz	131
‘āşī	145	bağıl	131	behre-ver	131
āsīblıg	122	bağıllık	131	belā	122
‘āşık	124	bağş	140	belv	140
‘aşk	124	baht	132	benī ādem	114
at (2)	115	bahtsız	132	ber-ķarār	147
‘atā	123	bāk	125	bernālīg	130
atlıg	115	bālīg	147	ber-pay	148
‘avān	134	başsız	117	beşāret	129
āvāre	147	başsızlık	117	beşer	114
āvāze	115	becel	140	beşere	150
ayağsız	149	bed-baht	132	beşeriyet	114
‘ayb	137	bed-gevher	145	beyān	140
‘āyid	150	bed-gūy	145	bī-‘avn	134
‘ayn	115			bī-bāk	125

bīdār	136	cūd	131	direng	135
bī-edeb	146	cūş	140	dirîg	129
bī-ḥamiyyet	133	cūr'et	139	dūn	117
bī-nevālîk	135	cüst	140	dürüştlük	134
biregü	115	cüvān	118	düşnām	141
birevgü	115	cüvānī	118	ebnā-ı cins	114
bī-rūz	132	cüvānlîk	118	efgān	138
bī-vefā	137	cüvān-merd	131	emel	121
bī-vefālîk	137	cüvān-merdlik	131	emgek	126
biz	116	ḍalālet	130	emred	150
bozğuçı	136	dāye	145	enām	118
buğz	127	def	140	endîşe	122
buhl	131	denī	117	endîşesiz	134
bulūğluk	118	derç	141	erāmil	120
bünyād	145	derd-mendī	122	eṭ-ṭabi'	131
cāblūsuk	136	derd-şū	122	evlād	119
cāfī	126	derḥ'āst	120	eymen	139
cefa	126	devlethîg	132	ezā	126
cefacı	126	devletluk	132	ëmgek	126
cehd	138	devr	141	erīnlig	150
cehūd	120	dil-ārām	150	erlik	116
cenāb	133	dil-ber	150	fāḥir	133
cevr	126	dil-berī	150	fāḥişe	117
cevrlüg	126	dil-dār	150	fāriğ	132
cihān-dīde	147	dīn	119	faşîḥ	139
				fāş	141

fehm	138	ğammāz	136	hācet	135
ferāğat	132	ğamz	141	hacil	124
ferah	132	ğarāyib	122	hādiş	138
feraset	138	ğarażlıĝ	120	hakāret	141
ferec	120	ğāret	139	hakk	141
feryād	138	ğarīb	116	hāk-sārılık	147
fesād	136	ğarık	147	halāş	141
fesād-āver	136	ğark	141	halāyık	114
feyyih	139	ğayb	142	hamākat	117
fī‘l	148	ğayz	127	hamīde	128
fī‘lī	148	ğazab	128	hāmile	150
fīgān	138	ğazablıĝ	128	hāmūş	147
fikr	120	gerdiş	135	handān	150
fikret	120	giriŧtār	147	hande	136
firāk	140	gīz	150	harām-zāde	117
fīrār	141	ĝufrān	123	harc	141
fīrūz-baht	132	ĝulū	141	hareket	148
fitne	136	ĝurr	133	harīb	147
fītneliĝ	136	ĝuşsa	123	harīdār	135
fūlan	116	ĝuyūb	140	harīş	146
fütüvvet	131	ĝül-endām	150	hāş	114
ĝaddār	129	ĝümān	125	hased	127
ĝāfil	147	ĝuşād	141	hāşıl	138
ĝaflet	146	ĝuşāyiş	141	hāsīd	128
ĝam(m)	123	ĝūzer	141	hasīs	131
ĝam-ẖārılık	123	hacālet	124		

ḥaşıyy	150	ḥısb	117	‘ırz	134
ḥasret	123	ḥıyānet	141	ıslāḥ	141
ḥasūd	128	ḥicābsız	124	ibrār	130
ḥaṭar	125	hicr	140	icābet	133
ḥaṭarlıĝ	125	hidayet	141	idrāk	138
ḥāṭır-cem‘	147	ḥilāfet	141	iflās	141
ḥatīb	139	ḥilmsiz	146	ifrāt	134
ḥatun	116	ḥimāyet	141	iḥsān	123
ḥavf	125	himmet	139	ihtimām	138
ḥayāt	118	hiss	120	iḥtirāz	124
ḥayf	126	ḥōd	116	iḥtiyāc	135
ḥāyır	122	ḥōd-rāy	127	iḥtiyār	127
ḥazer	141	ḥoşnūd	128	iḥyā	141
ḥazān	150	ḥubb	124	iḥzāz	132
ḥazret	132	ḥufte	136	‘ikāb	126
hedef	121	ḥumār	141	iḥdām	138
hem-derd	122	ḥūr	150	ikram	133
her-cāyī	146	ḥurrem	127	iḥrār	133
herze-gūy	139	ḥursend	132	iktisāb	141
hevā	121	ḥussād	128	i‘lām	141
hevāyī	121	ḥuṣūl	138	īmān	119
heves	121	ḥuṣūmet	128	īmīn	139
heves-bāz	147	ḥuṣūmetlıĝ	150	imtişāl	142
heybetlıĝ	150	ḥuṣūnet	134	in‘ām	142
ḥıkd	128	hümāyūn	132	inbisātsız	132
ḥırāmān	148	ḥürmet	133	inḳıyād	142

ins	114	ḳademī	136	kerīm	131
inṣāf	129	ḳadḡu	123	kes	114
insān	114	ḳadḡuluḡ	122	kesb	142
insān-neseb	114	ḳadḡusuz	123	ḳıbāl	134
insāniyyet	114	kāfir	119	ḳılanç	134
intikām	129	kāfir-i ni‘met	146	ḳılḡuḡı	147
inẓār	142	kāhil	146	ḳılık	148
i‘rāz	124	ḳahr	142	ḳışās	142
‘irfān	138	kām-rān	148	ḳismet	131
īsān	133	ḳanā‘at	142	ḳız	116
islām	120	ḳarı	118	kibr	128
ism	115	ḳarılıḡ	118	kiçiglik	119
isrāf	142	ḳarīb	147	kifāyet	142
isti‘ānet	135	ḳat‘	142	kih-ter	119
istib‘ād	142	ḳat‘iyyet	142	kimerse	116
istīfā	142	ḳavḡunçı	148	kimse	116
istizhār	135	ḳavvāl	148	kimseci	116
işvā	142	kefil	147	kīn	128
iṣṭihā	121	kefūr	146	kīne	127
‘itāb	137	kehl	118	kīne-ver	128
i‘tibār	133	kehlilik	142	ḳişi	114
i‘timād	139	kelīm	139	ḳişisiz	116
i‘tirāz	127	kemāl	119	kīyān	116
izhār	138	kemine	146	ḳork(u)suz	125
ḳadaş	145	kēḡeş	142	ḳorkuş	125
ḳadem	136	kerem	131		

könülsüz	121	mahlūk	118	melālet	122
körüş	134	maḥmūr	147	melamet	137
köt	117	maḥrūm	147	melhūz	130
kūdek	119	maḥv	142	melül	147
ķurb	148	ma‘īšet	117	men‘	142
ķurbet	149	maķbūl	133	menkābet	115
kūr-dil	120	maķdem	142	meñisiz	132
kusīl	142	maņa	116	merahat	127
ķuşūr	137	manzūr	134	merd	116
kūşış	138	maraż	123	merdek	117
küçküklüg	146	ma‘rūf	115	merdekī	117
küfr	119	ma‘ş	149	merdlık	130
kūrbet	122	ma‘şūm	147	merḥamet	129
küstāḥ-vār	146	ma‘şūqluķ	142	mesīḥī	120
lā-ya‘lem	147	ma‘ūnet	135	meslūb	147
leyīm	117	māyil	121	mesrūr	127
lu‘bet	122	mażīm	132	meşğülluķ	142
ma‘āş	118	mażlūm	126	meşhur	115
ma‘āyib	137	meded	135	meşiyet	121
ma‘īšet	118	medḥ	128	meveddet	124
mağmūm	123	medhūş	122	meyl	121
mağylıĝ	146	mefāḥiret	12	mezālim	126
mağrur	147	mefhum	138	mezellet	117
maḥabbet	124	meftun	147	mezkūr	115
maḥbūb	124	mehābet	125	miḥen	126
maḥcūb	124	melal	123	miḥnet	126

miḥnet-yār	130	muḥill	148	mübāhī	128
mihr-bān	129	muḥtāc	135	mübalağa	143
mihrlıg	129	muḥtāclık	135	mübālağat	143
mikşār	146	muḥtāl	128	mübtelā	148
minnet	130	muḳāvemət	143	mücālese	143
minnetsiz	130	mūla‘	121	mücāleset	143
miz	116	munşif	146	mücālis	148
möñ	116	muntazır	135	mücānebet	124
mu‘āheze	137	muñ	123	müdāmeset	143
mu‘āmele	134	muñluğ	132	mü‘eddet	143
mu‘āmelet	134	murād	121	mü’eyyid	148
mu‘āşeret	118	murtāz	148	müfāḥir	129
mu‘āyene	142	muşībet	123	müfāreḳat	143
mu‘cib	122	muşliḥ	148	müferriḥ	132
mu‘āheze	137	muşāṭa	143	müflis	148
mūcib	148	muṭāva‘at	143	mühennā	129
mucill	133	mu‘temed	139	mühezzeb	148
muğnīlıg	142	mu‘temedün		mühīb	125
muḥābā	142	‘aleyhi	139	mühimm	134
muḥāfazet	143	mu‘terif	139	mühimmī	134
muḥaḳḳık	148	muvāfaḳat	143	mükāfāt	143
muḥālaṭa	143	muvāneset	124	mülā‘abet	143
muḥanneş	117	muvāsā	135	mülākī	140
muḥaşşıl	138	mü‘eddet	143	mülātıfet	129
muḥavvif	125	mü’eyyid	148	mülāzemet	143
muḥibb	124	mübāhāt	143	mülḥid	119

mültefit	149	müte‘ayyid	146	nedāmet	129
mültehif	149	mütedeyyin	119	nedem	129
mümsik	131	müteḥarrik	149	nefret	128
mümteni‘	148	müteḥayyir	122	nefs	121
münā	121	mütekebbir	128	nefūr	125
münāfık	136	mütena‘im	148	nefy	133
münağğas	123	mütereddid	125	nehy	143
münevvim	137	mütevaqqı‘	135	nekāl	126
münḥarif	130	müteẓahhir	135	nekbet	123
münkir	119	müttehim	148	nemmām	136
mürāca‘at	135	nādim	129	nesl-i ādem	114
mürüvvet	130	nā-ḥoş	133	neşrānī	120
müsellem	133	nā-ḥoşluk	133	neşāṭ	127
müselmān	119	nā-kes	131	nev-cüvānlık	119
müstağrak	148	nām	115	nevm	137
müstecāb	133	nā-merd	146	nevmīd	121
müstemi	140	nām-ver	114	nezr	143
müstenid	139	nā-pervā	125	nifāk	136
müsteṭāb	133	nās	114	nīk-baḥt	132
müşārün ileyhi	117	naşb	143	nīk-nām	115
müşāveret	143	naşıblıg	131	nişār	143
müşerref	134	nāsiḥ	148	niyāz-mend	149
müşevveş	122	nāz	136	noķşānlıg	137
müşfik	146	naẓar	134	noķşānsız	137
müşṭāk	124	nāzil	149	nuşret	135
mütāba‘at	143	necāt	143		

nüzul	143	rağbet	121	sa‘âdetliĝ	127
oğlanlık	119	rāĝıb	121	sa‘y	138
ol (1)	116	raĝm	144	şābit	149
olar	116	rāhat	123	şādır	139
öç	129	rahm	129	şaḥā	131
öçlüg	130	rahmet	129	şaḥāvet	131
öçür	148	rahmsız	129	şaḥī	131
ökünç	129	rāy	127	şāhib-cemāl	151
‘ömr	118	rāyī	120	şāhib-dil	151
örklüg	150	rāzī	133	şāhib-i vaqtī	151
öz	116	recā	121	şāhib-kemāl	114
özüt	118	redd	133	şāhib-naẓar	148
‘özr	137	renc	126	sakınç	120
pārsā	146	rence	126	sākin	149
pārsā-zāde	145	renciş	126	şalāḥ	144
peçe	119	renc-keşlik	126	şāliḥ	119
pehlevān	150	rencūr	126	sālim	118
pejmān	123	revāk	144	sāmet	150
pervā	125	revan (3)	144	sāmi‘	140
perverde	148	ri‘āyet	133	sāmi‘a	140
pesendīde	129	ricāl	117	saḡa	116
peşimānlık	129	rind	146	saḡar	116
peydā	143	riyācı	136	şarrāf	138
pīrī	118	rūh-fezā	120	sebük-rūḥ	133
pīrlık	118	rūspī	117	sehm	125
piyāde	149	sa‘âdet	127	selāmet	144

selāmetlġ	151	şahş	114	tağayyür	144
semā‘at	140	şebāb	119	taḥassür	144
semāḥat	131	şecā‘at	151	taḥayyür	122
sên	116	şefkat	129	taḥkġk	139
şenā	129	şehvet	121	taḥlġş	144
sensiz	116	şekā	132	taḥrġş	144
ser-bāz	151	şekk	125	taḥsġn	129
ser-gerdān	122	şekksiz	125	taḥarrüb	144
ser-geşte	122	şemātet	127	taḥāzā	144
ser-zenġş	130	şenġ‘	124	taḥdġm	138
sêvgüçi	124	şerm-ende	124	taḥdġr	129
sêvünç	127	şeydā	124	taḥviyet	144
şıbyān	119	şıḥrak	138	ṭaleb	144
şıfatlġ	151	şikence	126	ṭāli‘	132
sirāyet	144	şġr-endām	117	ṭama‘	134
sitem	130	şġr-merd	151	ṭama‘sız	146
siz	116	şöhret	115	taḥ (2)	122
süz	123	şūḥ	136	taḥsuk	122
süfla	117	şük	149	tapuğ	132
sükûn	149	şürü‘	144	ṭarāvet	119
sükûnet	149	ta‘accüb	122	ta‘rġf	134
sürür	127	ta‘bġr	144	taşavvur	127
süst	146	ta‘biye	144	taşrġḥ	144
süstluğ	146	ṭā‘in	136	ta‘şġr	128
şād	127	ta‘yġn	144	tavassuṭ	144
şād-mānlġk	127				

tażarru	144	ters	125	uygak	137
taż'ıf	144	tersā	120	uyıguçı	137
te'emmul	127	teşrif	134	uyku	137
te'hır	144	teşvış	145	ülüg	131
tebessüm	136	tevakku'	121	ümīd	121
tedārük	144	tevakıuf	135	ümīdlıg	121
tefahhuş	144	tevbe	123	ümīd-vār	121
tefekür	127	tevessül	145	ün	115
teferriç	144	tevfık	145	va'dī	145
tefrık	127	tevhiğ	145	vaḥşet	125
tehdiyet	138	tevsen	146	vaḳār	145
te'hır	144	tilek	121	vaḳf	124
telakḳī	133	tirig	118	vaḳfe	135
telḳin	120	tiriglik	118	vāḳıf	145
temalluk	145	tişi	116	vāşıl	148
temāss	145	tırfe	122	vaşl	140
temāşā	134	turş-rüy	150	vażi'	117
temennā	121	turuşluk	150	vecil	125
teneffür	128	türkī (2)	119	vedd	124
tenzır	145	tüvān-ger-		vefa	137
ter	119	himmet	131	vefasız	137
terceme	145	'uḳūbet	126	vefāsızlıg	137
tercīḥ	127	ul	145	vehm	125
tereddüd	125	'unfūvān	119	veḳāḥat	124
terk	145	uyag	137	virū	130
				vişāl	140

yād	130	zāt	114	tāmm	95
yād-engīz	130	zāyi‘	140	temām	95
yād-gārī	130	zelīl	118	tözi	95
yā-li’l-‘aceb	122	zêrdüş	120	tükel	95
yārī	135	zerk	136	yarım	95
yayaq	149	zıkr	130	Kültür ve Sanat Kavramları Dizini	
yed-i süflī	117	zillet	118		
yehūdī	120	zindīk	120	‘ādet	191
yemīn	130	ziyaret	140	ber-baṭṭ	192
yigit	119	zūlm	126	bī-hüner	190
yigitlik	119	Kesir Bildiren Kavramlar Dizini		elḥān	192
yitük	140			heykel	191
yokuşsuz	148	bāb	95	ḥicāzī	192
yüklüg	151	barça	95	hiz-hüner	190
yürekliğ	151	barı	95	ḥū	191
yürüş	151	ba‘zı	95	hüner	190
yürüşlüğ	151	bütün	95	hünerlīg	190
zaḥmet	123	cümle	95	hüner-mend	190
zālim	146	her	95	hünersiz	190
zālimī	146	kāffe	95	ḳābiliyyet	190
zālūm	147	ḳamuğ	95	kizlençü	191
zamīr	120	küll	95	maḳşūd	191
zān	125	miḳdār	95	manzūm	191
zann	125	miḳdārliğ	95	ma‘nī	191
zarūretsiz	135	nūkī	95	ma‘nīliğ	191
		pāre	95	ma‘nīsiz	191

ma‘rifet	190	Madde, Maden,		taş	215
ma‘rifetsiz	190	Mineralle İlgili		temür	215
me’lûf	191	Kavramlar Dizini		têmür	215
memnû‘	191	altun	215	yaķût	215
muṭrib	192	altunluĝ	215	zeheb	215
mużmer	191	baķır	215	zer	215
müdā‘abet	191	cereyān	216	zerre	216
naĝmelıĝ	192	cevāhir	214	Meslekler ve	
nihān	191	cevher	215	Mesleklerle İlgili	
pīşe	190	gevher	215	Kavramlar Dizini	
pīşelıĝ	190	ĝubār	216	‘aṭṭār	193
pīşelig	190	gūgird	215	baķķāl	193
pūr-hüner	190	güher	215	bayṭāl	193
raķş	192	ḥadīd	215	bāz	193
rāz	191	kāfūr	214	bāzer-gān	193
şāḥib-hüner	190	kāfūrī	214	bāzer-gānī	193
şan‘at	190	kān	214	bezzz	193
semā‘	192	kümiş	215	cāsūs	193
sır	191	kümüş	215	cāsüsluķ	193
sırr	191	miḥekk	215	cellād	193
sırr-dār	191	pūlād	215	çübānlık	193
terennüm	192	şayķal	215	debīr	193
‘ūd (2)	192	seng	215	debīrī	193
uz	191	sīm	215	dehķān	193
zemzeme	192	sīmīn	215	emīnü’l-millet	193
		sīmīn-ber	215	erkān	193

ëşikçi	194	mehter	194	sāyil	195
faķih	194	merdüm-gedāy	195	sāyilī	195
ġāret-ber	194	mu ‘īn	195	şaykalçı	196
hādım	194	mu‘abbir	195	şayyād	196
hādime	194	muġannī	195	serheng	196
hakīm	194	muhtesib	195	ser-kār	196
hammāl	194	mūze-dūz	195	şinā‘at	196
harāmī	194	müneccim	195	silāh-şör	196
hār-keş	194	münhī	195	süvār	196
haşem	194	müzekkī	195	şahne	196
hazākat	194	naḥl-bend	195	ṭabīb	196
hāzık	194	nāmık	195	tacir	196
hāzin	194	neft-endāzlık	195	tācirī	196
hıdmetçi	194	nigerān	195	tapuġcı	196
hıdmet-kār	194	nigerānlık	195	‘ulemā	196
hırāset	194	nöker	195	vezīr	196
huddām	194	odacı	195	vezirlik	196
hükemā	194	oġrı	195	zehādet	196
hük-m-endāz	194	oġrılık	195	Mimariyle İlgili Kavramlar Dizini	
kapuġcı	194	ötükçi	195		
kaşşāb	194	pās-bān	195	‘imāret	165
każī	194	perde-dār	195	‘imāretī	165
kēmiçi	194	pīl-bān	195	aġıl	165
koyçı	194	riyāset	195	āhurī	165
mahāret	194	sār-bān	195	anbār	165

āstāne	164	ḥān-kāh	163	muḳīm	165
bār-gāh	163	ḥarāb	164	müñüş	165
bıçaq	165	ḥarābe	164	otağ	164
bina	163	ḥayme	163	öy	164
cām	165	ḥezef	165	serāy	165
cāmi‘	163	ḥıst	164	şīşe	165
cidār	163	ḥişār	162	ṭabak	165
derīçe	164	ḳadağ	164	ṭable	165
dervāze	164	ḳadeḥ	165	ṭāk	163
ehek	164	ḳal‘a	162	tam	164
emīn	165	ḳapuğ	164	tamī	164
eñür	165	ḳapuk	164	ṭārem	163
ev	163	kār-ḥāne	163	tègirmen	165
ew	163	kilīd	165	yètig	165
eyvān	164	ḳubbe	163	yuva	164
éf	163	külbe	165	zindān	162
ేశik	164	künc	165	zindānī	163
év	163	lāy	164		
ew	163	ma‘mūr	165		
ğār	165	maḥbūs	162		
gil	164	mebyet	165		
gurfe	164	mecāmi	164		
günbed	163	mescid	163		
ḥabs	162	mesken	164		
ḥammām	163	meskensiz	164		
ḥāne	163	miftāḥ	165		
				Olumsuzluk Bildiren	
				İfadeler Dizini	
				kāsīd	223
				mā-lā-yutāk	223
				nā-dürüst	223
				nā-ehl	223
				nā-ḥaḳḳ	223
				nā-maḥrem	223
				nā-maḳbül	223

nā-murād	223	aruk	105	belū	100
nā-sezā	223	āsān	107	ber-cāy	109
nā-zībā	223	āsānlık	107	berekāt	111
Ölçü, Miktar, Kıyas ve		ast	104	bereket	111
Nitelik Bildiren		astın	104	berī	103
Kavramlar Dizini		āşkārā	98	bes	96
‘āciz	105	aşnu	106	besī	94
‘acz	105	‘avākıbet	107	beyhude	99
‘adem	105	‘ayān	98	bilā-sebeb	108
āheste	106	az	94	bihter	100
aḥsen	100	a‘zam	98	bī-pāk	103
açıġ	102	‘azamet	98	bīş	96
açıġsız	102	‘azīm	98	bī-temīz	103
açuķ	98	azuk (2)	96	boş	99
aġır	97	ba‘de	106	burun	106
āheste	107	ba‘dü	106	bükri	110
āhir	106	bahāne	111	büzürg	98
āhirü’l-emr	106	bakıyye	107	büzürglik	98
‘aķab	106	bar	105	cenābet	100
‘ākıbet	106	baş (2)	106	cesīm	98
‘ākıbetsiz	11	bātıł	99	ciyvet	105
arıġ	103	bātman	94	çāk	110
arıġlıġ	103	bed	100	çın	102
arıġsız	103	bed-fermāy	100	dāyire	110
‘ārıza	111	bedī‘	101	derun	103
artuķ	96	behrī	96	dürüst	102

edgü	100	fażla	96	ḥandaḳ	110
edgü	100	fenā	105	ḥasen	101
edgölük	100	fezāy-ende	107	ḥāşılı'l-emr	108
eḳall	96	firāvān	96	ḥavā	99
ekber	98	furşat	109	ḥāvend	98
ekser	96	ġalaṭ	102	ḥāzır	113
eksük	96	ġālib	96	hey'āt	110
eley	106	ġarīblik	105	heybet	110
elīm	102	ġāyet	96	hezār	96
emmāre	100	girānlik	97	ḥidmet ~ ḥidmet (2)	
emşāl	111	ḥabīs	103	106	
enva'	112	ḥabş	101	ḥoş	100
esbāb	108	ḥādişe	109	ḥoşluk	100
eşḳāl	100	ḥaḳıḳat	102	ḥüb	101
evlī	109	ḥaḳıḳī	102	ḥüb-fercām	101
evşāf	112	ḥaḳḳiyyet	103	ḥufre	110
evvel	106	ḥāl	113	ḥulūş	104
egri	110	ḥalāb	103	ḥuşk	107
eksük	94	ḥalel	111	ḥüsn	101
erte	108	ḥālet	113	ilgerü	104
esiz	100	ḥālī	99	imkān	112
eski	104	ḥāliş	103	imtizāc	109
eygölük	100	ḥalkā	110	'ināyet	100
fark	112	ḥām	99	inçke	99
fāsıd	102	ḥamīr	99	irig	99
faṭūr	111	ḥanānet	100	iriglik	100

‘işmet	104	kéd	106	ma‘-helāk	105
ittifāk	109	kédin	106	maḥẓ	104
ittifākā	112	kēṇ	99	maşlahatlıg	112
ķābil	112	kēṇlik	99	menfeẓ	110
ķabūl	109	ķısķa	97	meşakķat	107
ķadīm	105	ķısķalıg	97	mevcūd	105
kāfī	112	ķıyās	98	mevķūf	111
ķāfile	108	ķiçig	98	mezelıg	102
ķalīl	96	köp	97	mezīd	107
ķand	102	köpük	97	mişāl	111
ķa‘r	106	körk	101	mişķāl	94
ķarār	109	körklüg	101	mu‘aţţal	97
ķāşır	96	körksiz	101	mu‘azzam	99
kāst	96	körksüz	101	mubāḥ	111
ķast	107	körünç	110	muḥāl	112
ķaş (1)	107	ķubḥ	101	muḥkem	113
ķat	107	ķuruğ	107	muḥtaşar	97
ķatıg	99	laţīf	100	muḥtelif	112
ķatıglık	99	lāyık	109	muḥtemel	112
keç	108	lāzım	112	muķābele	108
kem	96	lāzıme	112	muķaddem	107
kerāmet	113	leţāfet	102	muķavves	110
key	96	luţf	100	muķteẓā	112
keyfiyyet	113	mā-cerā	113	muntazam	108
kēç	108	mā-cerī	113	müşabih	107
kēçiş	104	ma‘düm	105	müşabehet	107

muṭābık	109	nādiretü'l-hüsni	101	racīm	101
muta'ādī	108	na'im	112	ramak	97
muṣāfık	109	nā-pāk	104	rāst	103
muṣāṣalat	97	nā-tüvān	105	rāstlıg	103
mübāyenet	112	naẓīf	104	rāstlık	13
mücāvirlik	97	nazik	99	reḥā	99
müheyyā	113	nev	105	resm	110
mülevves	104	nev'	113	revā	109
münāsib	109	nevādir	113	revālık	110
münsedd	98	nevbet	108	revnak	101
müntehī	106	nigün	110	revnaklıg	101
münzel	104	nihayet	106	rütbe	109
müsāvī	108	nīkū	100	rüvā	100
müstahik	109	nisbet	98	şabāḥat	101
müstahkim	113	nizām	109	şabīḥ	101
müstahsen	109	noḳşān	97	şābir	113
müstakīm	103	ödgü	100	şabr	113
müstevcib	109	öl	107	şādık	10
müşabehet	108	ön	107	şadr	107
müşabih	108	pāk	104	şafılıg	100
müteferrik	112	pāyānsız	111	şāfılık	104
müteğayyir	112	perakende	109	sāfiyyet	104
mütenazzım	108	perīşān	109	saḳāmet	103
müvecceh	109	perīşānlık	109	şakıba	110
müyesser	107	pidruftār	113	şanem	102
nādir	97	pür	99	şarīḥ	98

şavāb	110	şenā‘at	101	telim	97
sebeb	108	şere	11	teñ	108
sedād	103	şeref	98	teñlik	107
sehl	107	şerīf	98	tēñrılık	101
selīm	103	şevket	98	terāşe	111
semīn	105	şikeste	111	tertīb	109
semiz	105	şiküfte	98	tevz	99
semizlük	105	şīrīn	102	tik	111
semüz	105	şīrīnlık	102	toğrı	103
sezā	110	şīrīn-hareket	102	tola	99
şıdķ	103	tāb-dār	111	tuş	108
şıfat	113	taşāret	104	tüp	106
sibāķat	105	taħammül	113	türlüg	113
silig	104	taħammülsüz	113	tüz	103
silk	109	taķaddüm	104	uç	106
silsile	109	takrīb	108	uluğ	99
soñ	106	taķşīrsiz	111	uluğluk	98
sonra	106	talatıuf	100	uşaķ	98
su‘ūbet	107	tar	99	utru	107
şūr	110	tarlık	105	uzun	97
sūz	102	ıayyib	102	uzunlık	97
sūzluğ	102	tāze	105	üküş	97
süçüg	102	ta‘zīm	98	üst	104
şart	113	tefārık	112	üstün	104
şekl	111	tefāvüt	112	üt	111
şemme	97	tehī	99	vaħal	104

vaşf	112	yek-sân	111	‘aql	170
vesîle	108	yèg (1)	101	‘aklen	170
vezn	94	yıraķ	97	‘aķllıg	170
vifāk	110	yok	105	‘aklsız	170
yaḥşı	101	yoķar	104	‘ālim	169
yaḥşılıķ	101	yoķarı	104	‘ālimī	169
yakın	97	yokluk	105	‘allāme	169
yaķın	103	yumşak	100	‘ārif	169
yalğan	103	yūsufi	102	bī-cuvāb	171
yaman	101	za‘f	106	bī-ḥaber	169
yamanlıķ	101	za‘īf	106	bī-ḥiredluk	170
yaṇı	105	zāhir	96	bilge	169
yaṇla	108	zarar	97	bilgüçi	169
yaṇlıķ	103	zarīf	102	bilgüsüz	171
yarağ	112	zebün	106	bilig	169
yarağlıg	110	zevāl	106	biliglig	169
yarağsız	110	zī’l-ķurbī	97	biligsiz	171
yaraķsız	110	zişt	102	bitig	171
yaramas	102	ziştliĝ	102	bitiglig	171
yaraşu	110	ziyāde	107	cāhil	171
yarsamlıĝ	104	zaḥm	111	cāhiliyyet	171
yaş (3)	105	zeng	104	cehl	171
yavuk	97	Sorgulama, Araştırma, Haber ve Bilgi Kavramları Dizini		cuvāb	171
yawuk	97			dānā	169
yawuz	99			dāniş	169
yek-laḥt	111	āgāh	169	dāniş-mend	169
		‘ākıl	170		

dāniş-mendī	169	ḥ'ācelik	172	raḡam	172
defter	171	'ibāret	171	rivāyet	170
ders	172	iḥşār	172	suvāl	171
dimāḡ	170	iḥtişār	172	sebt	172
ebleh	170	'ilm	169	şāgird	173
eblehi	170	ḡalem	172	şāgirdlik	173
edīb	172	ḡayd	172	taḡrīr	172
el-ḡışşa	172	kin	172	taḡşīl	173
evār	171	kitāb	171	taḡrīr	172
fī'l-cümle	172	kitabət	171	ṡālib	173
fünün	169	kiyaset	170	ta'līm	173
ḡaber	169	ma'ārif	169	ṡarīḡat	172
ḡaber-dār	169	ma'hūd	170	taşnīf	172
ḡabersiz	171	mekteb	172	terbiyet	170
ḡātır	170	mektüb	172	tetik	170
ḡavādiş	169	mensüb	171	uḡuş	170
ḡāzır-cuvāb	171	merḡub	171	uḡuşluḡ	170
ḡired	170	mu'allim	172	uḡuşsız	171
ḡiredliḡ	170	muḡarrib	173	'ulūm	170
ḡired-mend	170	muşannefāt	172	üstād	173
ḡiredsiz	170	muşḡaf	172	verd-cuvāb	171
ḡikem	169	muṡṡali'	170	Soyut Kavramlar,	
ḡikmet	169	müberhen	170	Metafizik ve Astroloji	
hūş	170	mücevvid	173	Dizini	
ḥ'āce	172	müte'allim	173	āb-ı rūy	183
		nā-dān	171	ay-ḡıray	183

burcī	185	melāyike	183	zevķ-dār	185
cān	183	melek	183	zūkā	185
cemāl	183	mevkib	184	zülāl	185
cinn	183	mücerred	184	Taraf ve Yönle İlgili Kavramlar Dizini	
dēv	183	münevver	184		
ēšeklik	183	nükte	184	āfāk	204
felek-seyr	185	perhīz	184	al (2)	204
ferište	183	perī	183	bāṭın	204
gül-rüy	183	revan (2)	184	bāṭınī	204
ḥalb	183	rūšen-rāy	184	cānib	203
ḥalīm	183	san (2)	184	cihet	203
ḥamāyil	184	serāb	184	ercā	203
ḥayāl	184	sihr	185	eṭrāf	203
hevī-perest	184	şehd-êrin	184	ḥacm	204
hezl	184	şeker-êrin	184	ḥadd	204
ḥinn	183	şeker-leb	184	ḥatt	204
ḥoş-dil	184	şeyātīn	183	istikāmet	203
ḥoş-ḥūy	184	şeytān	183	kıble	204
ḥoş-liķā	184	şūm	185	kırağ	204
ḥūb-ķāmet	184	şu ‘m	185	kırığ	204
hümāy	184	şūmī	185	mağrib	203
iblis	183	şūmluķ	185	maşrıķ	204
iḥtirāk	184	ṭayyibü’l-nefs	184	min	
irādet	184	tüş	184	külü’l-vücūh	204
irādetī	184	uyağlığ	185	müteveccih	203
mel’ün	183	zevķ	185	naḥv	203

orta	204	édiş	177	kilīm	175
sınar	203	gencīne	174	kīse	175
taraf	203	gevher-nigār	176	kol (2)	173
tepe	204	ğırbāl	174	koş	177
teveccüh	203	gīnesiz	174	kova	175
yan	203	gūş-vār	175	körük	175
yınak	203	hātem	175	közü	175
yön	203	hem-rāh	173	kūs	175
Taşıt, Eşya ve Bazı Araç		heyülā	174	kūşā	175
Gereçler Dizini		īzarī	177	let	177
ağ	176	kafeş	177	levh	177
ark	173	kāğıd	177	ma‘lem	176
‘aşā	176	kal‘ī	177	mellāh	173
‘aşāsız	176	kalķan	175	mıh	177
āyīn	176	ķamış	177	micmer	175
beşik	176	ķaydī	175	minā	177
bisāt	176	ķayuk	173	mīzān	177
būb	177	ķazuk	175	mūrāfık	173
ķader	177	kecābe	173	müşg-ķalkā	177
ķeķe	175	kemend	175	müzeyyen	176
ķerāğ	177	kemi	173	na‘l	177
ķevgān	175	kēmi	173	naķl	173
ķöküķ	175	ķılıķ	175	naķş	176
dām	177	ķılınķ	175	naķşī	176
dürc	175	kiffāf	177	neķ	174
evrāķ	177			nēsne	174

niyāb	176	tahte	178	zih	176
ok (1)	176	tāk	178	zīnet	176
opraḳ	177	tānek	175	zīver	176
oram	173	ṭarīḳ	174	Tıp ve Sağlık Kavramları Dizini	
öte	175	tayanç	178		
pele	177	ṭayerān	174	ağrığ	209
perde	175	terāzū	178	ağrık	209
pergār	177	tezyīn	176	baş (3)	209
pervāne	177	tīg	176	bī-çāre	209
rāh	174	tobra	178	bī-çārelığ	209
raht	174	töşek	178	bileklig	208
reh	174	üşen	178	cerāhat	209
reh-vān	174	üşkü	176	cerāhatlıg	209
saḳdaḳ	176	varaḳ	178	dağ	209
sālikī	174	vāsıta	173	dağlıg	209
seccāde	174	ya	176	dermān	210
sefer	174	yelpigüç	178	dermān-deliğ	210
sefīne	173	yol	174	derman-deliğ	210
sehre	176	yolçılık	174	devā	210
seyāhat	174	yoldaş	174	dīvāne	209
seyr	174	yula	178	düşvār	208
seyyar	174	yük	174	düşvārlik	208
sülük	174	zencīr	176	edviye	210
sürme	175	zer-nigār	176	esenlik	208
ṭabl	178	zībā	176	em	210
ṭable	178			haste	209

‘ilāc	210	otasız	210	aḥbāb	219	
‘illet	209	pīl-ten	208	aḥlāk	218	
ig	209	rāsiḥ	208	āşinā	221	
iglig	209	şa’b	208	‘avām	216	
ķādir	208	safūfet	210	bedā	218	
ķavī	208	şalābet	208	benū hilāl	216	
ķavī-bāl	208	sevdā	209	bī-gāne	220	
ķavī-dil	208	şihḥat	208	bī-kes	221	
köpelek	209	sökel	209	biliş	219	
kūden	209	şifa	210	cānān	219	
ķudret	208	tāb	208	cānī	217	
ķuvvet	208	taşat	208	celā	221	
ķuvvetsiz	208	ten-dürüst	208	celīs	219	
küç	208	teverrūmiyyet	209	cem‘	216	
küçlüg	208	tiryāk	210	cem‘ī	216	
kür	208	yara	209	cem‘iyyet	216	
mecāl	208	zarūret	210	cināyet	217	
merhem	210	zebīb	211	cūda	221	
mesrū‘	209	zehr	210	dem-sāz	219	
mu‘ālece	210	zehrlig	210	dōst	219	
mu‘ālecet	210	zūr	209	dōstluk	219	
mużtarr	210	Toplum, Toplumsal Değerler ve İlişkiler Dizini			edeb	218
müdāvāt	210				encümen	216
müşkil	208	ağyār	220	enīs	220	
nūş-dārū	210	āḥād	216	eytām	216	
ot (3)	210					

ël (1)	216	hem-nişîn	220	mihmānlık	220
ël (4)	220	hem-sefer	220	minval	219
êş	220	hicret	218	muḥibbî	219
fānî	217	ḥüccāc	216	muḥliş	220
fażāyil	218	‘iddet	217	muḳātele	217
fażāyilet	218	iḥlāş	220	muvālāt	220
fāzıl	218	iḥvān	220	müdārā	220
fazîhet	218	inşā	217	mühlik	217
fażîlet	218	ḳabîle	216	münāsebet	218
fażl	218	kārvān	221	müsāfir	220
ferîḳ	216	kārvānlık	221	müte‘allık	218
fużalā	218	ḳavm	216	nedīm	220
fücur	218	kiram	216	nefir	217
ġarîb	221	ḳoldaş	220	nigār	219
ġurbet	221	ḳonuk	220	nikāḥ	217
ġuruh	216	ḳoşnı	221	raḥîl	218
ġürühî	216	ḳutṭa‘	216	refik	220
ḥabîb	220	ḳuvraġ	217	rüsüm	219
ḥalk	216	küşte	217	serv	219
ḥalvet	221	mecmu‘	217	sîret	218
ḥaml	217	mekārim	218	sîretlîġ	218
ḥavāşş	216	mekrûmet	220	şun‘	217
helāk	217	mestûrāt	217	şāhid	219
hem-‘inān	220	mevlūd	217	şūrîde	219
hem-nefes	220	meziyyet	218	ṭalāk	217
		mihmān	220		

tarīka	219	ağız	83	cebīn	82
tāyife	217	aḥkām	89	ciger	85
telef	217	aḥun	86	cudī	88
tillig	218	aḥvāl	86	çehre	82
ṭulū‘	217	al (3)	84	çehrelig̃	82
uyat	218	alın	82	çeşm	82
‘uṣṣāḫ	219	‘anber	89	çiray	82
‘uzlet	221	‘araḫ	86	dāvudī	88
üftāde	219	arḫa	83	dem (2)	89
vaḥdet	221	āvāz	88	dest	84
vaṣiyyet	218	āvāzlıg̃	88	dīdār	82
vazīfe	219	ayağ	84	dīdārlıg̃	82
vilādet	217	ayaḫ	84	dīde	82
vuṣlat	219	‘ayn (1)	82	dil	85
yalğuz	221	a‘zā	81	dumū	86
yār	219	bağır	83	el	84
yārān	219	barmak	84	emr	89
yat	220	başar	86	erin	83
yek	221	baş (1)	82	ernek	84
zifāf	217	batın	83	ëgin	83
Vücut ve Organ		bāzū	84	ël (2)	84
Adlarıyla İlgili		belagat	86	ëlig	84
Kavramlar Dizini		bël	83	ërin	83
adaḫ	84	boğuz	83	faşāḫat	86
ağaz	83	boy	90	ferc	90
ağın	86	boyun	83		

fermān	89	karak	83	maḳāl	87
ġıybet	87	karın	85	meñiz	82
gūş-māl	87	kaş	83	meñizlig	82
güftār	87	kaş (2)	85	mi‘de	85
ḥabāset	89	ḳavl	87	mu‘aṭṭar	89
ḥadeḳa	83	ḳavlī	87	muḥādeşe	87
ḥalk	83	kelimāt	87	muşāḥabet	87
ḥāmūşī	88	kerīhū‘l-şavt	88	muṭayyeb	89
ḥarfī	87	ḳıl	85	muṭi‘	89
ḥiṭāb	88	ḳol (1)	84	muttakī	89
ḥoş-āvāz	88	ḳoltuġ	84	mühr	89
ḥoş-āvāzī	88	ḳoltuḳ	84	mührluġ	89
ḥoş-būy	89	ḳoyun	83	mükāleme	87
ḥūb-şuret	90	köküs	83	münāzara	87
ḥūb-suretī	90	könül	85	müşahede	86
ḥurūş	88	kör	86	müşg	90
ıd	89	köz	83	müşgīn	90
īcāz	87	közsiz	86	müşīr	89
iḥtilām	86	közsüz	86	nā-bīnā	86
iltifāt	87	lāf	87	naġme	88
istib‘ād	86	lafz	87	na‘r	88
ḳafā	82	lāl	83	na‘re	88
ḳalb	85	laṭīfe	87	naşīḥat	87
ḳan	85	leb	83	nefes	90
ḳaraġu	86	liḳā	82	nevā	88
		maġz	82		

nidā	88	sīne	83	‘uẕv	81
nuṭfe	86	şoḥbet	87	ümerā	89
nuṭḳ	87	sönük	88	üstüh˘ān	85
pāy	84	söz	87	vech	82
pedrūd	89	sözlüg	87	veda‘	89
pend	87	şūret	90	vücūd	90
pür-hūn	85	şūretī	90	yarlık	89
ra‘d	88	şūretlīg	90	yaş (2)	86
raḥim	85	sükūt	87	yavaş	88
rām	89	süñek	84	yıd	90
ricl	84	süñekī	84	yıpar	90
rūde	85	süñük	84	yız	90
rūḥ	90	taḥiyyāt	89	yumruk	84
şā‘id	84	ṭal‘at	82	yürek	85
saç	85	tamar	85	yüz (1)	82
sağır	86	tek	88	yüzlüg	82
saḳal	85	tèk	88	zānū	84
şavt	88	ten	90	zār	88
saw	87	tın	90	zārīlīg	88
sāz	88	tırnaḳ	84	zārīlık	89
selām	89	til	83	zehre	85
sem‘	80	tiş	83	zülġ	86
sem‘ī	86	ṭurre	85	Yeryüzüyle İlgili Kavramlar Dizini	
ser	82	tüg	85		
sıgıt	88	tüy	85	bādiye	180
sīmā	82	‘urūk	85	balçıg	182

balçık	182	harmen	179	mecrī	179
betā	179	heymā	180	medrese	179
beyaban	180	hıttā	181	mekān	178
bilād	181	hücre	179	me'men	179
birke	182	ikāmet	178	memleket	181
bīşe	179	kaatre	182	menzil	180
bulak	181	kellāse	182	mesken	180
cā	178	kēnt	181	mevc	182
cāy	178	kol (3)	180	meydān	181
cebel	180	koruğ	179	mezce'	180
cibālī	180	kuğuğ	182	nehr	182
civār	181	kum	179	nigār-istān	180
çemen	179	kūy	181	nişimen	178
çeşme	181	lālālī	182	orun	178
çöl	180	lōs	182	öyük	180
deryā	182	lülü	182	penāh	180
diyār	181	ma'ātıfet	179	rūstālīg	181
dürr	182	maḥall	178	şadef	182
dürr-efşānlık	182	maḥallet	181	şahn	181
ğavvāş	182	maḥzen	179	şahrā	180
gerd	178	maḳām	179	şahrā-nişīn	180
girdāb	181	ma'reke	181	saḳī	183
hāk	178	maṭla'	179	sedelik	180
halka	181	mecāmi'	179	sevād	181
hār (2)	182	meclis	179	sıg	182
harem	179	mecma'	179	suluğ	181

şāh-vār	182	bī-cān	222	beyt'ül-māl	197
şehir	181	bī-girān	222	bülend	199
şūr	178	bī-ḥesāb	222	büzürgī	199
ṭabāyi'	178	bī-ḳıyās	222	büzürg-zāde	199
tağ	180	bī-meze	222	cāh	198
tegre	181	bī-mezeliğ	222	cār	200
tēgre	181	bī-nažır	223	cihān-bānlık	197
türāb	179	bī-nemāz	223	derece	198
ustūvār	180	bī-şabrılık	223	dervīş-şıfat	199
vādī	180	bī-şafā	223	dervīş-siret	199
vaḥal	182	bī-ser ü pālık	223	devlet (1)	198
yağmur	183	bī-ṭama'	223	devlet (2)	197
yamğur	183	bī-teşvīş	223	ēdi	199
yar	180	bī-vaqt	223	ēdi	199
yatur	180	ḥatunsız	223	ēge	199
yazı	181	ḳıyāssız	223	ehl	200
yer	179	te'ḥirsiz	223	ehlī	199
yēr	179	vāraḳāsız	223	ēl (3)	197
yıldız	180	Yönetim ve Sosyal Sınıf Kavramları Dizini		emīr	196
yul	181	a'lā	199	emīr-zāde	196
yul-ā	182	'ālī	199	emniyet	200
yüncü	182	'amīm	197	fır'avn	197
zemin	179	'āmm	197	genc	197
Yokluk Bildiren İfadeler Dizini		başçısız	196	girev	200
bī-berg	222	bende	200	ḥabeşī	200
				ḥācib	199

halka-be-güş	200	nişāblıĝ	199	şeh-zāde	198
han	197	pād-şāh	198	taht	198
haşib	200	pād-şāhī	198	taşarruf	200
hidmet ~ hıdmet (1)	200	pād-şāhlık	198	ulus	197
hükümet	196	pād-şāh-zāde	198	‘urefā	200
i‘tāk	200	pād-şeh	198	vālā	199
ıklīm	197	pāye	199	vaţan	197
‘iśyān	200	ra‘iyyet	196	yed-i ‘ulyā	199
‘izzet	199	re‘āyā	197	yemīnū’l devlet	197
kenīzek	200	refī‘	199	yüksek	199
kırĝına	200	rif‘at	199	zīr-dest	197
kisrī	197	şāhib-dīvān	200	Zaman Kavramları Dizini	
maḥdūm	200	şāhib-i devleti	197		
maḥfūz	200	şāhib-kırān	197		
malik	200	salţanat	197	‘ahd	90
manşib	199	selāţīn	198	aḥşam	91
melik	197	serheng-zāde	197	ale’d-devam	94
meliki	197	sultān	198	‘ale’l-fevr	93
melik-zāde	197	sultānī	198	‘ale’ş-şabāḥ	91
memluk	200	sultānlık	198	‘aşr	93
menāşib	199	şāh	198	ay	92
menzilet	199	şāh-zāde	198	bahar	93
mertebe	199	şeh	198	bāķī	94
müdebbir	196	şehen-şāh	198	bat	93
mülket	197	şehen-şeh	198	bedr	92
mülük	197	şehr-yār	198	beķā	94
				berk	93

cāvidān	94	ķarāᅇguluķ	92	pāy-ende	94
celālī	95	ķaraᅇᅇu	92	ramażān	93
cum‘a	92	ķaraᅇguluķ	92	revan (1)	94
çaᅇ	90	keķe	92	rey‘ān	91
çaᅇliᅇ	90	ķış	93	rüzᅇār	91
çaķ	90	kün (3)	92	sā‘at	91
dāyim	94	kün (2)	92	sā‘āt	91
dāyimā	94	kündüz	92	sā‘atī	94
dem (1)	90	küz	93	şabāᅇ	90
devām	94	laᅇze	93	sābıķa	94
evān	90	leylī	92	seᅇer	91
evķāt	90	māᅇ	93	seher-ā	91
eyyām	92	māżī	94	şubᅇ	91
ēmdi	93	meh	93	şām	92
falaķ	91	mesā	92	şehr	91
faşl	90	müdām	94	şitā	93
ᅇazān	93	müdāvemet	94	şitāb	94
hefte	92	müddet	90	ta‘cīl	94
hem-ān	93	müddetī	94	taᅇ (1)	91
hem-ān-oķ	93	müstakᅇel	95	taᅇlası	91
hem-ārā	94	na- ᅇāᅇ	93	tārīᅇ	91
hemīşe	94	nā-ᅇeh	94	temmüz	93
hilal	92	nā-ᅇehān	94	tīz	94
iştāb	93	nīm-rüz	92	tün	92
ķamer	92	pāy-dār	94	tün	90
ķaraᅇu	92			va‘de	91

vaḳt	91	yaz	93	zemān	91
vaḳtī	91	yevmī	92	zemāne	94
vaḳtsiz	91	yıl	93	zemen	91
yaş (1)	93	zāyil	94		

SONUÇ

Hazırlanmış olan bu yüksek lisans tezinde *Gülistan (Gülistan-ı Türki)* kitabının muhtevasını oluşturan hikâyeler, beyitler, nazımlar söz varlığı kapsamında incelenerek eserin tematik sözlüğü hazırlanmıştır. Belirlenen kavramlar ana başlık, kavramla ilgili diğer kavramlar alt başlık olacak biçimde, olabildiğince genelden özele doğru bir tasnif yapılmaya çalışılmıştır. Tasnif 35 ana başlık ve 460 alt başlıktan meydana gelmiş olup oldukça geniş bir yelpazede verilmiştir. Ana başlıklar sırasıyla aşağıdaki gibidir.

I. Özel Adlar (96 Sözcük)

II. Din ve Tasavvuf ile İlgili Kavramlar (205 Sözcük)

III. Vücut ve Organ Adlarıyla İlgili Kavramlar (304 Sözcük)

IV. Zaman Kavramları (101 Sözcük)

V. Kesir Bildiren Kavramlar (19 Sözcük)

VI. Ölçü, Miktar, Kıyas ve Nitelik Bildiren Kavramlar (428 Sözcük)

VII. İnsan ve İnsan İlişkileriyle İlgili Kavramlar (896 Sözcük)

VIII. Aş, Yemek ve Yemeklerle İlgili Kavramlar (129 Sözcük)

IX. Görevli Öğeler (140 Sözcük)

X. Mimariyle İlgili Kavramlar (75 Sözcük)

XI. Giyim ve Kuşam İlgili Kavramlar (58 Sözcük)

XII. Sorma, Sorgulama, Araştırma, Haber ve Bilgi Kavramları (100 Sözcük)

XIII. Taşıt, Eşya ve Bazı Araç Gereçler (123 Sözcük)

XIV. Yeryüzüyle İlgili Kavramlar (104 Sözcük)

XV. Soyut Kavramlar ve Metafizik ve Astroloji (57 Sözcük)

XVI. Ekonomi ve Değer Kavramları (110 Sözcük)

XVII. Kültür ve Sanat Kavramları (44 Sözcük)

XVIII. Boya, Isı, Işık, Renk Kavramları (18 Sözcük)

XIX. Meslekler ve Mesleklerle İlgili Kavramlar (83 Sözcük)

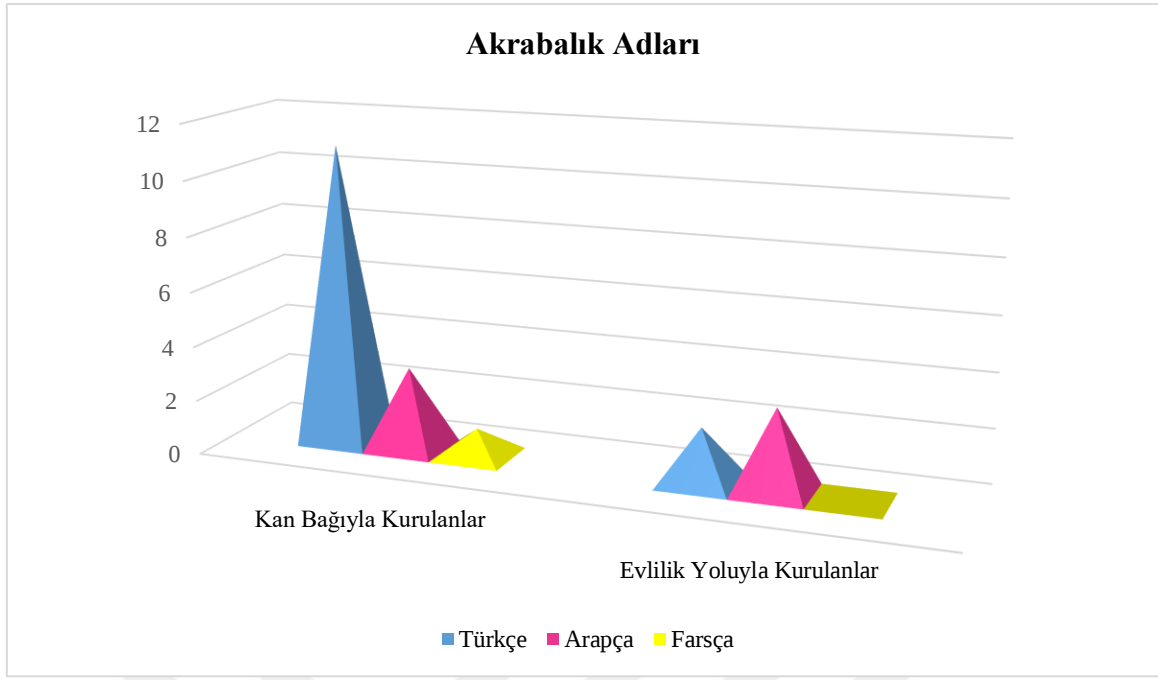
XX. Yönetim ve Sosyal Sınıf Kavramları (95 Sözcük)

- XXI. Dünya, Gök, Gökyüzü, Sema ile İlgili Kavramlar (17 Sözcük)
- XXII. Eğlence, Hile, Oyun ve İşaret Kavramları (35 Sözcük)
- XXIII. Taraf ve Yön ile İlgili Kavramlar (28 Sözcük)
- XXIV. Hukuk ve Hukukla İlgili Kavramlar (41 Sözcük)
- XXV. Bitkiler ve Bitkilerle İlgili Kavramlar (25 Sözcük)
- XXVI. Tıp ve Sağlık Kavramları (69 Sözcük)
- XXVII. Hava ve Atmosfer Olayları Kavramları (8 Sözcük)
- XXVIII. Asker, Askerlik, Ordu ve Savaşla İlgili Kavramlar (51 Sözcük)
- XXIX. Boy, Soy, Uruk ve Sülale ile İlgili Kavramlar (20 Sözcük)
- XXX. Madde, Maden, Mineral ile İlgili Kavramlar (30 Sözcük)
- XXXI. Toplum, Toplumsal Değerler ve İlişkiler (123 Sözcük)
- XXXII. Hayvanlar ile İlgili Kavramlar (23 Sözcük)
- XXXIII. Yokluk Bildiren İfadeler (19 Sözcük)
- XXXIV. Olumsuzluk Bildiren İfadeler (10 Sözcük)
- XXXV. Diğer Kavramlar (35 Sözcük)

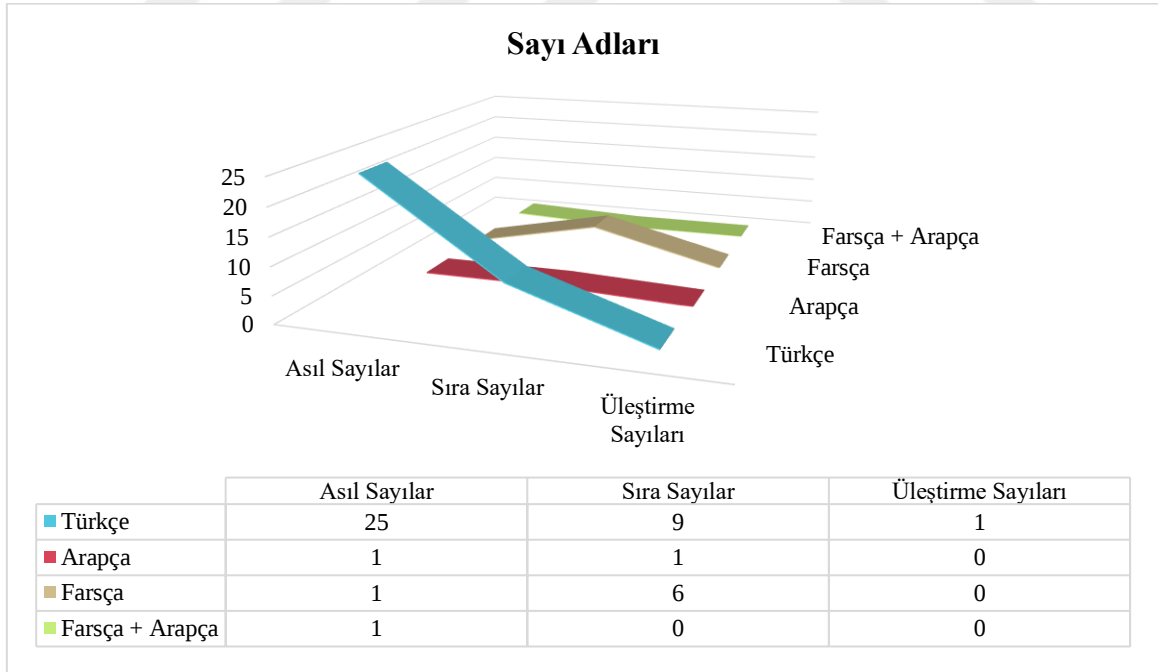
Yapılan tasnif ile birlikte “İnsan ve İnsan İlişkileriyle İlgili Kavramlar”ın diğer kavramlardan daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu başlık altında toplam 896 sözcük yer almaktadır. En az sözcüğe sahip olan başlık “Hava ve Atmosfer Olayları”dır. Bu başlıkta ise toplam 8 sözcük bulunmaktadır. Bunlar dışında metinde toplam 9 ayet, -birinin hadis olup olmadığı belirsiz olan- toplam 4 adet de hadis yer almaktadır.

Metinde Türkçe kelimelere ek olarak Arapça, Farsça, Moğolca, Soğdca, Pehlevi, Yunanca sözcükler yer almaktadır. Bunların yanında karışık dilli sözcüklere ve başka dilden gelip dilimize yerleşen sözcüklere rastlanılmıştır. Tespit edilen kelimelerin oran bakımından sonucu aşağıda grafikte gösterilmiştir. Türetilmiş sözcüklere bakıldığı zaman Türkçenin ne kadar zengin olduğunu, diğer dillerle alışveriş içinde bulunduğunu görmek mümkündür.

Yapılan tematik dizin ile bir bütün bir bütün oluşturulmaya çalışılmış ve çalışmanın diğer çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

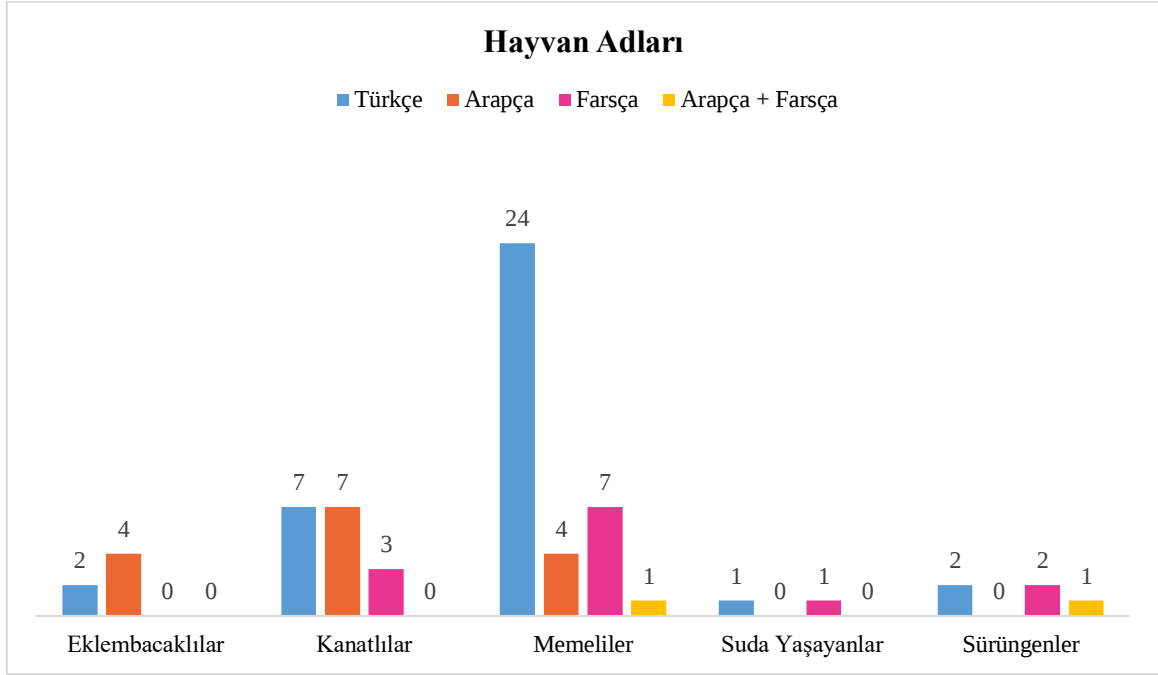

Akrabalık Adları başlığı altında, Kan Bağıyla Kurulanlar ve Evlilik Yoluyla Kurulanlar olmak üzere iki kategori bulunmaktadır. Bu kategorilerin ilki olan Kan Bağıyla Kurulan Akrabalık Adları'nda toplam 15 sözcük yer almaktadır. Bu sözcüklerden 11'i Türkçe, 3'ü Arapça, 1'i ise Farsçadır. İkinci grupta ise toplamda 5 sözcük bulunmaktadır. Bu sözcüklerden 2'si Türkçe, 3'ü ise Arapçadır.

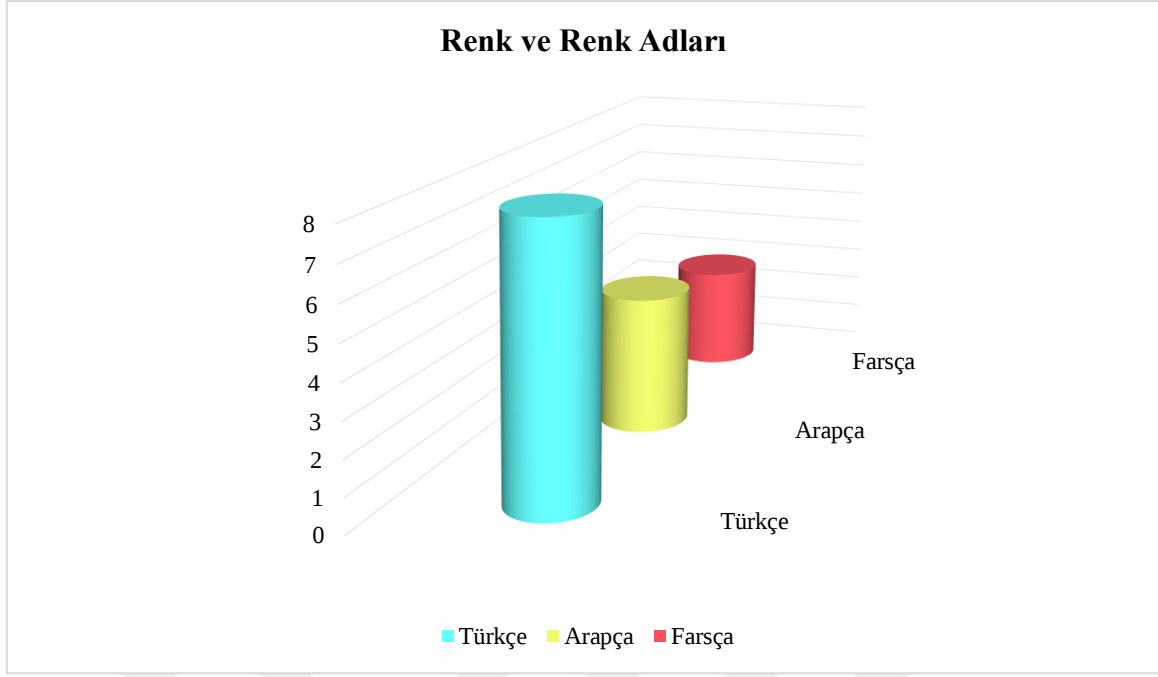

Sayı Adları başlığı altında, Asıl Sayılar, Sıra Sayılar ve Üleştirme Sayılar olmak üzere üç kategori yer almaktadır. İlk kategori olan Asıl Sayılar başlığında toplamda 28 sözcük yer almaktadır. Bu sözcüklerin 25'i Türkçe, 1'i Arapça, 1'i Farsça, 1'i ise Farsça + Arapçadır. İkinci kategori olan Sıra Sayılar başlığında toplam 16 sözcük bulunmaktadır. Bunlardan 9'u

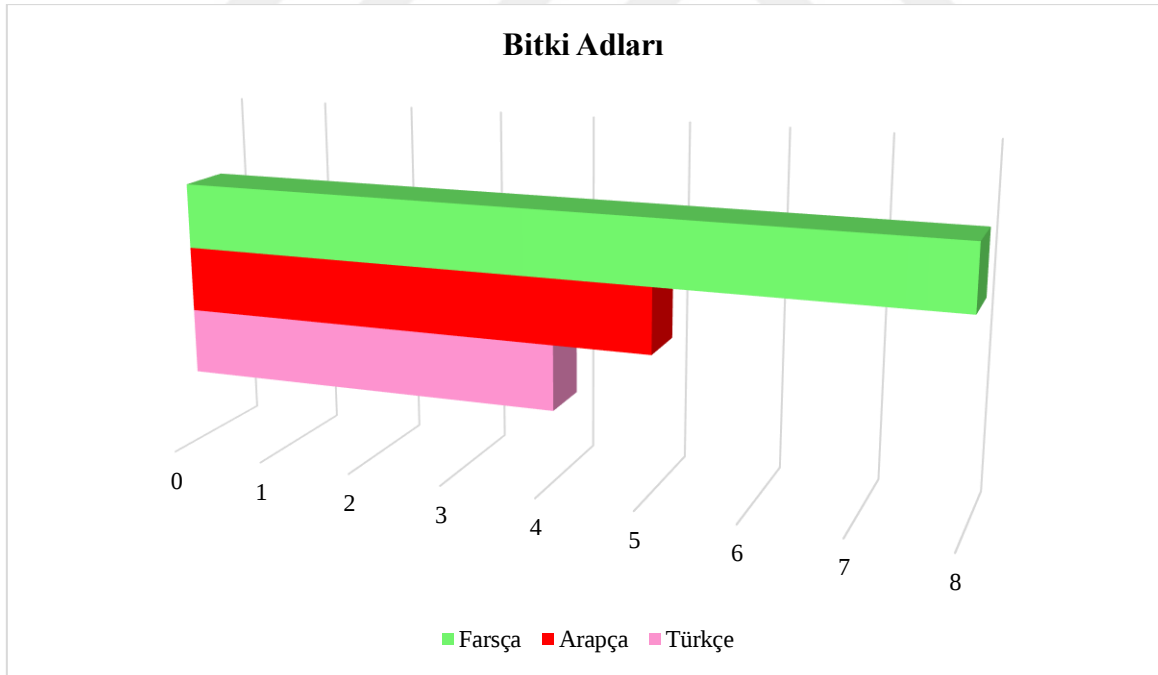
Türkçe, 1'i Arapça, 6'sı ise Farsçadır. Son kategori olan Üleştirme Sayıları başlığında toplam 1 adet Türkçe sözcük mevcuttur.

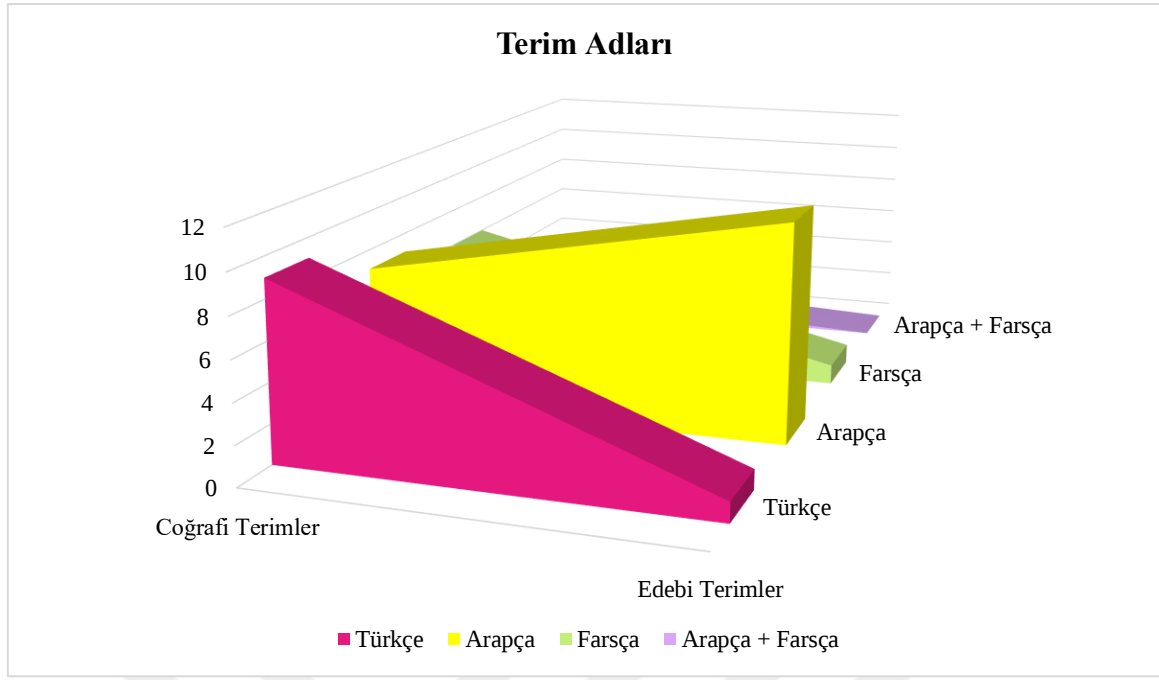
Hayvan Adları başlığı altında Eklem bacaklılar, Kanatlılar, Memeliler, Suda Yaşayanlar ve Sürüngenler olmak üzere 5 kategori yer almaktadır. İlk kategori olan Eklem bacaklılar başlığı toplam 6 sözcük içermektedir. Bu sözcüklerin 2 tanesi Türkçe, 4 tanesi Arapçadır. Farsça ve Arapça + Farsça sözcük bu kategoride yer almamaktadır. İkinci kategori olan Kanatlılar başlığında toplamda 17 sözcük vardır. Bunların 7'si Türkçe, 7'si Arapça, 3'ü Farsçadır. Bu kategoride de Arapça + Farsça sözcük bulunmamaktadır. Üçüncü kategori olan Memeliler başlığında toplamda 36 sözcük vardır. Bu sözcüklerin 24'ü Türkçe, 4'ü Arapça, 7'si Farsça, 1'i ise Arapça + Farsçadır. Dördüncü kategori olan Suda Yaşayanlar başlığında 1 Türkçe, 1 Farsça olmak üzere toplamda 2 sözcük yer almaktadır. Son kategori olan Sürüngenler başlığında ise toplam 5 sözcük vardır. Bunların 2'si Türkçe, 2'si Farsçadır.

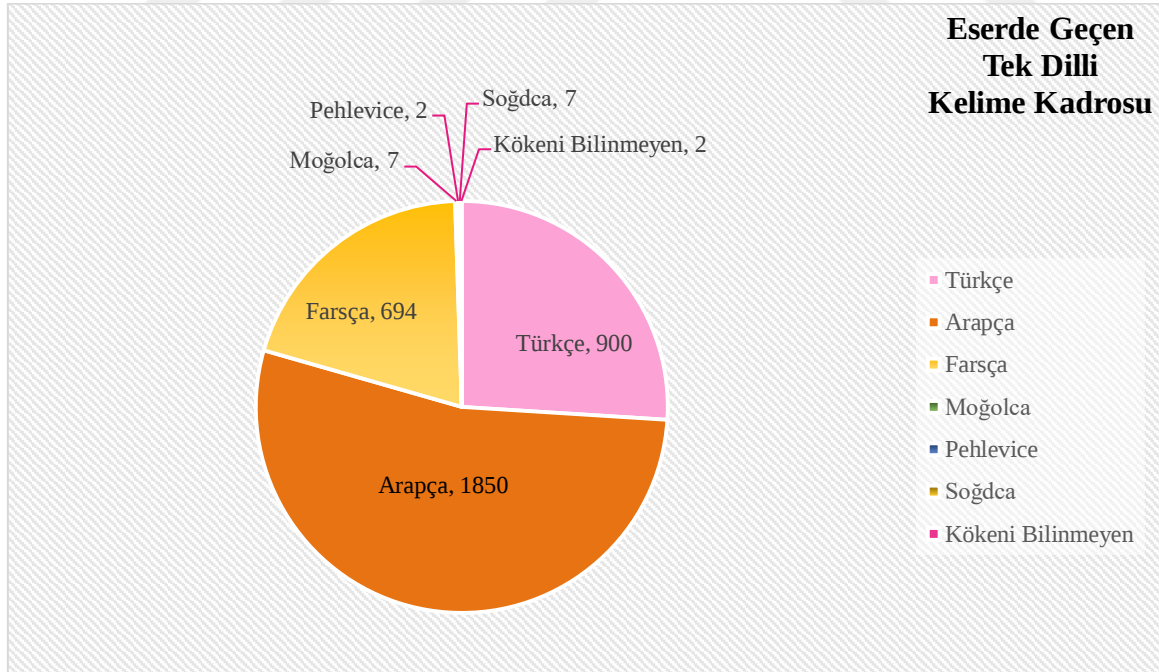
Renk ve Renk Adları başlığı bünyesinde toplamda 15 sözcük mevcuttur. Bu sözcüklerin 8'i Türkçe, 4'ü Arapça, 3'ü ise Farsçadır. Bu başlık altında karışık dilli sözcüğe rastlanmamıştır.

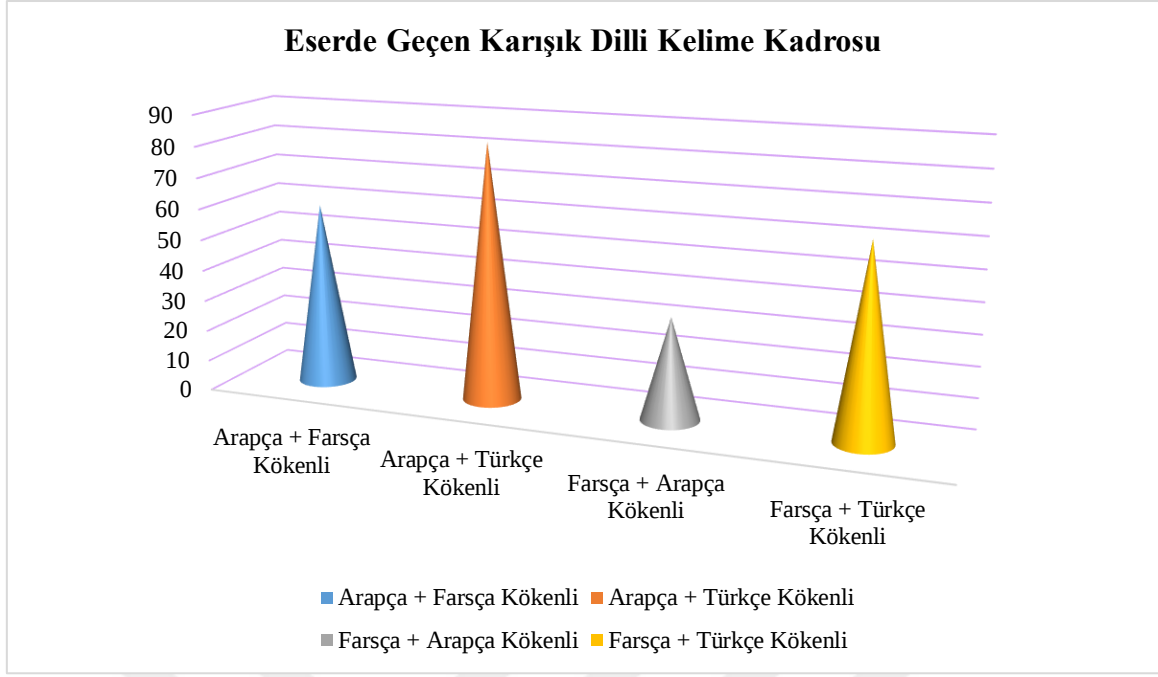
Bitki Adları başlığı toplamda 17 sözcük içermektedir. Bu sözcüklerin 4'ü Türkçe, 5'i Arapça, 8'i Farsçadır. Aynı şekilde bu başlık altında da karışık dilli sözcüğe rastlanmamıştır.

Terimler başlığı altında 2 kategori bulunmaktadır. Birinci kategori olan Coğrafi Terimler başlığı toplam 23 sözcüğü barındırmaktadır. Bu sözcüklerin 9'u Türkçe, 7'si Arapça, 6'sı Farsça, 1'i ise Arapça + Farsçadır. İkinci kategori olan Edebi Terimler başlığı ise toplam 13 sözcükten oluşmaktadır. Bunların 1'i Türkçe, 11'i Arapça, 1'i, Farsçadır. Bu başlık altında karışık dilli sözcüğe tesadüf edilmemiştir.

Eserde yer alan kelime kadrosu toplamda 3462 sözcük barındırmaktadır. Bu sözcüklerin 1850'si Arapça, 694'ü Farsça, 7'si Moğolca, 2'si Pehleviçe, 7'si Soğdca, 900'ü Türkçe kökenlidir. Eserdeki 2 sözcüğün ise kökeni bilinmemektedir.

Eserde geçen karışık dilli kelime sayısı toplam 237 tanedir. Bu kelimelerden 59'u Arapça + Farsça, 83'ü Arapça + Türkçe, 33'ü Farsça + Arapça, 62'si ise Farsça + Türkçe kökenlidir.

KAYNAKLAR

- Abık, A. D. (2014). “Seyf-i Sarayî’nin Gülistan Tercümesinde –IsAr Düşündürdükleri”. (Ed. Nurettin Demir ve Faruk Yıldırım). **Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı**, Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 21-38.
- Ahmed Saib- İzzet, (1875). **Şirazi Terceme-i Gülistan-ı Sadi Şeyh Muslihiddin Sadii**. İstanbul: Yahya Efendi Matbaası.
- Akça, K. (2007). **Sadi-i Şirazi Bostan ve Gülistan**. İstanbul: Elif Yayınları.
- Aksan, D. (2004). **Türkçenin Sözcük Varlığı** (3. Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Alpgüvenç, C. (1998). **Gülistan Sadi’den Seçme Hikâyeler**. Ankara: Papatya Yayınları.
- Anaçoğlu, E. Ö. (2019). **Mahmud Bin Kadi-i Manyas’ın Manzum Gülistan Tercümesi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, B. (2018). **Bostan ve Gülistan** (1. Baskı). İstanbul: Sebe Yayınevi.
- Atasoy, H. (2017). **Seyfi Sarâyî’nin Gülistan Tercümesi’nde Geçen Atasözleri ve Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcıoğlu, G. G. (2018). **Sa’dî-yi Şîrâzî’nin Hayatı, Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri** (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aybey, S. (2019). “Sadî Şîrâzî’nin “Bostan” ve “Gülistan” Adlı Eserlerinin Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi”. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 69, 425-437.
- Aydın A. (2019). “Şeyh Sa’dî Şîrâzî’nin Gülistan’ında İktisadi Öğeler”. **Social Sciences Studies**, 29, 204-208.
- Babür, Y. (2020). “Sadi’nin Gülistan’ında Hayvan Teşbih ve Temsilleri”. **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, 24, 41-107.
- Balcı, M. (2016). “Bir İslâm Medeniyeti Şairi Olarak Sa’dî-yi Şîrâzî’nin Poetikası”. **Ekev Akademi Dergisi**, 66, 433-461.
- Baştürk, Ş. (1997). **Şerh-i Dibace-i Gülistan** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- , (2009). “Rüşdî’nin Şerh-i Dibâce-i Gülistan’ında XVI. Yüzyıl Türkçesinin Söz Varlığı”. **Turkish Studies**, 4(6), 22-38.
- Batur, S. (2005). **Gülistan**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- Baykal, N. (2005). **Sa'di-yi Şirazi'nin Gülistan Adlı Eserinde İnsan Tipleri ve Hikâyelerinin Tahlihi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, D. (2014) “Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesinde Yiyecek ve İçecek Adları”. (Ed. Bahtiyar Aslan, Haz. A. Dinçel vd.). **V. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 2014 TUDOK, 23-24 Haziran 2014: Bildiriler**, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, 207-217.
- Bektaş, E. (2013). **Gülistan Şeyh Sadi-i Şirazi** (1. Baskı). İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Berbercan, M. T. (2011). **Çağatayca Gülistan Tercümesi (gramer-metin-dizin)** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- , (2015). “Filolojik Değerlendirmeler Ve Karşılaştırmalar: Gülistan'ın Türk Diliyle İlk Çevirileri”. **Turkish Studies**, 10(8), 633-644.
- , (2016). **Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistan-ı Türkî)** (3. Baskı). Ankara: Hâkim Yayıncılık.
- Bigzad, N. (2019). “Gülistan Tercümesi ile Dîvânü Lugâtî't Türk'te Ortak Kavrama Gönderme Yapan Eşdeğer Atasözleri”. **Black Sea Journal of Public and Social Science**, 2(2), 97-101.
- Bilge, K. R. (1962). **Şeyh Sâdi-i Şirazî Gülistan** (7. Baskı). İstanbul: Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık.
- , (1968). **Bostan ve Gülistan**. İstanbul: Can Kitabevi.
- Bilgin, A. ve Çiçek, M. (2000). **Gül Suyu Gülistan Tercümesi**. (çev. Niğdeli Hakkı Eroğlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bilgin, İ. (2006). **Gülistan**. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Burçak, F. (2011). **Gönül Kimi Severse Güzel Odur (Sadi'den Hikâyeler)** (1. Baskı). İstanbul: Carpe Diem Kitap.
- Büyükkarcı Yılmaz, F. (2021). **Za'ifi'nin Manzum Gülistan Tercümesi, Kitab-ı Nigaristan- ı Şehristan-ı Dırahtistan-ı Sebzistan** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cafer Tayyar Bin Ahmed Salim (2011). **Şirazlı Şeyh Sadi Gülistan**. İstanbul: Ravza Yayınları.

- Canpolat, H. (2006). **Sadi'nin Gülistan Önsözüne Yapılan Türkçe Serhlerin Karşılaştırılmalı İncelenmesi** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceylan, A. (2007). "Eğitim Bakımından Gülistan". **Turkish Studies**, 228-247.
- Çelik, A. (2015). "Hasan Rızâyî'nin 'Cûy-ı Rahmet' Adlı Manzum Gülistân Tercümesi / Hasan Rızâyî's Verse Translation of Gulistan Named 'Cûy-ı Rahmet'". **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 33, 211-216.
- Çelik, A. (2017). **Türk Edebiyatında Gülistân ve Hasan Rızâyî'nin "Cûy-ı Rahmet" Adlı Manzum Gülistân Şerhi** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinoğlu, K. (2012). **Gülistan** (1. Baskı). İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Denemesi II.". **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 611-637.
- Eckmann, J. (1968). "Sadî Gülistan'ının Bilinmeyen Çağatayca Bir Çevirisi". **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, 16(16), 17-29.
- Emekli, D. (2010). **Mehmed Said'in Gülistan Tercümesi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). (giriş-inceleme-metin-sözlük- tıpkıbasım), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Er, H. vd. (2016) "Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Aktarımı Açısından Sadî Şirazi'nin "Bostan" ve "Gülistan" İsimli Eserlerinin İncelenmesi", **Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 18(1), 225-242.
- Ercilasun A. B. (2007). **Gülistan Tercümesi Üzerine Makaleler Dil-Destan-Tarih-Edebiyat**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergene, O. (2012). **Sibîcâbî Gülistân Çevirisi (Giriş-Dil İncelemesi-Metin-Çeviri-Dizin-Tıpkıbasım)** (Yayımlanmış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eroğlu, N. H. (2020). **Gülistan** (3. Baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Gündüzalp, S. (2008). **Sadi-i Şirazi Gülistan Seçme Öyküler** (3. Baskı). İstanbul: Zafer Yayınları.
- Güven, A. Z. (2014). "Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi", **Turkish Studies**, 9(6), 505-517.
- İçel, H. H. (2012). "Seyf-i Sarayı ve Kadi-i Manyas'ın Gülistan Tercümelerinin Karşılaştırılması". (Ed. Ömür Ceylan). **İKÜ III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 2010 TUDOK, 20-22 Eylül 2010: Bildiriler**, 1, İstanbul: İKÜ Yayınları, 361-366.

- İlaydın, H. (1991). **Şark İslam Klasikleri Gülistan-Sadi**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kabahasanoğlu, V. (2005). **Gülistan**. İstanbul: Serhat Yayınevi.
- Kahraman, K. (2023). **Bâbü'r Dîvânî' nda Terimler Ve Kavramsal Söz Varlığı** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalyon, F. (2017). **Gülistan**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kanar, M. (2002). **Sâdî-i Şîrâzî Gülistan** (2. Baskı). İstanbul: Şule Yayınları.
- Karadeniz, A. ve Su, H. (2011). **Bostan ve Gülistan**. (çev. Hikmet İlaydın). Ankara: Hece Yayınları.
- Karaismailoğlu A. (2018). **Sa'dî Gülistan** (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karamanlioğlu, A. F. (1978). **Seyf-i Sarâyî Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan Bi't Türkî)** (1. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karataş, Y. (2022). "Sa'di Şirazi'nin Gülistan Adlı Eseri Üzerine Söylem Çözümlemesi". **16. Dilbilim Öğrenci Konferansı, 8 Nisan 2022: Çevrim İçi, Bildiri Özetleri Kitabı**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 4.
- Kartal, A. (2001) "Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistân İsimli Eserinin Türkçe Tercümeleri". **Bilig**, 16, 99-126.
- Kaska, Ç. (2021). "Anadolu'da Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistân Adlı Eserine Yazılan Farsça Nazireler". **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, 22, 527-539.
- , (2021). "Mîrzâ Âkâ Hân-ı Kirmânî'nin Sultan Abdülhamid'e Takdim Ettiği Rıdvân Adlı Farsça Eseri". **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1, 351-374.
- , (2021). "Gülistân'a Nazire Farsça Bir Eser: Sâyilî'nin Ravzatü'l-Ahbâb'ı". **Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi**, 14, 54-79.
- Kaya, İ. (2012). "Sûdî'nin Şerh-i Gülistan'da Şem'î'ye Yönelttiği Anlamla İlgili Eleştiriler". **Turkish Studies**, 1461-1488.
- , (2012). "Sûdî'nin Şerh-i Gülistan'da Şem'î'ye Yönelttiği Sahih Nüshalara Muhalefetle İlgili Eleştiriler". **Turkish Studies**, 649-674.
- , (2012). "Sûdî'nin Şerh-i Gülistan'da Şem'î'ye Yönelttiği Dilbilgisi, Üslup Yanlışı ve Nazım Şekilleriyle İlgili Eleştiriler". **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(2), 21-44.

- , (2012). “Sûdî’nin Şerh-i Gülistan’ındaki Eleştirilerine Toplu Bir Bakış”. **Turkish Studies**, 7(3), 1719-1739.
- Kemal, A. (2004). **Gülistan**. İstanbul: Pırıltı Yayınları.
- Keskin, Y. (2007). **Sufi Bilgeliği Gülistan Sadi** (2. Baskı). İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- Kırlangıç, H. (2018). **Sadî Şirazî Gülistan** (1. Baskı). İstanbul: Kopernik Kitap.
- Koca, O. (2016). **Sadi Şirazi Bostan ve Gülistan**. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Kocatürk, O. (2021). **Sa’dî-i Şirâzî Osmanlıca Öğrenenler İçin Gülistan’dan Seçme Hikâyeler**. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Kökner, Z. (2019). **Muhyiddin Bin Yahya Fakih Kızılhisari’nin Şerh-i Gülistanı** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuru, E. (2021). **Mahmud bin Kadi-i Manyas’ın Manzum Gülistan Tercümesi (İnceleme-Metin-Dilbilgisel Dizin)** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Li, Y.S. (1999). **Türk Dillerinde Akıbalık Adları**. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Miandoab, N. Z. (2017). “Seyf-i Sarayı’nın Gülistan Tercümesi’nin, Sadi’nin Gülistan’ı ile Karşılaştırılması”. **Nüsha**, 17(45), 63-74.
- Naim, M. (1892). **Muslihuddin Sadi-i Şirazi Yeni Müntehabat-ı Gülistan**. İstanbul: Kasbar Matbaası.
- Necefzâde, Y. K. (2004). **Şeyh Sadi-i Şirazi Bostan ve Gülistan & Allame Zemahşeri Altın Kûpeler**. İstanbul: Milli Gazete Yayınevi.
- Ocak, M. N. (2001). **Sadi’nin Bostan ve Gülistan Adlı Eserlerinin Eğitim Açısından Değerlendirilmesi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Okan, C. (2018). **Gülistan Tercümesi’nde Sıfat Fiil** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özçelik, M. (2005). **Şirazlı Sâdi Gülistan’dan Seçmeler**. İstanbul: Kardelen Yayınları.
- Özdemir, M. (2011). **Türk Edebiyatında Gülistan Tercümeleri ve 17. Yüzyıl Yazarlarından Hocazade Esad Mehmed Efendi’nin Gül-i Handan (Terceme-i Gülistan)’ı** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özgenç, F. (2005). **Gülistan**. İstanbul: İskele Yayınevi.
- Özkan, M. (1992). **Mahmud b. Kâdî-i Manyâs Gülistan Tercümesi: Giriş-İnceleme- Metin- Sözlük**. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- , (2014). “Manyaslı Mahmud’un Manzum Gülistan Tercümesi ve Yeni Bir Nüshası”. **Turkish Studies**, 9(9), 1-16.
- , (2019). “Mahmûd b. Kadî-i Manyas’ın Gülistan Tercümesinde Söz Yapımı- II”. **Karabük Türkoloji Dergisi**, 1(1), 71-102.
- Öztahtalı, İ. İ. (1997). **Lamî’i Çelebi Şerh-i Dibace-i Gülistan** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sadi. **Sufi Bilgeliği, Gülistan**. (çev. Yavuz Keskin), İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- Sarılioğlu K. (2005). **Sa’dî Gülistan**. İstanbul: Bordo Siyah Yayınevi.
- Sazak, E. (2011). **Sa’dî-i Şîrâzî Gülistan** (1. Baskı). İstanbul: İnsan Kitap.
- Seyfi A R. ve Aydın, N. (2018). “Seyid Muhammed Şevket El-İstanbuli ve Sedi’nin Gülistan’ı Üzerine “Sünbülüstân” İsmiyle Kaleme Aldığı Nazırası”. **The Journal of Academic Social Science**, 71, 601- 614.
- Sibicabi (2017). **Sadi Gülistan Tercümesi**. (çev. Oğuz Ergene), Ankara: Türk Dili Kurumu
- Silman, F. ve Kayhan, H. (2017). “Sadî Şîrâzî’nin Bostan ve Gülistan Eserlerinin Yönetimsel Açıdan İncelenmesi”. **Turkish Studies**, 18(6), 535-545.
- Şahidi Zonos, N. (1994). **Sadî’nin Tehran Gülistan Müzesinde Bulunan Bustan ve Gülistan Yazma Eserlerinin Minyatürlerinin İncelenmesi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, A. M. (2017). **Sadî Şîrâzî Gülistan** (1. Baskı). İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Şığva, B. ve Özsoy, E. (2022). “Gülistan Hakkında Türkçe Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”. **Eski Türk Edebiyatı Dergisi**, 5(1), 144-179.
- Taymas, A. B. (1955). “Seyf Sarayî’nin Gülistan Tercümesini Gözden Geçiriş”. **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, 3, 73-98.
- Tokay, Y. (2016). “Kitâbu Gülistân Bi’t-Türkî’de Geçen Deyimler Üzerine Kavramsal Bir Tasnif Denemesi I.”. **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 5(4), 1561-1592.
- , (2017). “Kitâbu Gülistân Bi’t-Türkî’de Geçen Deyimler Üzerine Kavramsal Bir Tasnif Denemesi II.”. **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 611-637.

- , (2017). **Anlambilimi Açısından Kitabı Gülistan Bi't-Türki** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- , (2018). “Kitâbu Gülistân Bi't-Türkî'de Hayvan Adlarının Metaforik Kullanımı”. **Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 3(1), 31-52.
- Topal, A. (2016). **Mustafa Vazîh Efendi Gülistan Tercümesi: (Güldeste-i Gülistân Hediye-i li'l-ihvân)**. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Toprak, C. (2010). **Gülistan Hikmetli Hikâyeler**. İstanbul: Mavi Lale Yayınları.
- Topuz, Ü. (2019). **Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Metaforlar** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Uğurlu, S. (2012). **Gülistan'ın İki Tercümesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Mahmud b. Kadî-i Manyas'ın Eski Anadolu Türkçesine ve Hikmet İlaydın'ın Türkiye Türkçesine Yaptığı Gülistan Tercümesi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, Y. (2021). “Sa'dî Şîrâzî'nin Bostân ve Gülistân'ında Etik Yönetim Tavsiyeleri”. **İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi**, 6(1), 171-204.
- Yalsızuçanlar, S. (2000). **Şîrazî Sadi Gülistan**. İstanbul: Timaş Çocuk Yayınevi. Yayınları.
- Yerdemir, F. (2016). **Sûdî'nin Gülistan ve Bustan Şerhlerinde Şerh Yöntemi ve Söz Varlığı** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, N. (1996). **Sa'dî-yi Şîrazî'nin Bostan ve Gülistan'ında Sözdizimi** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, O. (2008). **16. Yüzyıl Şârihlerinden Sûdî-i Bosnevî ve Şerh-i Gülistân'ı (İnceleme Tenkitli Metin)** (Yayımlanmış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Yılmaz, O. (2012). **Gülistan Şerhi (Sudi-i Bosnevi)**. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Yılmaz, O. (2017). “Sûdî'nin Gülistân Şerhi'nden Hareketle XVI. Yüzyıl Nesir Dili ve Üslûbuna Dair Tespitler”. (Haz. Mustafa İsen). **Klasik Edebiyatımızın Dili: Bildiriler**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 321-337.
- Yücel, M. (2015). **Bostan ve Gülistan**. İstanbul: Karmen Klasikleri.